

ISSN: 2458-8385
E-ISSN: 2536-5045

ARTVİN ÇORUH ÜNİVERSİTESİ ULUSLARARASI SOSYAL BİLİMLER DERGİSİ

Yılda iki defa yayımlanan uluslararası hakemli bir dergidir.

ARTVIN CORUH UNIVERSITY INTERNATIONAL JOURNAL OF SOCIAL SCIENCE

A peer reviewed international journal published two issue per year.

Yıl/Year: 2020 Cilt/Volume: 6 Sayı/Issue: 2

ARTVİN ÇORUH ÜNİVERSİTESİ ULUSLARARASI SOSYAL BİLİMLER DERGİSİ
ARTVIN ÇORUH UNIVERSITY INTERNATIONAL JOURNAL OF SOCIAL SCIENCES

Sahibi / Owner

Artvin Çoruh Üniversitesi Adına
Prof. Dr. Fahrettin Tilki (Rektör/Rector)

Editör / Editor

Doç. Dr. / Assoc. Prof. Fikret Sözbilir

Editör Yardımcısı / Assistant Editor

Öğr. Gör. / Lecturer Fatih Mehmet Parlar
Öğr. Gör. / Lecturer Mustafa Özdemir

Sekreter / Secretary

Şennur Yıldırım

Danışma Kurulu / Advisory Board

Prof. Dr. Ercan Eren	Yıldız Teknik University
Prof. Dr. Ersan Bocutoğlu	Avrasya University
Prof. Dr. Çetin BEKTAŞ	Gaziosmanpaşa Üniversitesi
Prof. Dr. İsmail Bakan	Kahramanmaraş Sütçü İmam University
Prof. Dr. İzzet Derendeli	Temple University
Prof. Dr. Mustafa Sözbilir	Atatürk University
Prof. Dr. Recep Güneş	İnönü University

Editör Kurulu / Editorial Board

Prof. Dr. Al Bavon	University of Arkansas (USA)
Prof. Dr. Borislav V. Toshev	University of Sofia (Bulgaria)
Prof. Dr. Gerda Van Dijk	University of Pretoria (South Africa)
Assoc. Prof. Jesus Garcia Laborda	Polytechnic University of Valencia (Spain)
Prof. Dr. Vladimer Glonti	Batumi Shota Rustaveli State University (Georgia)
Doç. Dr. Hamit Şafakçı	Artvin Çoruh University (Turkey)
Doç. Dr. Sibel Açıışlı Çelik	Artvin Çoruh University (Turkey)
Dr. Öğr. Üyesi Murat Berberoğlu	Artvin Çoruh University (Turkey)
Dr. Öğr. Üyesi Tuğba Aydın Halisoğlu	Artvin Çoruh University (Turkey)

Türkçe Dil Editörü / Turkish Language Editor

Öğr. Gör. / Lecturer Hasret Tutuş

İngilizce Dil Editörü / English Language Editor

Öğr. Gör. / Lecturer Caner Gürel

Yayın Sekreteryası / Editorial Secretaries

Öğr. Gör. / Lecturer Fatih Mehmet Parlar | Öğr. Gör. / Lecturer Mustafa Özdemir

İLETİŞİM / CONTACT

Posta Adresi / Mail Address

Artvin Çoruh Üniversitesi, Hopa İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Oda No: 208, Sundura Mah. Lise Cad. No: 79
Hopa / ARTVİN

Tel / Phone

+90(466)2151000 (Dahili: 3401)

Faks / Fax

+90(466)2151084

E-posta / E-mail

acusbd@artvin.edu.tr

Web

dergipark.gov.tr/acusbd

Instagram

@acusbd

Twitter

@acusbd

Bu Sayının Hakemleri / Referees of This Issue

Prof. Dr. Cengiz Anık	Marmara University
Prof. Dr. Çetin Bektaş	Tokat Gaziosmanpasa University
Prof. Dr. Serkan Dilek	Kastamonu University
Prof. Dr. Serkan Öztürk	Gumushane University
Prof. Dr. Sinan Yazıcı	Bayburt University
Doç. Dr. Abdullah Bora Özkara	Erzurum Teknik University
Doç. Dr. Aslıhan Esringü	Ataturk University
Doç. Dr. Beytullah Karagöz	Tokat Gaziosmanpasa University
Doç. Dr. Yasin Mahmut Yakar	Erzincan Binali Yıldırım University
Dr. Öğr. Üyesi Ahmet Kamacı	Bartın University
Dr. Öğr. Üyesi Buket Asilsoy	Yakindogu University
Dr. Öğr. Üyesi Cengiz Bayraktar	Rize Recep Tayyip Erdogan University
Dr. Öğr. Üyesi Deniz Ergün	Girne University
Dr. Öğr. Üyesi Ekrem Aydın	Artvin Coruh University
Dr. Öğr. Üyesi Mustata Zeytin	Bilecik Seyh Edebali University
Dr. Öğr. Üyesi Müslüme Akyüz	Malatya Turgut Ozal University
Dr. Öğr. Üyesi Ömer Aydınlioğlu	Sivas Cumhuriyet University
Dr. Öğr. Üyesi Ömer Limanlı	Duzce University
Dr. Öğr. Üyesi Tevhid Kahraman	Erzincan Binali Yıldırım University
Dr. Öğr. Üyesi Tolga Ala	Erzincan Binali Yıldırım University
Dr. Öğr. Üyesi Özgür Doğan	Artvin Coruh University
Araş. Gör. Dr. Barış Çağırkan	Bitlis Eren University
Araş. Gör. Dr. Nedim Tekin	Sinop University
Öğr. Gör. Dr. Sonnur Aktaş Güzel	Artvin Coruh University
Feyza Topçu	Gaziantep Hasan Kalyoncu University

Yasal Sorumluluk / Legal Responsibility

Dergide yayımlanan yazıların sorumluluğu yazarlarına ve çevirmenlerine aittir.
The authors and translators are the responsible for the content of their papers.

Dizinleme / Indexing

Artvin Çoruh Üniversitesi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi *DergiPark* dergi barındırma sistemini kullanmakta olup *CiteFactor*, *EBSCO* (Orta ve Doğu Avrupa Akademik Dizini), *Google Scholar*, *Scientific Index Service (SIS)* ve *SOBIAD* indekslerinde taranmaktadır.

Artvin Coruh University International Journal of Social Sciences uses *DergiPark* journal hosting system and is indexed in *CiteFactor*, *EBSCO* (Central & Eastern European Academic Source), *Google Scholar*, *Scientific Index Service* and *SOBIAD* indexes.

İÇİNDEKİLER / CONTENTS

SAYFA / PAGE

1. *Tanzi ve Patinkin Etkisi Çerçevesinde Bütçe Açığı ile Enflasyon Arasındaki İlişkinin İncelenmesi / Investigation of the Relationship Between Budget Deficit and Inflation in the Framework of Tanzi and Patinkin Effects*
Dr. Hakan Güneş 1-11
2. *Kişilerarası Gerilimin Örgütsel Hafıza Üzerindeki Etkisi: Bir Alan Araştırması / The Impact of Interpersonal Strain at Work on Organizational Memory: An Empirical Study*
Doç. Dr. Fikret Sözbilir & Berçem Yaman 12-22
3. *Gevaş İlçesinin Kırsal Turizm Potansiyelinin SWOT Analizi ile Değerlendirilmesi / The Evaluation of Gevaş Rural Tourism Potential with SWOT Analysis*
Doç. Dr. Hilal Surat & Yüksek Peyzaj Mimarı Canan Dinç 23-36
4. *Ergenlerin Bağlanma Stilleri ile İnternet Bağımlılık Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi / Analysis of The Relationship Between Attachment Styles and Internet Addiction Levels of Adolescents*
Dr. Öğr. Üyesi Gülin Yazıcı Çelebi & Öğr. Bülent Çelebi 37-48
5. *Türkiye’de Yaşanan Teknolojik Afetler (2000-2020) Üzerine Bir Değerlendirme / An Assessment on the Technological Disasters Experienced in Turkey (Between the Years of 2000-2020)*
Öğr. Gör. İbrahim Halil Çelik & Öğr. Gör. Galip Usta & Öğr. Gör. Gürkan Yılmaz & Dr. Öğr. Üyesi Mehtap Yakupoğlu 49-57
6. *Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretiminde Görev Temelli Öğrenme Yönteminin Dilin İletişimsel İşlevi Açısından Önemi / The Importance of Task-Based Learning Method in Point of Communication Function of Language in Teaching Turkish as a Foreign*
Prof. Dr. Ali Göçer & Arş. Gör. Bilal Ferhat Karadağ 58-73
7. *Partileşme Sürecinde İdeolojik Söylem: Demokrasi ve Atılım Partisi ve Gelecek Partisi Programlarında Adalet ve Kalkınma Partisi Eleştirisi / Ideological Discourse in the Process of Partying: Justice and Development Party (AK Parti) Criticism In Democracy and Progress Party’s (DEVA) and the Future Party Programs*
Dr. Öğr. Üyesi Hacı Hasan Saf 74-94
8. *Kurumların Uzun Dönem Ekonomik Gelişiminin Pozitif Etkilerini Arttırmak İçin Bir Yönetişim Modeli / A Governance Model for Increasing the Positive Effects of Institutions on the Long Run Economic Growth*
Dr. Ahmet Efe & Dr. Coşkun Şerefioğlu 195-114
9. *Herkes İçin Futbolda Mavi Kart Modeli Uygulamasının Paydaş Görüşleriyle İncelenmesi / Investigation of the Application of Blue Card Model in Football for Everyone with Stakeholder Views*
Seçkin Yıldız & Prof. Dr. Fatih Bektaş 115-128

Makale türü / Article type: Araştırma / Research

Tanzi ve Patinkin Etkisi Çerçevesinde Bütçe Açığı ile Enflasyon Arasındaki İlişkinin İncelenmesi

Investigation of the Relationship Between Budget Deficit and Inflation in the Framework of Tanzi and Patinkin Effects

Dr. Hakan Güneş

Bartın Üniversitesi, Bartın Meslek Yüksekokulu, hakangunes@bartin.edu.tr

ORCID: 0000-0002-0537-3637

Özet

Tanzi etkisi, enflasyonun bütçe açıklarını arttırdığı ifade ederken; Patinkin etkisi enflasyonun bütçe açıklarını azalttığını göstermektedir. Bu çalışmanın amacı da 1995-2018 dönemleri için 28 OECD ülkesinde hangi etkinin geçerli olduğunu test etmektir. Çalışmada, serilerin durağanlığının tespiti için 1.nesil panel birim kök testlerinden LLC, IPS, Fisher ADF ve Fisher PP panel birim kök testleri uygulanmıştır. Yapılan analiz sonucunda serilerin seviyesinde durağan olduğu görülmüştür. Değişkenler seviyesinde durağan olduğu için uzun dönemli ilişkiyi veren eşbütünlük testine geçilmemiştir. Granger nedensellik testi sonuçlarına göre; ele alınan ülkeler için enflasyondan bütçe açığına doğru tek yönlü nedensel ilişki tespit edilmiştir. Diğer yandan VAR modelinde de enflasyonla bütçe açıkları arasındaki negatif ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca çalışmada Patinkin etkisinin geçerli olduğu görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Enflasyon, Bütçe Açığı, Tanzi Etkisi, Patinkin Etkisi.

Jel Kodları: E31, H68

Abstract

While Tanzi effect stated that inflation increased budget deficits, the Patinkin effect shows that inflation reduces budget deficits. The aim of this study is to test which effect is valid in 28 OECD countries for the period 1995-2018. In the study, LLC, IPS, Fisher ADF and Fisher PP panel unit root tests, which are among the first generation panel unit root tests, were applied to determine the stability of the series. As a result of the analysis, it was seen that the series were stationary at the level. Since the variables are stationary at the level, the cointegration test that gives the long-term relationship did not been passed. According to the Granger causality test results; one-way causality was determined from inflation to budget deficit for the countries discussed. On the other hand, the negative relationship between inflation and budget deficits was determined in the VAR model. In addition, the effect of Patinkin was found to be valid in the study.

Key words: Inflation, Budget Deficit, Tanzi Effect, Patinkin Effect.

Jel Codes: E31, H68

GİRİŞ

Enflasyon kavramı genel olarak, ortalama fiyatlar genel seviyesinde sürekli artışlar şeklinde tanımlanmaktadır. Enflasyon ile bütçe açıkları arasındaki ilişkiye bakıldığında; bir yandan bütçe açıkları enflasyonun nedeni sayılırken diğer yandan enflasyonda bütçe açıklarına neden olabilmektedir. 1973 Petrol krizinin ardından Dünya genelinde yükselen enflasyon oranları 2000’li yıllara gelindiğinde düşmüştür. Ancak günümüzde özellikle gelişmekte olan ülkelerde yüksek enflasyon oranlarına hala rastlanmaktadır. Bilindiği üzere enflasyon paranın reel değerini azalttığından özellikle sabit ve dar gelirli için ciddi bir

sorun olmaktadır¹. Bu bakımdan enflasyonun temel belirleyicilerinden biri de bütçe açıkları ve bunun finansman yöntemidir. 2000’li yıllara kadar Türkiye’de yaşanan kronik enflasyonun temel nedeni, bütçe açıkları ve bunun merkez bankasından finanse edilmesi olmuştur. Türkiye’de 2001 yılında TCMB kanununda yapılan değişiklikle birlikte, bütçe açıklarının finansmanı için bankanın devlet iç borçlanma senetlerini (DİBS’leri) doğrudan satın alma ve nakit avans açma yetkisi kaldırılmıştır. Devamında yaşanan sonuç ise enflasyon oranlarının tek haneli rakamlara düşmesi olmuştur.

Bütçe açıkları ve bunun finansman yönetiminin enflasyonist sonuçlar doğurması bir yandan merkez bankalarının bağımsızlığının savunulması diğer yandan açıklar için ihtiyatlı düzeylerinin ne olması gerektiği fikrini öne çıkarmıştır. Bütçe açıklarına ilişkin ihtiyatlı düzeylerin ne olduğuna ilişkin genel kabul edilen bir ölçüt olmasa da, bu konuda AB ülkeleri örnek gösterilebilir. Kaldı ki Maastricht kriterleri çerçevesinde bütçe açıkları GSYİH’nın %3’ünü aşmamalıdır. Çünkü büyük ve sürekli bütçe açıklarının enflasyon başta olmak üzere birçok makroekonomik ve sosyal değişkeni olumsuz etkilediği genel kabul edilmektedir.

Bütçe açıklarının borçlanmayla finanse edilmesi dışlama etkisine (crowding out), parasal finansmana başvurulması halinde ise enflasyona neden olabilmektedir. Tanzi’ye göre, devletler bütçe açıklarının finansmanı için para basarak gelir elde edebilir. Ancak bu durum enflasyona neden olursa mükelleflerin rasyonel davranması sonucu vergi tahsilatı gecikecek ve reel vergi gelirlerinde bir azalma olacaktır. Örneğin, enflasyon oranı %10 iken 100 birim vergi geliri ile 100 birim kamu hizmeti için harcama yapılırken; enflasyon oranının %20’ye yükselmesi durumunda kamu hizmeti için 120 birim harcama yapmak durumunda kalacaktır. Vergi gelirlerinin reel değerindeki bu azalma ise bütçe açıklarını artıracaktır. Bu etki literatürde Tanzi etkisi olarak adlandırılmaktadır. Diğer yandan enflasyon, bir yandan vergilerin reel değerini düşürürken diğer yandan kamu harcamalarının reel değerini de etkilemektedir. Patinkin etkisi, yüksek enflasyon ile kamu harcamalarının reel değeri arasındaki negatif ilişkiyi ifade etmektedir.

Bu çalışmanın amacı, bütçe açıkları ile enflasyon arasındaki ilişkiyi Tanzi ve Patinkin etkileri çerçevesinde incelemektir. Bu bağlamda bütçe açıklarının enflasyona etkisi 28 OECD ülkesi için 1995-2018 dönemine ait verilerle panel veri analizi uygulanarak test edilmiştir. Çalışmada öncelikle Tanzi ve Patinkin etkilerine ait teorik bilgiler verilerek literatür taraması yapılmış ve devamında 28 OECD ülkesine ait veriler yorumlanmıştır. Daha sonra ekonometrik model ve yöntemle yer verilerek ampirik analiz yapılmıştır.

1. KAVRAMSAL ÇERÇEVE VE LİTERATÜR TARAMASI

Enflasyonla bütçe açığı arasındaki ilişkiyi ele alan çalışmalarda genellikle iki etkinin varlığı test edilmektedir. Bunlar iki değişken arasındaki doğru yönlü ilişkiyi gösteren Tanzi etkisi ve iki değişken arasındaki zıt ilişkiyi gösteren Patinkin etkisidir. Tanzi 1978’de Arjantin ekonomisi için yaptığı çalışmada, enflasyonun reel vergi gelirlerini azaltarak bütçe açığını arttıracığını ifade etmiştir. Öyle ki; reel vergi gelirlerinin azalmasından dolayı, bütçe açığındaki artışın oranı enflasyon artışından daha yüksektir. Tanzi’ye göre, vergi sisteminin fiyat esnekliği 1’e eşit veya 1’den küçükse enflasyonun etkisiyle reel vergi gelirleri azalacaktır. Böylece bütçe açığı artacaktır. Ayrıca gelişmekte olan ülkelerde esneklik katsayısı 1’den küçük olduğu için ve vergi tahsilat süresi zaman aldığından dolayı Tanzi etkisi, gelişmekte olan ülkelerde daha çok görülmektedir (Tanzi, 1978). Enflasyon oranının büyüklüğü Tanzi etkisinin gücünü belirleyecektir. Enflasyondan dolayı hükümetler enflasyon vergisi elde ederken, genel anlamda reel vergi gelirlerinin azalmasına yol açmaktadır. Vergi gelirlerindeki azalma da bütçe açığının daha da artmasına neden olmaktadır (Günaydın, 2004).

¹ Kaldı ki enflasyonun ekonomik ve sosyal değişkenler üzerinde burada saymadığımız birçok olumsuz etkisi de vardır.

Patinkin 1993'deki çalışmasında, İsrail'in yüksek enflasyon dönemlerinde uyguladığı İstikrar politikasının etkilerini incelemiştir. Patinkin'e göre istikrar programında enflasyonist dönemlerde bütçe açıkları azalmaktadır. Hükümet bütçe açıklarının finansmanı için Merkez Bankasından kamu borçlanmasına başvurarak finanse ederse, bu durum enflasyonist bir etki doğuracaktır. Bir yandan bütçe açıkları azalırken, diğer yandan enflasyon artacaktır. Enflasyondaki artış ise, reel kamu harcamalarını azaltmaktadır (Patinkin, 1993). Cardoso 1998 yılındaki makalesinde bu çalışmayı ele almış ve Patinkin'e ithafen bütçe açıklarının merkez bankasından borçlanma yoluyla finansmanının enflasyonist etki doğuracağını belirlemiş ve bu etkiye Patinkin etkisi adını vermiştir. Cardoso'ya göre Patinkin etkisini açıklayan bazı faktörler bulunmaktadır. Bu faktörler şu şekilde sıralanabilir (Cardoso, 1998).

- Enflasyonun azaldığı durumlarda reel faiz oranındaki artış, reel kamu harcamalarını arttıracaktır.
- Enflasyonun yüksek olduğu dönemlerde hükümetler maaş ödemelerini geciktirmektedir. Bu gecikme, enflasyonun %1000'i aştığı dönemlerde reel harcamaları ciddi biçimde azaltmaktadır.
- Gerçekleşen enflasyon planlanan enflasyondan yüksek olduğu için, planlanan harcamalar gerçekleşen harcamalardan daha yüksek olacaktır. Enflasyon azalır ise bu harcamalar birbirine yakınlaşır.

Enflasyonla bütçe açığı arasındaki ilişki üzerine birçok çalışma yapılmıştır. Kullanılan yöntem, yıl ve ele alınan ülkeler farklı olduğu için farklı sonuçlara ulaşılmıştır. Bu sonuçları 3 kategoride özetlenmektedir. İlk kategoride enflasyonla bütçe açığı arasındaki ilişkiyi panel veri analiziyle ele alan çalışmalara yer verilmiştir. Bu 6 çalışma özetlenecek olursa, Fischer vd. (2002), 94 gelişmiş ve gelişmekte olan ülkede 1960-1995 dönemleri için enflasyonla bütçe açığı arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Enflasyon ve bütçe açığı değişkenlerinin kullanıldığı bu çalışmanın sonucuna göre, enflasyonun yüksek olduğu ülkelerde enflasyonla bütçe açığı arasında anlamlı bir ilişki varken; enflasyonun düşük olduğu ülkelerde bu ilişki zayıftır. Habibullah vd. (2011), 1950-1999 döneminde 13 Asya ülkesinde enflasyonla bütçe açığı arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Enflasyon, bütçe açığı ve para arzı gibi değişkenlerin kullanıldığı bu çalışmanın sonucuna göre, enflasyonla bütçe açığı arasında pozitif bir ilişki mevcuttur ve Tanzi etkisi geçerlidir. Tanzi etkisinin geçerli olduğu bir diğer çalışma olan Kasseah vd. (2011) ise, 1988-2007 döneminde 20 Afrika ülkesinde Merkez Bankasının bağımsızlığı ile enflasyon arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Bu çalışmada, Merkez Bankasının bağımsızlığı çerçevesinde bütçe açığı, reel GSYİH, döviz kuru gibi değişkenler kullanmıştır. Çalışmanın sonucunda, enflasyonla bütçe açığı arasında pozitif bir ilişki tespit edilmiştir. Lin ve Chu (2013), 24'ü OECD, 67'si OECD üyesi olmayan toplam 91 ülkede 1960-2006 dönemlerinde enflasyonla bütçe açığı arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Bütçe açığı, enflasyon, ekonomik büyüme, para arzı, dışa açıklık ve döviz kuru gibi değişkenlerin kullanıldığı bu çalışmanın sonucuna göre, enflasyonla bütçe açığı arasında pozitif bir ilişki mevcuttur ve yine bu çalışmada da Tanzi etkisi geçerlidir. Tanzi etkisinin geçerli olduğu bir diğer çalışma olan Doğru ve Şentürk (2015) ise, 19 Latin Amerika ve Karayip ülkeleri için 1980-2011 döneminde bu ilişkiyi incelemiştir; enflasyon, bütçe açığı ve para arzı gibi değişkenleri kullanmıştır. Çalışmanın sonucunda, uzun dönemde iki değişken arasında pozitif bir ilişki tespit etmiştir. Kamacı vd. (2017) ise, G7 ülkelerinde 1995-2014 dönemi için ve Türkiye'de 1965-2015 dönemi için enflasyonla bütçe açığı arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Enflasyon ve bütçe açığı değişkenlerinin kullanıldığı bu çalışmanın sonucuna göre G7 ülkelerinde enflasyondaki %1'lik artış bütçe açığını %0,462 birim arttırırken; Türkiye'de ise %0,77 birim arttırmaktadır. Ayrıca çalışmada Tanzi etkisinin geçerli olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

İkinci kategoride farklı ülkeler için zaman serisini ele alan çalışmalara yer verilmiştir. Bu kapsamda 7 çalışmanın sonucu özetlenmiştir. Bu çalışmalardan Hondroyiannis ve Papapetrou (1994) Yunanistan'da 1957-1993 döneminde enflasyonla bütçe açığı arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Enflasyon ve bütçe açığı değişkenlerinin kullanıldığı bu çalışmanın sonucuna göre iki değişken arasında nedensel bir ilişki yoktur. Cardoso (1998), Brezilya'da 1983-1996 döneminde bu ilişkiyi incelemiştir; enflasyon, vergi gelirleri, kamu

harcamaları ve bütçe açığı gibi değişkenleri kullanmıştır. Çalışmanın sonucunda, iki değişken arasında negatif bir ilişki tespit edilmiştir ve bu çalışmada Patinkin etkisi geçerlidir. Buna karşın Tanzi etkisinin geçerli olduğu Alavirad (2003) ise çalışmasında, 1981-1997 döneminde İran'da enflasyonla bütçe açığı arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Enflasyon, bütçe açığı ve para arzı gibi değişkenlerin kullanıldığı bu çalışmanın sonucuna göre, enflasyon bütçe açıklarını arttırmaktadır. Ashra vd. (2004) ise, Hindistan'da 1950-2001 dönemleri için bu ilişkiyi incelemiştir; enflasyon, bütçe açığı ve para arzı gibi değişkenlerin kullanmıştır. Çalışmanın sonucunda, iki değişken arasında anlamlı bir ilişki tespit edilememiştir. Narayan vd. (2006), Fiji'de 1970-2004 döneminde enflasyonla bütçe açığı arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Enflasyon, bütçe açığı ve para arzı gibi değişkenlerin kullanıldığı bu çalışmanın sonucuna göre, bütçe açığı ile enflasyon arasında pozitif yönlü bir ilişki mevcuttur ve Tanzi etkisi geçerlidir. Tanzi etkisinin geçerli olduğu bir diğer çalışma olan Samimi ve Jamshidbaygi (2011), aynı değişkenlerle 1990-2008 döneminde İran'da enflasyonla bütçe açığı arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Çalışmanın sonucuna göre, enflasyonla bütçe açığı arasında pozitif bir ilişki mevcuttur. Ezeabasili vd. (2012), Nijerya'da 1970-2006 dönemlerinde enflasyonla bütçe açığı arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Bütçe açığı ve enflasyon gibi değişkenlerin kullanıldığı bu çalışmanın sonucuna göre, iki değişken arasında anlamlı bir ilişki mevcut değildir.

Üçüncü kategoride Türkiye'de enflasyonla bütçe açığı arasındaki ilişkiyi ele alan çalışmalara yer verilmiştir. Bu kapsamda 12 çalışmanın sonucu özetlenmiştir. Bu çalışmalardan Şimşek (2002), Türkiye'de 1950-2000 dönemi için enflasyonla bütçe açığı arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Enflasyon ve bütçe açığı değişkenlerinin kullanıldığı bu çalışmanın sonucuna göre, bütçe açıklarının temel kaynağının enflasyon olduğu belirlenmiştir. Çetintaş (2005), aynı değişkenlerle 1985-2003 dönemi için bu ilişkiyi incelemiştir. Bu çalışmanın sonucuna göre, iki değişken arasında çift yönlü nedensellik tespit edilmiştir. Abdioğlu ve Terzi (2009), Türkiye'de 1975-2005 döneminde enflasyonla bütçe açığı arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Enflasyon ve bütçe açığı değişkenlerinin kullanıldığı bu çalışmanın sonucuna göre, uzun dönemde enflasyonla bütçe açıkları arasında negatif bir ilişki vardır ve bu çalışmada Patinkin etkisi geçerlidir. Özmen ve Koçak (2012) ise analize para arzını da dâhil etmiş ve Türkiye'de 1994-2011 döneminde enflasyonla bütçe açığı arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Bu çalışmanın sonucuna göre, enflasyonla bütçe açığı arasında anlamlı bir ilişki tespit edilememiştir. Aynı verilerle çalışan Koyuncu (2014), 1987-2013 döneminde bu ilişkiyi incelemiş ve iki değişken arasında çift taraflı bir nedensellik mevcuttur. İpek ve Akar (2016), Türkiye'de 2004-2015 döneminde enflasyonla bütçe açığı arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Enflasyon ve bütçe açığı değişkenlerinin kullanıldığı bu çalışmanın sonucuna göre, enflasyonla bütçe açığı arasında çift yönlü bir nedensellik vardır ve enflasyon bütçe açıklarını arttırmaktadır. Bu çalışmada da Tanzi etkisi geçerlidir. Kaya ve Öz (2016), Türkiye'de 1980-2014 döneminde enflasyonla bütçe açığı arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Enflasyon, bütçe açığı ve para arzı gibi değişkenlerin kullanıldığı bu çalışmanın sonucuna göre, enflasyonla bütçe açığı arasında anlamlı bir ilişki tespit edilememiştir. Örüç (2016), Türkiye'de 1950-2014 döneminde enflasyonla bütçe açığı arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Enflasyon ve bütçe açığı değişkenlerinin kullanıldığı bu çalışmanın sonucuna göre, iki değişken arasında pozitif bir ilişki mevcuttur ve Tanzi etkisi geçerlidir. İki değişkenle 2006-2015 dönemini ele alan Ceyhan ve Yıldız (2017), iki değişken arasında çift taraflı bir nedensellik tespit etmişlerdir. Dağ ve Kızılkaya (2019), Türkiye'de 1960-2016 döneminde enflasyonla bütçe açığı arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Enflasyon, bütçe açığı ve para arzı gibi değişkenlerin kullanıldığı bu çalışmanın sonucuna göre, iki değişken arasında uzun dönemli eşbütünleşik ve pozitif bir ilişki mevcuttur ve Tanzi etkisi geçerlidir. Tanzi etkisinin geçerli olduğu ve aynı üç değişkenle 1980-2017 dönemini ele alan Erdil Şahin (2019), enflasyonla bütçe açığı arasında kısa ve uzun dönemde pozitif bir ilişki tespit etmiştir. Son olarak Tanzi etkisinin geçerli olduğu diğer bir çalışma olan Maraş ve Dumrul (2019), Türkiye'de 2006-2018 döneminde enflasyonla bütçe açığı arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Enflasyon, bütçe açığı, döviz kuru ve para arzı gibi değişkenlerin kullanıldığı bu çalışmanın sonucuna göre, iki değişken arasında pozitif bir ilişki mevcuttur. Özetlemek gerekirse, literatür taramasında 25 farklı

çalışmanın sonucu Tablo 1’de verilmiştir. Bu çalışmalardan 6’sı panel, 7’si farklı ülke grupları için ve diğer 12’si ise Türkiye için yapılmıştır.

Tablo 1: Bütçe açığı ile enflasyon arasındaki ilişkiyi ele alan çalışmalar

Kategori	Literatürde Yer Alan Çalışmalar
Tanzi Etkisinin Geçerli Olduğu Çalışmalar	Alavirad (2003), Narayan vd. (2006), Habibullah vd. (2011), Kasseah vd. (2011), Samimi ve Jamshidbaygi (2011), Lin ve Chu (2013), Doğru ve Şentürk (2015), İpek ve Akar (2016), Örüç (2016), Kamacı vd. (2017), Dağ ve Kızılkaya (2019), Erdil Şahin (2019), Maraş ve Dumrul (2019).
Patinkin Etkisinin Geçerli Olduğu Çalışmalar	Cardoso (1998), Abdioğlu ve Terzi (2009)
Bütçe Açığı ile Enflasyon Arasında Nedensel İlişki Tespit Edilemeyen Çalışmalar	Hondroyiannis ve Papapetrou (1994), Ashra vd. (2004), Ezeabasili vd. (2012), Özmen ve Koçak (2012), Kaya ve Öz (2016)

* Tablo yazar tarafından oluşturulmuştur.

2. OECD ÜLKELERİNDE MAASTRİCH KRİTERLERİ ÇERÇEVESİNDE BÜTÇE KURALININ BELİRLENMESİ

Mali kurallar, vergi, harcama, bütçe açığı ve borç stoku çeşitli mali araçlar üzerine konulan daimî sınırlamalardır. Mali kuralların temel amacı, mali disiplini sağlayıp sürdürülebilir hale getirerek makroekonomik istikrarı sağlamak ve ekonomik büyümeyi olumlu etkilemektedir (Kopits, 2001; Pınar, 2006). Mali kuralların ortaya çıkmasının nedeni, bütçe açıklarının ve artan borç stokunun GSYİH içindeki payının ciddi boyutlara ulaşmasıdır (Keskingöz, 2013).

“Maastricht kriterlerine göre, bütçe açığı GSYİH’nin %3’ünü; kamu borçları GSYİH’nin %60’ını geçemez ve enflasyon oranları en yüksek 3 üye ülkenin yıllık ortalama enflasyon oranları ortalamasının 1,5 puan üzerinden fazla olmaması gerekmektedir” (Öztürk, 2016). Mali kurallar arasında en çok kullanılanı bütçe kuralıdır (Kopits ve Symansky, 1998). Bütçe kuralı, bütçe fazlası verilmesini zorunlu kılmakta ve bütçe fazlası verilmesini sağlamaktadır. Böylece kamu gelirlerinin kamu harcamalarına eşit olmasını sağlayan denk bütçe uygulamasını önermektedir (Demirkan, 2010). Hem AB ülkelerinde hem de birçok gelişmiş ülkede bütçe açıklarının GSYİH içindeki payı %3’den çok değildir. Grafik 1’de çalışmaya konu olan 28 OECD ülkesi için 2018 yılındaki bütçe açıklarının GSYİH içindeki payı verilmiştir.

Grafik 1: Bütçe açıklarının GSYİH içindeki payı (data.oecd.org, 2018)

Grafik 1’e göre, çalışmada yer alan 28 OECD ülkesinde sadece İsrail ve ABD de bütçe açıkları GSYİH’nin %3’ünden daha fazladır. Çalışmada yer alan 22 AB ülkesinde de (İngiltere dâhil) Maastricht kriterleri sağlanmıştır. Norveç ise çalışmaya konu olan ülkelerde en çok bütçe fazlası veren ülkedir.

3. VERİ SETİ VE BULGULARIN DEĞERLENDİRİLMESİ

3.1. Veri Seti ve Model

28 OECD ülkesi¹ için 1995-2018 yılları arasındaki veriler panel veri analizi ile test edilmiştir. 28 OECD ülkesine ait veriler OECD'nin veri tabanı olan "data.oecd.org" adresinden temin edilmiştir. Bu çalışmada tahmin edilen model (1) nolu eşitlikte gösterilmektedir:

$$\text{LOGINF}_{it} = \alpha + \beta_1 \text{LOGBUA}_{it} + \varepsilon_{it} \quad i=1, \dots, N; t=1, \dots, T \quad (1)$$

Modelin bağımsız değişkeni bütçe açığı, bağımlı değişkeni ise enflasyondur. Bütçe açığı verisi, bütçe açığının GSYİH içindeki % payını göstermekte ve modelde LOGBUA olarak yer almaktadır. Enflasyon oranı ise tüketici fiyat endeksini göstermekte ve modelde LOGINF olarak yer almaktadır.

3.2. Bulguların Değerlendirilmesi

Zaman serilerinde birim kök varsa, bu seriler durağan değildir. Durağan olmayan serilerde şoklar kalıcıyken, durağan serilerde şoklar geçicidir (Tari, 2010). Zaman serilerinde ortalamayla varyans belli bir zamanda değişmiyorsa serilerin durağan olduğu sonucuna varılmaktadır (Gujarati, 2009). Zaman serisine nazaran panel birim kök testlerinin uygulanması birim kök testlerinin gücünü arttırmaktadır (Maddala ve Wu, 1999).

Bu çalışmada birinci nesil panel birim kök testlerinden LLC, IPS, ADF ve PP panel birim kök testleri kullanılmıştır. Çalışmada yatay kesit bağımlılığı göz önüne alınmamıştır. Levin, Lin ve Chu (LLC) Panel Birim Kök Testinde, paneldeki bireylerin tümünün 1.mertebeden kısmi otokorelasyonlu olduğu varsayılmaktadır (Herwartz ve Siedenburg, 2008). LLC testinde, H_0 hipotezi serilerde birim kök olduğunu, H_1 hipotezi ise serilerin birim kök içermediğini ve durağan olduğunu göstermektedir. LLC testi (2) no'lu denklemde gösterilmektedir.

$$\Delta Y_{i,t} = \alpha_i + \rho Y_{i,t-1} + \sum_{k=1}^n \varphi_k \Delta Y_{i,t-k} + \lambda_i t + \delta_t + \varepsilon_{it} \quad (2)$$

Modelde, t zamanı; n ise birey ve gözlemi ifade etmektedir. Modelde 1.mertebeden kısmi otokorelasyon olsa da hata sürecindeki parametrelerin farklı olmasına izin verildiği kabul edilmiştir (Levin vd., 2002). Im, Pesaran ve Shin (IPS) testi ise, LLC testinin daha kapsamlı halidir (Osbat, 2004). Ayrıca LLC testine göre, daha iyi sonuçlar vermektedir ve daha güçlüdür (Im vd., 2003). Çalışmada ayrıca ADF ve Phillips-Perron (PP) testleri de kullanılmıştır. PP testinin ADF testine nazaran gücü daha az olsa da; PP testi, ADF testinin tamamlayıcısı olarak kabul edilmektedir (Temurlenk ve Oltulular, 2007). Tablo 2'de birinci nesil panel birim kök testi sonuçları verilmiştir.

Tablo 2: Panel birim kök testi sonuçları

	LLC		IPS		ADF		PP	
	t-istatistiği	p-değeri	t-istatistiği	p-değeri	t-istatistiği	p-değeri	t-istatistiği	p-değeri
LOGBUA	-4.77627	0.0000	-4.60991	0.0000	107.108	0.0000	121.850	0.0000
LOGENF	-2.64949	0.0040	-4.20722	0.0000	117.236	0.0000	159.964	0.0000

Tablo 2'de 28 OECD ülkesi için, bütçe açığı ve enflasyon değişkenlerine ilişkin Panel Birim Kök Testi sonuçlarına bakıldığında, verilere ait yapılan Panel Birim Kök Testinde görüldüğü gibi, bütün serilerin %1

¹ ABD, Almanya, Avustralya, Avusturya, Belçika, Çekya, Danimarka, Estonya, Finlandiya, Fransa, Hollanda, İngiltere, İrlanda, İspanya, İsrail, İsveç, İsviçre, İtalya, Japonya, Letonya, Lüksemburg, Macaristan, Norveç, Polonya, Portekiz, Slovakya, Slovenya, Yunanistan.

anamlılık düzeyinde seviyesinde anlamlı olduğu görülmektedir. Tahmin edilecek VAR modeline geçilmeden önce, model için uygun gecikme uzunluğu belirlenmiştir. Bunun için, Tablo 3’de uygun gecikme uzunluğu belirlenmiştir.

Tablo 3: VAR Modeli için gecikme uzunluğunun belirlenmesi

Gecikme	LogL	LR	FPE	AIC	SC	HQ
0	-3597.809	NA	24048.55	21.43934	21.48478	21.45745
1	-2508.921	2145.369	40.51203	15.05310	15.28031	15.14367
2	-2437.310	139.3848	29.09674	14.72208	15.13106*	14.88511*
3	-2421.514	30.36953	29.13512	14.72330	15.31404	14.95878
4	-2403.108	34.94927*	28.72635*	14.70898*	15.48149	15.01692

Tablo 3 incelendiğinde, uygun gecikme sayısının 4 olduğu görülmektedir. En çok * içeren gecikme uzunluğu 4 olduğundan dolayı, gecikme uzunluğu da 4 olarak belirlenmiştir. Değişkenlere ait birim köklerin hepsi seviyesinde durağan olduğundan, uzun dönemli ilişkiyi veren eşbütünleşme testine başvurulmamıştır. Bunun için kısa dönemli nedenselliğe ve bu çerçevede de VAR modeline geçilmiştir.

Granger nedensellik testinin yapılabilmesi için seriler durağan hale gelmelidir. Serilerdeki gecikme uzunluğu için Akaike Bilgi Kriteri (AIC) ya da Schwarz Kriteri (SC) gibi kriterler kullanılmaktadır ki; gecikme uzunluğu oldukça önemlidir. Davidson ve MacKinnon duyarlılıktan dolayı daha fazla gecikme kullanmanın daha doğru olacağını öne sürmektedir (Gujarati, 2009). Granger nedenselliğine göre, X, Y’nin nedeni ise; X’deki değişimler Y’deki değişimlerden önce olmaktadır (Granger, 1969).

Tablo 4’de Granger nedensellik testi sonuçlarına yer verilmiştir.

Tablo 4: Panel Granger nedensellik testi sonuçları

	Ki-kare	Olasılık
LOGBUA→LOGENF	2.170894	0.3378
LOGENF→LOGBUA	6.007190	0.0496*

*%5 anlamlılık düzeylerini ifade etmektedir.

Tablo 4’de Granger nedensellik testi sonuçlarına göre; ele alınan ülkeler için enflasyondan bütçe açığına doğru bir nedensel ilişki mevcutken, bütçe açığından enflasyona doğru bir nedensel ilişki tespit edilememiştir. Bu durum da, enflasyonla bütçe açığı arasında, enflasyondan bütçe açığına doğru tek yönlü bir nedensel ilişki olduğunu göstermektedir. İki değişken arasında tek yönlü nedensellik bulunduğu için VAR modeline geçilmiştir.

VAR modellemesinde temel mantık, değişkenler arasında tek yönlü ilişkinin tespitinden ziyade, değişkenler arasındaki bağlantıyı belirlemektir (Kearney ve Monadjemi, 1990). Ayrıca VAR modelinde gecikmeli değerler kullanıldığı için, geleceğe ilişkin yapılacak tahminlerin güçlü olmasını da sağlamaktadır (Kumar vd., 1995). Kısa dönem nedensellik ilişkisine ait bulgular çerçevesinde VAR modeli ise aşağıdaki şekilde Tablo 5’de aşağıdaki şekilde tespit edilmiştir.

Tablo 5: VAR Modeli sonuçları

	ENF	BUACGDP
ENF(-1)	0.342877 (0.04421) [7.75490]	-0.086094 (0.04672) [-1.84273]
BUACGDP(-1)	-0.048719 (0.07652) [-0.63666]	0.903964 (0.08086) [11.1792]
C	1.168721 (0.70982) [1.64649]	-2.089500 (0.75006) [-2.78576]

Tahmin edilen VAR modeli için bağımlı değişken enflasyon olarak alınırsa denklem, matematiksel formda şu şekilde yazılabilir:

$$ENF = 1.168721 + 0.342877 * ENF(-1) - 0.048719 * BUACGDP(-1)$$

Burada elde edilen sonuçlardan bütçe açığı ile enflasyon arasında negatif bir ilişkinin bulunduğunu göstermektedir. Bu sonuç da çalışmada Patinkin etkisinin geçerli olduğunun göstergesidir. Modelde değişen varyans (heteroskedasite) probleminin gözlenip gözlenmediği ise Heteroskedasite testi ile Tablo 6'da sınanmaktadır.

Tablo 6: Heteroskedasite test sonuçları

Ki-kare	df	Olasılık	Bağımlı Değişken
891.5631	160	0.0000	Enflasyon

Tablo 6'dan görüldüğü üzere olasılık değeri % 5'den küçük olduğundan, modelde değişen varyansın bulunduğu sonucuna ulaşılmıştır. Otokorelasyon testine ilişkin bilgiler ise Tablo 7'de yer almaktadır.

Tablo 7: Otokorelasyon-LM testi sonuçları

Gecikme	LM istatistiği	Olasılık
1	49.65964	0.0000
2	71.05146	0.0000
3	43.05480	0.0003

Tablo 7'deki otokorelasyon test istatistiği sonucuna göre, modelde birinci mertebeden otokorelasyon olmadığını ifade eden H_0 hipotezi reddedilmiştir, dolayısıyla modelde 3 gecikme düzeyinde de otokorelasyon vardır. Yapılan otokorelasyon testi sonucunda, modelde otokorelasyon olduğu sonucuna varılmıştır. Ancak panel veri setinde kullanılan yıl sayısının 20 ve 20'den düşük olması durumunda (küçük panel setleri) otokorelasyon sorununun analiz için çok fazla önem arz etmediği söylenebilir (Torres-Reyna, 2012; Hoehle, 2007). Yapılan çalışma, 1995-2018 dönemini kapsadığından ve veriler 20 yıldan çok olduğundan dolayı, otokorelasyon sorunu çok fazla önem oluşturmamaktadır.

SONUÇ

Enflasyonla bütçe açığı arasında iki yönlü etki bulunmaktadır. Bu etkiler literatürde Tanzi ve Patinkin etkisi olarak ifade edilmektedir. Tanzi etkisi, enflasyonun reel vergi gelirlerini azaltarak bütçe açığını arttırdığını ve bütçe açığındaki artışın enflasyondaki artıştan daha yüksek olduğunu ifade etmektedir. Tanzi'ye göre, devletler bütçe açıklarının finansmanı için para basarak gelir elde edebilir. Ancak bu durum enflasyona neden olursa mükelleflerin rasyonel davranması sonucu vergi tahsilatı gecikecek ve reel vergi gelirlerinde bir azalma olacaktır. Vergi gelirlerinin reel değerindeki bu azalma ise bütçe açıklarını artıracaktır. Diğer yandan enflasyon, bir yandan vergilerin reel değerini düşürürken diğer yandan kamu harcamalarının reel değerini de etkilemektedir. Patinkin etkisi ise, yüksek enflasyon ile kamu harcamalarının reel değeri arasındaki negatif ilişkiyi ifade etmektedir. Bu etkiye göre, kamu harcamalarının reel değerindeki azalma bütçe açıklarını azaltacaktır.

Bu çalışmada bütçe açıkları ile enflasyon ilişkisi Tanzi ve Patinkin etkileri çerçevesinde incelenmiştir. 28 OECD ülkesinde 1995-2018 dönemleri arasında bütçe açıkları ile enflasyon arasındaki ilişkide hangi etkinin geçerli olduğu sınınanmıştır. Çalışmada, serilerin durağanlığının tespiti için 1. nesil panel birim kök testlerinden LLC, IPS, Fisher ADF ve Fisher PP panel birim kök testleri uygulanmıştır. Çalışmada yatay kesit bağımlılığı göz önüne alınmamıştır. Yapılan analiz sonucunda serilerin seviyesinde durağan olduğu görülmüştür. Seriler seviyesinde durağan olduğu için uzun dönemli ilişkiyi veren eşbütünleşme testine başvurulmamıştır. Yapılan nedensellik analizi sonucunda enflasyondan bütçe açıklarına doğru tek yönlü bir nedensellik tespit edilmiştir. Yapılan VAR modelinde de enflasyon ile bütçe açıkları arasında negatif ilişki tespit edilmiş ve Patinkin etkisinin geçerli olduğu görülmüştür.

KAYNAKÇA

- Abdioğlu, Z. & Terzi, H. (2009). Enflasyon ve bütçe açıkları ilişkisi: tanzi ve patinkin etkisi. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 23(2), 195-211.
- Alavirad, A. (2003). The effect of inflation on government revenue and expenditure: the case of Islamic Republic of Iran. *Opec Review*, 27(4), 331-341.
- Ashra, S., Chattopadhyay, S. & Chaudhuri, K. (2004). Deficit, money and price: the indian experience. *Journal of Policy Modelling*, 26(3), 289-299.
- Cardoso, E. (1998). Virtual deficits and the patinkin effect. *IMF Staff Papers*, 45(4), 619-646.
- Ceyhan, M.S. & Koç Yıldız, S. (2017). Bütçe açıkları belirleyicilerinin ekonometrik analizi: Türkiye uygulaması (2006-2015). *USOBED Uluslararası Batı Karadeniz Sosyal ve Beşerî Bilimler Dergisi*, 1(1), 21-35.
- Çetintaş, H. (2005). Türkiye'de bütçe açıkları enflasyonun nedeni midir? *İktisat, İşletme ve Finans Dergisi*, 229, 115-127.
- Dağ, M. ve Kızılkaya, F. (2019). Bütçe açığı ile enflasyon ilişkisi: Türkiye üzerine bir uygulama. *İktisadi Yenilik Dergisi*, 6(2), 76-85.
- Demirkan, B. (2010). Mali kural: dünyadaki uygulamaları ve Türkiye ekonomisi üzerine etkileri. *Vergi Raporu*, 128, 123-129.
- Doğru, B. & Şentürk, S.H. (2013). Latin Amerika ülkelerinde bütçe açığı ve enflasyon arasındaki eş bütünleşme ilişkisinin analizi. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 41, 89-109.
- Erdil Şahin, B. (2019). Analysis of the relationship between inflation, budget deficit and money supply in Turkey by ardl approach: 1980-2017. *Journal of Life Economics*, 6(3), 297-306.
- Ezeabasili, V.N., Mojekwu, J.N. & Herbert, W.E. (2012). An empirical analysis of fiscal deficits and inflation in Nigeria. *International Business and Management*, 4(1), 105-120.
- Fischer, S., Sahay, R. & Vegh, C.A. (2002). Modern hyper and high inflations. *Journal of Economic Literature*, 40(3), 837-880.

- Granger, C.W.J. (1969). Investigating causal relations by econometric models and cross-spectral methods. *Econometrica*, 37(3), 424-438.
- Gujarati, D. N. (2009). *Temel ekonometri*. Çev., Şenesen, G. G. & Şenesen, Ü., Literatür Yayıncılık.
- Günaydın, İ. (2004). Bütçe açıkları enflasyonist midir? Türkiye üzerine bir inceleme. *Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6(1), 158-181.
- Habibullah, M.S., Cheah, C. & Baharom, A.H. (2011). Budget deficits and inflation in thirteen asian developing countries. *International Journal of Business and Social Science*, 2(9), 192-204.
- Herwartz, H. & Siedenbug, F. (2008). Homogeneous panel unit root tests under cross sectional dependence: finite sample modifications and the wild bootstrap. *Comput Stat Data Analysis*, 53(1), 137-150.
- Hoechle, D. (2007). Robust standard errors for panel regressions with cross-sectional dependence. *The Stata Journal*, 7 (3), 281-312.
- Hondroyannis, G. & Papapetrou, E. (1997) Are budget deficits inflationary? a cointegration approach. *Applied Economics Letters*, 4(8), 493-496.
- Im, K. S., Pesaran, M.H. & Shin, Y. (2003). Testing for unit roots in heterogeneous panels. *Journal of Econometrics* 115, 53-74.
- İpek, E. & Akar, S. (2016). Bütçe açığı ve enflasyon arasındaki ilişki: Türkiye için ampirik bir analiz. *Marmara Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 38(2), 181-203.
- Kamacı, A., Ceyhan, M.S. & Peçe, M.A. (2017). Bütçe açığı ve enflasyon ilişkisi: G7 ülkeleri ve Türkiye örneği. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Kongresi*, 20-22 Nisan 2017, 202-211.
- Kasseah, H., Weng, M.F. & Moheput, K.H. (2011). Central bank independence: evidence from Africa. *Journal of Emerging Trends in Economics and Management Sciences*, 2(4), 325-332.
- Kaya, M.G. & Öz, E. (2016). Enflasyon, bütçe açığı ve para arzı ilişkisinin Türkiye ekonomisi açısından değerlendirilmesi: 1980-2014 dönemi. *Yönetim ve Ekonomi*, 23(3), 639-651.
- Kearney, C. & Mehdi, M. (1990). Fiscal policy and current account: international evidence on the twin deficit. *Journal of Macroeconomics*, 12(2), 197-217.
- Keskingöz, H. (2013). Maastricht kriterleri doğrultusunda Türkiye’de mali disiplinin sürdürülebilirliği açısından mali kuralın değerlendirilmesi. *KSÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(2), 261-274.
- Kopits, G. (2001). Fiscal rules: useful policy framework or unnecessary ornament?, *IMF Working Paper 01/145*, 3-22.
- Kopits, G. & Symansky, S. (1998). Fiscal policy rules, *IMF Occasional Paper*, 162, 1-45.
- Koyuncu, F.T. (2014). Causality network between budget deficit, money supply and inflation: an application to Turkey. *International Journal of Business and Social Science*, 5(10), 225-235.
- Levin, A., Lin, C. & Chu, C.J. (2002). Unit root tests in panel data: asymptotic and finite-sample properties. *Journal of Econometrics*, 108, 1-24.
- Lin, H. & Chu, H. (2013). Are fiscal deficits inflationary. *Journal of International Money and Finance*, 32, 214-233.
- Maddala, G.S. & Wu, Shaowen (1999). A comparative study of unit root tests with panel data and a new simple test. *Oxford Bulletin of Economics and Statistics, Special Issue*, 0305-9049.
- Maraş, G. & Dumrul, C. (2019). Türk ekonomisinde bütçe açığı ve enflasyon ilişkisinin sınır testi yaklaşımı ile eş-bütünleşme analizi. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 54, 314-342.
- Narayan, P.K., Narayan, S. & Prasad, A.D. (2006). Modeling the relationship between budget deficits, money supply and inflation in Fiji. *Pacific Economic Bulletin*, 21(2), 103-116.
- Osbat, C. (2004). *Panel unit root and panel cointegration methods*. European Central Bank

- Örücü, E. (2016). Bütçe açıkları enflasyonist etkiye sahip midir? Türkiye üzerine uzun dönemli bir analiz. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 16(1), 1-21.
- Özmen, M. & Koçak, F.İ. (2012). Enflasyon, bütçe açığı ve para arzı ilişkisinin ardl yaklaşımı ile tahmini: Türkiye örneği. *Çukurova Üniversitesi İİBF Dergisi*, 16(1), 1-19.
- Patinkin, D. (1993). Israel stabilization program of 1985 or some simple truths of monetary theory. *Journal of Economic Perspective*, 7(2), 103-128.
- Pınar, A. (2006). *Maliye politikası*, Naturel Yayıncılık
- Samimi, A.J. & Jamshidbaygi, S. (2011). Budget deficit and inflation: a sensitivity analysis to inflation and money supply in Iran. *Middle-East Journal of Scientific Research*, 8(1), 257-260.
- Şimşek, M. (2002). Türkiye'deki bütçe açıklarının ve finansmanının makroekonomik etkileri: ekonometrik bir yaklaşım 1950-2000. *İstatistik Araştırma Dergisi*, 10(2), 135-159.
- Tanzi, V. (1978). Inflation, real tax revenue and the case for inflationary finance: theory with an application to Argentina. *IMF Staff Papers*, 25(3), 417-451.
- Tarı, R. (2010). *Ekonometri*. Umuttepe Yayınları.
- Temurlenk, S. & Oltulular, S. (2007). Türkiye'nin temel makroekonomik değişkenlerinin bütünleşme dereceleri üzerine bir araştırma. *İnönü Üniversitesi, 8. Ulusal Ekonometri ve İstatistik Sempozyumu*, 24-25 Mayıs 2007, Malatya.
- Torres-Reyna, O. (2012). *Panel data analysis fixed and random effects using stata* (v. 4.2). Princeton University.

Makale türü / Article type: Araştırma / Research

Kişilerarası Gerilimin Örgütsel Hafıza Üzerindeki Etkisi: Bir Alan Araştırması

The Impact of Interpersonal Strain at Work on Organizational Memory: An Empirical Study

Doç. Dr. Fikret Sözbilir

Artvin Çoruh Üniversitesi, Hopa İİBF, fsozibilir08@hotmail.edu.tr
ORCID: 0000-0003-2665-1795

Berçem Yaman

Artvin Çoruh Üniversitesi, LEE İşletme ABD Yüksek Lisans Öğrencisi, brcmymn@gmail.com
ORCID: 0000-0003-0074-9372

Özet

Çalışmanın amacı, işte kişilerarası gerilimin örgütsel hafıza üzerindeki etkisini incelemektir. Ayrıca, sonuçlara dayalı olarak önerilerde bulunmak da amaçlanmıştır. Konu edinilen teorik modelin analizi için Arhavi'deki okullarda çalışan 128 öğretmen örneklem olarak belirlenmiş ve veriler bir anket aracılığıyla toplanmıştır. Veriler SPSS 25.0 programıyla Pearson korelasyon ve basit doğrusal regresyon testleri uygulanarak analiz edilmiş ve tablolar halinde sunulmuştur. Sonuçlar, kişilerarası gerilimin örgütsel hafıza üzerinde olumsuz ve anlamlı bir etkisi olduğunu ortaya çıkarmıştır. Çalışma sonucunda, yöneticilerin örgütsel hafızayı geliştirmek için işte kişilerarası gerilimi önlemeye dikkat etmesi gerektiği anlaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kişilerarası gerilim, Örgütsel hafıza, Öğrenme, Bilgi paylaşımı.

JEL Sınıflandırması: M12, M50, D23, L20

Abstract

The aim of study was to examine the impact of the interpersonal strain at work on organizational memory. In addition, it aimed to make suggestions based on results. For analysis of the proposed theoretical model, 128 teachers, employed in schools in Arhavi, were sampled and the data were gathered by means of a questionnaire. The data was analyzed with the SPSS 25.0 software by conducting Pearson correlation and simple linear regression analyzes and presented in tables. The results revealed that the interpersonal strain at work has a negative and significant impact on organizational memory. The study concluded that managers should pay attention to prevent interpersonal strain at work in order to develop organizational memory.

Keywords: Interpersonal strain, Organizational memory, Learning, Knowledge sharing.

JEL Classification: M12, M50, D23, L20

GİRİŞ

Günümüz iş dünyasında yaşanan yoğun iş temposunda pek çok faktör çalışanların iş arkadaşları ve örgütleri ile ilişkilerini çok yönlü etkilemektedir. Bunlardan ikisi kişilerarası gerilim ve örgütsel hafızadır. Kişilerarası gerilim tükenmişlik ve motivasyon bozukluğundan kaynaklanan insan ilişkilerinde bozulma olarak görülmektedir (Consiglio, 2014). Daha önce işte kişilerarası gerilimi, sinizm ve tükenmişlik duygularıyla ilişkilendirerek çalışmalar yapılmış bu kavramlarla yakın ilişkisi vurgulanmıştır (Borgogni, Consiglio, Alessandri, & Schaufeli, 2012). Sosyal etkileşimin gereği olarak karşılık verilmesi gereken diyalogdan kaçınma olarak ifade edilen sosyal geri çekilme davranışı (Eldridge & Christensen, 2002) ile de yakın benzerlik gösteren işte kişilerarası gerilim; iş yerinde arkadaşları ile yüz yüze gelmekten kaçınma, uzak durma ve iletişim kurmama (Caughlin & Huston, 2002) bireyin örgütsel anlamda oluşturulacak sinerjiye katkıda bulunmaması anlamına da gelir. Bir başka asosyal davranış şekli olarak bireyin sürekli

çevresindekilerden uzak durma ve onlarla ilgilenmeme tavrı diye kavramlaştırılan duyarsızlaşma (Salanova, & Schaufeli, 2000; Maslach, Schaufeli, & Leiter, 2001) durumu da işte kişilerarası gerilime referans olacak bir davranış şeklidir. Benzer bir durum olan duygusal uyumsuzluk, hissedilen ile sergilenen duygusal ifadenin tutarsızlığı (Zapf, 2002; Hochschild, 2012) ve kişi-rol çatışması (Rafaeli & Sutton, 1987; Abraham, 1998) olarak görülür. Duygusal uyumsuzluk işte kişilerarası gerilimin altyapısını oluşturan başka bir davranış tarzı olup, tükenmişliği artırmasına ve iş tatminini azaltmasına (Zapf, 2002) karşın başka bir araştırmada ise işine ve işinin gereklerine duyarlı çalışanlarda kişisel başarıyı olumlu etkilediği belirlenmiştir (Zapf, & Holz, 2006). İşte kişilerarası gerilim ile duygusal uyumsuzluk (emotional dissonance) arasında dolaylı pozitif ilişki olduğu ise ayrı bir gerçektir (Consiglio, 2014).

Örgütsel hafıza en yalın ifade ile örgütün arşivi olarak nitelendirilebilir. Stein'e göre (1995), örgütün etkinliğini artırmada ve dolayısıyla rekabetçi üstünlük kazanmasında anahtar role sahip olan örgütsel hafıza, aynı zamanda örgütün geçmişini geleceğine bağlayan soyut bir köprüdür. Örgütsel hafıza, örgütün kültüründe ve örgütün üyelerinin zihinlerinde var olan yapılandırılmış ve yapılandırılmamış kavramlar, birikimler ve bilgilerden oluşmaktadır. Bunlar veri tabanlarında, bilgisayar kayıtlarında ve dosyalarda tutulur (Jennex & Olfman, 2004). Jackson (2010) örgütsel hafızayı, bilgiyi ortak kullanıma sokmak için bireyin aklında kapalı olmaktan çıkarıp durum değerlendirme, yenileşim, bilgi arama, derleme ve depolama faaliyetleri ile edinilen örgütsel bilgi yönetimi süreci olarak görür. Bu şekilde gerçekleşmiş sonuçları ve öğrenilen bilgileri kayıt altına alınarak işletmelerin faaliyetlerinde aynı hatayı tekrar etmeme, yeni ortaya çıkan hataları kolayca tespit etme, çözüm bulma ve önlem almada çözüm kaynağıdır (Vrincianu, Anica-Popa, & Anica-Popa, 2009; Uğurlu, 2011). Anand, Manz ve Glick (1998), örgütsel hafıza oluşturma ve ondan yararlanmada bilgi yönetiminin klasik yaklaşımı ile çalışanlara aşırı bilgi yüklemeye yerine değişik kaynaklarda var olan ve ihtiyaç duyulan enformasyon hakkında çalışanları bilgilendirip gerektiğinde ona erişimini kolaylaştırmanın daha etkili olacağını öne sürmüşlerdir. Güçlü bir örgütsel hafıza oluşturmak için sistemli ve etkin bir örgütsel öğrenme en önemli unsurdur. Örgütsel öğrenme için örgüt üyeleri arasında etkin bir iletişim kanalıyla bilgi paylaşımı gereklidir (Hedberg, 1981; Walsh & Ungson, 1991; Hult & Ferrell, 1997; Senge, 2006; Vrincianu, Anica-Popa, & Anica-Popa, 2009; Camisón & Villar-López, 2011; Uğurlu, 2012).

Bu çalışmanın amacı daha önce yapılan çalışmalarda yeterince araştırılmamış olan işte kişilerarası gerilimin örgütsel hafıza üzerindeki etkisini incelemektir. Bu yüzden, bu alandaki mevcut ancak sınırlı literatür incelenmiş ve doğrudan 'işte kişilerarası gerilim' ve 'örgütsel hafıza' ilişkisi veya etkileşiminin araştırılmadığı belirlenmiş ve literatürde söz konusu önemli açığın giderilmesi bakımından bu çalışma literatüre katkı sağlayacaktır.

1. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

1.1. İşte Kişilerarası Gerilim

İşte kişilerarası gerilim, iş yerindeki insanların aşırı bir şekilde sosyal istekleri ve baskılarından duyulan rahatsızlık hissi ve ilişkilerin kopması durumunu ifade eder (Borgogni vd. 2012). Borgogni vd. (2012) kişilerarası gerilimi, kişinin bireylerarası aşırı beklentiler ve sosyal baskılardan kaynaklı olarak işteki diğer insanlardan duygusal ve bilişsel olarak ayrılma şeklindeki belirgin tepkisi olarak tanımlanmıştır. Başka bir ifade ile organizasyonun içinden ve dışından gelen ve baş edebilmek için çaba gerektiren talepkâr ilişkiler ve sosyal baskılara karşı kendini korumaya yönelik bir tepki de denilebilir. Kişilerarası gerilim kavramı, sosyal ilişkilerde talepkâr yaklaşıma karşı tepki ve kaçınma bağlamında sosyal çekilme kavramı ile de ilgilidir (Eldridge & Christensen, 2002). Kişilerarası gerilimin duyarsızlaşma ve sinizm ile benzerliği olsa da bazı yönlerden farklılık göstermektedir. Ortak noktaları 'zihinsel uzaklaşma' olarak kavramlaştırılmıştır (Maslach vd., 2001). Kişilerarası gerilim 'diğer insanlarla' ilgili iken sinizm 'işin kendisi' veya örgütle ilgilidir. Duyarsızlaşma ise bireyin kendisini karşılaştığı olumsuzluklardan soyutlaması şeklinde görülür

(Leiter & Maslach, 2016) Ancak, her iki kavram da mesleki tükenmişliği tanımlayan faktörlerdendir (Borgogni vd., 2012; Consiglio, 2014; Olusa, & Afolabi, 2017).

1.2. Örgütsel Hafıza

Örgütler bireylerden bağımsız olarak da var olabilirler. Ancak bireylerden bağımsız olmak için her ne kadar akıllı sistemler ve yapay zekâ kullansalar da bu sistemlerin de bireyler tarafından geliştirildiğini ve bireylerin bilgi edinip problem çözme ve karar verme faaliyetlerinde anahtar faktör olduğu unutulmamalıdır. Başarılı bir bilgi yönetimi süreci ile güçlendirilen örgütsel hafıza örgüt bünyesindeki bireylerin bilgilerinin belli bir zamanla sınırlı olmadan bütünleşik bir şekilde organize edilmesi halinde örgüt için önemli katkılar sağlayacaktır. Literatürde değişik tanımları yapılan örgütsel hafıza, Walsh ve Ungson (1991, s. 61) tarafından “şimdiki kararları alabilmek için örgütün tarihinden getirebildiği depolanmış bilgi” olarak tanımlanmıştır. Te’eni’ye göre (2011) örgütsel hafıza bilgi yönetiminde bilgiyi edinme, depolama ve kullanma olduğu gibi enformasyon toplama ve örgütte mevcut olan bilgi için kullanılan genel bir terimdir. Bencsik, Lire ve Marosi (2009, s. 1701) örgütsel hafızayı “zaman içerisinde birbirleri ile bağlantı kuran farklı gruplardan toplanan ve insanların grup hafızası olarak nitelenen bir tür ortak hafıza” şeklinde tanımlamıştır. Çalışanların her birinden derlenen ve kaydedilen örgütsel iş süreçlerinde gerek duyuldukça kullanılan geçmiş deneyimlerden öğrenilmiş bilgilerin bulunduğu ortam örgütsel hafızadır (Walsh & Ungson, 1991). Yukarıdaki tanımların her biri örgütsel hafızanın bir yönünü vurgulamakla birlikte ortak nokta olarak örgütün aynı hataları tekrarlamaması ve ihtiyaç duyduğu bilgiyi tekrar kullanabilmesi için onu depolaması vurgulanmaktadır. Bunu öne çıkaran ve yapılan daha kapsamlı tanıma göre örgütsel hafıza, organizasyonda bilginin depolandığı, şimdi ve sonra kullanmak için yeniden erişim sağlandığı ve böylece organizasyonun geleceğini tasarlama ve oluşturma sürecine önemli katkılar sağlayan fonksiyonudur (Jasimuddin, Connell & Klein, 2009). Örgütsel hafızada yer alan bilginin taklit edilmesi ve çalınmasının zor olduğu (Camison & Villar-Lopez, 2011) ve inovasyona destek olduğu (Moorman & Miner, 1997; Hanvanich, Sivakumar & Hult, 2006; Tsai, 2008) için rekabetçi avantaj kazanmada örgüte yararlı olmakta ve örgüt için değerli bir unsur olarak görülmektedir. Örgütsel hafızanın oluşmasında örgütsel öğrenme en önemli işleve sahiptir. Organizasyonun bilgi işleme kapasitesi olarak tanımlanan örgütsel öğrenme bilgiyi yaratma, edinme, aktarma/paylaşma ve bütünleştirme yoluyla gerçekleştirilmekte ve örgütsel hafızayı oluşturmaktadır (Jerez-Gómez, Céspedes-Lorente, Valle-Cabrera, 2005). Böyle bir bilgi organizasyon çerçevesinde öğrenme bireysel düzeyi aşarak örgütsel bir sistematik yapı içerisinde gerçekleşir ve örgütteki kilit personel ayrılrsa bile orada kullandıkları her bilgi örgütün hafızasına kaydedilmiş olur. Örgütsel hafızanın gerektiği gibi oluşturulması ve kullanılması örgüt üyelerinin gerçek anlamda iş birliği ve iletişimi ile mümkün olup, çekişmelerden uzak olması önemlidir (Conklin, 2001). Bu konuyu daha geniş perspektiften ele alanlarda vardır. Ebberts ve Wijnberg’e göre (2009), örgütsel hafıza, bir şeylerin nasıl yapıldığına dair sadece bir bilgi deposu değil aynı zamanda organizasyonun üyelerinin karşılıklı olarak birbirlerinden ve hatta bütün organizasyondan beklentileridir. Robinson ve Ensign (2009) ise bu kapsama paydaşları da katmışlar ve güvene dayalı bir paydaş ilişkisi kurulup etkin bir bilgi paylaşımının örgütsel hafızanın rezervini geliştirdiğini öne sürmüşlerdir.

2. HİPOTEZ GELİŞTİRME

Araştırma, örgüt bünyesindeki kişi veya kişilerin aralarındaki gerilimin örgütsel hafızayı nasıl etkilediğini incelemeye yönelik kurgulanmıştır.

2.1. İşte Kişilerarası Gerilimin Örgütsel Hafıza Üzerindeki Etkisi

Örgütsel hafızaya değer verilmesi ve düzgün bir yönetim sistemi oluşturularak geliştirilmesi örgüt içerisinde iş ve yaşam faaliyetlerini iyileştirir (Rensburg, 2014). İş ortamında iş birliği ve iletişimin bilgi paylaşımını (Mei vd., 2004; Mäkelä & Brewster, 2009; Jones III, 2017; Jones III, 2017) ve bilgi paylaşımının da örgütsel öğrenme (Senge, 2006; Camison & Villar-Lopez, 2011) ve örgütsel hafızayı

oluşturmada önemli bir faktör olduğu pek çok araştırmada vurgulanmıştır (Hult & Ferrell, 1997; Conklin, 2001; Vrincianu vd., 2009; Camisón & Villar-López, 2011; Uğurlu, 2012). Örgütsel öğrenmenin örgütsel hafızayı güçlü bir şekilde etkilediği yapılan araştırmaların sonucunda belirlenmiştir (Hedberg, 1981; Walsh & Ungson, 1991). Consiglio (2014) tarafından 347 sağlık çalışanı üzerinde yapılmış olduğu araştırmada kişilerarası gerilim ile duygusal uyumsuzluk arasında güçlü bir bağ olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Borgogni vd. (2012) İtalya'da 755 hastane çalışanı üzerinde yapılmış oldukları ampirik çalışmada kişilerarası gerilimin kişilerarası etkileşimi azaltarak bilişsel uzaklık yarattığı görülmüştür. Daha önceki araştırmalarda doğrudan kişilerarası gerilimin örgütsel hafıza üzerindeki etkisine dair bir çalışmaya rastlanmamıştır. Ancak kişilerarası gerilimle olumsuz ilişki gösteren duygu durumlarının (kişilerarası iş birliği, iletişim ve bilgi paylaşımına açık olma) örgütsel hafızayı olumlu etkilediğine göre kişilerarası gerilimin örgütsel hafıza üzerinde olumsuz bir etkisi olabileceği varsayılmıştır. Bu nedenle kişilerarası gerilimin örgütsel hafıza üzerinde etkisi olup olmadığını belirlemek üzere araştırmada yalnız bir hipotez aşağıdaki gibi kurgulanmıştır.

H1: Kişilerarası gerilimin örgütsel hafıza üzerinde olumsuz ve anlamlı bir etkisi vardır.

3. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

3.1. Örneklem

Tek aşamalı küme örnekleme yöntemi ile belirlenen araştırmanın örneklemini, Artvin İli Arhavi ilçesindeki okullarda görev yapan 321 öğretmen oluşturmaktadır. Okullara yapılan ziyaretlerle 200 öğretmene ulaşılarak anket formu dağıtılmış ve 128 anket formu dolu olarak geri dönmüştür. Buna göre araştırmaya katılım oranı %64, ana kütlenin temsil oranı yaklaşık %40 olarak gerçekleşmiştir. Araştırmadan önce Artvin Çoruh Üniversitesi Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kuruluna yapılan başvuru söz konusu Kurul tarafından değerlendirilmiş ve bu çalışmanın etik açıdan uygunluğu onaylanmıştır. Katılımcılar araştırma hakkında bilgilendirilmiş ve araştırmaya katılım gönüllülük esasıyla sağlanmıştır.

3.2. Veri Toplama Aracı

Araştırmada veri toplamak için kullanılan anket formu üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm demografik bilgiler, ikinci bölüm kişiler arası gerilim ölçeği, üçüncü bölüm ise örgütsel hafıza ölçeği olarak yapılandırılmıştır. Demografik bilgiler bölümü; cinsiyet, medeni durum, yaş, çalışma süresi (kıdem), öğrenim durumu, pozisyon, sosyal medya kullanım süresi ve kanalı, kurumsal sosyal medya gruplarına üyelik vb. durumlarına ilişkin olmak üzere toplam 11 sorudan oluşmaktadır. İşte kişiler arası gerilim ölçeği (Interpersonal Strain at Work), Borgogni, Armandi, Amaducci ve Consiglio (2007) tarafından geliştirilmiş ve daha sonra Borgogni vd. (2012) tarafından 6 madde olarak revize edilmiş ve bu çalışma için uyarlanarak kullanılmıştır. Örgütsel hafıza ölçeğinin 5 maddesi (1-5. Maddeler) Uğurlu (2011) tarafından ve diğer iki madde ise Hult & Ferrell (1997) tarafından geliştirilmiş ölçeklerden uyarlanarak toplam 7 maddeden oluşmaktadır. Her iki ölçek de Likert tipi olarak yapılandırılmıştır (Kişiler arası gerilim: 1 = Hiçbir zaman, 5 = Günlük; Örgütsel hafıza: 1 = Kesinlikle katılmıyorum, 5 = Kesinlikle katılıyorum). Araştırmada elde edilen verilerin SPSS 25.0 istatistik programı ile betimleyici istatistikleri yapılmış ve aynı zamanda söz konusu veriler doğrusal regresyon yöntemleri ile analiz edilmiştir.

4. BULGULAR

Demografik verilerden elde edilen bulgulara göre araştırmaya 62 kadın (%48.4) ve 66 erkek (51.6) katılmıştır. Katılımcıların; pozisyon olarak büyük çoğunluğunun %79,7'sinin öğretmen, eğitim düzeyi olarak %84.4'ünün lisans mezunu, medeni durum olarak %77.3'ünün evli, yaş dağılımı olarak %32.7'sinin 20-30 yaş arası ve %22.7'sininin 41-50 yaş arasında olduğu görülmüştür. Demografik bulgular Tablo 1'de gösterilmiştir.

Tablo 1. Katılımcıların demografik özellikleri

Değişkenler	Gruplar	Sayı	Yüzde (%)
Buldukları pozisyon	Müdür	9	7.0
	Müdür Yardımcısı	17	12.3
	Öğretmen	102	79.7
	Toplam	128	100.0
Medeni Durumları	Evli	99	77.3
	Bekâr	29	22.7
	Toplam	128	100.0
Yaş Dağılımı	20-30	42	32.7
	31-35	20	15.6
	36-40	24	18.8
	41-50	29	22.7
	51 yaşın üstü	13	10.2
	Toplam	128	100.0
Eğitim Durumları	Ön lisans	3	2.3
	Lisans	108	84.4
	Yüksek lisans	17	13.3
	Toplam	128	100.0
Cinsiyet Dağılımı	Erkek	66	51.6
	Kadın	62	48.4
	Toplam	128	100.0
Aylık Gelir Durumu	3000 TL ve altı	33	25.8
	3.001-5.000 TL	87	68.0
	5.001-6.000 TL	5	3.9
	6.001-7.000 TL	1	0.8
	7.001 TL ve üzeri	2	1.6
	Toplam	128	100.0

Demografik sorulardan üçü de katılımcıların kullandıkları sosyal medya uygulamaları, sosyal medya kullanım süreleri ve meslektaşların sosyal medya gruplarına üyelik durumu ile ilgilidir. Araştırmada katılımcıların sırasıyla Facebook (%29.7), Instagram (%28.9) ve WhatsApp'ın (%25.8) en çok kullandıkları sosyal ağlar olduğu belirlenmiştir. Sosyal medyada geçirilen süre bakımından bir gün içinde 30 dakika ile 1 saat arası zaman geçirenlerin en yüksek oranda (%37.5) olduğu görülmüştür. Araştırmaya katılanların sosyal medyadaki aktiviteleri ilgili veriler Tablo 2'de gösterilmiştir.

Tablo 2. Katılımcıların sosyal medya kullanım eğilimleri

Değişkenler	Gruplar	Sayı	Yüzde (%)
En çok kullanılan sosyal ağ	Facebook	38	29.7
	Twitter	15	11.7
	Instagram	37	28.9
	WhatsApp	33	25.8
	Youtube	5	3.9
	Toplam	128	100.0
Meslektaşların sosyal medya grubuna üyelik	Evet var	105	82.0
	Hayır yok	23	18.0
	Toplam	128	100.0
Sosyal medyada bir günde geçirilen toplam süre	10 dakikadan az	5	3.8
	10 dakika ile 30 dakika arası	27	21.1
	30 dakika ile 1 saat arası	48	37.5
	1 saat ile 2 saat arası	21	16.4
	2 saat ile 3 saat arası	13	10.2
	3 saat ile 4 saat arası	7	5.5
	4 saatten fazla	7	5.5
	Toplam	128	100.0

4.1. Geçerlilik ve Güvenilirlik Analizi

Araştırmada kullanılan örneklemin yeterliliği için Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) değerlerinin 0.50 ve üzeri olması, Bartlett's küresellik testinde sonucun istatistiksel olarak anlamlı olması, değişkenlerin faktör yüklerinin 0.400'ün üzerinde olması gerekir (Sharma, 1996; Field, 2009). Kişilerarası gerilim ölçeğinin KMO değerinin 0.719 ($p < 0.001$) ve değişkenlerinin faktör yüklerinin 0.415-0.799 arasında olduğu görülmüştür. Araştırmada yer alan örgütsel hafıza ölçeğinin KMO değerinin 0.776 ($p < 0.001$), ölçek değişkenlerinin faktör yüklerinin 0.543-0.770 arasında olduğu belirlenmiştir. Araştırmanın güvenilirliği için ölçekte yer alan her bir maddenin Cronbach's Alpha değerinin 0.70 veya üzerinde olması yeterlidir (Nunally, 1978; Field, 2009). Güvenilirlik testi sonucunda Cronbach's Alpha değerleri; kişilerarası gerilim ölçeğinin 0.739 ve örgütsel hafıza ölçeğinin ise 0.760 olduğu görülmüştür. Örgütsel hafıza ölçeğinden güvenilirlik analizinde 7. Madde (İş yapma sürecinde yapmış olduğumuz hatalı durumları ortaya çıkarmak için kullandığımız programlar var) güvenilirlik düzeyi düşük olduğu için analizden çıkarılmıştır. Tablo 3'de gösterilen analiz sonuçlarından ölçekler ve örneklemin geçerliliğinin ve güvenilirliğinin sağlandığı anlaşılmıştır.

Tablo 3. Araştırmanın faktör, geçerlilik ve güvenilirlik sonuçları

Ölçekler	Cronbach's Alpha (α)	KMO	Yakl. χ^2 *	SD	Varyans %	p
Kişilerarası gerilim	.739	.719	176.770	15	45.071	.000
Örgütsel hafıza	.760	.776	185.623	15	48.175	.000

Kişilerarası gerilim değişkenleri	Faktör Yüğü	Örgütsel hafıza değişkenleri	Faktör Yüğü
1. İşyerinde, diğerlerinden uzak kaldığımda kendimi daha iyi hissediyorum.	.799	1. Kurumumuzda aynı hata sık sık tekrar edilir.	.543
2. İş yerinde kendimi diğer insanların sorunlarına karşı duyarlı buluyorum.	.768	2. Kurumumuzda deneyimler ve tecrübeler genellikle kayıt altına alınır.	.737
3. İş yerinde başkalarına karşı soğuk ve mesafeli davranıyorum.	.774	3. Kurumumuzda bir grup veya birimde gerçekleşen öğrenme diğer birimlere de yayılır.	.753
4. İşyerinde özellikle başkalarına ne olduğuyula ilgilenmiyorum.	.692	4. Kurumumuzda öğrenme bireysel düzeyde gerçekleşir, örgütsel öğrenme düzeyine ulaşmaz.	.691
5. Bazen çalışırken, birine kötü davrandığım olur.	.415	5. Kurumumuzda, eylemlerimizin örgütsel amaçlarla uyumlu olduğunu düşünüyoruz.	.645
6. İşyerinde diğer insanlar tarafından rahatsız ediliyorum.	.474	6. Geçmişten çıkarılan derslerin canlı tutulduğu güzel bir muhabbet ortamı vardır.	.770

* Yaklaşık Ki-kare.

4.2. Korelasyon Analizi

Kişilerarası gerilim ve örgütsel hafıza arasındaki anlamlı ve negatif korelasyon değeri ($r = -.436, p < .001$) ve bu ölçeklerin aritmetik ortalamaları ve standart sapmaları Tablo 4'te gösterilmiştir. Bu sonuca göre kişilerarası gerilim azaldıkça örgütsel hafıza olumlu etkilenmekte ve artmaktadır.

Tablo 4. Aritmetik ortalama, standart sapma ve korelasyon değerleri

Ölçekler	AO	SS	1	2
1. Kişilerarası gerilim	1.96	.68	1	
2. Örgütsel hafıza	3.40	.69	-.436*	1

* Korelasyon $p < 0.001$ düzeyinde anlamlıdır (2-tailed). (N = 128)

4.3. Betimleyici İstatistikler

Ankette yer alan maddeler 1-5 aralığında Likert yöntemiyle değerlendirildiğinden aynı aralıkta aritmetik ortalamalara bağlı puan aralığı katsayısı hesaplanarak aralıkta yer alan her bir ölçek rakamına eklenmiştir. Hesaplama, en yüksek Likert puan 5'ten en düşük puan 1 çıkarılarak kalan 4 puanı en yüksek puana bölünmüş ve bulunan 0.80 katsayısı her bir Likert değerine eklenmiştir. Böylece derecelendirme aralıkları oluşturulmuştur (1.00-1.80=Çok düşük; 1.81-2.60=düşük; 2.61-3.40=orta; 3.41-4.20=yüksek; 4.21-5.00=çok yüksek).

Katılımcıların kişiler arası gerilime ilişkin algılarının ortalama değerleri Tablo 5'te gösterilmiştir. Ölçekteki maddelerden “İşyerinde, diğerlerinden uzak kaldığımda kendimi daha iyi hissediyorum” en yüksek ortalama değerine ($M=2.23$) sahip iken “İşyerinde diğer insanlar tarafından rahatsız ediliyorum” maddesi en düşük ortalama değerini almıştır ($M=1.69$). Bu sonuçlar, katılımcıların iş arkadaşları ile ilişkilerinde düşük düzeyde kişiler arası gerilim algısına sahip olduklarını göstermiştir.

Tablo 5. Kişiler arası gerilim maddeleri ve betimleyici istatistikleri

Ölçek maddeleri	AO/SS	Düzye	F %	1	2	3	4	5	Toplam
1. İşyerinde, diğerlerinden uzak kaldığımda kendimi daha iyi hissediyorum.	AO	2.23	F	38	43	31	12	4	128
	SS	1.08	Düşük	29.7	33.6	24.2	9.4	3.1	100
2. İş yerinde kendimi diğer insanların sorunlarına karşı duyarsız buluyorum.	AO	1.77	F	54	53	15	5	1	128
	SS	0.83	Çok düşük	42.2	41.4	11.7	3.9	0.8	100
3. İş yerinde başkalarına karşı soğuk ve mesafeli davranıyorum.	AO	2.02	F	48	47	19	10	4	128
	SS	1.07	Düşük	37.5	36.7	14.8	7.8	3.1	100
4. İşyerinde özellikle başkalarına ne olduğuyla ilgilenmiyorum.	AO	2.10	F	46	47	15	14	6	128
	SS	1.15	Düşük	35.9	36.7	11.7	10.9	4.7	100
5. Bazen çalışırken, birine kötü davrandığım olur.	AO	1.94	F	55	42	16	13	2	128
	SS	1.06	Düşük	43.0	32.8	12.5	10.2	1.6	100
6. İşyerinde diğer insanlar tarafından rahatsız ediliyorum.	AO	1.69	F	70	40	7	7	4	128
	SS	1.00	Çok düşük	54.7	31.3	5.5	5.5	3.1	100

AO=Aritmetik Ortalama, SS=Standard Sapma, F=Frekans,
(1=Hiçbir zaman, 2=Nadiren, 3=Bazen, 4=Sık sık, 5=Her gün)

Aynı yöntem ile hesaplanan katılımcıların örgütsel hafızaya ilişkin algılarının ortalama değerleri Tablo 6'da gösterilmiştir. Örgütsel hafıza ölçeğindeki maddelerden “Kurumumuzda öğrenme bireysel düzeyde gerçekleşir, örgütsel öğrenme düzeyine ulaşmaz” en yüksek ortalama değerine ($M = 3.53$) sahip iken “Kurumumuzda deneyimler ve tecrübeler genellikle kayıt altına alınır” maddesi en düşük ortalama değerini almıştır ($M = 3.23$). Analiz sonuçları, katılımcıların örgütsel hafıza algılarının ortalamanın üzerinde ($M = 3.40$) bir düzeyde olduğunu göstermiştir. Ortalamanın üzerinde hatta yüksek kabul edilebilecek düzeyde örgütsel hafıza algısına karşılık düşük düzeyde kişiler arası gerilim algısı betimleyici istatistik sonuçlarının korelasyon sonuçları ile tutarlı olduğunu ortaya koymuştur.

Tablo 6. Örgütsel hafıza maddeleri ve betimleyici istatistikleri

Ölçek maddeleri	AO/SS	Düzyey	F %	1	2	3	4	5	Toplam
1. Kurumumuzda aynı hata sık sık tekrar edilir.	AO 3.43	Yüksek	F	10	17	31	48	22	128
	SS 1.14		%	7.8	13.3	24.2	37.5	17.2	100
2. Kurumumuzda deneyimler ve tecrübeler genellikle kayıt altına alınır.	AO 3.23	Orta	F	7	17	55	39	10	128
	SS 0.95		%	5.5	13.2	43.0	30.5	7.8	100
3. Kurumumuzda bir grup veya birimde gerçekleşen öğrenme diğer birimlere de yayılır.	AO 3.49	Yüksek	F	5	11	39	62	11	128
	SS 0.88		%	3.9	8.6	30.5	48.4	8.6	100
4. Kurumumuzda öğrenme bireysel düzeyde gerçekleşir, örgütsel öğrenme düzeyine ulaşmaz.	AO 3.53	Yüksek	F	4	12	42	53	17	128
	SS 0.92		%	3.1	9.4	32.8	41.4	13.3	100
5. Kurumumuzda, eylemlerimizin örgütsel amaçlarla uyumlu olduğunu düşünüyoruz.	AO 3.33	Orta	F	8	13	44	55	8	128
	SS 0.95		%	6.3	10.2	34.4	43.0	6.3	100
6. Geçmişten çıkarılan derslerin canlı tutulduğu güzel bir muhabbet ortamı vardır.	AO 3.39	Orta	F	10	12	37	56	13	128
	SS 1.04		%	7.8	9.4	28.9	43.7	10.2	100

AO=Aritmetik Ortalama, SS=Standard Sapma, F=Frekans,
(1=Kesinlikle katılmıyorum, 2= Katılmıyorum, 3=Kararsızım, 4= Katılıyorum, 5= Kesinlikle katılıyorum).

4.4. Doğrusal Regresyon

Kişilerarası gerilimin örgütsel hafıza üzerinde etkisinin olup olmadığını belirlemek için doğrusal regresyon analizi yapılmıştır. Sonuçlar, kişilerarası gerilimin örgütsel hafıza üzerinde anlamlı ve olumsuz etkisi olduğunu göstermiştir ($\beta = -.436, p < .001$). Bu sonuca göre araştırmanın hipotezi (H1: Kişilerarası gerilimin örgütsel hafıza üzerinde olumsuz ve anlamlı etkisi vardır) kabul edilmiştir. Analizdeki R^2 değerine göre örgütsel hafızadaki olumsuz değişimin %19'u kişilerarası gerilim tarafından açıklanmaktadır ($R^2 = .190, p < .001$). Standard beta değeri ($\beta = -.436$), kişilerarası gerilimdeki bir birimlik değişimin örgütsel hafızada 0.436 birim azalış (negatif olduğu için) olacağını göstermektedir. Regresyon analizi sonuçları Tablo 7'de gösterilmiştir.

Tablo 7. Doğrusal Regresyon Analizi Sonuçları

Bağımsız değişken	B	SE	β	F	R^2	t	p	DW
Kişilerarası gerilim	-.438	.083	-.436	27.870	.190	-5.279	.000	1.867

Bağımlı değişken = Örgütsel Hafıza; SE = Standard hata; DW = Durbin Watson.

SONUÇ

Örgütsel ilişkiler ve bunlara bağlı örgütsel etkileşimler çok değişik faktörlerle ilişkilendirilerek daha önce araştırma konusu olmuştur. Ancak örgütlerde iş ortamlarında sıkça görülen kişilerarası gerilim durumunun örgüt için en önemli unsurlardan biri olan örgütsel hafıza üzerindeki etkisine yönelik literatürde bir çalışmaya rastlanmamış olması bu alanda bir araştırma yapma gereğini ortaya çıkarmıştır. Bu çalışmanın amacı belirlenen açığı gidermek için işte kişilerarası gerilimin örgütsel hafıza üzerinde etkisinin olup olmadığı, etkisi varsa bu etkinin yönünün belirlenmesidir. Yapılan korelasyon analizinde işte kişilerarası gerilim ile örgütsel hafızanın negatif korelasyona sahip oldukları belirlenmiştir ($r = -.436; p > .001$). Çalışma kapsamında işte kişilerarası gerilim ölçeğine verilen cevapların betimleyici analiz sonuçlarına göre katılımcıların işyerinde, diğerlerinden uzak kaldığında kendilerini daha iyi hissettikleri anlaşılmıştır. Bu

sonuç yüksek ortalamaya sahip olmamakla birlikte ortalama düzeyi olarak diğer maddelerden istatistiksel olarak yüksek olduğu görülmüştür ($M=2.23$). Araştırma kapsamında katılımcılara yöneltilen örgütsel hafıza ölçeğinde ise katılımcıların kurumlarında öğrenmenin bireysel düzeyde gerçekleştiği, örgütsel öğrenme düzeyine ulaşmadığı şeklinde görüş belirttikleri ortaya çıkmıştır ($M=3.53$). Aynı zamanda katılımcıların, kurumlarında deneyimlerin ve tecrübelerin genellikle kayıt altına alındığı yönündeki görüşlerinin de ortalamasının üzerinde bir değer almasına karşın aynı ölçekte yer alan diğer maddelere göre nispeten düşük ortalama değere sahiptir ($M=3.23$). Regresyon analizi sonucunda işte kişilerarası gerilimin örgütsel hafıza üzerinde olumsuz ve anlamlı bir etkisi olduğu belirlenmiştir ($\beta=-.436$; $p>.001$). Araştırmada yapılan korelasyon testinin ve regresyon testinin sonucunun birbirleri ile tutarlı olduğu görülmüştür. Bu sonuç, işte kişilerarası gerilimin bir birimlik artışı örgütsel hafızanın 0.436 düzeyinde (başka bir ifade ile %43.6 oranında) azalması/olumsuz etkilenmesi olarak değerlendirilmiştir. Araştırmanın sonucu yorumlandığında organizasyonlarda her düzeyde yöneticinin örgüt içerisinde hem bireyler hem de gruplar arasında herhangi bir gerilime yol açacak söz ve eylemlerden kaçınılmasını sağlamaları önerilmektedir. Böyle yaparak, örgütsel hafızanın oluşmasını ve güçlenmesini engelleyecek durumları ortadan kaldıracaklarının bilincinde olmaları gerekir. Çalışanlar arasında herhangi bir gerilim yaşanması halinde çatışma çözüm yöntemlerinden uygun olanları uygulanarak önlenmesi gerekir.

İşte kişilerarası gerilimin örgütsel hafıza üzerindeki etkisi veya aralarındaki ilişkiye dair daha önce yapılmış bir çalışmaya rastlanmadığından bu sonuçların önceki çalışmalarla karşılaştırma ve tartışma imkânı da olmamıştır. Bu çalışmanın katılımcı sayısının az olması ve kısıtlı bölgede yapılmış olması sonucun genellenmesine engel olarak görülebilir. Gelecekte yapılacak çalışmaların daha çok sayıda ve değişik bölgelerdeki katılımcılarla yapılması önerilmektedir.

Etik Kurul Onayı: Bu araştırmada kullanılan yöntem ve veri toplama araçları için Artvin Çoruh Üniversitesi Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulundan 24.06.2020 tarihli ve 2020/9 numaralı karar ile etik kurul onayı alınmıştır.

Çatışma Beyanı Yazarlar arasında herhangi bir çıkar çatışması yoktur.

KAYNAKLAR

- Anand, V., Manz, C. C. & Glick, W. H. (1998). An organizational memory approach to information management. *The Academy of Management Review*, 23(4), 796-809. <https://doi.org/10.2307/259063>
- Abraham, R. (1998). Emotional dissonance in organizations: antecedents, consequences and moderators. *Genetic, Social, and General Psychology Monographs*, 124, 229-246.
- Bencsik, A., Löre, V. & Marosi, I. (2009). From individual memory to organizational memory (intelligence of organizations). *International Scholarly and Scientific Research & Innovation* 3(8), 1699-1704.
- Borgogni, L., Armandi, F., Amaducci, M. & Consiglio, C. (2007). Integrazione alla misura del Job Burnout: la scala di Sovraccarico Relazionale. *Giornale Italiano di Psicologia*, 3, 699-711. <https://doi.org/10.1421/25225>
- Borgogni, L., Consiglio, C., Alessandri, G. & Schaufeli, W. B. (2012). Don't throw the baby out with the bathwater! Interpersonal strain at work and burnout. *European Journal of Work and Organizational Psychology*, 21(6), 875-898, <https://doi.org/10.1080/1359432X.2011.598653>.
- Camisón, C. & Villar-López, A. (2011). Non-technical innovation: Organizational memory and learning capabilities as antecedent factors with effects on sustained competitive advantage. *Industrial Marketing Management*, 40(8), 1294-1304. <https://doi.org/10.1016/j.indmarman.2011.10.001>
- Caughlin, J. P. & Huston, T. L. (2002). A contextual analysis of the association between demand/withdraw and marital satisfaction. *Personal Relationships*, 9(1), 95-119. <https://doi.org/10.1111/1475-6811.00007>
- Conklin, J. (2001). Designing organizational memory: Preserving intellectual assets in a knowledge economy. In Institute, C. (ed.), *Designing organizational memory* (pp. 2-41). Los Angeles, CA.: CogNexus Institute.
- Consiglio, C. (2014). Interpersonal strain at work: A new burnout facet relevant for the health of hospital staff. *Burnout Research*, 1(2), 69-75. <https://doi.org/10.1016/j.burn.2014.07.002>.

- Ebbers, J. J. & Wijnberg, N. W. (2009). Organizational memory: From expectations memory to procedural memory. *British Journal of Management*, 20, 478–490. <https://doi.org/10.1111/j.1467-8551.2008.00603.x>
- Eldridge, K. A. & Christensen, A. (2002). Demand–withdraw communication during couple conflict: A review and analysis. In P. Noller & J. A. Feeney (Eds.), *Understanding marriage: Developments in the study of couple interaction* (ss. 289–322). Cambridge University Press.
- Field, A. (2009). *Discovering Statistics Using SPSS*. Third edition. SAGE Publications.
- Hedberg, B. (1981). How Organizations learn and unlearn. In Nystrom, P., Starbuck, W. (Eds.), *Handbook of organizational design: Adapting organisations to their environment* (pp. 1-27), Oxford: Oxford University Press.
- Hanvanich, S., Sivakumar, K. & Hult, G. T. M. (2006). The relationship of learning and memory with organizational performance: The moderating role of turbulence. *Journal of the Academy of Marketing Science*, 34(4), 600–612. <https://doi.org/10.1177/0092070306287327>
- Hochschild, A. R. (2012). *The managed heart: Commercialization of human feeling*. University of California Press.
- Hult, G. T. M. & Ferrell, O. C. (1997). Global organizational learning capacity in purchasing: Construct and measurement. *Journal of Business Research*, 40(2), 97–111. [https://doi.org/10.1016/S0148-2963\(96\)00232-9](https://doi.org/10.1016/S0148-2963(96)00232-9)
- Jackson, P. (2010). From function to use. In Jackson, P. (Ed.), *Web 2.0 Knowledge Technologies and the Enterprise* (pp. 155-196), Chandos Publishing. <https://doi.org/10.1016/B978-1-84334-537-4.50006-5>
- Jasimuddin, S. M., Connell, N. A. D. & Klein, J. (2009). Understanding organizational memory. In Schwartz, D. & Te'eni, D. (Eds.), *Encyclopedia of Knowledge Management* (pp. 1536-1545). IGI Global., <https://doi.org/10.4018/9781599049335.ch014>
- Jennex, M. E. & Olfman, L. (2004). Organizational memory. In Holsapple, C.W. (Ed.), *Handbook on knowledge management 1. International handbooks on information systems* (pp 207-234). Springer. https://doi.org/10.1007/978-3-540-24746-3_11
- Jerez-Gómez, P., Céspedes-Lorente, J. & Valle-Cabrera, R. (2005). Organizational learning capability: A proposal of measurement. *Journal of Business Research*, 58(6), 715-725. <https://doi.org/10.1016/j.jbusres.2003.11.002>
- Jones III, D.M. G. E. (2017) Knowledge sharing and technological innovation: The effectiveness of trust, training, and good communication, *Cogent Business & Management*, 4(1), 1387958. <https://doi.org/10.1080/23311975.2017.1387958>
- Leiter, M. P. & Maslach, C. (2016). Latent burnout profiles: A new approach to understanding the burnout experience. *Burnout Research* 3(4) 89–100. <https://doi.org/10.1016/j.burn.2016.09.001>
- Mäkelä, K. & Brewster, C. (2009). Interunit interaction contexts, interpersonal social capital, and the differing levels of knowledge sharing. *Human Resource Management*, 48(4), 591-613. <https://doi.org/10.1002/hrm.20300>
- Maslach, C., Schaufeli, W. B. & Leiter, M. P. (2001). Job burnout. *Annual Review of Psychology*, 52, 397–422.
- Mei, Y. M., Lee, S. T. & Al-Hawamdeh, S. (2004). Formulating a Communication Strategy for Effective Knowledge Sharing. *Journal of Information Science*, 30(1), 12–22. <https://doi.org/10.1177/0165551504041674>
- Moorman, C. & Miner, A. S. (1997). The impact of organizational memory on new product performance and creativity. *Journal of Marketing Research*, 34(1), pp. 91-106. <https://doi.org/10.1177/002224379703400108>
- Nunnally, J.C. (1978). *Psychometric Theory*. McGraw-Hill.
- Olusa, A. O. & Afolabi, O. A. (2017). Job demand and job involvement among employees in construction and manufacturing industries: Mediating role of occupational burnout. *International Journal of Applied Psychology*, 7(1), 19-28. <https://doi.org/10.5923/j.ijap.20170701.03>
- Read, E. & Read, A. (2018). Harnessing the power of positive social capital at work to combat workplace aggression. In Burke, R. J., Cooper, C. L. (Eds.), *Violence and Abuse In and Around Organisations* (pp. 458-482), Routledge.
- Rensburg, J. van M.S. (2014). Using organisational memory in evaluations'. *African Evaluation Journal* 2(1), Art. #75, 9 pages. <http://dx.doi.org/10.4102/aej.v2i1.75>

- Rutter, D. R. & Fielding, P. J. (1988). Sources of occupational stress: an examination of British prison officers. *Work and Stress*, 2, 291–299. <https://doi.org/10.1080/02678378808257490>.
- Robinson, N. P. & Ensign, P. C. (2009). Effective stakeholder knowledge sharing for effective organizational memory. In Girard, J. P. (Ed.), *Building organizational memories: Will you know what you knew?* (pp. 30-43), New York: IGI Publishing. <https://doi.org/10.4018/978-1-59904-540-5.ch003>
- Salanova, M. & Schaufeli, W. B. (2000). Exposure to technology and its relationship to burnout. *Behavior and Information Technology*, 19, 385–392.
- Senge, P. M. (2006). *The fifth discipline: The Art & Practice of the learning organization*. Revised & Updated edition. Doubleday.
- Sharma, S. (1996). *Applied Multivariate Techniques*. John Wiley and Sons Inc.
- Te'eni, D. (2011). Knowledge for communicating knowledge. In Schwartz, D., Te'eni, D. (Eds.), *Encyclopedia of Knowledge Management*, (pp. 560-569), London: IGI Global. <https://doi.org/10.4018/978-1-59904-931-1.ch054>
- Tsai, H.M.-T. (2008). "The influences of organizational memory and market information processes on product innovation," *2008 4th IEEE International Conference on Management of Innovation and Technology*, Bangkok, pp. 397-401, <https://doi.org/10.1109/ICMIT.2008.4654397>.
- Uğurlu, Ö. Y. (2011). *Örgütsel öğrenme yeteneğinin ürün yeniliği performansına etkisi: üretim işletmelerinde bir araştırma* (Yayımlanmamış doktora tezi). Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyonkarahisar.
- Walsh, J. P. & Ungson, G. R. (1991). Organizational memory. *The Academy of Management Review*, 16(1), 57–91. <https://doi.org/10.2307/258607>
- Vrîncianu, M., Anica-Popa, L. & Anica-Popa, I. (2009). Organizational Memory: an Approach from Knowledge Management and Quality Management of Organizational Learning Perspectives. *The Amfiteatru Economic Journal*, 11(26), 473-481.
- Zapf, D. (2002). Emotion work and psychological well-being: A review of the literature and some conceptual considerations. *Human Resource Management Review*, 12, 237–268. [https://doi.org/10.1016/S1053-4822\(02\)00048-7](https://doi.org/10.1016/S1053-4822(02)00048-7)
- Zapf, D. & Holz, M. (2006). On the positive and negative effects of emotion work in organizations. *European Journal of Work & Organizational Psychology*, 15(1), 1–28. <https://doi.org/10.1080/1>

Makale türü / Article type: Araştırma / Research

Gevaş İlçesinin Kırsal Turizm Potansiyelinin SWOT Analizi ile Değerlendirilmesi

The Evaluation of Gevaş Rural Tourism Potential with SWOT Analysis

Doç. Dr. Hilal Surat

Artvin Çoruh Üniversitesi, Sanat ve Tasarım Fakültesi, hilal881@artvin.edu.tr
ORCID: 0000-0002-2471-8717

Yüksek Peyzaj Mimarı Canan Dinç

Van Büyükşehir Belediyesi, canandinc74@gmail.com
ORCID: 0000-0002-8708-1936

Özet

Gevaş ilçesi sahip olduğu doğal, kültürel ve tarihi kaynak değerler bakımından Van ilinin önemli turizm destinasyonları arasındadır. Bu çalışmada, Gevaş ilçesinin kırsal turizm potansiyelini ortaya koyabilmek amacıyla SWOT analizi yapılmıştır. SWOT Analizi için konuyla ilgili doğrudan ilişkili 35 kişi ile görüşmeler yapılmıştır. Yapılan görüşmeler 2018 yılı Haziran, Temmuz, Ağustos ve Eylül aylarında gerçekleştirilmiştir. Görüşmelerin sonuçları değerlendirildiğinde Akdamar Kilisesi'nin varlığı, zengin kültürel değerlerin varlığı ve ilçenin Van gölü kıyısında en uzun sahile sahip olması güçlü yönler olarak öne çıkarken yeterli yatırım ve tanıtım çalışmalarının yapılmaması, tarihi değerlerin ve yapıların korunamaması turizme hizmet edebilecek yeterli alt yapı ve tesislerinin olmaması zayıf yönler olarak değerlendirilmiştir. Çalışma alanında turizm yatırımlarının yapılması yönünde yerel halkın gönüllü olması, yerli turist tarafından tanınırlığının artması ve su sporları aktivitelerine imkân tanınması yönünde fırsatlar sunarken kış mevsiminin uzun olması ulaşım şartlarını zorlaması, tarihi yerlerde kontrolsüzce yapılan yapılaşma, doğal yapı ve tarihi yapıların tahrip edilmesi de tehdit faktörleri olarak değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Kırsal Turizm, Sürdürülebilirlik, SWOT Analizi, Akdamar, Gevaş
JEL Sınıflandırması: Z32

Abstract

Gevaş district is among the important tourism destinations of Van province in terms of its natural, cultural and historical resources. In this study, in order to evaluate the rural tourism potential of Gevaş district SWOT analysis. For the SWOT Analysis, interviews were made with 35. The interviews were conducted in June, July, August and September 2018. Considering the results of the interviews, the existence of the Akdamar Church, the existence of rich cultural values and the longest beach of the district on the shore of Lake Van stand out as strengths, while the lack of sufficient investment and promotional activities, the inability to protect historical values and structures, lack of sufficient infrastructure and facilities that can serve tourism evaluated as weaknesses. It is among the strengths of the local people's volunteering to make tourism investments in the district, increasing recognition by local tourists and allowing water sports activities. The transportation conditions that force the long winter season, historical uncontrolled construction, destruction of natural and historical buildings were evaluated as weaknesses and threats.

Keywords: Rural Tourism, Sustainability, Swot Analysis, Akdamar, Gevaş
JEL Classification: Z32

GİRİŞ

Bölgesel kalkınmada önemli bir rolü olduğu kabul edilen turizmin, özellikle de gelişmekte olan ülkelerin, bölgelerin, yörelerin sahip oldukları turistik potansiyellerinin gelişmelerine ve kalkınmalarına katkı sağlama aşamalarına hız verici etkileri artık iyice anlaşılmıştır (Fabac & Zver, 2011; Seryasat vd.,2013). Bu yörelerin sahip olduğu doğal ve kültürel kaynakları sayesinde hem bu yöreler turistik yönden kalkınacak imkân ve olanaklara sahip olacak hem de ülke ekonomisine katkı sağlayabilecekler. Bu nedenledir ki

endüstriyel gelişmeye uygun olmayan ülkelerde, bölgelerde, yörelerde turizmin bir ekonomik faaliyet olarak geliştirilmesi ile ülkenin, bölgenin ya da yörenin kaynak zenginliğinin refah düzeyinin yükselmesine yardımcı olması yanı sıra, yeni iş imkânları yaratması suretiyle bölgelerarası gelir dağılımında olumlu etki yaparak bütünde dengeli kalkınmaya imkân sağlamaktadır. Aynı zamanda turizm faaliyetleri sebebiyle; gelen turistleri memnun edebilmek amacı ile yapılan elektrik, su, alışveriş ve eğlence merkezleri vb. alt yapı hizmetlerinin, kitle ulaştırma sistemlerinin ve alt yapı hizmetlerinin yüksek standartlara ulaşılması yönünde çalışmaların öncelikli olması ülke ya da bölge halkına da yüksek standartlara sahip hizmetler sağlanmış olacaktır. Bu durum bölgede ekonomik yapının çeşitlenmesine ve yeni endüstrilerin doğmasına ve gelişmesine imkân sağlamış olacaktır. Bütün bu olumlu gelişmelerin yerel dinamikleri doğrudan etkileyeceği, bölgesel ve yerel kalkınma, yeni şartlar ve fırsatlar yaratma açısından yöresel, bölgesel ve hatta ülke boyutta turizm potansiyelini arttıracığı unutulmamalıdır (Barutçugil, 1982; Yeşiltaş & Öztürk, 2008; Dinçer, 2010; Surat, 2011).

Teknolojide, yaşam biçimlerinde ve düşüncelerde meydana gelen değişimler sonucu ihtiyaç duydukları ürünlerde ve beklentilerde çeşitlendirme yapılması zorunluluğunu ortaya çıkıştır. Değişen seyahat amaçlarına paralel olarak insanların 3E (eğlence, eğitim, heyecan) olarak adlandırılan alternatif turizm şekillerine doğru yöneldiği görülmektedir. Bu değişim doğrultusunda tüketici durumlarında ki farklılaşma, öğrenme isteği gibi faktörlerden dolayı turizm talebi de farklılaşmış, daha farklı turizm aktivitelerine katılmak yönünde yoğun bir talep oluşmaya başlamıştır. Bu talep doğrultusunda ortaya çıkan turizm çeşitlerinin ayrımında, turizm çeşitlerinin turizmin fonksiyonlarına bağlı olarak şekillenmesinde kişinin turizm faaliyetine katılma sebebi ve önceliği önemli olmuştur (Surat, 2011).

Dünya turizm pazarı, turist profilinde meydana gelen değişimler sonucu ortaya çıkan yeni talep özelliklerine uygun yatırımdan pazarlamaya, işletmeye kadar her alanda yeni stratejiler geliştirmeye ve etkin bir şekilde uygulamaya yönelmektedir. Turizm çeşitlendirmede turizmin kendi iç dinamiği önemli bir faktördür. Kişi hangi sebebin etkisi ile seyahate karar vermişse, buna uygun turizm çeşidi kendini göstermiştir (Toskay, 1989). Öncelikle ülkenin yatırım politikalarını yeniden gözden geçirmek ve değişen turist profiline uygun alternatif turizm çeşitlerinin geliştirilebilmek yönünde adımlar atılmalıdır. Bu adımların başında alternatif turizm ürünleri geliştirmek gelmelidir. Bu sebepledir ki alternatif turizm ürünleri geliştirirken turizm ürünlerinin ve turizm değerlerinin korunarak gelecek nesillere aktarılmasının önemli olduğu yönünde yaklaşımlar benimsenmiştir (Orhan, 2008).

Turizm faaliyetleri doğal, tarihi ve kültürel kaynaklara bağlı olarak gerçekleştirilen faaliyetlerdir. Fakat doğal, tarihi ve kültürel alt yapının tahrip edildiği alanlarda turizmin geleceğinden söz edilemez. Fakat yapılan turizm faaliyetlerinin olumlu etkilerinin yanı sıra ortaya çıkan olumsuz etkiler sonucu ekonomik kalkınma ve doğal kültürel kaynakların etkin kullanım gerekliliğini ortaya çıkıştır. Unutulmamalıdır ki dünyada her yıl ülke ekonomileri büyüyebilir ancak ekosistem büyümekte ve bu gelişmeler karşısında ciddi ölçüde zarar görmektedir. Bu açıdan sürdürülebilirlik kavramı turizm sektörü için önem arz etmektedir (Erdoğan, 2005; Akşit, 2007).

Sürdürülebilir turizm anlayışı, gelecek oluşturma adına yeni fırsatlar sunarken, beklenti ve gereksinimleri karşılarken, kültürel değişim, biyolojik çeşitlilik ve yaşamsal faaliyetler desteklenirken, ekonomik ve sosyal gereksinimlerin karşılanabileceği yollarda tüm kaynakların planlanıp ve yönetilmesi olarak karşımıza çıkmaktadır (Yücel, 2002; Kahraman & Türkay, 2004; Uçkun & Türkay, 2004).

Sürdürülebilir turizm yaklaşımlarının son yıllarda hızlı şekilde gelişmesinin önemli nedeni nüfusun fazla olduğu şehirlerde, gürültü ve hava kirliliği, gibi çevre sorunları ile birlikte yaşamak durumunda olan ve hizmet sektöründe çalışan insanların, yaşadığı ve çalıştığı ortamlardaki nitelik değişimine gerek duymaları ve bu gereksinimlerin turizm talebine yansması yeni yaklaşımları gündeme getirmiştir. Yeni yaklaşımların gündeme gelmesinde, kitle turizmin ekonomik etkisinin yeterli düzeyde olmaması, arz ve talep arasındaki

tutarsızlık; diğer yandan giderek artan yoğunluk, kaynakların aşırı tüketilmesi, çevre üzerinde olumsuz tahribatlar oluşturması, kaliteyi bozması etkili olmuştur (Akşit, 2007).

Turistlerin paylaşım, deneyim ve pozitif yönlü etkileşim sağlayabildiği, doğayı tanıma, doğayı sevmeye, kültürel hassasiyetin ve koruma bilincinin olduğu, deneyimlemeye yönelik düzenlenen etkinlikleri içeren sürdürülebilirlik fikri ile beslenebilen günümüzde klasik turizm anlayışına karşı gelişen ve yeni yaklaşımlar arasında yer alan "Alternatif Turizm türleri", turizm sektörüne giriş yapmıştır (Dowling & Fennell, 2003).

Alternatif turizm, sosyal ve ekolojik yapıya aykırı olmayan, kitle turizmine göre çevreye duyarlı, çevreye turist baskısının daha az olduğu, turistlerin, işletmecilerin ve yöneticilerin çevre konusunda daha bilinçli olduğu, tüketiminin daha az olduğu, yerel katılımının daha fazla olduğu, yerel ve yerel olmayan girişimcilerin ortak çalıştığı, alternatif ulaşım ve seyahat imkânları sunabilen ve tüm alanlarda yerli malzeme kullanılmasına öncelik verme amacını güden, doğrudan sürdürülebilirlik hedefinin olması gibi temel özellik ve karakteristikleri taşıyan bir turizm türü” olarak tanımlanmıştır (Balcı vd., 2003, Uçkun & Özer, 2003).

Alternatif turizm, macera ve tutkuyu seven kişilerin katılım gösterdiği, monoton, gündelik hayattan farklı deneyimler yaşayabildiği, çok fazla turistlik alt yapısı gerektirmeyen, yapılan etkinliklerin öncesi ve sonrasında bilgi birikimi oluşabilen, belli bir gelir seviyesine sahip kişilerin yapabildiği etkinlikler bütünü olarak tanımlanabilir (Hunter & Green, 1995). Alternatif turizm kapsamında yapılan turistik faaliyetlerin taşıdığı özellik ve karakteristikler dikkate alındığında öncelikle çevre koruma, ekonomik katkı sağlama ve kırsal kalkınmayı ön planda tutan yaklaşımların benimsendiği turistik faaliyetler arasında kırsal turizm faaliyetleri gelmektedir. (Ahipaşaoğlu & Çelteç, 2006).

Kırsal turizm, kırsal alanlarda kırsal sanayi yapılarını ayarlamak ve optimize etmek, tarımsal sanayi zincirini genişletmek, kırsal turizm hizmetlerini geliştirmek, tarım dışı istihdamı teşvik etmek, çiftçilerin gelirlerini artırmak ve daha iyi bir ekonomik temel oluşturmak için kırsal alanlardaki turizm kaynaklarını tam olarak kullandığı bir alternatif turizm türüdür. Kısaca kırsal turizm, sosyo ekonomik açıdan kısıtlı olanaklara sahip yörelerde gelişmenin önünü açan alternatif ya da mevcut ekonomik etkinliği tamamlayan bir turizm türüdür (Zhang, 2012).

Son yıllarda kırsal alanlardaki yoksulluğun, refah ve geçim hizmetleri kaynaklarına uygun erişimin olmaması nüfusunun azalması önündeki en önemli faktör olarak karşımıza çıkmaktadır. Kırsal alanlardaki gelir ve refahın iyileştirilmesi için çevresel, ekonomik ve üretim potansiyellerinin optimum kullanımını sağlayacak stratejilerin geliştirilmesi kırsal göçü azaltma hedefine ulaşmada etkili olacaktır. Kırsal alanların sosyo-ekonomik kalkınması, istihdam ve gelirin sağlanması için kırsal turizm yaklaşımının bu alanlar için kırsal kalkınmanın motor gücü olabileceğini söyleyebiliriz (Mahmoudi vd., 2011).

Kırsal turizm etkinlikleri istihdamın artmasına, hizmet sektörünün gelişmesine, tarımsal üretimlerin çeşitlenmesine, kente yakın ormanlık alanların değerlendirilmesine ve korunmasına, kırsal peyzajın korunmasına, küçük yerleşim olan göçün önüne geçmesine, kültürel etkileşimin artmasına, doğa koruma bilincinin gelişmesine, tarihsel dokunun korunmasına, yeni girişim ve fikirlerin gelişmesine büyük katkılar sağlamaktadır. Tüm bu gerekçeler doğrultusunda ekonomik kalkınmada yetersiz kalmış ve turizm potansiyeli açısından zengin bir konuma sahip Van ilinin Gevaş ilçesinin sahip olduğu doğal ve kültürel kaynak değerlerinin kırsal turizm bakış açısına yönelik potansiyelinin ve bu mevcut potansiyelin doğal ve kültürel çevreye zarar vermeyecek ve ekonomik faydalar üretebilecek stratejilerin belirlenebilmesi için yerel halk için istihdam imkânlarının oluşturulmasına yönelik imkânların ortaya konduğu, ilçenin daha çok tanıtımına olanak sağlayan, kaynakların korunması ve sürdürülebilirliklerinin ön planda tutulduğu turizm planlaması için ön bir çalışma yapılmıştır.

1. MATERYAL ve YÖNTEM

Gevaş ilçesinin sahip olduğu kültürel ve doğal özellikler araştırma materyalini oluşturmaktadır. Gevaş ilçesinin doğal ve kültürel turizm değerleri ile kırsal turizm potansiyelini belirlemek üzere hazırlanan SWOT Analiz anket formları araştırmanın diğer materyallerini oluşturmaktadır.

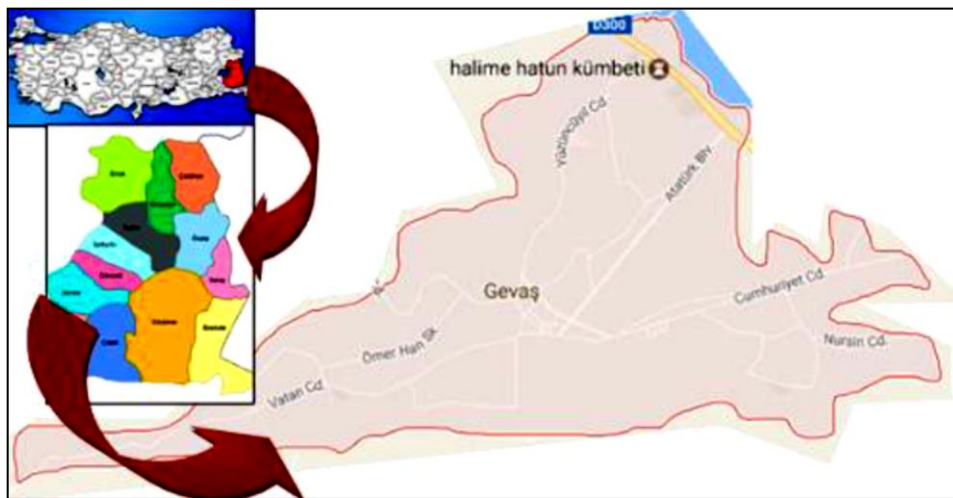
Çalışmada “Gevaş ilçesi ve yakın çevresinin doğal ve kültürel turizm değerlerini belirleyebilmek ve ilçenin güçlü ve zayıf yönleri ile karşı karşıya bulunan fırsatlar ve tehdit unsurlarının ortaya konduğu "mevcut durum" analizi ve aynı zamanda gelecekte oluşabilecek durumların tespit ve tahmin etmeye yarayan "gelecek durum" analizi olarak adlandırılan yakını ve uzağı görmeyi sağlayan bir gözlük olarak tanımlanan SWOT Analizi kullanılmıştır.

SWOT yöntemi bir alanın kaynak değerlerinin kullanımına yönelik planlama yapabilmek, stratejiler üretebilmek, alanları ve kullanımları organize etmek amacıyla kullanılan bir araçtır (Kazemiyeh, 2016). Çalışmada kullanılan SWOT Analiz Tekniği potansiyel ve mevcut turizm faaliyetlerini belirleyip ve bunların planlaması, sürdürülebilirliği için çeşitli rasyonel yaklaşımlarda bulunmasına yardımcı olabilen, çalışma ile ilgili mevcut güçlü yanlar (avantajlar) ve zayıf yanlar (dezavantajlar) ile birlikte gelecekte oluşabilecek fırsatlar ve tehditler önceden tespitinin yapılabildiği planlama ve yönetim aşamasında karar vermede kullanılan bir araştırma tekniğidir (Gürlek, 2002; Polat 2006).

İlçenin güçlü-zayıf yönleri ile yapılan ya da yapılacak faaliyetler sonucu ortaya çıkan fırsat ve tehdit unsurlarını belirleyebilmek için konuyla ilgili doğrudan ilişkili olan 15 Akademisyen, Gevaş Belediyesinde çalışan yetkili 5 kamu personeli, Gevaş Kültür İşleri Müdürlüğünde çalışan yetkili 5 kamu personeli, turizm sektöründe hizmet veren 10 işletme sahibi olmak üzere toplam 35 kişi ile görüşmeler yapılmıştır. Yapılan görüşmeler 2018 yılı Haziran, Temmuz, Ağustos ve Eylül aylarında gerçekleştirilmiştir. Görüşmelerde ilgili kişilere ilçe ve yakın çevresinin turizm potansiyelini oluşturan mevcut kaynak değerlerinin neler olduğunu belirlemeye yönelik görüşleri sorulmuştur. Ayrıca katılımcılara ilçenin sahip olduğu ve turizm açısından güçlü olduğu yönleri, sunduğu fırsatları, ilçenin zayıf yönlerini, aynı zamanda yapılan ve yapılabilecek turistik faaliyetler için ortaya çıkan/çıkabilecek tehdit unsurlarının neler olduğuna yönelik görüşleri sorulmuştur.

1.1. Araştırma Alanının Doğal ve Kültürel Özellikleri

Araştırma sahasında bulunan İlçe Van ilinin güneybatısında yer almaktadır. İlçenin yüz ölçümü ise 727,5 km² dir. İl merkezine uzaklığı 40 km. dir. Gevaş ilçesi Artos Dağı veya Çadır Dağı olarak da bilinen (3650 m.) eteğinde kurulmuştur (Şekil 1).

Şekil 1. Çalışma alanı

Gevaş'ın doğuda Gürpınar ilçesi, batıda Hizan (Bitlis) ve Tatvan (Bitlis) İlçeleri mevcut, kuzeyinde ise Van Gölü, kuzeydoğusunda Edremit, güneyinde ise Çatak, güneybatısında Bahçesaray ilçeleri mevcuttur. Araştırma sınırlarında yer alan Gevaş İlçesine bağlı Abalı Aladüz, Altınsaç, Aydınocak, Bağlama, Dağyöre, Daldere, Değirmiş, Dilmetaş, Dokuzağaç, Göründü, Gündoğan, Hasbey, İkizler, İnköy, Kayalar, Kazanç, Kızıltaş, Koçak, Kurultu, Kuşluk, Timar, Törel, Uğurveren, Yanıkçay, Yemişlik, Yoldöndü ve Yuva köyleri bulunmaktadır (<http://nasilbiryer.net>, 01.07.2019). İlçede bulunan en önemli akarsu olan ve aynı zamanda Van Gölüne dökülen Hoşap Suyudur.

Tarihi Değeri İlçenin tarihi M.Ö 5 bin yılları arasına dayanmaktadır. M.Ö 89. yy yılları arasında Urartuların buraya geldiği ve aynı zamanda M.Ö. 5.000 yıllarında Sümerlerin de buraya gelip ve buradan da Mezopotamya'ya göç ettiği, aynı yüz yılları arasında Mete istilasına uğradığı ve daha sonra Pers İmparatoru döneminde kurulmuş medeniyetin izlerini taşımaktadır. İlçe Malazgirt Zaferi ile Türk topraklarına dahil olmuş. Van iline bağlı olarak varlığını devam etmiştir ve 1927 yılında şimdiki mevcut yerinde olan geniş bir araziye kurulmuştur (<https://www.arkeolojikh Haber.com>, 05.07.2019).

Bir bölgede yer alan doğal bitki örtüsü bölgenin kalkındırılmasında ve turizm açısından çok önemli bir faktördür. Araştırma alanında doğal koşullar, bitki örtüsü açısından orman için elverişli olmasına rağmen Nemrut Kalderası içindeki huş (*Betula pendula*), titrek kavak (*Populus tremula*) gibi ağaçlar ile su boylarındaki kavak ve söğüt ağaçları, İnköyü ve Altınsaç köylerinde ardıç (*Juniperus oxycedrus subsp. oxycedrus* ve *Juniperus excelsa*) ve meşe (*Oercus robur subsp. pedunculiflora* ve *Quercus petraea subsp. pinnatiloba*) vb. türlerin yanı sıra *Astragalus spp.*, *Centaurea spp.*, *Silene spp.* ve *Orchis spp.* gibi otsu türlere de rastlanılmaktadır. Van'a özgü olan ve aynı zamanda endemik olan ters lale (*Firitillaria imperialis*) ve birinci dereceden sit alan olarak ilan edilen Akdamar Adasının üzerinde mevcut olan badem ağaçları (*Prunus dulcis*) bahar mevsiminde ada ve çevresinde görsel şölen oluşturmaktadır (Şekil 2) (Bingöl, 2004).

Şekil 2. Çalışma alanında peyzaj değeri olan bitki türlerinden görseller

İlçe ve yakın çevresi av hayvanları ve yaban hayatı bakımından zengin bir potansiyele sahiptir. Dağlık arazilerde bulunan tavşan, tilki, dağ keçisi, ayı gibi hayvanlara çok sık rastlanırken kuş çeşitleri sayıca olarak çok fazladır. Dikkuyruk (*Oxyura leucocephala*), Uludoğan (*Falco cherrug*), kışın Ötücü kuğu (*Cygnus cygnus*) alanda yaşayan türler ve nesilleri alanda tehlike altındadır. Van Gölü martısı (*Larus*

armenicus), Küçük kerkenez (*Falco naumanni*), Küçük akbaba (*Neophron percnopterus*) ve Kaya kartalı (*Aquila chrysaetos*) sahada çok sık görülen türlerdir. Aynı zamanda alanda çok sayıda yaban ördeklerine ve kazlara farklı mevsim aralıklarında rastlamak söz konusudur (Durmuş & Adızel, 2014).

Artos Dağı, görüntüsü itibarıyla aynı zamanda Çadır Dağı olarak da bilinmektedir. Van Gölünün sayesinde oluşan mikro klima sayesinde Artos dağının güney ve kuzey yüzü arasında iklim açısından önemli derecede fark mevcuttur (Alaeddinoğlu, 2006). Artos (Çadır) Dağı çok soğuk ve sert rüzgârlara rağmen alanın iklimini önemli derecede yumuşatmaktadır. Doğa sporları, volkanik özelliği ile flora ve faunasıyla bilim adamlarınca çok önemli olarak da görülmektedir. Dünyada Artos dağına aynı özellikleri taşıyan dağ Yeni Zelanda'da bulunmaktadır. (Çiftçi vd., 2008). İnköy ve Altınsaç bölgeleri dağlık ve kayalık alanlar olduğundan dolayı, bu yerlere karayollarıyla ulaşım sağlamak mümkün fakat zor ve zaman alıcı olmaktadır. Tekne kullanılmasıyla daha rahat şekilde ulaşım sağlamak mümkün olmaktadır. (Çiftçi vd., 2008).

Yöre ve yakın çevresinde Ortaçağ ve sonrası inşa edilen birçok tarihi ve mimari yapıların başında dini yapılar mevcuttur. Bölgenin tarihi geçmişini Eskiçağ dönemine kadar gitmektedir. Aynı zamanda farklı İslam ve Türk devletlerinin alanda oluşturmuş oldukları tarihi kalıntı ve miraslar, bölgede kültürel canlılığın üst düzeyde olduğunun bir göstergesidir. Hıristiyan Ermenilerin yaptığı dini eserler arasında ise mabet ve manastır kuruluşları hem mimari hem de süslemeler ile ön plandadır. İlçede Selçuklulardan kalma bölgenin ikinci büyük mezarlığı olan ve 400'den fazla mezarı içinde barındıran Selçuklu Mezarlığı vardır. Bu mezarlığın yanı sıra Urartular devrinde yapılmış ve sonradan Selçuklular zamanında kullanılmış olan Selçuklu taş ve oyma sanatı kendine has yapısını süsleme ve hat sanatının en güzel örneklerinden olan Halime Hatun Kümbeti ilçede bulunmaktadır (Şekil 3) (Baş & Gül, 2018).

Halime Hatun Kümbeti ve
Selçuklu Mezarlığı

Göründü Kırmızı Kilisesi ve Thomas Manastırı
Altınsaç Kilisesi

İzzetin Şir Camisi ve Gelengeh Kalesi

Deveboynu Manastırı ve Akdamar Kilisesi

Şekil 3. Gevaş ve yakın çevresindeki tarihi ve dini yapılardan görseller (Fotoğraflar: Dağıstan Deniz)

Turizm değerleri kültürel ve doğal değerler olarak ikiye ayrılmaktadır. Doğal değerler topografya, iklim, hidroloji, yaban hayatı, vejetasyon, konum şeklinde alt sınıflara ayrılabilir. Kültürel değerler ise, tarih öncesi kalıntılar, tarihi mekânlar veya fuar, panayır, folklorik törenler şeklinde oluşmaktadır (Weaver & Opperman, 2000). Turizm bakımından doğa bir çekim kaynağı olarak işlev görmüştür. Kültürel değerlerin, tüketimden çok keşfi gerektiren çekicilikleri, kırsal turizm bakımından önem arz etmektedir. Bu yönden çalışma alanının doğal ve sosyoekonomik yapısı ve kültürel özellikleri çalışma kapsamında incelenmiş ve mevcut turizm değerleri (Tablo 1) ve ilçede yapılan ve yapılabilecek turizm etkinlikleri ve alanları (Tablo 2) 'de ortaya konmaya çalışılmıştır.

Tablo 1. Gevaş İlçesinin Turizm Çekicilikleri

Doğal Çekicilikler	Tarihi ve Kültürel Çekicilikler
<ul style="list-style-type: none"> • Artos Dağı, • İnköy koyu • Altınsaç köyü • Göründü Sazlıkları • Akdamar Adası • Üç Mağaralar • Kuş Adası • Van gölü kıyı şeridi • İlçenin sahip olduğu kuş türleri • İlçede bulunan endemik tür olan <i>Firittaria imperialis</i> (Ters Lale) 	<ul style="list-style-type: none"> • Akdamar Adası Kilisesi • İzzettin Şir Camisi, • Halime Hatun ve Selçuklu Mezarlığı, • Kırmızı Kilise, • Ağın Mezrası Deveboynu Mevkii Kilisesi, Altınsaç Köy İçi Kilisesi ve Manastırı (Surp Thomas Manastırı), • Altınsaç Varis Mezrası Mevkii Kilisesi, Hasbey Şapeli • Göründü Manastırı • Kuşadası ve manastırı • Varis Bölgesi Ermeni Yerleşimi (sadece kalıntılar var/ulaşım zor) • Dilmetaş İslam mezarlığı • Gelengeh kalesi • Bağlama kilisesi • Üç mağaralar • Artos Doğa ve Kültür Festivali, • Akdamar Çocuk ve Gençlik Tiyatroları Şenliği, • Gevaş Turizm Festivali • Bisiklet Festivali • Gırgırani, Tekayak, Koçeri, oyunları • Keledoş yemeği, cılbır, pişirok, helis en önemli yöresel yemekleri

1.2. İlçenin Turizm Potansiyeli Açısından Mevcut Durumu

- Van ili Gevaş ilçesinde bulunan Akdamar Kilisesi, Ortodokslarca çok önemli kabul gören, en önemli Hıristiyan inancı mabedi olarak bilinmektedir. Aynı zamanda her yıl düzenli olarak Eylül ayında ayinler düzenlenmektedir.
- Akdamar Adası, hem üzerinde bulunan ve her yıl yüzlerce turistin ziyaret ettiği Akdamar kilisesi hem de doğal yapısı ile önemli bir turizm değeri taşımaktadır.
- Gevaş ilçesi, kültürel ve arkeolojik değerler açısından zengin olup, Urartu medeniyetine ev sahipliği yapmış ve halen bu medeniyetin izlerini taşıyan birçok tarihi eseri barındırmaktadır.
- İlçenin de sınır olduğu Van Gölü ve kıyısında bulunan birçok sahil, ilçede turistik faaliyetlerin geliştirilmesi için önemli bir potansiyel oluşturmaktadır. Özellikle ilçeye bağlı İn Mahallesi'ndeki Ağın, Altınsaç ve Deveboynu koyları ve kamp alanlarının bulunması yaz ayları boyunca yoğun bir kullanıcı faaliyetinin olmasına neden olmaktadır. Özellikle yerli halka hizmet veren bu kıyılar Temmuz-Ağustos aylarında ve hafta sonlarında rekreasyon amaçlı yoğun olarak kullanılmaktadırlar.
- Gevaşta çayın kıyılarında oluşmuş sazlıklarda *Bolboschoenus maritimus var. maritimus*, *Typha latifolia*, *Phragmites australis*, *Schoenoplectus lacustris subsp. tabernaemontani*, *Sparganium erectum subsp. erectum* ve *S. erectum subsp. microcarpum* vb. bitki türleri mevcuttur. Özellikle göç dönemlerinde alanın ornitolojik zenginliği artmaktadır. Nesli dünya çapında tükenme tehlikesi altında olan ve alanda üreyen Dikkuyruk ördeği (*Akbaş*) (*Oxyura leucocephala*) ilkbahar'da alanda görmek mümkündür. Böylelikle göç zamanında kuşların toplanma alanlardan biri olması alanın değerini arttırmaktadır.
- Gevaş'ta bulunan Göründü Köyü Sulak Alanı, Akdamar Adası'nın güneybatısında, Van Gölü'nün güney kıyısında yer almaktadır. Yerleşim yerlerinden uzak mesafede bulunması nedeniyle bu sazlığın doğal yapısı korunmuştur. Alanın su varlığı ve mevcut bitki örtüsü, sunduğu manzara imkanları ve sahip olduğu doğal yapısı ile görsel peyzaj değeri yüksek bir alandır. Bu alanda; kuş gözlemciliği, doğa yürüyüşü ve foto safari gibi etkinliklerin yapılabileceği yüksek bir potansiyele sahiptir.

Akdamar adası yakınında bulunan kuş adası da üzerinde bulunan kilise si ile görsel olarak peyzaj değeri yüksek manzaralar sunmaktadır.

- İlçede bulunan Artos Dağı ve çevresindeki trekking faaliyetleri aktif olarak gerçekleştirilmektedir. Ayrıca bu alanlarda kaya tırmanışları da yapılmaktadır.
- İlçede turizme kazandırılacak köyler ve bu köylerde konaklamayı sağlayabilecek, ev pansiyonculuğu için kullanılabilir yöresel evler bulunmaktadır.
- Van Gölü'ne kıyısı olan ilçe ve yakın çevresi su sporları açısından önemli bir avantaja sahiptir. Özellikle İnköy koyu ve Altınsaç köyü kıyı sahili su sporları ve kamp aktiviteleri için uygun bir potansiyele sahiptir.
- İlçede doğal olarak yetişen aynı zamanda endemik bir tür olan *Firitillaria imperialis (Ters Lale)* kendine özgü görüntüsü ve özelliği ile flora turizm değeri açısından ön plana çıkmaktadır.
- Dini inançlar, turizm hareketlerinin hızlandırmada çok önemli bir potansiyel oluşturmaktadır. Birçok uygarlığı içeren, Hıristiyanlık, Yahudilik ve İslamiyet dinsel kimliklerin izlerini taşıyan Gevaş ilçesi, iz bırakmış birçok mekânlar bulunmakla beraber bu özelliği ile yerli halk ve yabancı ziyaretçilerin ilgi odağı olmuştur. Özellikle Van'a gelen yerli ve yabancı turistlerin ilk olarak tercih ettikleri yer Akdamar Adası ve Kilisesidir.
- Hem ulusal hem de uluslararası pazarda kendine has olarak bilinen ve kabul gören bir mutfağa sahip olan Van ve tüm ilçelerinde, gelen ziyaretçiler için en üst düzeyde zevk almalarına olanak sağlayan turistik bir deneyim haline getirilebilecek yeme içme festivalleri gerçekleştirilebilecek bir potansiyel mevcuttur.
- İlçe sınırları içerisinde bulunan Varis Bölgesi Ermeni Yerleşimine ait izleri taşıyan kalıntılar bulunmaktadır. Aynı şekilde Tatvan yolu üzerinde bulunan Gelengeh Kalesi de büyük bir kısmı yıkılmış olsa da halen kalıntıları bulunmaktadır. Fakat ulaşım zorluğu nedeniyle bu iki alan bakımsızlıktan kaderlerine terk edilmiştir.
- Eski çağlardan beri yerleşmeye sahne olmuş olan ilçe ve yakın çevresi, kültürel zenginliğini her alanda hissettirmiştir. İlçe ve yakın çevresinde kurulan medeniyetlerin etkisiyle bu coğrafi avantaj ilçeye birçok zengin yöresel el sanatları ve çeşitliliği kazandırmıştır. Turizm açısından önemli olan el sanatlarının başında, halı ve kilim dokumacılığı, gümüş ve bakır işletmeciliği, el işlemleri, toprak ev eşyaları, yöresel kıyafetler gelmektedir. Aynı zamanda Urartulardan kalma halı kilim dokumacılığı önemli bir potansiyele ve ulusal pazara sahiptir.

İlçenin, inanç turizmi için önemli bir potansiyel taşıyan Akdamar Kilisesi, kamp ve suya dayalı rekreasyonel faaliyetlerin yapılabilmesi için Van gölüne kıyısı olan İnköy ve Altınsaç yerleşim alanları, doğa yürüyüşü, yamaç paraşütü, kelebek gözlemciliğinin yapılabilmesi için Artos Dağı ve etekleri, tarihi ve kültürel yapıları ziyaret edebilecekleri Halime Hatun Türbesi, İzzettin Şiir Camisi ve Selçuklu Mezarlığı, kuş gözlemciliği yapılabilmesi için Akdamar adası, Göründü sazlıkları önemli turizm değerleri arasındadır. Ayrıca her yıl düzenlenen bisiklet ve Artos doğa ve kültür festivali de önemli ziyaretçi potansiyeli olan turizm faaliyetleri arasındadır. Altınsaç Bölgesi ve Hişet Kalesi çevresi güzel görsel görüntüler sunan manzara seyir alanları olarak değerlendirilebilecek yüksek potansiyele sahip alanlardır. Akdamar Adası ve Kuş Adası Manastırı aynı zamanda görsel su manzaraları ve panoramik manzaralar sunmaktadır. İlçede; dini-tarihi ve kültürel yapıları ziyaret etmek, festival, şenliklere katılmak, doğa yürüyüşü (sportif amaçlı keşif amaçlı) dağ tırmanışı yapmak, kamp yapmak, yamaç paraşütü yapmak, flora keşfi, kuş-kelebek gözlemciliği, foto safari, bisiklet safari gibi etkinliklerin rahatlıkla yapılabilmesi için turizm potansiyeli olduğu görülmüştür.

Tablo 2. Araştırma alanındaki potansiyel turizm etkinlikleri

Etkinlikler	Etkinlik alanları	
Dini-Tarihi ve Kültürel Yapılara Ziyaret Etmek	Akdamar Adası Kilisesi, Kırmızı Kilise, Ağin Mezrası Deve boyu Mevkii Kilisesi, Altınsaç Köy İçi Kilisesi ve Manastırı (St. Thomas Manastırı) Altınsaç Varis Mezrası Mevkii Kilisesi, Hasbey Şapeli, Göründü Manastırı Bağlama kilisesi, Hişet kalesi, İzzettin Şir Camisi, Halime Hatun ve Selçuklu Mezarlığı, Gelengeh Kalesi, Dilmetaş islam mezarlığı, Varis Bölgesi Ermeni Yerleşimi	
Festival ve şenliklere katılmak	Artos Doğa ve Kültür Festivali, Akdamar Çocuk ve Gençlik Tiyatroları Şenliği, Gevaş Turizm Festivali, Bisiklet Festivali	
Doğa yürüyüşü yapmak	Artos dağı doğa yürüyüş parkuru, Üç mağaralar rotası	
Kamp yapmak	Altınsaç, İnköy ve Deveboynu koyları	 İnköy koyu kamp alanı
Yamaç paraşütü yapmak	Abalı ve Artos (Çadır) Dağı	
Flora keşfi	Artos (Çadır) Dağı, Altınsaç ve İnköy bölgeleri	 <i>Fritillaria imperialis</i>
Kuş gözlemciliği	Göründü sazlıkları, Akdamar Adası ve çevresi, Van gölünün güney kıyısı	
Kelebek gözlemciliği	Artos (Çadır) Dağı	 <i>Glauropsyche arion</i>
Foto safari	Artos (Çadır) Dağı ve etekleri, Van gölü kıyısındaki sahil alanları, Altınsaç bölgesi ve sahil boyu	

3. BULGULAR ve TARTIŞMA

3.1. SWOT Analizi ve Değerlendirmeleri

Çalışma kapsamında yapılan SWOT Analizi sonucu aşağıdaki tablo 3'de verilmiş olup, bu çıkan sonuçlar doğrultusunda çözüm önerileri getirilmiştir. Gevaş ilçesi ve yakın çevresi için yapılan SWOT analizi değerlendirme sonuçları aşağıda Tablo 3'de verilmiştir.

Tablo 3. Çalışma alanının mevcut durumunu ortaya koyan SWOT analizi değerlendirmesi

Güçlü Yönleri
İlçenin Van gölü kıyısında en uzun sahile sahip olması Birçok tarihi ve kültürel değere sahip olması Akdamar Kilisesi'nin varlığı Şenlik ve festival turizmi Endemik bitkiler ve yaban hayatı varlığı Ulaşım olanakları kolay olması Geniş tarımsal üretim alanlarına sahip olması ve yüksek bal üretim potansiyelinin olması
Zayıf Yönler
Yeterli yatırım ve tanıtım çalışmalarının yapılmaması Mevcut turizm potansiyelinin değerlendirilememesi Yeterli altyapı ve tesislerin olmaması Akdamar Adası ve Kilisesine yeterli ulaşım olanaklarının sağlanamaması Sosyal ve Kültürel etkinliklerinin eksikliği Tarihi değerlerin ve yapıların korunamaması Gevaş ilçesinin turizm açısından yeterli alt yapıya ve tesislere sahip olmaması Geleneksel değerlerin önem kaybetmesi
Fırsatlar
Turizm yatırımlarının yapılması yönünde yerel halkın gönüllü olması Su sporları aktivitelerine imkan tanınması Bir çok turizm faaliyetinin yapılabilirliğe imkan tanınması Tarihi ve kültürel değerlerin varlığı Yerli turist tarafından tanınırlığının artması Tarımsal ve hayvansal üretim yapmaya yönelik alt yapı ve arazilerin olması
Tehditler
Doğal yapı ve tarihi yapıların tahribatı Nesli tehlike altında endemik türler Tarım arazilerin bilinçsizce kullanılması Tarihi yerlerde kontrolsüzce yapılaşma Kış mevsiminin uzun olması ulaşım şartlarını zorlaması

İlçede kırsal turizmin geliştirilebilmesi için öncelikle altyapıya yönelik yapılacak planlama çalışmalarında yer seçimi, ulaşım, konaklama, kirlilik, doğal alanların ve su alanlarının korunması, mevcut yapının korunmasına yönelik düzenlemelere önem verilmelidir. Doğal değerlerin sürekliliğinin sağlanabilmesi için, yapılacak faaliyetler sonucu oluşacak çevre kirliliği alınacak tedbirler sayesinde kontrol altında tutulabilir. Avcıkurt vd. (2009)'e göre kırsal kalkınmada, bölgeler arası dengesizliklerin giderilmesinde ve gelişmenin sağlanmasında turizm potansiyeli önemli rol oynamaktadır Yapılan araştırma da; Gevaş İlçe Merkezi, Akdamar adası, Altınsaç, İnköyü, Göründü köyleri gerek sahip oldukları doğal güzellikleri gerekse kültürel varlık değerleri ile turizm açısından önem arz etmektedirler. Surat (2015) turizm faaliyetlerine doğal, tarihi ve kültürel varlıkların çekicilik özellikleri yön verdiğini vurgulamıştır.

İlçe ve yakın çevresinde çeşitli turizm aktiviteleri uzun yıllardır devam etmektedir. Fakat söz konusu turizm aktiviteleri bilinçli olarak kırsal turizm amaçlı olarak yapılmasa da bu alanlarda yapılan etkinliklerin tümü kırsal turizm etkinlikleri olarak tanımlanabilir. İlçede; doğa yürüyüşleri, dağ tırmanışları, yamaç paraşütü, kamp etkinlikleri, bisiklet safarileri, dini amaçlı yapılan ziyaretler vb. gibi etkinlikler devam etmektedir. Bu etkinlikler özellikle yaz aylarında daha da artmaktadır. Bu etkinliklerin ve bu etkinliklerden kaynaklı yoğunluğun yıl içerisinde dağıtılması alanın doğal ve kültürel yapısının bozulmaması adına yapılacak ilk adımlardan biri olacaktır.

İlçenin ekonomik açıdan gelişmemesi, refah düzeyinin istenilen düzeyde olmaması, iş imkânlarının yeterli olmaması nedeniyle genç nüfusun azalmıştır. İlçede özellikle kadınların işgücüne katılım oranı yok denecek kadar azdır. Sürdürülebilir turizm kapsamında yerel halkın sürece desteği kaçınılmazdır. Eğer bu destek tek taraflı olarak sağlanmaya çalışırsa ilçenin vermiş olduğu yoğun göçten kaynaklı istihdam edilecek iş

gücünün eksikliği ortaya çıkmaktadır. Kırsal turizm faaliyetlerine yönelik yapılabilecek yatırım ve teşvikler ile mevcut iş gücü bu sektörlere aktarılarak hem göçün önüne geçilebilecek hem de hane başına ekonomik kazancın artırılmasına katkı sağlanmış olacaktır. Böylelikle hem ekonomik anlamda hem de kaynakların korunması anlamında sürdürülebilirlik bilinci oluşturulmuş olacaktır. Kazandıkça koruyacaktır...

Yöreyi kırsal turizm açısından ilgi görebilecek bir merkez haline getirebilmek ve ilçe halkına gelir sağlayacak, istihdam yaratacak hizmet ihtiyacını karşılayacak, yol gösterecek bir dizi tedbir alınması önemli bir husustur. Ayrıca alt ve üst yapı yetersizliklerinin doğal çevreyi bozmadan giderilebilmesi, günübirlik konaklama tesislerinin açılabilmesi (pansiyon, çadır-kamping vb.), mevcut tesislerin ve atıl durumlarda bulunan çiftliklerin durumlarının iyileştirilebilmesi için yerel halka teşvik ve kredi verilmesi gibi özendirici tedbirlerin alınması da gerekmektedir.

Yapılacak olan konaklama hizmetlerinde doğal ve kırsal çevre ile uyumlu, geleneksel yapı kültürü ve konut mimarisi göz önünde tutulması gereklidir. Yörede yapılacak konaklama tesislerinde geleneksel sivil mimariye uygun olmayan yatırımlar yerine, daha küçük ölçekli yöresel mimari tarzına uygun, daha doğal materyallerin kullanıldığı konaklama ünitelerine öncelik verilmelidir. Bu nedenle özellikle kamp yapılabilecek alanlar arasında yer alan İnköy koyu ve Altınsaç kıyı alanında alt yapılarının oluşturulmasına öncelik verilmelidir.

Gevaş kuş gözlemciliği için uygun alanlara sahiptir. Ancak bugüne kadar ilçede kuş gözlemciliği rotaları belirlenmemiş ve yön levhaları konulmamıştır. Görüldü köyü sazlıklarında kuş gözlemciliği rotaları belirlenip, işaretlemeler yapılmalı ve yön tabelaları konulmalıdır. Sadece kuş gözlemciliği için rotalar belirlenmeyip ziyarete gelen turistler için de ilçe merkezinde ve çevresinde bulunan tüm doğal, tarihi ve kültürel değerleri görebilecekleri rotalar belirlenip yönlendirme tabelaları konulmalı. Ayrıca belirlenen rotalar sayısal ortama aktarılarak broşür veya harita olarak hazırlanıp seyahat acentelerinin kullanımına da sunulabilir. Akdamar adası ve yakınında bulunan kuş adası yoğun turist ilgisi nedeniyle Akdamar iskelesi yeterli olmamaktadır. Bu ilgi ve talebin karşılanabilmesi için iskele ve taşımacılık sisteminin iyileştirilmesi önerilmektedir.

İlçe sınırları içerisinde bulunan Varis Bölgesi Ermeni Yerleşimine ve Gelengeh Kalesi de kalıntıları ulaşım zorluğu nedeniyle bu iki alan bakımsızlıktan kaderlerine terk edilmiştir, fakat gerekli restorasyon çalışmaları yapıldıktan ve ulaşım ile ilgili alt yapı çalışmaları yapıldıktan sonra bu iki tarihi değere sahip alan ilçe için önemli turizm çekicilikleri arasına girebilecek bir potansiyele sahiptir. Aynı zamanda Görüldü Kırmızı Kilisesi, Deveboynu Manastırı ile Altınsaç Kilisesi de restore edildikten sonra ilçe için önemli turizm değerleri arasında yerlerini alacaklardır.

Gevaş'ta kırsal turizm alt yapısı oluşturulurken yerli halkının da görüş ve önerileri göz önünde bulundurulması gerekmektedir. Gevaş ilçesi, Van gölüne en uzun kıyı şeridinde sahip olan Gevaş ilçesinde özellikle kıyı şeridinin doğal yapısının bozulmadan konaklama ihtiyacının karşılandığı ve aynı zamanda tekne ve benzeri araçların park edebilecekleri iskelelerin yapılması gerekmektedir. Gevaş'ta yapılacak olan kırsal turizm aktiviteleri için bölgesel rehberler yetiştirilmelidir. Bu rehberler kırsal turizm konusunda uzmanlaşmış kişiler olmalıdır.

Van ili ve Gevaş ilçesinde bulunan kamu kurumları ve sivil toplum örgütleri arasında iletişim eksikliği bulunmaktadır. Her kurum kendi başına diğer kurumlardan habersiz bölgede kırsal turizm ile ilgili bir takım faaliyetler yapmakta, fakat ortaya konulan çalışmaların hiçbiri Gevaş'ın kırsal turizm potansiyelini yeterli düzeyde yansıtamamaktadır.

Özellikle yörede geleneksel halk oyunlarının tanıtılması, halı dokumacılığı, el işi takı yapma gibi geleneksel ürünlerin devamlılıklarının sağlanması için buna yönelik usta-çırak eğitim kurslarına öncelik verilmeli. Ayrıca ilçenin kendine özgü yöresel ürün çeşitlerinin tanıtılmasına öncelik verilmeli.

SONUÇ ve ÖNERİLER

SWOT kullanılarak kırsal turizm planlama stratejilerinin belirlendiği birçok araştırma mevcuttur. Sayyed vd. (2013)'de İran'daki Tandooreh Ulusal Parkında yaptıkları araştırmada SWOT analizini kullanmışlar ve araştırma alanına ilişkin çeşitliliğin olmasının yansira doğal güzelliklerin varlığının ve eşsiz kültürel değerlere sahip olmasının güçlü yön olarak değerlendirildiği altyapı ve temel tesislerdeki eksikliklerin zayıf yön olarak ele alındığı görülmektedir. Yine yapılan başka araştırmalarda da kırsal alanların sunduğu manzaraların ve yeşil alanların güçlü yönler olduğu, planlama, yatırım, bilgilendirme ve tanıtım faaliyetlerinin eksikliklerinin zayıf yönler olarak ön plana çıktığı vurgulanmıştır (Fazelnia & Hedayati, 2010; Khatoon Abadi & Rast Ghalam, 2011; Danesh Mehr vd., 2012; Millan vd., 2013)

Gevaş ilçesi, coğrafi konumu, zor kış şartları, yoğun göç vermesi ve ekonomik şartlardan dolayı bugüne kadar büyük gelişme göstermemiştir. Doğal ve kültürel unsurların kaynak olarak kullanıldığı turizm yaklaşımlarından biri olan ve sürdürülebilirlik anlayışına sahip turizm etkinliklerinden bir tanesi olan kırsal turizm etkinlikleri kapsamında, sahip olduğu değerler düşünüldüğünde Gevaş ilçesi, Van ilinin turizm dokusuyla uyumlu bir kırsal turizm potansiyeline sahip önemli bir turizm cazibe noktası olabilecek niteliktedir. İlçede yapılabilecek kırsal turizm faaliyetleri arasında dini yapıları ziyaret etme etkinlikleri, suya dayalı etkinlikler, festival ve şenlikler, doğa yürüyüşü, kamp-karavan ile konaklama ve ilçeyi tanıma, yaban hayatı gözlemi, dağ tırmanışı ve yamaç paraşütü, kuş-kelebek gözlemciliği yer almaktadır. Gevaş'ta; kırsal turizm faaliyetlerini geliştirmek, bütünleştirmek, çeşitlendirmek, alanlarının yanlış alan kullanımları ile kaybedilmesini önlemek, alanı içerisindeki yapıların restorasyonlarının gerçekleştirilmesi imkânını oluşturmak için turizm yatırımlarının desteklenmesi gerekmektedir. Bu destekleme sayesinde doğal ve kültürel kaynakları ile dikkat çekici diğer alanlarda olduğu gibi ilçede, doğal, kültürel ve tarihi peyzaj değerlerinin korunarak gelecek kuşaklara aktarılması amacıyla eğitimi ve bilinçlendirilme çalışmalarının önceliklendirilmesi, sorumlu ve ilgili kuruluşların katılımı ve desteğiyle kırsal turizme yönelik planlama çalışmalarının en kısa sürede yapılması, Doğal ve kültürel zenginliklere ait veri bankasının oluşturulması, tanıtım ve markalaştırma çalışmalarına önem verilmesi ile ulusal uluslararası ölçekte tanınırlığı ve destinasyonların doğru yönlendirilmesinde-yönetilmesinde başarıyı artıracaktır.

Kırsal turizm, kırsal yerlerde insanların dinlenme eğlenme ve boş zamanlarını geçirme gibi amaçlar için ayrılmış ve düzenlenmiş tüm alanların görünümüdür. Kamp ve piknik alanları, plaj, otel ve köy evleri kırsal turizm içine girmektedir. Bu alanların bilinçli bir planlama ile doğa ile bütünlük oluşturmaları gerekmektedir.

Sonuç olarak, ilçede doğaya müdahaleyi içermeyen ve doğal kaynakları bilinçli bir şekilde kullanmayı öngörebilen etkinlik ve aktiviteleri içeren en uygun turizm çeşitlerinden olan "kırsal turizm" anlayışına yönelik politikalar, stratejiler ve planlamalar geliştirilmelidir.

Destek ve Teşekkür Beyanı (Bu çalışma Artvin Çoruh Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalında yapılan "Van İli Gevaş İlçesinin Kırsal Turizm Potansiyelinin Değerlendirilmesi" isimli yüksek lisans tez çalışmasından üretilmiştir.)

Çatışma Beyanı (Yazarlar arasında herhangi bir çıkar çatışması bulunmamaktadır.)

KAYNAKLAR

- Ahipaşaoğlu, S. & Çeltek, E. (2006). *Sürdürülebilir kırsal turizm*, Gazi Kitapevi.
- Akşit, S. (2007). Doğal ortam duyarlılığı açısından sürdürülebilir turizm. *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1(23), 441-460.
- Alaeddinoğlu, F. (2006). *Van il'inin turizm potansiyelinin belirlenmesi ve planlamaya yönelik öneriler*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Avcıkurt, C. Alper, B. & Geyik, S. (2009). Education and training of tourist guides in Turkey. *Management and Education Academic Journal*, 5(1), 57-63.

- Balcı, S., Dağlar, H., Kara, M. & Avcı, Ö. (2003). Çankırı'nın alternatif turizm potansiyeli. *Türkiye'nin Alternatif Turizm Potansiyeli ve Güncel Sorunları Konferansı*.
- Barutçugil, İ. S. (1982). *Turizm işletmeciliği*. Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Yayınları.
- Baş, G. & Gül, M. (2018). Gevaş dilmetaş köyü mezarlığı ve mezar taşları. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 39, 323-348.
- Bingöl, Ö. (2004). *Deveboynu Yarımadası ve Çevresi (Gevaş-Van) Florası* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Çiftçi, Y., Işık, Alkeveli M.A. & Yeşilova, Ç. (2008). Van Gölü Havzasının Çevre Jeolojisi. *Jeoloji Mühendisliği Dergisi*, 32(2), 45-77.
- Danesh Mehr, H., Safari, V. & Karimi, A. R. (2012). Assessing the role of ecotourism and its effects on development of rural kazemiyeh et al. 12 areas using SWOT analysis. *J. Rural Res.*, 3(11), 215-240.
- Dinçer-Şen, S. (2010). *Turizmin çevresel etkileri ve bir çözüm olarak ekoturizm* (Yayınlanmamış Yüksek lisans Tezi). Mersin Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Dowling, R.K. & Fennel, D.A. (2003). *Ecotourism planning and policy*. CABI Publishing.
- Durmuş, A. & Adıgüzel Ö. (2014). Van ilinin ornito-turizm (kuş turizmi) potansiyeline sahip sulak alanları. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Van Turizmi Geleceğini Arıyor Çalıştayı*.
- Erdoğan, N. (2005). Sürdürülebilirlik açısından Türkiye'de ekoturizm gerçeği. *Ekoloji Magazin-Doğa, Çevre ve Kültür Dergisi*, 6, 36-41.
- Nasilbiryer.net, (2019). *Van Gevaş ilçesi tarihi*. Erişim Tarihi: 01.07.2019, <http://nasilbiryer.net/il/van/gevas-ilcesi-tarihi-cografyasi-turizm-foto-galeri-video-tanitimi-van>
- Arkeolojikhaber.com, (2019). *Van tarihi eser envanteri*. Erişim Tarihi: 05.07.2019, <https://www.arkeolojikhaber.com/haber-van-tarihi-eser-envanteri-940>
- Fabac, R. & Zver, I. (2011). Applying the modified SWOT–AHP method to the tourism of Gornje Međimurje. *Tourism and Hospitality Management*, 17(2), 201-215.
- Fazelnia G. & Hedayati S. 2010. Appropriate strategies for tourism development in zaribar lake. *J. of Geograph. Dev.*, 19, 145-170.
- Gürlek, T. B. (2002). *SWOT analizi*. Türkiye Bilimsel ve Teknik Araştırma Kurumu.
- Hunter, C. & Green, H. (1995). *Tourism and the environment: A sustainable relationship*. Routledge.
- Kahraman, N. & Türkay, O. (2004). *Turizm ve çevre*. Detay Yayıncılık.
- Kazemiyeh, F., Sadighi, H. & Chizari, M. (2018). Investigation of rural tourism in East Azarbaijan province of Iran utilizing SWOT model and Delphi technique. *J. Agr. Sci. Tech.*, 18, 1-13.
- Khatoon Abadi, A. & Rast Ghalam, M. (2011). Assessment of four pillars of rural tourism using SWOT Analysis: case study in Targeted Villages of Chahar Mahal va Bakhtiari Province. *J. Econ. Agri. Dev.*, 25(3), 330-338.
- Mahmoudi, B., Haghsetan, A. & Maleki, R. (2011). Investigation of obstacles and strategies of rural tourism development using SWOT Matrix. *Journal of Sustainable Development*, 4(2), 136.
- Millan, G., Amador, L. and Arjona, J. (2013). Sustainable rural tourism in Andalusia: A SWOT Analysis. *Int. J. Adv. Manage. Econ.*, 2, 123-136.
- Orhan, T. (2008). *Uzundere ilçesi ve yakın çevresinin ekoturizm potansiyelinin belirlenmesi ve sınıflandırılması* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Atatürk Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Polat, A. T. & Önder, S. (2006). Karapınar ilçesi ve yakın çevresi peyzaj özelliklerinin ekoturizm kullanımları yönünden değerlendirilmesi üzerine bir araştırma. *Selçuk Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi* 20(40), 53-64.
- Sayyed, M. R. G., Mansoori Moghaddam, S. & Jaybhaye, R. G. (2013). SWOT analysis of tandooreh national park (ne Iran) for sustainable ecotourism. *J. Proceed. Int. Acad. Ecol. Environ. Sci.*, 3(4), 296-305.
- Seryasat, R. M., Hajari, B., Karimian, T. & Hajilo, M. (2013). Rural tourism development strategies using SWOT Analysis: case study. *Life Science Journal*, 10(4), 395-403.
- Surat, H. (2011). *Yusufeli ve çevresinde analitik hiyerarşi süreci kullanılarak ekoturizm planlaması* (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Atatürk Üniversitesi Fen bilimleri Enstitüsü, Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı.

- Surat, H., Yılmaz, H. & Surat, B. (2015). Yusufeli ve yakın çevresinin ekoturizm kullanım potansiyeli üzerine bir araştırma. *Doğu Coğrafya Dergisi*, 20(34), 61-88. DOI: 10,17295/dcd.16802
- Toskay, T. (1989). *Turizm Olayına Genel Yaklaşım*. Der Yayınları.
- Uçkun, C.G. & Türkay, O. (2004). Alternatif turizm türlerinin sürdürülebilirliği. *Türkiye'nin Alternatif Turizm Potansiyeli ve Güncel Sorunları Konferansı*.
- Uçkun, C.G. & Özer, K.O. (2003). Türkiye de sürdürülebilir turizmin sağlanmasında turizm bakanlığının rolü. *Türkiye'nin Alternatif Turizm Potansiyeli Güncel Sorunlar Konferansı*
- Yeşiltaş, M. & Öztürk, İ. (2008). Bölgesel kalkınma çerçevesinde alternatif turizm faaliyetlerine yönelik bir değerlendirme: Sivas örneği. *C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 9(1), 1-18.
- Yücel, C. (2002). *Turizmde yükselen değer: Ekoturizm*. TÜRSAB Ar-Ge Departmanı.
- Weaver, D. & Opperman, M. (2000). *Tourism Management*. John Wiley & Sons.
- Zhang, X. (2012). Research on the development strategies of rural tourism in suzhou based on SWOT analysis. *Energy Procedia*, 16, 1295-1299.

Makale türü / Article type: Araştırma / Research

Ergenlerin Bağlanma Stilleri ile İnternet Bağımlılık Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi

Analysis of The Relationship Between Attachment Styles and Internet Addiction Levels of Adolescents

Dr. Öğr. Üyesi Gülin Yazıcı Çelebi

Gümüşhane Üniversitesi, EF, gycelebi@gumushane.edu.tr

ORCID: 0000-0002-6779-9123

Öğr. Bülent Çelebi

Trabzon Gazi Anadolu Lisesi, bcelebi76@gmail.com

ORCID: 0000-0003-1033-3872

Özet

Ergenlik dönemi, üzerinde en çok durulan ve araştırma yapılan gelişim dönemlerinden biridir ve bu dönemde yaşanacak duygusal zorlanmaların, beraberinde bazı davranışsal sorunları getireceği söylenebilir. Ergenlik döneminde kurulacak duygusal ilişkiler dönemin seyri üzerinde oldukça etkilidir. Anlamli duygusal bağlar kurma eğilimi olarak tanımlanan bağlanma davranışının bu dönemde yaşanacak duygusal ilişkileri önemli ölçüde etkileyebileceği söylenebilir. Duygusal sorunların bağımlılıklara yatkınlık oluşturduğu bilinmektedir. Bu araştırmanın amacı da duygusal ilişkiler üzerinde etkili olan bağlanma stilleri ile internet bağımlılığı arasındaki ilişkinin incelenmesidir. Araştırmanın verileri 2019 yılın içerisinde toplanmıştır. Veriler çeşitli liselerde öğrenim gören 316 lise öğrencisinden elde edilmiştir. Katılımcıların %50 si kadın, %50'si erkektir, çalışma grubunun yaş ortalaması 16,02 olarak hesaplanmıştır. Veri toplama aracı olarak kişisel bilgi formu, İlişki Ölçekleri Anketi ve Young İnternet Bağımlılığı Testi Kısa Formu kullanılmıştır. Verilerin analizinde SPSS 23 programı kullanılmıştır. Yapılan analizler bağlanma stilleri ile internet bağımlılığı arasında anlamlı bir ilişki olduğunu göstermektedir. Araştırmada ergenlerin bağlanma stilleri cinsiyet, anne-baba eğitim düzeyi, okul türü açısından da incelenmiştir. Ergenlerin kayıtsız bağlanma stillerini cinsiyet açısından farklılaştığı görülmüştür. Anne ve baba eğitim düzeyi açısından yapılan analizler sonucunda baba eğitim düzeyine göre güvenli ve kayıtsız bağlanma stillerinin, anne eğitim düzeyi açısından ise kayıtsız bağlanma stillerinin farklılaştığı bulunmuştur. Okul türü değişkenine yönelik yapılan analizler sonucunda kayıtsız ve saplantılı bağlanma stilleri açısından anlamlı farklılıklar olduğu belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: İnternet Bağımlılığı, Ergenlik, Bağlanma

JEL Sınıflandırması: I29

Abstract

Adolescence is one of the most emphasized and researched development periods and it can be said that emotional difficulties that are experienced in this period will bring some behavioral problems. The emotional relationships to be established in this period are quite effective on the course of the period. It can be said that attachment behavior, which is defined as the tendency to establish meaningful emotional bonds, can significantly affect the emotional relations to be experienced in this period. Emotional problems are known to predispose to addictions. The purpose of this research is to examine the relationship between attachment styles that affect emotional relationships and internet addiction. The data of the research were collected in 2019. The data were obtained from 316 high school students studying in various high schools. (Kadın=158 (%50; 16,06); Erkek=158 (%50; 15,98). Personal data form, attachment styles scale and Young Internet Addiction Scale Short Form were used as data collection tools. SPSS 23 program was used in the analysis of the data. Analysis shows that there is a significant relationship between attachment styles and internet addiction. In the study, attachment styles of adolescents were also examined in terms of demographic variables. It was

observed that the dismissive-avoidant attachment styles of adolescents differ in terms of the gender variable. As a result of the analyzes performed towards parents' educational level, it was found that the secure and dismissive-avoidant attachment styles differ according to the father's educational level and the dismissive-avoidant attachment styles differ in terms of the mother's educational level. As a result of the analyzes performed towards the school type variable, it was determined that there were significant differences in terms of dismissive-avoidant and preoccupied attachment styles.

Keywords: Internet Addiction, Adolescence, Attachment

JEL Classification: I29

GİRİŞ

Ergenlik; insan hayatı gelişim dönemleri açısından değerlendirildiğinde en önemli dönemlerden biri olarak kabul edilmektedir (Yavuzer, 2011). Bu dönemde birey birçok alanda mücadele vermekte, bir yandan bedeninde yaşadığı hızlı ve ani değişimlere uyum sağlamaya çalışırken, bir yandan da duygusal ve sosyal alanda mücadeleler vermekte ve çeşitli baskılara maruz kalmaktadır (Çetinkaya, 2013). Ergenlikle ilgili çeşitli tanımlamalar yapılmış ve yapılmaktadır. Bu tanımların bazıları ise çok eskilere dayanmaktadır. İlk kez 15. yüzyılda kullanılan ergenlik terimi; olgunlaşmak / büyümek anlamına gelen Latince, *adolescere* kelimesinden türetilmiştir (Muuss, 1990). İlk ortaya çıkışından bugüne hemen her dönemde üzerinde çeşitli çalışmalar ve tanımlamalar yapılmıştır. Erikson (1993) geliştirmiş olduğu psikososyal gelişim kuramında ergenlik dönemini kalıtsal bir olgunlaşma temel planının, kimlik karmaşasına karşı kaçınılmaz psikososyal krizle sonuçlandığı bir dönem olarak ele almıştır. Kulaksızoğlu (2013) ise, yaptığı tanımlamada ergenliği; insanda fiziksel büyümenin yanı sıra hormonal, cinsel, sosyal, duygusal, kişisel ve zihinsel değişimlerin ve gelişmelerin yaşandığı buluşma erme ile başlayan ve beden büyümesinin bitmesiyle sonlanan bir dönem olarak tanımlamaktadır. Parman (2008) ise, ergenliği; başkalaşım, değişim, dönüşüm ve büyümek şeklinde özetlemektedir. Tanımların ortak paydasının her alanda görülen hızlı değişim ve dönüşüm olduğu söylenebilir. Ergenlikte ana amaçlardan biri, kimlik oluşturmaktır ve bu süreçte bireyin psikososyal gelişimi önem kazanmaktadır. Psikososyal gelişim üzerinde etkisi olan birçok faktör vardır. Bunların başında da bireyin bebeklikten bu yana anne-babasıyla kurmuş olduğu ilişkiler gelmektedir. Anne-babayla kurulan ilişkinin niteliği, ergenlik döneminde oldukça önemlidir. Ebeveynlerle kurulan ilişkinin güvene dayalı olması, psikososyal gelişim üzerinde olumlu etkilere sahiptir. Ebeveynlerle kurulan ilişkilerin güvene dayanmasının ön koşullarından biri, güvenli bir bağlanma ilişkisi geliştirmiş olmalarıdır. İnsanların önem verdikleri kişilere karşı hissettikleri güçlü duygusal bağlar olarak tanımlanan bağlanma kavramı, önem verilen kişilerle birlikten keyif alınmasını, zor durumlardaysa rahatlamayı sağlayan güçlü bir duygusal sistem oluşturmaktadır (Ainsworth, 1991; Bowlby, 2012).

İngiliz Psikanalist John Bowlby (1969) tarafından geliştirilmiş olan bağlanma kuramına göre, bağlanmanın temelleri bebeklik döneminde atılmakta fakat tamamlanmamakta ve kişinin tüm yaşamı boyunca devam etmektedir. Bowlby (2012) bu durumu bağlanma, insan ilişkilerini “beşikten mezara” belirlemektedir şeklinde özetlemektedir. Bağlanma ile ilgili en bilinen çalışmayı gerçekleştiren Bartholomew ve Horowitz (1991) bağlanmayı dört boyutta ele almışlardır. Bu boyutlar güvenli, saplantılı, kayıtsız ve korkulu olarak ifade edilmektedir.

Güvenli bağlanma: Güvenli bağlanma stiline sahip bireylerin hem benlik hem de başkaları modelleri olumludur. Bir başka deyişle kendilerini sevmeye değer karşılıklarını da güvenilmeye değer olarak görmektedirler. Özgüvenleri ve benlik saygıları yüksektir, karşılıklarındaki insanlara rahatça güven duydukları için bu bireyleri sıcak, duyarlı ve kabul edici bulmaya eğilimlidirler (Bartholomew ve Horowitz, 1991). Kısaca güvenli bağlanma ilişkisine sahip bireyler, yakın ilişkilerini yönlendirme konusunda oldukça rahatlar ve kendilerini değerli hissederler.

Korkulu bağlanma biçimi: Güvenli bağlanma stiline tam tersi olan güvensiz bağlanma stiline hem benlik hem de başkaları modelleri olumsuzdur. Yani kendilerini sevmeye, başkalarını da güvenilmeye değer

görmezler. Özgüvenleri düşüktür ve çekingendirler. Reddedilme korkusu ile yakın ilişkilerden kaçınma eğilimindedirler.

Saplantılı bağlanma: Bu bağlanma stiline sahip bireylerde benlik modelleri olumsuz, başkaları modelleri olumludur. Bu modeller nedeniyle de karşısındaki kişiler tarafından sevilme, güvenilme ve kabul edilme konusunda kaygı yaşamaktadırlar (Bartholomew & Shaver, 1998). Bu kaygıdan dolayı yaşadıkları değersizlik hissi onların yakın ilişkilerde ısrarcı olmalarına, kişisel değerlilik ve kişisel yeterliliği sağlamak için yoğun çaba göstermelerine sebep olabilmektedir. Bu ısrar zaman zaman ters tepmekte ve insanların kendilerinden uzaklaşmasına yol açabilmektedir. Aldıkları bu sonuç olumsuz benlik modelini pekiştirebilmekte ve kısır döngüye yol açabilmektedir.

Kayıtsız bağlanma biçimi: Saplantılı bağlanma stilinin tam tersi olan kayıtsız bağlanma stilinde bireylerin benlik modelleri olumlu, başkaları modelleri olumsuzdur. Bu nedenle de yakın ilişkilere yönelik yüksek kaçınma davranışı göstermektedirler. Özerkliklerine aşırı önem veren bu kişiler, yakın ilişkilerin gerekliliğini reddetme eğilimindedirler (Bartholomew & Horowitz, 1991).

Ergenlik dönemi bağlanma açısından bir geçiş dönemidir. Bebeklikte ilk bakım verenle kurulan ve daha çok fiziksel ihtiyaçların karşılanması prensibi ile işleyen bağlanma örüntüsü, ergenlik döneminde daha çok duygusal ihtiyaçlar halinde ortaya çıkmakta, bağlanılan kişiyle duyguları, kaygıları ya da korkuları paylaşmak şeklinde yaşanabilmektedir (Damarlı, 2006). Ergenler bu dönemde ebeveynlerinden başkalarına genellikle de akranlarına doğru yönelim göstermektedir. Ancak bu ilişkiler üzerinde erken bağlanma örüntülerinin kalıcı ve güçlü bir etki bıraktığı düşünülmektedir (Allen & Land, 1999). Alanyazına bakıldığında, güvenli bağlanma stiline sahip bireylerin daha az psikolojik sorunlar yaşadıkları, güvensiz bağlanma stiline sahip bireylerin ise daha fazla psikolojik sorun yaşadıkları görülmektedir. (Bar-Haim, Dan, Eshel & Sagi-Schwartz, 2007; Hamarta, 2004; Vertue, 2003).

Ergenlik dönemi, psikolojik sorunların yanı sıra riskli davranışlar açısından da kritik bir dönem olarak değerlendirilmekte, heyecan arama davranışlarının artmasının bağımlılıklara yatkınlığı arttırdığı ifade edilmektedir (Donohue, Urgelles & Fayeghi, 2013; Griffiths, 2005). Güvenli bağlanmayan ergenlerin öz-kontrol algılarının düşük olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Tangney, Baumeister & Boone, 2004). Çalışmalar öz-kontrol algısının düşük olmasının bireyi internet bağımlılığına daha yatkın hale getirebildiğini göstermektedir (Cao, Su, Liu & Gao, 2007; Ko vd., 2009; Milani, Osualdella & Blasio, 2009). İnternet bilgiye erişim ve iletişim kurmayı kolaylaştırması ve çeşitli eğlence fırsatları sunması nedeniyle günlük hayatın bir parçası haline gelmiştir. İnterneti yoğun olarak kullanan grupların başında ergenler gelmektedir (Kutlu, Savcı, Demir ve Aysan, 2016). Başlangıçta sağladığı faydalar açısından yararlı görülen internet amacını aşan ve kontrolsüz kullanımlar nedeniyle çeşitli sorunlara yol açmaktadır. Uygunsuz içeriklere kolay erişim sağlanması, şiddet içeren içeriklere erişimin kontrolsüz olması, sanal ortamlarda kurulan ilişkilerin siber zorbalık tehdidi içerebilmesi, zamanın kontrolsüz geçirilmesi nedeniyle sorumlulukların aksatılması internetin yol açacağı zararlara verilebilecek çok sayıda örnekten sadece birkaçıdır. Bu zararların daha da tehlikeli hale gelmesine yol açacak faktörlerin başında da internet bağımlılığı gelmektedir. Yapılan araştırmalar internet kullanım sıklığının/süresinin artmasının bağımlılığa yol açtığı ifade edilmektedir (Savcı & Aysan, 2017). İnternet bağımlılığının standart bir tanımı olmadığı halde, araştırmacılar arasında böyle bir olgunun varlığı kabul görmektedir (Chou, Condron & Belland, 2005). Young (1998) ise bağımlı internet kullanımını, “sarhoş edici bir madde alımını içermeyen bir dürtü kontrol bozukluğu” şeklinde tanımlamaktadır. Dünya Sağlık Örgütü online oyun ve online kumar bağımlılığını ICD 11’de hastalık olarak ele almaktadır. Ayrıca Oyun Oynama Bozukluğu Haziran 2018’de, Uluslararası Hastalık Sınıflandırması (International Classification of Diseases-11 (ICD-11)’de, “Gaming Disorder” olarak yerini almıştır. Oyun oynama bozukluğu, çevrimiçi veya çevrimdışı olarak gösterilebilecek sürekli veya tekrarlayan oyun davranışı (“dijital oyun” veya “video oyun”) ile karakterizedir (Sağlık Bakanlığı, 2018). Young (1998)’e göre internet bağımlıları internet kullanımını kontrol etme, durdurma konusunda

sorun yaşayan ve bu girişimler sırasında; rahatsızlık, ruh halinde değişkenlik, huzursuzluk hissetmekte gibi örüntüler sergilemektedirler. İnternet bağımlılığı özetle aşırı internet kullanılması ve bunun önüne geçilememesi, yoksunluk halinde aşırı sinir ve saldırganlık belirtilerinin olması hali olarak tanımlanmaktadır. Araştırmalar yalnızlığın ve doyurucu sosyal ilişkileri sahip olmamanın internet bağımlılığının en önemli nedenlerinden biri olduğunu ortaya koymaktadır (Davis, 2001; Odacı & Kalkan, 2010; Takunaga & Rains, 2010). İnsanların diğerleri ile kuracakları ilişkiler üzerinde önemli bir etkisi olan bağlanma stillerinin sosyalleşme becerileri üzerinde etkili olduğu düşünülmektedir. Bu nedenle bağlanma stillerinin internet bağımlılığı üzerinde etkili olacağı düşünülmektedir. Alanyazına bakıldığında bağlanma stilleri internet bağımlılığını etkileyen kritik faktörlerden biri olarak değerlendirilmektedir (Shin, Kim & Jang, 2011).

İnternet bağımlılığı gün geçtikçe daha büyük bir tehdit haline gelmektedir (Doğan, 2013). İnternet bağımlılığına etki edebilecek faktörlerin belirlenmesi, bağımlılığın önlenmesine yönelik yapılacak çalışmaların belirlenmesine ve öncelik verilecek konulara karar verilmesine katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Bu araştırmadan elde edilecek sonuçların da internet bağımlılığına yönelik yapılacak önleyici çalışmalara katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Bu sebeple bu araştırmanın amacı ergenlerin bağlanma stilleri ile internet bağımlılığı düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesidir. Araştırmada ayrıca ergenlerin bağlanma stilleri cinsiyet, anne-abab eğitim düzeyi, okul türü değişkenleri açısından da incelenmektedir.

Araştırma soruları;

- Ergenlerin bağlanma stilleri ile internet bağımlılık düzeyleri arasında bir ilişki var mıdır?
- Ergenlerin bağlanma stilleri cinsiyet açısından farklılaşmakta mıdır?
- Ergenlerin bağlanma stilleri okul türü açısından farklılaşmakta mıdır?
- Ergenlerin bağlanma stilleri anne ve baba eğitim durumu açısından farklılaşmakta mıdır?

1. YÖNTEM

1.1. Araştırmanın Modeli

Bu araştırma nicel araştırma yaklaşımlarından korelasyonel desene dayalı olarak tasarlanmıştır. İlişkisel tarama modelleri iki ve daha çok sayıdaki değişken arasında birlikte değişim varlığını ve derecesini belirlemeyi amaçlayan araştırma modelleridir (Fraenkel, Wallen & Hyun, 2015; Karasar, 2009).

1.2. Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu 2019 yılında farklı okul türlerinde öğrenim gören 158 kız ve 158 erkek toplam 316 lise öğrencisi oluşturmaktadır. Çalışma grubunun 158'i kadın (%50) 158'i erkektir (%50). Katılımcılar 14-18 yaşları arasındadır ve örneklemin yaş ortalaması 16,02 dir.

Tablo 1. Çalışma grubuna ilişkin demografik bilgiler

Değişkenler	Gruplar	f	%	Değişkenler	Gruplar	f	%
Cinsiyet	Kadın	158	50	Baba Eğitim Durumu	İlkokul	55	17.4
	Erkek	158	50		Ortaokul	60	19
	Anadolu Lisesi	81	25.6		Lise	96	30.4
	Meslek Lisesi	58	18.4		Üniversite	105	33.2
Okul Türü	Fen Lisesi	60	19	Anne Eğitim Durumu	İlkokul	89	28.2
	Sosyal Bilimler	51	16.1		Ortaokul	67	21.2
	And İmam H. Lisesi	66	20.9		Lise	84	26.6
				Üniversite	76	24.1	

1.3. Veri Toplama Araçları

Ergenlerin bağlanma stillerini belirlemek amacıyla Sümer ve Güngör (1999) tarafından geliştirilen “İlişki ölçekleri anketi”, internet bağımlılık düzeylerini ölçmek için Kutlu vd. (2016) tarafından uyarlanan “Young İnternet Bağımlılığı Testi Kısa Formu” kullanılmıştır. Çalışma grubunun demografik bilgileri araştırmacılar tarafından hazırlanan kişisel bilgi formu ile toplanmıştır.

1.3.1. İlişki Ölçekleri Anketi (İÖA)

Türkçe’ye uyarlaması Sümer ve Güngör (1999) tarafından yapılan ölçeğin orijinali Griffin ve Bartholomew (1994) tarafından geliştirilmiştir. Dörtlü bağlanma modeline göre hazırlanan ölçek 17 maddeden oluşmaktadır. Her bir bağlanma stilinin bir alt boyuta karşılık geldiği ölçekte, katılımcılar hangi bağlanma stilinde en yüksek puan aldıysa o grupta değerlendirilmektedir. İÖA alt ölçeklerinin cronbach alfa değerleri .41 ile .71 arasında değişmektedir (Sümer & Güngör, 1999).

1.3.2. Young İnternet Bağımlılığı Testi Kısa Formu

Pawlikowski, Altstötter-Gleich ve Brand (2013) tarafından kısa forma dönüştürülen ölçeğin ilk hali Young (1998) tarafından geliştirilmiştir. 12 maddeden oluşan 5’li Likert tipindeki ölçeğin Türkçe uyarlaması Kutlu vd. (2016) tarafından hem ergen hem de üniversite öğrencileri üzerinde yapılmıştır. Ölçekten alınan puan yükseldikçe internet bağımlılığı düzeyi de yükselmektedir. Ölçeğin güvenilirlik çalışmalarında, cronbach alfa iç tutarlık katsayısı ergenlerde .86 olarak bulunmuştur (Kutlu vd., 2016).

1.3.3. Kişisel Bilgi Formu

Araştırmacılar tarafından hazırlanan kişisel bilgi formunda, cinsiyet, yaş, okul türü, anne ve baba eğitim düzeyine ilişkin bilgiler yer almaktadır.

1.4. İşlem

Kullanılacak veri toplama araçları için ölçeklerin uyarlama çalışmasını yapan kişilerden ve uygulama yapılacak okul yetkililerinden gerekli izinler alınmıştır. Veriler 2019 yılı içersinde araştırmacı tarafından okullara bizzat gidilerek gönüllü öğrencilerden 3 ay içinde toplanmıştır. Toplam 334 öğrenciye form dağıtılmış, eksik ve hatalı doldurulan 18 form değerlendirmeye alınmamış ve 316 kişilik bir veri seti elde edilmiştir.

1.5. Verilerin Analizi

Verilerin analizinde Spss 23 programı kullanılmıştır. Analizlere başlamadan önce verilerin normal dağılım sayılığını karşılayıp karşılamadığına ilişkin basıklık ve çarpıklık katsayılarına bakılmış 1.0 ve +1.0 aralığında değişmekte oldukları yani verilerin normal dağılım gösterdiği görülmüştür. Bu sonuçtan hareketle verilerin analizinde parametrik tekniklerin kullanılmasına karar verilmiştir (Büyüköztürk, Çokluk & Şekercioğlu, 2011). Verilerin analizinde ergenlerin internet bağımlılık düzeyleri ile bağlanma stilleri arasındaki ilişkinin belirlenmesinde Pearson korelasyon analizi, bağlanma stillerinin demografik değişkenlere göre farklılaşıp farklılaşmadığı belirlemek için bağımsız gruplar t-testi ile tek yönlü varyans analizi; farklılıkların kaynağını test etmek için ise Benferronitesti kullanılmıştır (Büyüköztürk, 2014).

2. BULGULAR

Bu bölümde bağlanma stilleri ile internet bağımlılığı arasındaki ilişkilerin yanı sıra, bağlanma stillerinin cinsiyet, okul türü, anne-baba eğitim düzeyi açısından farklılaşma durumları incelenmektedir.

Tablo 2. Bağlanma stilleri ile internet bağımlılığı arasındaki ilişkiye yönelik korelasyon analizi

	\bar{X}	SS	1	2	3	4	5
1. Korkulu Bağlanma	16.49	4.88	1				
2. Kayıtsız Bağlanma	22.47	4.80	.27**	1			
3. Güvenli Bağlanma	20.77	4.31	-.12*	-.08	1		
4. Saplantılı Bağlanma	14.86	4.59	.11*	.16**	-.04	1	
5. İnternet Bağımlılığı	28.08	8.67	.03	-.06	.02	.37**	1

*. p<.05 ** p<.01

Korelasyon analizi sonuçlarına göre, internet bağımlılığı ile saplantılı bağlanma arasında ($r = .37^{**}$, $p < .01$) pozitif yönde anlamlı ve orta düzeyde bir ilişki olduğu belirlenmiştir.

Tablo 3. Ergenlerin cinsiyet açısından bağlanma stilleri puanlarının incelenmesine yönelik ilişkisiz örneklem t-testi sonuçları

	Cinsiyet	n	\bar{X}	SS	<i>SHo</i>	t	sd	p
Güvenli Bağlanma	Kadın	158	20.63	4.28	0.34	.56	314	.57
	Erkek	158	20.91	4.34	0.34			
Korkulu Bağlanma	Kadın	158	16.57	4.82	0.38	.29	314	.77
	Erkek	158	16.41	4.96	0.39			
Kayıtsız Bağlanma	Kadın	158	23.42	4.61	0.36	3.57	314	.00
	Erkek	158	21.53	4.8	0.38			
Saplantılı Bağlanma	Kadın	158	14.99	4.67	0.37	.49	314	.62
	Erkek	158	14.73	4.52	0.36			

p<.01

Tablo 3’de bağlanma stillerinin cinsiyet değişkeni açısından farklılaşma durumunun incelendiği ilişkisiz örneklem t-testi sonuçları görülmektedir. Tabloya bakıldığında güvenli, korkulu ve saplantılı bağlanma stilleri açısından kadın ve erkekler arasında anlamlı bir fark olmadığı ancak kayıtsız bağlanma stili açısından anlamlı bir fark olduğu görülmektedir ($t_{(314)} = 3.57$; $p < .05$). Kadınların kayıtsız bağlanma puan ortalamaları ($\bar{X} = 23.42$) erkeklerin ortalamalarından ($\bar{X} = 21.53$) daha yüksektir ve aralarındaki fark anlamlıdır. Genel olarak tabloya bakıldığında kadınların güvensiz bağlanma stillerinden daha yüksek puan aldıkları, güvenli bağlanma stilindeyse fark anlamlı olmasa da erkeklerin puanlarının daha yüksek olduğu görülmektedir.

Tablo 4. Ergenlerin baba eğitim düzeylerine göre bağlanma stilleri puanlarının incelenmesine ilişkin tek yönlü varyans analizi sonuçları

		KT	sd	KO	F	p	İkili karşılaştırma
Güvenli Bağlanma	Gruplararası	171.14	3	57.04	3.14	0.03	1-3
	Grup İçi	5666.98	312	18.16			
Korkulu Bağlanma	Gruplararası	39.58	3	13.19	0.55	0.65	-
	Grup İçi	7471.38	312	23.94			
Kayıtsız Bağlanma	Gruplararası	224.63	3	74.87	3.33	0.02	1-3
	Grup İçi	7020.10	312	22.50			
Saplantılı Bağlanma	Gruplararası	69.59	3	23.19	1.10	0.35	-
	Grup İçi	6568.27	312	21.05			

p<.05

Tablo 4'te görüldüğü üzere babanın eğitim seviyesi açısından güvenli ($F_{(3;312)}=3.14$; $p<.05$) ve kayıtsız ($F_{(3;312)}=3.33$; $p<.05$) bağlanma stillerinin farklılaştığı korkulu ve saplantılı bağlanma açısından ise babaların eğitim seviyesine göre bir farklılık olmadığı görülmektedir ($p>.05$). Farkın kaynağını belirlemek amacıyla yapılan benferoni testine göre farkın kaynağı ilkököl mezunları ile lise mezunları arasındaki farktır. Babası ilkököl mezun olan ergenlerin güvenli bağlanma boyutundan aldıkları puanın babası lise mezunu olanlardan daha yüksek olduğu, babası lise mezunu olanların ise kayıtsız bağlanma boyutundan aldıkları puanın babası ilkököl mezunu olanlardan daha yüksek olduğu görülmektedir.

Tablo 5. Ergenlerin anne eğitim düzeylerine göre bağlanma stilleri puanlarının incelenmesine ilişkin tek yönlü varyans analizi sonuçları

		KT	sd	KO	F	p	İkili karşılaştırma
Güvenli Bağlanma	Gruplararası	32.48	3	10.82	0.58	0.63	-
	Grup İçi	5805.65	312	18.60			
Korkulu Bağlanma	Gruplararası	34.40	3	11.46	0.48	0.70	-
	Grup İçi	7476.56	312	23.96			
Kayıtsız Bağlanma	Gruplararası	229.99	3	76.66	3.41	0.02	1-4
	Grup İçi	7014.75	312	22.48			
Saplantılı Bağlanma	Gruplararası	4.59	3	1.53	0.07	0.97	-
	Grup İçi	6633.28	312	21.26			

$p<.05$

Tablo 5 incelendiğinde annelerin eğitim düzeyi açısından güvenli, korkulu ve saplantılı bağlanma stilleri açısından anlamlı bir fark olmadığı ancak kayıtsız bağlanma stilinde bir farklılaşma olduğu görülmektedir ($F_{(3;312)}=3.41$; $p<.05$). Farkın kaynağını belirlemek amacıyla yapılan benferoni testine göre farkın kaynağı annesi ilkököl mezunu olan ergenlerle annesi üniversite mezunu olan ergenler arasındaki farktır. Annesi üniversite mezunu olan ergenlerin kayıtsız bağlanma puanları annesi ilkököl mezunu olan ergenlerden daha yüksektir ve bu durum babalardaki sonuçlar ile benzerdir.

Tablo 6. Ergenlerin devam ettikleri okul türlerine göre bağlanma stilleri puanlarının incelenmesine ilişkin tek yönlü varyans analizi sonuçları

		KT	sd	KO	F	p	İkili karşılaştırma
Güvenli Bağlanma	Gruplararası	84.88	4	21.22	1.15	.33	-
	Grup İçi	5753.25	311	18.49			
Korkulu Bağlanma	Gruplararası	71.22	4	17.80	0.74	.56	-
	Grup İçi	7439.75	311	23.92			
Kayıtsız Bağlanma	Gruplararası	42144	4	105.36	4.80	.00	2-3
	Grup İçi	6823.29	311	21.94			
Saplantılı Bağlanma	Gruplararası	212.59	4	53.14	2.57	.04	2-3
	Grup İçi	6425.28	311	20.66			

$p<.05$

Tablo 6'ya bakıldığında okul türleri açısından güvenli ve korkulu bağlanma stilleri açısından anlamlı bir fark olmadığı görülürken, kayıtsız ($F_{(4;311)}=4.80$; $p<.01$) ve saplantılı bağlanma ($F_{(4;311)}=2.57$; $p<.05$) stilleri açısından anlamlı farklılıklar olduğu görülmektedir. Farkın kaynağını belirlemek için yapılan benferoni testine göre farkın kaynağı fen lisesi ile meslek lisesi öğrencileri arasındaki farktır. Hem kayıtsız bağlanma

hem saplantılı bağlanma stillerinde fen lisesi öğrencilerinin puanlarının meslek lisesi öğrencilerin daha yüksek olduğu belirlenmiştir.

TARTIŞMA ve SONUÇ

Araştırma sonuçları internet bağımlılığı ile saplantılı bağlanma stili arasında anlamlı bir ilişki olduğunu göstermektedir. Literatüre bakıldığında, güvensiz bağlanma stilleri ile internet bağımlılığının ilişkili olduğunu gösteren araştırma sonuçları olduğu görülmektedir (Lei & Wu, 2007; Morsümbül, 2014; Savcı & Aysan, 2016; Shin, Kim & Jang, 2011). Sheldon, Abad ve Hirsch (2011) de aşırı Facebook kullanımı ile bağlanma stilleri arasındaki ilişki olduğu bulgusuna ulaşmışlardır. Güvensiz bağlanma stillerindeki bireylerin benlik ve başkaları modellerinden en az bir tanesi olumsuzdur ve bu durum ihtiyaç duydukları yakınlığı sağlamalarına engel olabilmektedir. Bu bireyler reddedilme, beğenilmeme korkusu ile anlamlı ilişkiler kurmakta zorlanmakta, bu konuda girişimde buldukları kişileri ise ısrarcı tavırları ile kendilerinden uzaklaştırabilmektedirler (Bartholomew & Horowitz, 1991). Bu durum nedeniyle yüz yüze olmadıkları sanal iletişim ortamları saplantılı bağlanan bireyler için cazip olabilmekte, reddedilme korkusu yaşamadan üstelik farklı farklı kimliklere bürünerek tekrar tekrar iletişim kurma olanağı sunmaktadır. Bu durumun saplantılı bağlanan bireyleri internet bağımlılığına daha yatkın hale getirdiği söylenebilir.

Araştırma sonuçları cinsiyet değişkeni açısından sadece kayıtsızbağlanma stilinde kadınların erkek öğrencilerden daha yüksek puan ortalamasına sahip olduğunu göstermektedir. Alanyazına bakıldığında bu konuda araştırma sonuçlarının farklılık gösterdiği görülmektedir. Sümer ve Güngör (1999) yürüttükleri çalışmada kızların korkulu bağlanma puanlarının erkeklerden daha yüksek olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Saymaz (2003) da üniversite öğrencileri ile yürüttüğü çalışmada erkek öğrencilerin güvenli bağlanma puanlarının kızlardan daha yüksek, korkulu bağlanma puanının ise kızlarda daha yüksek olduğu sonucuna ulaşmıştır. Benzer bir sonuca ulaşan Onur (2006) tarafından yapılan çalışmada bağlanma stillerinin cinsiyete göre farklılaştığı sonucuna ulaşılmıştır. Araştırmanın sonucuna göre; erkek ergenler güvenli bağlanma stiline, kız ergenler ise güvensiz bağlanma stiline (korkulu, kayıtsız, saplantılı) sahiptirler. Karakuş (2012) ise yaptığı çalışmada erkeklerin güvenli bağlanma stiline ilişkin puanlarının kızlardan daha yüksek olduğunu, diğer stillerde ise anlamlı bir farklılık olmadığını bulgulamıştır. Damarlı (2006) ve Erözkan (2004) ise erkeklerin güvenli bağlanma stili puan ortalamalarının kızların puan ortalamalarından daha yüksek olduğu diğer stiller açısından anlamlı bir farklılık olmadığı sonucuna ulaşmışlardır. Işınsohalat (2009) ise korkulu bağlanma stilinde kadınların daha yüksek puan ortalamasına sahip olduklarını diğer stiller açısından anlamlı bir fark olmadığını bulgulamıştır. Yıldız (2008) de benzer bir şekilde kızların korkulu bağlanma stili puanlarının erkeklerden daha yüksek, erkeklerin ise güvenli bağlanma puanlarının daha yüksek olduğunu bulgulamışlardır. Keler (2008) ise kayıtsız ve korkulu bağlanma stilleri açısından cinsiyetler arasında anlamlı bir fark olmadığını, güvenli ve saplantılı bağlanma stilinde erkeklerin kadınlardan daha yüksek puan ortalaması olduğunu bulgulamıştır. Cebeci (2009) tarafından yapılan çalışmada ise, erkeklerin kızlara göre daha güvenli bağlandıkları görülmüştür. Taşkaya (2019) ise, kurum bakımında olan kız ve erkek ergenlerin bağlanma stillerinin cinsiyet değişkeni açısından farklılaştığı, kız ergenlerin Kaygılı-Kararsız bağlanma puan ortalamasının erkeklerden daha yüksek olduğu sonucuna ulaşmıştır. Bu araştırma sonuçlarının aksine bir sonuca ulaşan Haliloğlu (2008) ise, kızların erkeklere kıyasla daha yüksek düzeyde güvenli bağlanma stiline sahip olduklarını bulgulamıştır. Tüm bunlardan farklı olarak Atabay (2019) yürüttüğü çalışmada, bağlanma stillerinin cinsiyet açısından farklılaşmadığı sonucuna ulaşmıştır. Genel olarak bakıldığında kızların olumsuz bağlanma konusunda erkeklerden daha yüksek puanlar aldıkları görülmektedir. Bu durumun kültürle ilişkili olduğu söylenebilir. Türk kültüründe kız çocuklarına erkeklere göre daha korumacı davranılmakta ve erkekler kadar rahat sosyalleşme imkânı tanınmamaktadır. Araştırmanın çalışma grubunun ergenlerden oluştuğu düşünüldüğünde bu korumacı yaklaşımın üzerlerinde etkili olacağı söylenebilir. Bu korumacı yaklaşım kız çocuklarını dış tehlikelerden koruma amacıyla yapıyor olsa da tüm bu tehlike söylemlerinin kız çocuklarının çevreye karşı güven

konusunda problem yaşamalarına yol açabilmektedir. Bu durum, yakın ilişkiler konusunda daha tutuk ve savunmacı yaklaşımlarına ve güvensiz bir bağlanma örüntüsü geliştirmelerine yol açabilmektedir.

Araştırmanın bir değişkeni olan okul türü açısından ergenlerin bağlanma stilleri farklılaşmaktadır. Hem kayıtsız bağlanma hem saplantılı bağlanma stillerinde fen lisesi öğrencilerinin puanlarının meslek lisesi öğrencilerin daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Fen lisesi öğrencilerinin akademik açıdan daha hırslı olmaları, sosyalleşmeye daha az zaman ayırdıkları ve sosyal ilişkiler konusunda sınırlılıklara sahip oldukları ve yalnızlık konusunda sorun yaşadıkları çeşitli araştırmalarda ifade edilmektedir (İşçiöğlü, 2020; Yabancı, 2019). Bu durum, güvenli bağlanma konusunda sorun yaşamalarını açıklayan bir faktör olarak kabul edilebilir. Meslek lisesi öğrencilerinin akademik beklentilerinin daha düşük olması, bu konuda üzerlerinde daha az baskı hissetmeleri ve uygulamaya yönelik derslerin sosyalleşmelerini de olumlu etkileyeceği düşünüldüğünde aralarındaki bu fark anlaşılır hale gelmektedir. Bu durumun ebeveyn yaklaşımları ile de ilgili olacağı söylenebilir. Fen lisesi öğrencilerinin ailelerinin sosyalleşme konusunda çocuklarını sınırlandıracağı ve daha fazla ders başında zaman geçirmeye teşvik edeceği, bu yaklaşımın ve sosyallikten uzak olmanın da bu sonuç üzerinde etkili olacağı söylenebilir. Literatüre bakıldığında bu araştırma ile benzer sonuçlara ulaşan araştırmalar olduğu görülmektedir (Göktepe, 2015; Onur, 2006).

Ergenlerin bağlanma stilleri anne ve babanın eğitim durumuna göre incelenmiş ve farklılaşmalar olduğu görülmüştür. Annesi üniversite mezunu olan ergenlerin kayıtsız bağlanma puanları annesi ilkököl mezunu olan ergenlerden daha yüksek olduğu, babası ilkököl mezun olan ergenlerin güvenli bağlanma boyutundan aldıkları puanların babası lise mezunu olanlardan daha yüksek olduğu, babası lise mezunu olanların ise kayıtsız bağlanma boyutundan aldıkları puanın daha yüksek olduğu görülmektedir. Üniversite mezunu annelerin iş hayatında daha aktif olması, dışarıda daha fazla zaman geçirmeleri ve kalan zamanda ev ile ilgili sorumlulukları nedeniyle çocukları ile paylaştıkları nitelikli zamanın daha az olmasından kaynaklandığı söylenebilir. Çalışan annelerin çocukları genellikle aile büyükleri veya bakıcılar ile büyümekte ve bağlanma figürü çocuğun hayatında değişkenlik gösterebilmektedir. Literatüre bakıldığında anne babanın eğitim durumuna göre bağlanma stillerinin farklılaştığı sonucuna ulaşan araştırma sonuçları olduğu gibi (Cebeci, 2009; Onur, 2006; Saymaz, 2003; Sumbas & Sezer, 2017) eğitim durumu açısından bir fark olmadığı bulgusuna ulaşan araştırma sonuçları olduğu da görülmektedir (Bekir, Arbaş & Aydın, 2018; Göktepe, 2015).

Sonuç olarak araştırma bulgularına göre ergenlerin bağlanma stilleri ile internet bağımlılık düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir. Saplantılı bağlanma stili ile internet bağımlılığı arasında doğrusal ve anlamlı bir ilişki vardır. Ergenlerin bağlanma stilleri cinsiyet açısından anlamlı farklılıklar göstermektedir. Kadınların kayıtsız bağlanma stili puan ortalamaları erkeklerden daha yüksek olarak bulunmuştur. Anne – baba eğitim düzeyi açısından da anlamlı sonuçlar olduğu görülmektedir. Babası ilkököl mezunu olanlarla lise mezunu olan ergenlerin hem güvenli hem de kayıtsız bağlanma stilleri arasında anlamlı farklılıklar olduğu, anne eğitim düzeyi ilkököl ve üniversite mezunu olan ergenlerin kayıtsız bağlanma düzeyleri açısından anlamlı farklılıklar olduğu bulgulanmıştır. Çıkan fark eğitim düzeyi yüksek olan anne babaların lehinedir. Ayrıca okul türü açısından da ergenlerin bağlanma stilleri farklılaşmaktadır. Meslek lisesi ve Fen lisesi öğrencilerinin hem kayıtsız hem de saplantılı bağlanma stilleri arasında anlamlı farklılıklar olduğu görülmektedir. Fen lisesi öğrencilerinin puanları her iki bağlanma stilinde de meslek lisesi öğrencilerinden daha yüksektir.

Araştırmanın Sınırlılıkları ve Gelecek Çalışmalar için Öneriler

Bu araştırma Trabzon merkezdeki lise öğrencileri ile sınırlıdır. Daha geniş ölçekli çalışmalarda farklı yaş gruplarında, bağlanma stilleri ve internet bağımlılığını yordayıcı değişkenlerin belirlenmesine yönelik çalışmaların yapılması, internet bağımlılığı ile ilgili nitel araştırma yaklaşımıyla yapılacak çalışmalarla konuya farklı bir boyut kazandırılarak derinlemesine incelemeler yapılması yararlı olacaktır. Bu araştırmada bağlanma stillerinin cinsiyet, okul türü, anne baba eğitim düzeyi değişkenleri açısından

farklılaşp farklılaşmadığı üzerinde durulmuştur. Gelecekte yapılması planlanan araştırmalarda farklı demografik değişkenlerin (akademik not ortalaması, kardeş sayısı, ekonomik durum vb.) üzerinde durulması konunun daha iyi anlaşılmasına katkı sağlayabilir.

Çatışma Beyanı

Yazarlar makale üzerinde eşit hakka sahiptirler ve herhangi bir çıkar çatışması söz konusu değildir.

KAYNAKLAR

- Ainsworth, M. D. S. (1991). *Attachments and other affectional bonds across the life cycle*. In C. M. Parkes, J. Stevenson-Hinde & P. Marris (eds.). Routledge.
- Allen, J. P. & Land, D. (1999). *Attachment in adolescence. Handbook of attachment theory*. Research and Clinical Applications. Guilford Press.
- Atabay, E. (2019). *Üniversite Öğrencilerinde Mizah ve İletişim Becerilerininin Bağlanma Stilleriyle İlişkisi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Üsküdar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Klinik Psikoloji Anabilim Dalı.
- Bar-Haim, Y., Dan, O., Eshel, Y. & Sagi-Schwartz, A. (2007). Predicting Children's Anxiety From Early Attachment Relationships. *Journal of Anxiety Disorders*, 21, 1061-1068.
- Bartholomew, K. & Shaver, P. R., (1998). "Measures of Attachment: Do they converge? (Ed.) J.A. Simpson", W.S. Rholes Attachment theory and close relationships, Guilford Press, 25-45.
- Bartholomew, K. & Horowitz, L. M. (1991) Attachment Styles Among Young Adults: A Test of a Four-Category Model. *Journal of Personality and Social Psychology*, 61(2), 226-24.
- Bekir, H., Arbaş, G. & Aydın, R. (2018). Sosyal Dezavantajlı Bölgedeki Ortaokul Öğrencilerinin Anneye Bağlanma ve Sosyal Destek Algısı. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Dergisi*, 33, 79-90. <http://dx.doi.org/10.14582/DUZGEF.1885>
- Bowlby, J. (1969). *Attachment and Loss: Vol. 1, Attachment*. Basic Books.
- Bowlby J. (2012). *Başlanma* (Çev.T. V. Soylu). Pinhan Yayınları.
- Büyüköztürk, Ş., Çokluk, Ö., & Şekercioğlu, G. (2011). *Sosyal bilimler için istatistik*. Pegem Akademi.
- Büyüköztürk, Ş. (2014). *Sosyal Bilimler İçin Veri Analizi El Kitabı* (19. Basım). Pegem Akademi.
- Cebeci-Turan, S.C. (2009). *Tam Aileye ve Tek Ebeveyn Sahip Ailelerden Gelen 7-12 Yaşları Arasındaki Çocukların Başlanma Stilleri ve Kaygı Durumları Arasındaki İlişki* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Klinik Psikoloji Anabilim Dalı.
- Chou C, Condron, L. & Belland, J C (2005) A Review of the Research on İnternet Addiction. *Educational Psychology Review*, 17(4), 363-388.
- Cao F, Su L, Liu T. & Gao, X (2007). The Relationship Between İmpulsivity and İnternet Addiction in a Sample of Chinese Adolescents. *European Psychiatry*, 22, 466-471.
- Çetinkaya, M. (2013). *İlköğretim Öğrencilerinde İnternet Bağımlılığının İncelenmesi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bilim Dalı.
- Damarlı Ö. (2006). *Ergenlerde Toplumsal Cinsiyet Rollerini, Başlanma Stilleri ve Benlik Kavramı Arasındaki İlişkiler* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Psikoloji Anabilim Dalı.
- Davis, R. A. (2001). A Cognitive-Behavioral Model for Pathological İnternet Use (PIU). *Computers in Human Behavior*, 17(2), 187-195
- Doğan, A. (2013). *İnternet Bağımlılığı Yaygınlığı* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Aile Eğitimi ve Danışmanlığı Anabilim Dalı.
- Donohue, B., Urgelles, J. & Fayeghi, J. (2013). *Adolescent substance abuse*. Springer.
- Erikson, EH (1993). *Childhood and society*. Norton. [https://doi.org/10.1002/1520-6807\(199507\)32:3<243::AID-PITS2310320315>3.0.CO;2-4](https://doi.org/10.1002/1520-6807(199507)32:3<243::AID-PITS2310320315>3.0.CO;2-4)

- Erözkan, A. (2004). Lise Öğrencilerinin Bağlanma Stilleri ve Yalnızlık Düzeylerinin Bazı Değişkenlere Göre İncelenmesi. *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2(4),155-175.
- Fraenkel, J.R., Wallen, N.E. & Hyun, H.H. (2015). *How to design and evaluate research in education* (9th edition). McGraw Hill Education.
- Göktepe, G. (2015). *Liseli Ergenlerde Bağlanma Stilleri, Kendilik Algısı ve Kişiler Arası İlişkilerin İncelenmesi* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Haliç Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Psikoloji Anabilim Dalı.
- Griffin, D., & Bartholomew, K. (1994). Models of the Self and Other: Fundamental dimensions underlying measures of adult attachment. *Journal of Personality and Social Psychology*, 67, 430-445.
- Griffiths, M. (2005). A ‘Components’ Model of Addiction Within a Biopsychosocial Framework. *Journal of Substance Use*, 10(4), 191–197. <http://dx.doi.org/10.1080/14659890500114359>
- Haliloglu, S. (2008). *Ortaöğretim 9. sınıf Öğrencilerinin Yalnızlık Düzeyleri, Bağlanma Biçimleri ve İşlevsel Olmayan Tutumları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi (Malatya İli Örneği)* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı.
- Hamarta, E. (2004). *Üniversite Öğrencilerinin Yakın İlişkilerindeki Bazı Değişkenlerin (Benlik saygısı, Depresyon ve Saplantılı Düşünme) Bağlanma Stilleri Açısından İncelenmesi* (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı.
- Işmsu-Halat, M. (2009). *Yatırım Kuramı Bağlamında Evli Çiftlerde Uyum, Nedensel ve Sorumluluk Yüklemeleri ile Yalnızlık Arasındaki Bağlantılar* (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Psikoloji Anabilim Dalı.
- İşçioğlu, E. (2020). *Lise Öğrencilerinin Cinsiyet, Okul türü ve Bilişsel Esneklik Düzeylerine Göre Sosyal Becerilerinin İncelenmesi* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Çağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Psikoloji Anabilim Dalı.
- Karakuş, Ö. (2012). Ergenlerde Bağlanma Stilleri ve Yalnızlık Arasındaki İlişki. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 23(2), 33-46.
- Karasar, N. (2009). *Bilimsel araştırma yöntemleri* (20. Baskı). Nobel Yayın Dağıtım.
- Keler, H. (2008). *Liseli Ergenlerin Transaksiyonel Analiz Ego Durumları ile Bağlanma Stilleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı.
- Ko C. H., Yen J. Y., Chen S. H., Yang M. J., Lin H. C. & Yen C. F. (2009). Proposed Diagnostic Criteria and the Screening and Diagnosing Tool of Internet Addiction in College Students. *Comprehensive Psychiatry*, 50, 378–384. <https://doi.org/10.1016/j.comppsy.2007.05.019>
- Kulaksızoğlu, A. (2013). *Ergenlik psikolojisi* (4. Basım). Remzi.
- Kutlu, M., Savcı, M., Demir, Y. & Aysan, F. (2016). Young İnternet Bağımlılığı Testi Kısa Formunun Türkçe Uyarlaması: Üniversite Öğrencileri ve Ergenlerde Geçerlilik ve Güvenilirlik Çalışması. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 17, 69-76. <http://dx.doi.org/10.5455/apd.190501>
- Lei, L., & Wu, Y. (2007). Adolescents’ Paternal Attachment and Internet Use. *Cyberpsychology&Behavior*, 10,633–639.
- Milani, L., Osualdella, D. & Blasio, P. D. (2009). Quality of Interpersonal Relationships and Problematic Internet Use in Adolescence. *CyberPsychology&Behavior*, 12(6), 681-684. <https://doi.org/10.1089/cpb.2009.0071>
- Morsünbül, Ü. (2014). İnternet Bağımlılığının Bağlanma Stilleri, Kişilik Özellikleri, Yalnızlık ve Yaşam Doyumu ile İlişkisi. *International Journal of Human Sciences*, 11(1), 357–372. <http://dx.doi.org/10.14687/ijhs.v11i1.2727>
- Muuss, R. (1990). *Adolescent behavior and society*. Forthedition. In: McGraw-Hill Publishing Company.
- Odacı, H. & Kalkan, M. (2010). Problematic Internet Use, Loneliness and Dating Anxiety Among Young Adult University Students. *Computers & Education* 55(3):1091-1097. Doi: 10.1016/j.compedu.2010.05.006
- Onur, N. (2006). *Lise Öğrencilerinin Bağlanma Stilleri ile Atılganlık Düzeyleri Arasındaki İlişki*. (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Anabilim Dalı
- Parman, T. (2008). *Ergenlik ya da merhaba hüznü* (3. Baskı). Bağlam.

- Pawlikowski, M., Altstötter-Gleich, C., & Brand, M. (2013). Validation and Psychometric Properties of a Short version of Young's Internet Addiction Test. *Computers in Human Behavior*, 29(3), 1212–1223. <https://doi.org/10.1016/j.chb.2012.10.014>
- Sağlık Bakanlığı (2018). *Dijital Oyun Bağımlılığı Çalıştırılı Sonuç Raporu*. <https://www.guvenliweb.org.tr/dosya/usxdh.pdf>
- Savci, M., & Aysan, F. (2017). Relationship Between İmpulsivity, Social Media Usage and Loneliness. *Educational Process: International Journal*, 5(2), 106–115. <http://dx.doi.org/10.12973/edupij.2016.52.2>
- Saymaz, İ. (2003). *Üniversite Öğrencilerinin Kişilerarası İlişkileri ve Bağlanma Stilleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı.
- Sheldon, K. M., Abad, N., & Hirsch, C. (2011). A Two-Processview of Facebook use and Relatedness Need-Satisfaction: Disconnection Drives use, and Connection Rewards it. *Journal of Personality and Social Psychology*, 100,766–775.
- Shin, S. E., Kim, N. S., & Jang, E. Y. (2011). Comparison of Problematic İnternet and Alcohol use and Attachment Styles Among İndustrial Workers in Korea. *CyberPsychology, Behavior, and Social Networking*, 14(11), 665–672. <http://dx.doi.org/10.1089/cyber.2010.0470>
- Sumbas, E. & Sezer, Ö. (2017). Ortaokul Öğrencilerinde Anne Babaya Bağlanmanın İncelenmesi. *Ege Eğitim Dergisi*, 18 (1): 288-310.
- Sümer, N. & Güngör, D. (1999) Yetişkin Bağlanma Stilleri Ölçeklerinin Türk Örneklemleri Üzerinde Psikometrik Değerlendirilmesi ve Kültürlerarası Bir Karşılaştırma. *Türk Psikoloji Dergisi*, 14, 71-106.
- Tokunaga, R. S. & Rains, S. A. (2010). An Evaluation of two Characterizations of the Relationships Between Problematic İnternet Use Time Spentusing the İnternet and Psychosocial Problems. *Human Communication Research*, 36(4), 512-545.
- Tangney, J. P., Baumeister, R. F. & Boone, A. L. (2004). High Self-Control Predicts Good Adjustment, Less Pathology, Better Grades, and İnterpersonal Success. *Journal of Personality*, 72, 271–322.
- Taşkaya, R. (2019). *Ergenlerin Bağlanma Stilleri Sorumluluk Duygu ve Davranışı ile Kaygı Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Karabük Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Anabilim Dalı.
- Vertue, F. M. (2003). From Adaptive Emotion to Dysfunction: An Attachment Perspective on Social Anxiety dDisorder. *Personality and socail Psychology Review*, 7(2),170-191.
- Yabancı, C. (2019). *Lise Öğrencilerinin Sosyal Medyaya İlişkin Tutumları ile Narsisizm ve Yalnızlık Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Bursa Uludağ Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı.
- Yavuzer, H. (2011). *Çocuk psikolojisi*. Remzi Kitabevi.
- Yıldız, C. (2008). *Üniversite Öğrencilerinin Geçmişte Yaşadıkları Ayrılık Kaygısı ile Bağlanma Stilleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi Üzerine Bir Araştırma* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı.
- Young, K. S. (1998). İnternet Addiction: The Emergence of a New Clinical Disorder. *CyberPsychol&Behavior*, 1, 237-244.

Makale türü / Article type: Araştırma / Research

Türkiye’de Yaşanan Teknolojik Afetler (2000-2020) Üzerine Bir Değerlendirme

An Assessment on the Technological Disasters Experienced in Turkey (Between the Years of 2000-2020)

Öğr. Gör. İbrahim Halil Çelik

Artvin Çoruh Üniversitesi, Artvin Meslek Yüksekokulu, ibrahimhalil@artvin.edu.tr
ORCID: 0000-0003-2277-5299

Öğr. Gör. Galip Usta

Trabzon Üniversitesi, Tonya Meslek Yüksekokulu, galipusta@trabzon.edu.tr
ORCID: 0000-0002-3517-5738

Öğr. Gör. Gürkan Yılmaz

Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, Germencik Yamantürk Meslek Yüksekokulu, gurkan.yilmaz@adu.edu.tr
ORCID: 0000-0002-8113-8436

Dr. Öğr. Üyesi Mehtap Yakupoğlu

Trabzon Üniversitesi, Tonya Meslek Yüksekokulu, mehtapyakupoglu@trabzon.edu.tr
ORCID:0000-0001-7656-5655

Özet

Günümüzde hızlı nüfus artışı, plansız yapılaşma, hızlı ve plansız sanayileşme, teknolojideki gelişmeler, ülkeler ve bölgeler arası siyasi çekişmeler, savaşlar gibi faktörler, teknoloji-insan kaynaklı olayların afetlerle sonuçlanmasına sebep olabilmektedir. Teknolojinin gelişmesi aynı zamanda sanayi, ulaşım ve endüstriyel faaliyetlerin artmasına da yol açmıştır. Gerçekleştirilen faaliyetler esnasında gerekli tedbirlere uyulmaması veya gerekli tedbirlerin alınmaması durumunda can ve mal kaybına yol açan kazaların meydana gelmesi kaçınılmaz olabilir. Dünyada yaşanan doğal ve teknolojik afetlerin kayıt altına alındığı ve arşivlendiği çeşitli uluslararası acil durum veri tabanları bulunmaktadır. Bu veri tabanları evrensel verileri ücretsiz bir şekilde kullanıcı hizmetine sunmaktadır. Bu çalışmada, 2000-2020 yılları arasında Türkiye’de meydana gelen teknolojik afetlerin dağılımları ile etkilediği kişi sayısı ve ölüm oranlarının araştırılması amaçlanmıştır. Tanımlayıcı tipte planlanan çalışmanın evrenini veri tabanında bulunan, 2000-2020 yılları arasında Türkiye’de meydana gelen teknolojik afetler oluşturmuştur. Veriler Excel ortamına aktarılmış ardından, SPSS 25.0 paket programı kullanılarak analiz edilmiştir. Veri tabanından alınan bilgilere göre Türkiye’de 2000-2020 yılları arasında 102 tane teknolojik afet meydana geldiği görülmüştür. En fazla ölüm oranı %73,6 ile ulaşım kazaları sonucu meydana geldiği saptanmıştır. Teknolojik afetler, doğal afetlerden farklı olarak genellikle insan faaliyetlerinin bir sonucu olarak ortaya çıktığı için çeşitli tedbirlerin alınması bu afetlerin ortaya çıkmasını veya etkilerini ve ölüm oranlarını azaltılabilir. Teknolojik kazalar ve bunlara bağlı afetler nedeniyle meydana gelen ölüm oranlarının azaltılabilmesi için bireysel, örgütsel ve yapısal önlemlerin alınması önem arz etmektedir.

Anahtar Kelimeler: Afetler, Teknolojik Afetler, Kazalar, Tedbir

Abstract

Today, factors such as rapid population growth, unplanned structuring, rapid and unplanned industrialization, technological developments, political conflicts between countries and regions and wars can cause technological-human-induced events to result in disasters. The development of technology has also led to an increase in industry, transport and industrial activities. In case the necessary precautions are not followed or the necessary measures are not taken during the activities carried out, it may be occur inevitable accidents which cause loss of life and property. There are various international emergency databases in which natural and technological disasters in the world are recorded and archived. These databases provide universal data free of charge to the user service. In this study, it is aimed to investigate the death rate and the number of people affected by the distribution of technological disasters

occurring in Turkey between 2000 and 2020. The universe of the descriptive study planned, occurring in Turkey between the years 2000-2020, has been formed by the technological disasters in the database. The data were transferred to Excel and then analyzed using SPSS 25.0 package program. According to the information taken from the database was observed that 102 units of technological disasters occur In Turkey between 2000 and 2020. It was determined that the highest death rate was 73.6% as a result of transportation accidents. Since technological disasters usually occur as a result of human activities, unlike natural disasters, taking various measures can reduce the occurrence or effects of these disasters and mortality rates. In order to decrease the death rates due to technological accidents and related disasters is important to take individual, organizational and structural measures.

Keywords: Disasters, Technological Disasters, Accidents, Precaution

GİRİŞ

Afet, toplumların tamamını veya belli kesimlerini etkileyen, toplum açısından ekonomik, fiziksel ve sosyal kayıplara sebep olan, günlük yaşamı ve insan faaliyetlerini kesintiye uğratan veya tamamen durduran, afetin meydana geldiği toplumun afetle baş etme kapasitesini aşan doğa, teknoloji veya insan kaynaklı olayların sonuçları olarak ifade edilir. Yapılan tanımdan da anlaşıldığı üzere aslında afet bir olayın kendisi olmayıp doğurduğu sonuçtur (AFAD, 2014). Kısaca afetler toplumun baş edebilme kapasitesini aşan, olağan düzeni bozan, can ve mal kayıplarına yol açan, dış yardım gerektiren ciddi olaylardır (Özmen, 2017). Afetlerin sınıflandırılması ülkelere, bölgelere ve afetler konusunda çalışan uzmanlara göre değişmekte olup, farklı şekillerde sınıflandırıldığı görülmektedir. Afetler; oluş hızına, kaynağına ve büyüklüklerine göre sınıflandırılmaktadır. Afetlerle mücadelede yaşanmış afetlerle ilgili veriler çok önemli olup, özellikle afet risk analizi ve yönetimi, yaşanmış afetlerin doğru analizi ile gerçekleşmektedir (Ekşi, 2015: 114; Yılmaz, 2018). Bu çalışmada, genel olarak afetlerle ilgili sınıflandırma, kaynağına göre yapılmış olup; “doğal ve insan–teknolojik kaynaklı afetler” olarak ayrılmıştır (İstanbul Sanayi Odası, 2008: 9; Ekşi, 2015:114).

1. DOĞAL AFETLER

Dünyada doğal afetler irdelendiğinde 31 çeşit doğal afetin 28 tanesinin meteorolojik afetler kapsamında olduğu görülmüştür. Doğal afetlerin önemlilik sıraları ve çeşitleri ülkeden ülkeye hatta bölgeden bölgeye değişmektedir. Türkiye’de en sık görülen meteorolojik afetlerin sel, taşkın, şiddetli yağış, kuraklık, yıldırım, çığ, don, orman yangınları, kar ve fırtınalar olduğu görülmüştür (AFAD, 2020). Doğal afetler, toplumları ekonomik, sosyal ve kültürel açıdan etkileyen, kesintiye uğratan veya tamamen durduran çok sayıda can ve mal kaybına yol açan doğal tehlikelerin yol açtığı olaylar olarak tanımlanmaktadır (Şahin ve Sipahioğlu, 2009: 18; Yılmaz, 2018). Doğal afet; deprem, tsunami, volkan patlaması, sel, heyelan, çığ, kuraklık, sıcak hava dalgaları, şiddetli soğuklar, kasırga, dolu fırtınaları, don, hortum gibi jeolojik, meteorolojik ve hidrolojik kökenli doğal olayların sebep olduğu afetlere denir (Ergünay vd., 2008: 316). Doğal afet kavramı afet terimleri sözlüğünde ise “*deprem, sel, heyelan, çığ, kuraklık, fırtına, dolu, hortum, kuraklık göktaşı düşmesi vb. gibi oluşumu engellenemeyen jeolojik, meteorolojik, hidrolojik, klimatolojik, biyolojik ve kaynağı dünya dışında olan tehlikelerden kaynaklanan doğa olaylarının sonuçları*” olarak ifade edilmektedir (AFAD, 2014: 64). Doğal afetler ani gelişen ve yavaş gelişen doğal afetler olarak iki sınıfta toplanabilir.

Yavaş gelişen doğal afetler; kuraklık, şiddetli soğuklar, kıtlık vb.’dir. Ani gelişen doğal afetler; seller, hortumlar, volkanlar, su taşkınları, çığ, fırtına, deprem, yangın vb.’dir (AFAD, 2020).

2. TEKNOLOJİK KAYNAKLI AFETLER

Teknolojik afetler; savaşlar, terör saldırıları, kimyasal silah kullanımı ve saldırıları, tehlikeli madde taşıyan araçlardan kaynaklanan kazalar vb. olaylar şeklinde tanımlanabilir (Akdağ, 2002: 5-6; Boduroğlu, 2017). Teknolojik afetler, doğal olayların neden olduğu etkenler ile meydana gelen olay arasında bir neden sonuç ilişkisi kurulamayan, insanın faydalı yönde üretim yaptığı ve kullandığı teknolojinin yanlış, dikkatsiz veya

kasti olarak kullanımından kaynaklanan afetler olarak nitelendirilmektedir (Ege, 1986: 5). Sözü edilen afet türü çeşitli kaynaklarda; insan kaynaklı, teknolojik kökenli, suni ve suni olmayan afetler olarak ifade edilmiş olsa da afete neden olan unsurların insan veya insan eliyle oluşturulmuş teknoloji kökenli oluşundan dolayı çalışmada bu tür afetler teknolojik-insan kaynaklı afetler olarak ifade edilecektir. Teknolojinin gelişimi insan yaşamını kolaylaştırdığı gibi, aynı teknolojinin yanlış veya kasti kullanımı ile teknolojik kazaların oluşumu ise insan hayatını olumsuz yönde etkilemekte ve çeşitli felaketlere yol açmaktadır. Örneğin 1986 yılında Rusya’da meydana gelen Çernobil kazası sonucu yayılan radyasyon geniş bir alanı etkilemiş olup, ani ölümlere de yol açmıştır. Özellikle Türkiye’de Doğu Karadeniz Bölgesi etkilenmiştir. Doğu Karadeniz Bölgesine yayılan radyasyon kanser vakalarının artışına yol açmıştır (www.tarihiolaylar.com, 2020; Yılmaz, 2018). Emergency Events Database (EM-DAT) veri tabanına göre teknolojik afetlerin sınıflandırılması Tablo 1’de verilmiştir.

Tablo 1. EM-DAT Veri Tabanına Göre Teknolojik Afetlerin Sınıflandırılması

Endüstriyel Kazalar	Teknolojik Afetler	
	Ulaşım Kazaları	Çeşitli/Diğer Kazalar
Yangın	Deniz yolu kazaları	Çökme
Kimyasal Sızıntı	Hava yolu kazaları	Patlama
Çökme	Demir yolu kazaları	Yangın
Patlama	Kara yolu kazaları	Diğer
Gaz Sızıntısı		
Zehirlenme		
Radyasyon		
Yağ Sızıntısı		
Diğer		

Kaynak: EM-DAT, (2020a)

3. MATERYAL VE YÖNTEM

Tanımlayıcı tipte planlanan araştırma 01.04.2020 tarihinde EM-DAT veri tabanında üyelik işlemleri kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Veri tabanından elde edilen veriler kategorize edildiğinde afetlerin doğal ve teknolojik afetler olarak iki sınıfta toplandığı görülmüştür. Teknolojik afetlerin ise “Ulaşım kazaları, Endüstriyel kazalar ve diğer afetler” olarak üç alt sınıfa ayrıldığı belirlenmiştir. Bir olayın EM-DAT veri tabanında yer alabilmesi için bazı kriterleri karşılaması gerekmektedir. Bu kriterler dört başlık altında toplanmış olup bir olayın veri tabanında yer alabilmesi için belirlenen kriterlerden en az birini karşılaması gerekmektedir. Belirlenen kriterler (OFDA/CRED, 2004; Guha-Sapir vd., 2017; Bahadır & Uçku, 2018, Girgin & Yetiş, 2007):

- Acil durum deklarasyonu,
- 100 veya daha çok kişinin etkilenmesi,
- 10 veya daha fazla ölüm meydana gelmesi,
- Uluslararası yardım çağrısıdır.

Çalışmanın evrenini EM-DAT veri tabanında yer alan 2000-2020 yılları arasında Türkiye’de yaşanan teknolojik kökenli afetler oluşturdu. Veri tabanından teknolojik kökenli afetler tarandı, elde edilen veriler afet türleri, afet sayısı, ölüm sayısı, etkilenen kişi sayısı göz önüne alınarak Excel programına aktarılıp, SPSS 25.0 paket programına işlenerek basit frekans analizi yapıldı. Ayrıca çalışmada Türkiye’de 2000-2020 yılları arasında gerçekleşen bazı teknolojik afetler “örnek olay” olarak ele alındı. Teknolojinin gelişimi aynı oranda sanayi, ulaşım ve endüstriyel faaliyetlerin artmasına da yol açmıştır. Gerçekleştirilen

faaliyetler esnasında gerekli tedbirlere uyulmaması veya gerekli tedbirlerin alınmaması durumunda can ve mal kaybına yol açan kazaların meydana gelmesi kaçınılmaz olabilmektedir. Bu çalışmada teknolojik afetlere yer verilmesinin amacı insan faktörünün afetin oluşumunun kaynağı olması ve güvenlik kültürünün öneminin vurgulanmasıdır.

4. ANALİZ VE BULGULAR

EM-DAT veri tabanından elde edilen verilere göre Türkiye’de 2000-2020 yılları arasında 102 tane teknolojik afet meydana geldiği, bu afetler sonucunda toplamda 2480 kişinin hayatını kaybettiği ve 1961 kişinin ise etkilendiği saptanmıştır (Tablo 2). EM-DAT verilerine göre Türkiye’de 2000-2020 yılları arasında yaşanan teknolojik afetlerin dağılımı Tablo 2’de verilmiştir.

Tablo 2. Türkiye’de Yaşanan Teknolojik Afetlerin Dağılımı (2000-2020).

Teknolojik Afet Tipleri	Afet Sayısı		Ölü Sayısı		Etkilenen Kişi Sayısı	
	n	%	n	%	n	%
Ulaşım Kazaları	81	79,4	1825	73,6	1279	65,2
Endüstriyel Kazalar	12	11,8	476	19,2	256	13,1
Diğer Afetler	9	8,8	179	7,2	426	21,7
Toplam	102	100	2480	100	1961	100

Kaynak: EM-DAT, (2020b)

Tablo 2’ye göre Teknolojik afet tipleri arasında afet sayısı olarak ilk sırayı %79,4 ile ulaşım kazaları, ölüm oranı açısından ilk sırayı %73,6 ile ulaşım kazaları ve etkilenen insan sayısı açısından da yine ilk sırayı %65,2 ile ulaşım kazalarının aldığı saptanmıştır.

EM-DAT verilerine göre Türkiye’de 2000-2020 yılları arasında yaşanan teknolojik afetler ve alt tiplerine ilişkin detaylı bilgi Tablo 3’te verilmiştir.

Tablo 3. Türkiye’de Teknolojik Afetler ve Alt Tipleri (2000-2020)

Teknolojik Afet Tipleri	Alt Afet Tipleri	Afet Sayısı		Ölü Sayısı		Etkilenen Kişi Sayısı	
		n	%	n	%	n	%
Ulaşım Kazaları	Hava Yolu	6	7,4	265	14,5	5	0,4
	Kara Yolu	39	48,1	702	38,5	824	64,4
	Deniz Yolu	33	40,7	796	43,6	380	29,7
	Demir Yolu	3	3,7	62	3,4	70	5,5
Toplam		81	100	1825	100	1279	100
Endüstriyel Kazalar	Patlama	8	66,7	419	88	238	93
	Yangın	1	8,3	19	8	17	6,6
	Diğer*	3	25	38	4	1	0,4
Toplam		12	100	476	100	256	100
Diğer Afetler**	Yangın	2	22,2	12	6,7	152	35,7
	Patlama	5	55,6	63	35,2	233	54,7
	Çökme	2	22,2	104	58,1	41	9,6
Toplam		9	100	179	100	426	100
Genel Toplam		102		2480		1961	

*Maden Kazası, Asansör Kazası, Baraj Kapağı Patlaması

** Endüstriyel Faaliyet Dışı Afetler

Kaynak: EM-DAT, (2020b)

Tablo 3’e göre Teknolojik afet tiplerinden ulaşım kazaları incelendiğinde, alt gruplarında yer alan afet tiplerinden ilk sırayı %48,1 ile kara yolu kazaları, ikinci sırayı %40,7 ile deniz yolu kazaları ve üçüncü sırayı %7,4 ile hava yolu kazaları almaktadır. Aynı afet tipinden ölen kişi sayısı incelendiğinde ise ilk sırayı %43,6 ile deniz yolu kazaları, ikinci sırayı %38,5 ile kara yolu kazaları ve üçüncü sırayı %14,5 ile hava

yolu kazaları almaktadır. Taşımacılık kazalarından etkilenen kişi sayısı incelendiğinde ise ilk sırayı %64,4 ile kara yolu kazaları, ikinci sırayı %29,7 ile deniz yolu kazaları ve üçüncü sırayı ise %5,5 ile demir yolu kazaları almaktadır.

Tablo 3'e göre Teknolojik afet tiplerinden Endüstriyel kazalar incelendiğinde alt gruplarında yer alan afet tiplerinden ilk sırayı %66,7 ile patlamalar, ikinci sırayı %25 ile diğer kazalar ve üçüncü sırayı %8,3 ile yangınlar almaktadır. Aynı afet tipinden ölen kişi sayısı incelendiğinde ise ilk sırayı %88 ile patlamalar, ikinci sırayı %8 ile yangınlar ve üçüncü sırayı %4 ile diğer kazalar almaktadır. Endüstriyel kazalardan etkilenen insan sayısı incelendiğinde ise ilk sırayı %93 ile patlamalar, ikinci sırayı %6,6 ile yangınlar ve üçüncü sırayı %0,4 ile diğer kazalar almaktadır.

Tablo 3'e göre Teknolojik afetlerden diğer afet diye isimlendirilen afet tiplerinin alt gruplarında yer alan afet tiplerinden ilk sırayı %55,6 ile patlamalar almaktadır. %22,2'lik oranlar ile yangınlar ve çökmeler diğer paydayı oluşturmaktadır. Aynı afet tipinden ölen kişi sayısı incelendiğinde ise ilk sırayı %58,1 ile çökmeler, ikinci sırayı %35,2 ile patlamalar ve üçüncü sırayı %6,7 ile yangınlar almaktadır. Diğer diye isimlendirilen afet tiplerinden etkilenen kişi sayısı incelendiğinde ise ilk sırayı %54,7 ile patlamalar, ikinci sırayı %35,7 ile yangınlar ve üçüncü sırayı %9,6 ile çökmeler almaktadır.

Türkiye'de 2000-2020 yılları arasında yaşanan ve EM-DAT veri tabanında yer alma kriterlerinden en az birini taşıyan bazı olaylar ile bu olaylara ilişkin detaylı açıklamalar Tablo 4'te verilmiştir.

Tablo 4. Türkiye'de Yaşanan Teknolojik Afetler ile İlgili Bazı Örnek Olaylar (2000-2020)

Yaşanan Afet Türü	Yaşanan Afete İlişkin Açıklamalar
Çökme (Konya)	02.02.2004 tarihinde Konya'da meydana gelen Zümrüt Apartmanının çökmesi sonucu 92 kişi hayatını kaybetmiş ve 30 kişi yaralanmıştır. Yapılan çalışmalarda çökme nedenleri; imalattan kaynaklanan kusur ve ihmaller, projelendirilmeden kaynaklanan kusur ve ihmaller, projelendirme dışı yapılan imalat ve tadilatlar ile imalat ve projelerin yeterince kontrol edilememesinden kaynaklı ihmaller olarak 4 ana başlıkta toplanmıştır (Balkaya, 2004; NTV, 2020)
Yangın (Adana)	2014 yılında Adana'nın Aladağ ilçesinde 11'i öğrenci 12 kişinin öldüğü kız yurdu yangınında uzmanlarca hazırlanan rapora göre; yangın elektrik tesisatında oluşan kısa devre ile her iki katta aynı anda başlamıştır (Hürriyet, 2017).
Patlama (Afyonkarahisar)	Afyonkarahisar'da askeri mühimmat deposunda 5 Eylül 2012 tarihinde meydana gelen patlamada 25 asker şehit olmuştur (Kuran ve Polat, 2012).
Maden Kazası (Küre)	8 Eylül 2004 tarihinde Kastamonu'nun Küre İlçesi'nde Aşıköy yeraltı bakır işletmesinde meydana gelen yangın sonucunda biri maden mühendisi olmak üzere 19 kişi hayatını kaybetmiştir. Maden Mühendisleri Odasının (MMO) raporuna göre; maden çalışma alanının kaza olasılığı bakımından yüksek yangın riski taşıdığı, işletici firmanın risk analizlerinin yetersiz olduğu, acil yardım kurtarma planlarının ve acil müdahale ekiplerinin olayda yetersiz kalmasının olayın yaşanmasını ve etkisini artırdığı belirtilmiştir (MMO, 2004).
Maden Kazası (Soma)	13 Mayıs 2014 tarihinde 301 madencinin hayatını kaybettiği Soma Maden Kazası elektrik panosunda meydana gelen patlama ve akabinde çıkan yangın sonucu oluşmuştur (Özgür, 2018: 41). Ocakta elektrik kesildiği için havalandırma sistemlerinin çalışmaması yangın nedeni ile oluşan zehirli gazların tahliyesini engellediği belirtilmektedir. 1375 yılından beri tutulan maden kazası kayıtlarına göre can kayıpları açısından dünyada meydana gelmiş tüm maden kazaları içinde 25. sıradadır (Yaşar, vd., 2015: 40). Acil

	durum planlarının yetersizliği ve yöredeki maden ocaklarına özgü arama kurtarma ekiplerinin oluşturulmaması, yangın söndürme planlarının olmaması ve madencilere standartlara uygun kişisel koruyucu ekipmanların verilmemesi olayın büyüklüğünü artırmıştır (Kocasoy, 2020: 185)
Uçak Kazası (Diyarbakır)	08.01.2003 tarihinde İstanbul-Diyarbakır seferini yapan uçağın Diyarbakır Havalimanı yakınlarındaki eğimli araziye çakılmasıyla uçak parçalanmış ve 75 yolcu hayatını kaybetmiştir. Yetkililerce olayın uçuş ekibinin hatasından (Pilotaj) kaynaklı olduğu belirtilmektedir (Mengenci, 2014: 46).
Otobüs Kazası (Tokat-Reşadiye)	09.03.2006 tarihinde Tokat’ın Reşadiye İlçesi’nde uykuya dalan şoför nedeniyle virajı alamayan şehirlerarası yolcu otobüsü Kelkit Çayına yuvarlanmıştır (Hürriyet, 2006).
Trafik Kazası (Aksaray)	Aksaray’da öğrencileri taşıyan gezi otobüsünün kamyonla çarpışması sonucu meydana gelen trafik kazasında 33 kişi hayatını kaybederken, 35 kişide yaralandı (Haberler, 2007). Yaşanan kazada 46 kişilik araçta, 3 personel ve 64 yolcunun bulunduğu belirtilmiştir (Hürriyet, 2007).
Deniz Yolu Kazası (Ayvacık)	30.01.2016 tarihinde Çanakkale Ayvacık’tan yola çıkan ve yasadışı yollardan Yunanistan’ın Midilli adasına ulaşmaya çalışan yabancı uyruklu kişileri taşıyan tekne Bademli açıklarında batmıştır. Bu olayda 39 kişi hayatını kaybederken 75 mülteci ise kurtarılmıştır (Ulaşım Online, 2016).

SONUÇ VE ÖNERİLER

Teknolojik afetlerin incelendiği bu çalışmada, Türkiye’nin son dönemlerde yaşadığı teknolojik afetler EM-DAT (2020) veri tabanından elde edilerek SPSS 25.0 paket programına işlenmiş ve analiz edilmiştir. Ayrıca meydana gelen afet tiplerinden bazıları hakkında açıklayıcı bilgiler verilmiştir. Türkiye’de yaşanan teknolojik afetler değerlendirildiğinde ulaşım kazalarının, etkilenen kişi sayısı, meydana gelen afet olayı sayısı ve ölüm sayıları açısından ön plana çıktığı görülmüştür. Ulaşım kazaları içinde afet kriterleri çerçevesinde deniz yolu kazalarına bağlı ölümlerin daha fazla olduğu görülmüştür. EM-DAT verileri doğrultusunda, 2015 yılından beri özellikle deniz yolu ulaşımında meydana gelen son 12 kazada 241 kişinin hayatını kaybetmesi ve 70 kişinin etkilenmesinin göçmen olayları ile ilgili olduğu anlaşılmaktadır. Ülkeler ve bölgeler arası çatışmalar neticesinde göçmenlerin Türkiye üzerinden Avrupa’ya geçiş için illegal yollarla ve kontrolsüz bir şekilde deniz yolunu kullanmalarının deniz yolu taşımacılığı kazalarına bağlı afetlere yol açtığı görülmektedir.

Karayolu kazaları ülkemizde en sık yaşanan olaylardan biri olmasına rağmen EM-DAT kriterleri çerçevesinde sadece 39 kaza afet niteliği taşımıştır. Karayolu trafiği insan, yol ve araç faktörlerinin etkileşimidir. Trafik kazaları bu üç unsurun herhangi biri ya da hepsinden kaynaklı meydana gelebilir. İlk sırada insan faktörü trafik kazalarına sebep olmakta, diğer kaza faktörlerine de insan kusurları etki etmektedir (Koç vd., 2014: 112).

Geleneksel anlamda karayolları trafik güvenliği sorumluluğu yolu kullanan kişilere verilmiştir. Tüm ülkelerde yolu kullanan bireylerin kurallara uyması ve bununla birlikte kazaların önüne geçilmesi beklenmektedir. Bir kazanın meydana gelmesi durumunda yol kullanıcılarından en az birinin kurallara uymadığı anlaşılmaktadır (Durna, 2011: 4). Karayolu kazaları için verilen örnek olaylardan da anlaşıldığı üzere insan faktörü önemli rol oynamaktadır. Türkiye’de karayolu trafik kültürünün tam olarak oluşmaması, bazı araç sürücülerinin aşırı hız yapması, alkollü şekilde trafiğe çıkması, uzun yolculuklarda yeterince dinlenmemesi gibi insan faktörlü unsurlar etken olabilir. Bu çerçevede, insanların karayolu trafik güvenliği için kurallara riayet etmeleri, uzun seyahatlerinde yeterli düzeyde dinlenmeleri, araç bakımlarının periyodik şekilde yaptırılmaları ve araçta olan kişilerin emniyet kemeri takmaları karayolunda meydana

gelebilecek olası kazaların sayısını, can kaybını ve yaralanmaları azaltabilir. Özellikle şehirler arası ve şehir içi toplu taşıma sürücülerinin ve tehlikeli kimyasal madde taşıyan araç sürücülerinin kişilik yapıları ile sürücü davranışları arasındaki ilişkilerin belirlenmesi ve tedbirlerin alınması, sürücülerin belli periyotlarda sağlık kontrollerinin yapılması kaza olasılığını azaltabilir. Hava yolu ulaşımı için verilen örnek olayda değerlendirildiğinde bu olayın pilotaj kaynaklı yani insan kaynaklı bir afet olduğu görülmektedir.

EM-DAT, 13 Mayıs 2014'te gerçekleşen Soma maden kazasını endüstriyel kazalar grubu içerisinde patlama alt grubunda ve yangın ile ilişkili olarak, 8 Eylül 2004 tarihinde Kastamonu Küre ilçesinde meydana gelen afeti de endüstriyel afetlerden yangın alt grubunda ele almıştır. Verilen örnek olaylar incelendiğinde her iki afette de insan unsurunun etkisi olduğu görülmektedir. Maden işletmelerinde patlama ve yangın güvenlik önlemlerinin alınması, personellere olası patlama ve yangınlar konusunda acil durum tahliyesi ve bu konulardaki hareket tarzları ile ilgili eğitimler verilmesi, acil durum ekiplerinin oluşturulup sürekli eğitimden geçirilmeleri, patlama ve yangın gibi durumlardan korunmaları için personele koruyucu ekipmanların verilmesi, maden ocağı gibi risk taşıyan işletmelerin denetimlerinin periyodik olarak yapılması, kaçak maden işletmeleri için cezai müeyyidelerinin artırılması bu gibi afetlerin yaşanmasına engel olabilir. Ayrıca maden ocakları da dahil olmak üzere endüstriyel faaliyet yürüten işyerlerinde üst ve orta yönetimin patolojik veya reaktif güvenlik kültür anlayışından proaktif güvenlik kültürüne geçmeleri kaza risklerini ve ölümleri azaltacağı düşünülmektedir. Diğer taraftan 6331 sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu ile işyerlerine getirilen risk azaltıcı düzenlemelerin ve işyerlerindeki denetimlerin artırılması işyerlerinin dolaylı olarak proaktif güvenlik kültürünü benimsemelerine büyük katkı sağlayabilir.

Adana'da 2014 yılında öğrenci yurdunda meydana gelen yangın olayını EM-DAT teknolojik afetler içerisinde diğer afetler grubunda ele almıştır. Bu olay hakkında elde edilen bilgiler doğrultusunda yine insan unsuru ön plana çıkmaktadır. Yangın vakaları bireylerin bilinçlendirilmesi ile önlenir. Özellikle toplu olarak yaşanan yurtlarda erken uyarı ve yangın söndürme sistemlerinin aktif halde olması, taşınabilir yangın söndürücülerin sorumlular ya da yurttan kalan öğrenciler tarafından kullanımının öğrenilmesi, acil kaçış güzergâhlarının önündeki engellerin kaldırılması, yangın merdivenlerinin dışarı açılacak şekilde olması ve kilitlenmemesi, yangın gibi durumlar için binalarda risk analizi ve değerlendirmelerinin yapılması ile sık sık tatbikatların yapılması yangın kaynaklı olası can ve mal kayıpları riskini azaltabilir.

02.02.2004 tarihinde yaşanan Konya'daki Zümrüt Apartmanının çökmesi olayını EM-DAT teknolojik afetler içinde diğer afetler grubu çökme afet tipi olarak ele almıştır. Bu olaydan elde edilen bilgiler doğrultusunda diğer teknolojik afetlerde olduğu gibi insan unsuru ön plandadır. Konya, deprem açısından yüksek riskli bir il olmamasına rağmen herhangi bir doğa etkisi olmadan 11 katlı bina yıkılmıştır. Bu olay binaların denetiminin önemini göstermektedir.

Çalışmanın sonuçlarına göre aşağıdaki önerilerde bulunulmuştur. Teknolojik afetlerin hangi türü olursa olsun meydana gelişinde insan kusurunun önemli rol oynadığı görülmüş olup, bu kusurların en aza indirilmesi için kişilerin çalışma alanlarına yönelik sürekli bilgilendirme çalışmalarının yapılması, kurallara riayet edilmesi, araç bakımlarının düzenli olarak yapılması, sürücülerin dinlenme saatlerine ve kurallara uyması, çalışma alanlarında güvenlik tedbirlerine uyulması, sık sık tatbikatların yapılması ve planların güncellenmesi, yapısal denetimlerin düzenli olarak yapılması, risk haritalarının çıkarılarak gerekli ilave tedbirlerin alınması önerilmektedir.

Çatışma Beyanı: Çalışmayı gerçekleştiren yazarlar çalışmaya aynı derecede katkı sağlamış olup aralarında çıkar çatışması olmadığını beyan ederler.

Etik Boyut: Bu çalışmada kullanılan veriler ücretsiz hizmet sunan EM-DAT veri tabanından elde edildiği için veri kullanımı için yazınsal izin başvurusu yapılmamıştır.

KAYNAKLAR

- AFAD (2014). Afet ve acil durum yönetim başkanlığı, *Açıklamalı afet yönetimi terimleri sözlüğü*. Erişim: 28.07.2020. <https://www.afad.gov.tr/aciklamali-afet-yonetimi-terimleri-sozlugu> adresinden alındı.
- AFAD (2020). *Doğal afetler*. Erişim: 28.07.2020. <https://www.afad.gov.tr/afadem/dogal-afetler> adresinden alındı.
- Akdağ, S. E. (2002). *Mali yapı ve denetim boyutlarıyla afet yönetimi, sayıştay başkanlığı araştırma-inceleme dizisi*, Birinci Baskı. Erişim: 24.07.2020. https://www.sayistay.gov.tr/tr/Upload/95906369/files/yayinlar/Mali_Yapi_Denetim_Boyutlariyla_Afet_Yonetimi.pdf adresinden alındı.
- Bahadır, H. & Uçku, R. (2018). Uluslararası acil durum veri tabanına göre Türkiye Cumhuriyeti tarihindeki afetler. *Doğal Afetler ve Çevre Dergisi*, 4(1), 28-33.
- Balkaya, C. (2004). *Konya’da çöken zümrüt apartmanının çökme nedenleri*. Erişim: 24.07.2020. <http://www.imo.org.tr/resimler/ekutuphane/pdf/9647.pdf> adresinden alındı.
- Boduroğlu, M. H. (2017). *Doğal Afet Yönetiminde Etkinlik, Özel İhtisas Komisyonu Raporu*. Erişim: 28.07.2020. <http://www.trakya2023.com/uploads/docs/280620133V20YA.pdf> adresinden alındı.
- Durna, T. (2011). Karayolu trafik güvenliğine sistem yaklaşımı: İsveç’in “vizyon sıfır” politikası. *Polis Bilimleri Dergisi*, 13(1), 1-23.
- Ege, R. (1986). *Health aspects of disasters and accidents*. Emel Matbaacılık Sanayi.
- Ekşi, A. (2015). *Kitlesel olaylarda hastane öncesi acil sağlık hizmetleri yönetimi*. Üçüncü Baskı, Kitapana Yayınevi.
- EM-DAT (2020a). (*The international disasters database*), *General Classification*. Erişim: 25.07.2020. <https://www.emdat.be/classification> adresinden alındı.
- EM-DAT (2020b). (*The international disasters database*). Erişim: 01.04.2020. <https://public.emdat.be/> adresinden alındı.
- Ergünay, O., Gülkan, P. & Güler, H. H. (2008). *Afet zararlarını azaltmanın temel ilkeleri, afet yönetimi ile ilgili terimler açıklamalı sözlük*, Birinci Baskı, İsmat Yayıncılık.
- Girgin, S. & Yetiş, Ü. (2007). Seçilmiş uluslararası veri tabanlarında Türkiye’de yaşanmış endüstriyel kazalar. *Türkiye Kazalar ve Çevre*, 1.
- Guha-Sapir, D., Below, R. & Hoyois, P. (2017). EM-DAT: International disaster database. Erişim: 28.07.2020 <http://www.emdat.be> adresinden alındı.
- Haberler, (2007). *Aksaray’da trafik faciası*. Erişim: 25.07.2020. <https://www.haberler.com/aksaray-daki-trafik-faciasi-33-olu-35-yarali-haberi/>, adresinden alındı.
- Hürriyet, (2006). *Şoför uyudu*. Erişim: 24.07.2020. <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/sofor-uyudu-viraja-70-yerine-120-ile-girdi-4048900> adresinden alındı.
- Hürriyet, (2007). *Türkiye’yi yasa boğan kazan*. Erişim: 24.07.2020. <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/turkiye-yi-yasa-bogan-kaza-33-olu-29-yarali-6335056> adresinden alındı.
- Hürriyet, (2017). *Aladağ yurt yangını raporu yayınlandı*. Erişim: 24.07.2020. <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/aladag-yurt-yangini-raporu-tamamlandi-sorumlular-belirlendi-40346008>, adresinden alındı.
- İstanbul Sanayi Odası, (2008). *Sanayide afet ve acil durum yönetim rehberi*. Birinci Baskı, İstanbul Sanayi Odası Yayınları.
- Kocasoy, G. (2020). *Soma maden faciası ve yeraltı maden ocaklarında alınması gereken önlemler*. Erişim: 29.07.2020. <https://busomarastirmagrubu.boun.edu.tr/sites/busomarastirmagrubu.boun.edu.tr/files/onlemler.pdf> adresinden alındı.

- Koç, M., Aktaş, M., Ayancı, M., Çolak, T. S. & Düşünceli, B. (2014). Şehir içi ulaşımda görev yapan sürücülerin psikolojik belirti profilleri. *Uluslararası Trafik ve Ulaşım Güvenliği Dergisi*, 1(1), 109-124.
- Kuran, F. & Polat, S. (2012). *Afyonkarahisar mühimmat deposu patlamasının sismik-akustik kayıtlar kullanılarak irdelenmesi*. An Investigation of 5 th September 2012 Afyonkarahisar Ammunition Depot Explosion by Using Seismic-Acoustic Records.
- Mengenci, C. (2014). Ekip kaynak yönetimi ve sivil hava yolu kazaları: Türkiye örneği, *Ekonomi ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 1(2), 44-61.
- MMO (Maden Mühendisleri Odası). (2004). Erişim: 21.07.2020.
http://www.maden.org.tr/resimler/ekler/2fdab6559cdfa4f_ek.pdf adresinden alındı.
- NTV, (2020). Erişim: 23.07.2020. <https://www.ntv.com.tr/turkiye/konyada-92-kisinin-oldugu-zumrut-apartmani-faciasindan-16-yil-gecti,4nAzOXQLa0qNLR6PAYrNhg> adresinden alındı.
- OFDA/CRED (2004). “*EM-DAT: The OFDA/CRED international disaster database. criteria & definition*”, Université Catholique de Louvain, Brussels – Belgium. Erişim: 28.07.2020. <http://www.em-dat.net/criteria.htm> adresinden alındı.
- Özgür, Ö. (2018). Kriz yönetimi ve kriz iletişimi bağlamında soma maden faciası krizine bakış. *Al Farabi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(2), 29-55. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/farabi/issue/37153/402053>
- Özmen, B. (2017). *Afet yönetimi-II*. Anadolu Üniversitesi Basımevi.
- Şahin, C. & Sipahioğlu, Ş. (2009). *Doğal afetler ve Türkiye*. Dördüncü Baskı, Gündüz Eğitim ve Yayıncılık.
- Tarihi Olaylar (2020). *Çernobil faciası*. Erişim: 25.07.2020. <http://www.tarihiolaylar.com/tarihi-olaylar/cernobil-faciasi-64> adresinden alındı.
- Ulaşım Online (2016). *Çanakkale göçmenlerini taşıyan tekne battı*. Erişim: 25.07.2020.
<http://www.ulasimonline.com/denizcilik/73814/canakkalede-gocmenleri-tasiyan-tekne-batti-39-olu-75-kisi-kurtarildi.html> adresinden alındı.
- Yaşar, S., İnal S., Yaşar Ö. & Kaya S. (2015). Geçmişten günümüze büyük maden kazaları. *Madencilik*, 54(2), 33-43.
- Yılmaz, G. (2018). *Samsun büyükşehir belediye itfaiyesi ilkadım bölge grup amirliği 2016 yılı kayıtlarının afet yönetimi açısından analiz* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Afet Yönetimi Anabilim Dalı.

Makale türü / Article type: Araştırma / Research

Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretiminde Görev Temelli Öğrenme Yönteminin Dilin İletişimsel İşlevi Açısından Önemi*

The Importance of Task-Based Learning Method in Point of Communication Function of Language in Teaching Turkish as a Foreign *

Prof. Dr. Ali Göçer

Erciyes Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, gocerali@gmail.com
ORCID: 0000-0002-6880-2611

Arş. Gör. Bilal Ferhat Karadağ

Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, ferhatkaradag58@gmail.com
ORCID: 0000-0002-5301-2860

Özet

Görev odaklı öğretim yöntemi, bireylerin kendilerine sunulan görevleri gerçekleştirerek hedef dili öğrenmelerine olanak sağlamaktadır. Çalışmada bu yöntemin günlük hayattaki dil kullanımını hangi ölçüde kazandırabildiğini belirlemek amaçlanmıştır. Durum belirleme amacıyla gerçekleştirilen çalışma, veri toplama aracı olarak gözlem, görüşme ve video kayıtlarının tercih edildiği nitel araştırma yöntemi doğrultusunda gerçekleştirilmiştir. Araştırma, Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi TÖMER’de gerçekleştirilmiştir. Katılımcılar 17 yabancı uyruklu öğrenciden oluşmaktadır. Uygulama verileri 2018 yılında toplanmıştır. Veriler içerik analiziyle analiz edilmiştir. Geçerlik ve güvenilirlik için uzman görüşünün alınması, katılımcı teyidi ve uzun süreli etkileşim gibi geçerlik ve güvenilirliği artırıcı stratejilerden yararlanılmıştır. Araştırmanın sonunda, katılımcıların iletişim dili olarak Türkçe konuşma düzeylerinde ilerlemenin olduğu ve günlük hayatta bir problemle karşılaşmadıkları belirlenmiştir. Bulgulara göre görev odaklı öğretim yönteminin günlük hayatta kullanılan iletişim dilini kazandırmada başarılı olduğu söylenebilir.

Anahtar Kelimeler: Görev odaklı öğrenme, Türkçenin yabancı dil olarak öğretimi, iletişim, göreve dayalı öğrenme, görev temelli öğrenme

JEL Sınıflandırması: I29

Abstract

The task-oriented teaching method has a structure that allows individuals to learn the target language by performing the tasks offered to them. In study, it is aimed to determine to what extent this method can bring language use in daily life. This study, which was carried out for the purpose of determining the situation, was carried out in line with qualitative research method in which observation, interview and video recordings are preferred as a data collection tool. The research was carried out in Erzincan Binali Yıldırım University TOMER. The participants consist of 17 students. Implementation data were collected in 2018. The data were analyzed with content analysis. For validity and reliability, elements such as obtaining expert opinion, confirming the participants and long-term interaction were used. In the end, it was determined that there was an improvement in level of Turkish speech as the communication language of the students and that they did not encounter problems in daily life. According to findings, it can be said that the task-oriented teaching method is successful in gaining communication language used in daily life.

Keywords: Task-oriented learning, teaching Turkish as a foreign language, communication, task-oriented learning, task-based learning

JEL Classification: I29

* Bu çalışma, 30 Ekim-1 Kasım 2018 tarihleri arasında Çanakkale’de düzenlenen ‘İkinci Uluslararası Sosyal Bilimler Eğitimi Sempozyumu’ nun bildiri kitabında basılan çalışmanın geliştirilmiş ve genişletilmiş halidir.

* This study is the developed and expanded version of the study published in the proceedings book of the "Second International Social Sciences Education Symposium" held in Çanakkale between 30 October and 1 November 2018.

GİRİŞ

Yıllar boyunca dil öğretiminin nasıl olması gerektiği durumu, günümüzdeki gibi dil öğretimi üzerinde çalışmalar gerçekleştiren eğitimcilerin de üzerine eğildikleri ve inceledikleri bir durum olmuştur. Süreç içerisinde çeşitli yöntemlerden faydalanılmış ve bir yöntemde problem oluşunca farklı yöntemlerin test edilmesi veya yöntemlerin geliştirilmesi gibi uygulamalara gidilmiştir. Nitekim Cebeci (2006), dil öğretiminde ve dil öğreniminde bir standart yakalayabilmek, hatta en etkili öğretim yöntemini saptayabilmek için pek çok araştırmanın gerçekleştirildiğini belirtmektedir. Çünkü dünya durmadan değişmekte, bununla beraber kişilerin dil öğrenme konusundaki ihtiyaç ve beklentileri de farklılaşmaktadır. Kişiler farklı nedenlerden dolayı yabancı dil öğrenmek istemekte ve bunu karşılayabilmek için de çeşitli yollara başvurumaktadırlar. Haliyle sürekli değişen ve gelişen bir ortamda dil öğretim metodlarının, kişilerin dil öğrenme arzusunu giderebilmek için değişmeden ve gelişmeden sürekli aynı şekliyle varlığını devam ettirebilmesi mümkün olamamaktadır.

Kargı (2014), dil öğretim metodlarının değişmesine neden olarak yabancı dil öğretiminde hedeflenen duruma en uygun kullanışlı bir öğrenme ve öğretme ortamının oluşturulamamasını göstermekte; bunun da öğretilmesi amaçlanan bilgilerin dil öğrencileri tarafından içselleştirilmesine bir engel oluşturduğunu belirtmektedir. Bu durumu engellemek için yabancı dil öğretiminde tercih edilen metod, ortam ve materyallerin yeniden biçimlendirilmesi ve içeriklerinin daha devingen bir hale getirilmesi gerektiğini ifade etmektedir. Çünkü Selim (2015), yabancı dil öğretim yöntemlerinin amacının çoğunlukla öğrenilmesi hedeflenen dilde iletişim kurmak olduğunu belirtmektedir. Buradan da anlaşılmaktadır ki dil öğretimini gerçekleştirmek için kullanılan metodların öncelikli hedeflerinden biri, dili öğrenen bireyin öğrenilmesi hedeflenen dilde günlük iletişim dilini kullanması amacını gerçekleştirerek bireyi, günlük sosyal yaşamında çok da tercih edilmeyen yapay ve kullanışsız bir dil kullanımından uzak tutmaktır. Zaten Yaylı ve Yavuz (2008) da dil öğretiminde gramer kurallarından ziyade günlük iletişim dilinin daha önemli bir konuma geldiğini ifade etmektedir. Haliyle insanlar da ana dillerinde iletişim kurarken düz ve kurallı ifadelerden ziyade daha çok devrik ve değişebilen cümleler tercih etmektedirler. Dolayısıyla yabancı dil öğrenmek isteyen kişiler de öğrenilmesi hedeflenen dilin konuşulduğu ortamlardaki iletişimi benimseyebilmek için gündelik hayatta kullanılan iletişim dilini kavrayabilme hususuyla karşılaşabilmektedirler. Çünkü Göçer (2017b) hedef dili öğrenmek isteyen kişinin içinde yaşadığı topluluğun hayat şekillerini de gözlemleyerek özümsemesi ve hem sosyal hayatını zenginleştirmesi hem de sosyal aktivitelere dâhil olabilmesinin yolunun ilgili toplumun dilini belirli bir düzeyde kavrayıp iletişimde bulunabilmesine bağlamaktadır. Bu açıdan bakıldığında dil öğrenen bireylerin buldukları yere veya ortama uyum sağlamaları için günlük hayattaki iletişim sürecine hâkim olmaları gerekmektedir. Bu sayede öğrenilmesi düşünülen dilin kullanıldığı ortamlarda iletişim sürecini kavrayabilir ve kendi görüşlerini aktarmaları gerektiğinde konuşma esnasında daha etkili cümleler kurabilmektedirler. Çünkü bir dili doğru ve anlaşılır bir şekilde konuşabilmek aynı zamanda o dili biliyor olabilmenin de bir ölçütüdür (Karadağ & Göçer, 2018). Dil öğrencilerinin kullanılan iletişim diline hâkim olabilmeleri için de dilin öğretildiği öğrenme yerlerine uygun metod ve tekniklerin öncelikli olarak tercih edilmesi beklenmektedir. Tüm bu hususlar göz önüne alındığında, bireylerin hedef dili öğrenebilmeleri ve belirli bir düzeyde dil kullanım yeteneği kazanabilmeleri için en etkili yöntemin görev temelli öğrenme yönteminin -hem içeriği hem de işlevi ve uygulama biçimleri düşünüldüğünde- olduğu görülmektedir (Göçer, 2017a).

Akbal (2008) göreve dayalı dil öğretiminin, yabancı dil öğrenimi alanında gerçekleştirilen araştırmaların uygulamaya dönük çalışmaları ve öğrenme psikolojisiyle alakalı önemli görüşlerin doğrultusunda, iletişimsel yaklaşımın bünyesinde alternatif bir seçenek olarak ortaya çıktığını belirtmektedir. Buna ek olarak dil öğretimi için kullanılan metodların öğrenme ortamlarındaki uygulamalarda yetersiz kalması ve iletişimi sağlayabilmede istenilen düzeyde başarılı olamaması da görev temelli öğretim yönteminin bir alternatif yöntem olarak ortaya çıkmasında etkili olmuştur. Ayrıca 70'li yıllara kadar yabancı dil

öğretimiyle gramer öğretiminin birbirine benzer şekilde olduğunun düşünülmesi ve dil öğretimi konusunda yeni arayışlara girilmesi de görev temelli öğretim yönteminin literatüre dâhil olmasında etkili olmuştur (Richards, 2002). Tüm bu arayışlar sonucunda görev temelli dil öğretim yöntemi ilk defa 1982 yılındaki Bangladore araştırma raporunda, Güney Hindistan’da Prahbu tarafından geliştirilmiştir. Prahbu, bireylerin eğer zihinlerini içerisinde bulunacakları görevlere verebilirlerse daha işlevsel bir öğrenme gerçekleştirebileceklerini belirtmektedir (Akbulut, 2014). Ellis (2003) de görev odaklı öğretim yönteminin iletişimsel yaklaşımın önemli bir uzantısı olduğunu belirterek geleneksel metotlardan farklılaştığını ifade etmektedir. Ona göre müfredatlar eğer görev odaklı olursa hem ne öğretileceği sorusu ortadan kalkacak hem de nasıl öğretileceği hususu belirli olacaktır. Böylelikle de yöntem ve program arasındaki keskin farklılık giderilecektir. Metot ve program alanlarına yönelik önerilerde bulunarak görev odaklı öğretim yönteminin iletişimsel yaklaşımın belirli unsurlarına karşı önemli bir alternatif olarak literatüre girdiğini iddia etmektedir. Çünkü 80’li yılların ilk başlarında dil öğretim yöntemlerinin ortaya çıkması ve özellikle son yirmi yıl içerisinde dil konuşucularının iletişimsel yeteneklerine daha çok dikkat edilmesiyle görev temelli öğretim yönteminin yabancı dil ediniminde yaygın bir biçimde kullanılması sağlanmıştır. Ayrıca üründen ziyade sürece odaklanan ders programlarının oluşturulması ve bireylerin gerçek dile yakın bir dil kullanımlarını teşvik etmek için iletişime yönelik görevlerin de kurgulanması bu süreci hızlandırmıştır. (Jeon & Hahn, 2000).

Göreve dayalı öğretim yöntemi, yapısı itibariyle etkileşimli ve öğrenci merkezli öğretim yöntemleri bünyesinde bulunmakta ve bireylerin verilen görevleri gerçekleştirerek yabancı dili öğrenmelerine katkı sağlamaktadır. İletişimsel dil öğretimi ile benzer özelliklere sahip olan bu yöntemde dil öğretim metodu iletişimsel faaliyetlere dayanır ve bireyler arasındaki etkileşimin yüksek düzeyde gerçekleştiği bir öğrenme ortamında öğrencilerin tamamlamakla yükümlü oldukları çeşitli görevlerden oluşur (Selim, 2015). Bundan dolayı ders işleniş sürecinde gerçekleştirilmesi gereken görevler dersin bir parçasıdır ve bu görevler uygulanırken bireylerin aktifliği süreç boyunca devam etmektedir. Bu süreç içerisinde öğrenciler yazarlar, hedef dil konuşucusunu dinlerler ve uygun zamanlarda farklı tepkilerde bulunurlar. Bunlara ek olarak ise dil öğrenen öğrenciye günlük hayatında karşılaşabileceği bir biçimde görev sunulur ve öğrencinin bu görevle ilgili olarak çevresindeki bireylerle iletişime geçerek görevi yerine getirmesi ve dili tüm boyutlarıyla kavrayabilmesi amaçlanır. Zaten Şahin (2019) de görevlerin gerçek yaşam görevlerinden seçilmesi gerektiğini belirtmektedir. Yorulmaz (2009: 43-44), görev temelli öğretimin bazı niteliklerini şöyle açıklamıştır:

- Görev temelli öğretim yöntemi iletişimsel bir yöntem olduğu için programını görevler ve görev biçimlerini temel alarak oluşturmuştur.
- Görev temelli öğretimde gerçekleştirilen öğretim, yapı ve anlamın birleştirilmesiyle yapılır.
- Görev temelli öğretim, analitik programa uygun olmasından dolayı öğrenci ve öğrenme temelli bir yöntemdir. Program, katılımcının ihtiyaç ve programlarına göre şekillendirilir. Bu özelliği görev temelli öğretim yöntemini diğer metotlardan ayıran dikkate değer bir farkıdır.
- Bu yöntem, ne öğretilmesi gerektiğinden ziyade dilin nasıl öğretilmesi gerektiğine odaklanır.
- Görev temelli öğretim, hâlihazırda var olan metotlardaki gibi dilin bölünerek değil de bir bütün şeklinde öğretilmesini amaçlar.

Anahtar sözcüğü ‘görev’ olan görev odaklı öğrenme yönteminin kurucusu olarak görülen Prahbu (1987) hedef dili öğrenenlerin, kendilerine ayrılan düşünme sürecinde onlara sunulan bilgilerle bir sonuca varmaları gerektiğini ifade etmektedir. Dili öğreten bireylerin ise bu düşünme zaman dilimini kontrol altında tutarak gereken uygulamaları dil öğrencilerine göstermesini de ‘görev’ olarak ifade etmektedir. Yani metot bünyesinde bulunan bu görevler, hedef dili öğrenen öğrencinin iletişim gayesiyle restoranda bir yemek siparişi vermesinden arkadaşlarıyla beraber hastanede bir hasta ziyareti gerçekleştirmesine kadar çok çeşitli iletişim ortamlarını içermektedir. Skehan (Skehan’dan aktaran Yaylı, 2004) bu görevleri,

öncelikli amacı anlam olan uygulamalar şeklinde tanımlanmaktadır. Görevdeki başarının bir üretim başarısı şeklinde değerlendirilebileceğini ve görevlerin genel itibarıyla gerçek hayattaki dil kullanımına benzediğini ifade etmektedir. Buradan da anlaşılmaktadır ki göreve dayalı öğretim yönteminin özünde günlük iletişim dilini öğrencilere kazandırabilmek esastır. Bunu gerçekleştirmek için tercih edilen görevler Willis'e (Willis'ten aktaran Yaylı, 2004) göre şu şekilde sıralanmaktadır:

Listeleme: Beyin fırtınası ve olguları bulma uygulamaları bu türdeki görevlere örnek teşkil etmektedir. Öğrenciler eski bilgilerinden faydalanarak üzerinde durdukları konuya yeni bir şey eklemeye çalışırlar. Dil öğrenenler, karşılıklı fikir alışverişiyle ya da kaynak taraması yoluyla çeşitli bilgi ve olgulara ulaşırlar. Listeleme görevlerinin sonunda fazla miktarda konuşma uygulamaları bulunmaktadır.

Sıralama ve Sınıflandırma: Bu türdeki görevler gerçekleştirilirken farklı süreçler yaşanabilmektedir. Dil öğrenenler, bazı durumları ve olayları kronolojik ya da mantık çerçevesinde sıralayabilir. Bazen de sıralamayı gerçekleştirmek için kendi kriterlerinden faydalanabilirler. Bu sıralamaları yaparken önceden belli olan başlıkları tercih edebilecekleri gibi, herhangi bir başlık kullanmadan da sıralama yapabilirler.

Karşılaştırma: Bu türden görevlerde ise dil öğrenenler olayların ve nesnelerin farklı veya benzer taraflarını bulabilmek için karşılaştırma yapmaktadırlar.

Problem Çözme: Dil öğrenenlerin akıl yürütme ve entelektüel güçlerinin devreye girebilmesi problem çözme görevleriyle olabilmektedir. Ele alınan problemin zorluğuna göre yapılabilecekler ve gerekli zaman belirlenir. Gerçek yaşamla ilgili olan problemler sayesinde dil öğrenenler varsayım üretebilir, bireysel deneyimlerini ele alabilir ve problemle ilgili bir çözüm arayışına girebilirler.

Kişisel Deneyimlerin Paylaşımı: Bu tür görevlerde dil öğrenenler herhangi bir kısıtlamaya maruz kalmadan konuşarak hem kendilerini anlatabilir hem de diğer kişiler hakkında bilgi sahibi olabilir. Günlük konuşma dili bu türdeki görevlerde baskın olduğu için sürecin kontrol edilmesi zordur. Ayrıca bu tür görevlere hedef koyabilmek de güçtür.

Yaratıcı Görevler: Bu görev türünde dil öğrenenler grup veya eşler şeklinde koordine olarak bir amacı gerçekleştirmeye çalışırlar. Diğer görevlerden daha fazla aşaması olan yaratıcı görevler, yukarıda bahsi geçen diğer görevleri de kendi içlerinde uygular. Dil öğrenenlerin öğrenme ortamı bazen sınıf dışına çıkabilir. Verilen görevleri başarıyla tamamlayabilmek için yapılandırma yeteneği ve ekip ruhuna ihtiyaç vardır. Dolayısıyla yaratıcı görevler diğer görevlere nazaran daha yüksek bilişsel süreç ve kişiler arasında iş birliği gerektirir.

Willis (1996) görev temelli öğretim yöntemini üç çerçeve içerisinde değerlendirmektedir. Dil öğrenenlerin uyacakları kurallar ve gerçekleştirecekleri uygulamalar bu üç çerçeve içinde belirtilmiştir. Buna rağmen dil öğrenmek isteyen öğrenciler bu çerçeveye adım adım uymak zorunda değildirler. Yani bazı yerlerde esneklikler tanınabilmektedir. Buna ek olarak bireylerin ilgi ve isteklerine göre çeşitli uygulamalara başvurulabilmektedir. Willis, duruma göre çerçevede gösterilen bazı yerlere yer verilmezken bazı bölümlere ise daha fazla vakit ayrılabilmesini belirtmektedir. Dolayısıyla görevler yerine getirilirken uyulacak çerçevede kişiler, konular ve görevlerin çeşitliliği belirleyici bir unsur olarak öne çıkmaktadır. Willis'in (1996) görev temelli öğretim yöntemine dair çerçevesi şu şekilde gösterilebilir:

GÖREV ÖNCESİ BÖLÜM

Konuya ve Göreve Giriş

Öğretmen, ilgili konuyu katılımcılarla beraber inceler, faydalı sözcükleri ve cümleleri vurgulayarak katılımcıların ilgili görevin talimatlarını kavramalarına ve hazırlık yapmalarına destek olur. Dil öğrencileri, eğer varsa daha önceden gerçekleştirilmiş benzer bir uygulamanın kayıtlarını dinleyebilir/izleyebilir ya da bir metnin görevle alakalı olan bölümünü okuyabilirler.

GÖREV DÖNGÜSÜ

Görev	Planlama	Sunum
Katılımcılar görevi ufak gruplar ya da eşler biçiminde gerçekleştirirler. Öğretmen uygulamayı dışarıdan gözler, iletişime dair tüm hareketleri destekler ama hiçbir şekilde düzeltme yoluna gitmez. Çünkü görevler özel bir duygudur ve katılımcılar bu konuda kendilerini kısıtlanmış hissetmemelidirler.	Katılımcılar, görevi hangi biçimde gerçekleştirdiklerini, ne karara vardıklarını ya da ne gibi şeyler keşfettiklerini sözel veya yazılı biçimde sınıfa sunmak üzere hazırlanırlar. Sunum kısmı isteyen herkese açık olduğundan dolayı katılımcılar normal olarak hata yapmak istemeyeceklerdir. Bu yüzden öğretici, dil konusunda tavsiyeler vermek zorunda kalabileceği için bu duruma hazırlık yapmalıdır.	Gruplar hazırladıkları raporu herkese sunar veya yazılı olan raporlarını kendi aralarında değiştirme yoluyla aralarında karşılaştırma yaparlar. Öğretmen bir yönetici sıfatıyla raporlara dair görüşlerini bildirir.

4 Katılımcılar, bu süreçleri tamamladıkları andan itibaren gerçekleştirdikleri göreve benzeyen ve önceden gerçekleştirilmiş bir uygulamanın kayıtlarını dinleyebilir/izleyebilir ve o görevi gerçekleştirenlerin uygulamalarıyla kendi uygulamalarını karşılaştırabilirler. Veya kendilerinkine benzeyen bir durumu ya da yazılı olarak sundukları çalışmalarına yakınlık gösteren başka bir uygulamayı okuyabilirler.

DİLE ODAKLANMA

İnceleme	Uygulama
Katılımcılar dinleme kayıtlarının ya da kullanılan metnin çözümlenmiş biçimini bazı hususlarda inceler ve fikirlerini ifade eder. Sözcük kitaplarına varsa yeni sözcükler, tümceler ve kalıp yapıları not ederler.	Öğretici çözümlenme esnasında ya da daha sonra verilerde oluşan yeni sözcüklerin, tümcelerin ve kalıp yapıların uygulamasını düzenler.

Şekil 1. Görev temelli öğretim yöntemi çerçevesi

Görüldüğü üzere göreve dayalı öğretim yöntemi, bünyesinde günlük hayatla ilgili görevler barındıran ve iletişimsel yaklaşımı ön planda bulduran bir yöntem olarak ön plana çıkmaktadır. Hedefleri arasında günlük iletişim dilini ön sıralara koymak da bulunan görev temelli öğretim yöntemi çeşitli araştırmacılar tarafından farklı konularda çalışılmıştır. Bu çalışmalar içerisinde ise öncelikle Yaylı'nın (2004) araştırmasına bakmak gerekir. Araştırmacı, görev temelli öğretimi yabancılara Türkçe öğretimi sahasında uygulamış ve bu uygulamalara ilişkin öğrenici görüşlerini ve süreçte yaşanan problemleri çalışmada şekillendirmiştir. Göçer (2017) ise alanyazın incelemesi yoluyla şekillendirdiği araştırmasında, göreve dayalı öğretim yöntemine ilişkin çeşitli bilgileri geniş bir kaynak setinden taramış ve bu yönteme dair kavramsal bir çerçeve meydana getirmiştir. Diğer bir araştırmacı Yorulmaz (2009), yabancı dil olarak Türkçenin öğretiminde görev temelli öğretimin dört temel dil becerisinden biri olan dinlemede

kullanıldığında nasıl avantajları olabileceğini alanyazını tarayarak netleştirmeye çalışmıştır. Bu çalışmalara ek olarak Akbal (2008), başlangıç seviyesindeki kullanıcılar için yayımlanmış olan *Yeni Hitit Yabancılar için Türkçe 1* ders kitabının çeşitli bölümlerinde bulunan etkinliklerin görev temelli öğretim yöntemindeki görev kapsamında bir özellik gösterip göstermediğini araştırmış; araştırma sonucunda bu etkinliklerin büyük bölümünün görev niteliği taşımadığını tespit etmiştir. Bu konuyla ilgili çalışma gerçekleştiren diğer bir araştırmacı Akbulut (2014) ise öğrencilerin dil yeteneklerinin, Milli Eğitim programında yer alan içerik ve konulara uyumlu biçimde oluşturulan bazı görevler aracılığıyla iletilebilir ve iletilemeyeceğini tespit etmeye çalışmış ve görev temelli öğretimin bireyler üzerinde ve öğrenme ortamında yabancı dil öğrenmeye dair olumlu sonuçlar doğurduğu bilgisine varmıştır.

Literatürden de görüleceği gibi göreve dayalı öğretim yöntemi yabancı dil olarak Türkçe öğretimi sahasında çeşitli biçimlerde işlenmiş olsa da bu yöntemin öncelikli gayesi olan dilin iletişimsel yönünü geliştirmesiyle ilgili herhangi bir araştırma literatürde yer almamaktadır. Bunun için göreve dayalı öğretim yönteminin, kitaplarda yer alan görevlere uygunluğu ya da müfredata uygunluğunun araştırılmasına ek olarak günlük iletişim dilini hangi yönde etkilediğinin de belirlenmesinin gerektiği düşünülmektedir. Çünkü öncesinde değinildiği ve literatürden de anlaşılacağı gibi göreve dayalı öğretim yöntemi dilin iletişim kapsamına daha fazla eğilerek iletişimsel yaklaşımla paralellik göstermektedir. Bu araştırmayı diğer çalışmalardan ayrı kılan niteliği de görev temelli öğretim yönteminin, Türkçenin yabancılarla öğretildiği ortamlarda dilin iletişim özelliğini kazandırabilme konusunda nasıl bir rolünün bulunduğunu belirleyebilme gayesidir. Ayrıca süreç içerisinde yeni verileri dâhil ederek çalışmanın boyutunu görebilme amacı da diğer çalışmalardan ayrılan bir özelliğidir. Katılımcılardan alınan cevaplar ve gerçekleştirilen gözlemlerle, yabancı dil olarak Türkçenin öğretiminde görev temelli öğretim yöntemi tercih edildiğinde dilin iletişim özelliğinin nasıl bir biçim kazanabileceği belirlenebilecektir. Bu sayede de öğrencilere, gerçek hayatta kullanılan ve sınıf ortamına göre biraz daha doğallaşan günlük dilin kazandırılması amaçlanan ortamlarda ya da bu metodu kendi öğretim süreçlerinde kullanmayı düşünen öğreticilere katılımcı görüşleri ve yapılan gözlemler aracılığıyla bir yol haritasını gösterilebilecektir. Araştırmanın da alana olan katkısının bu yol haritası olduğu düşünülmektedir.

Bu amaçla çalışmada, yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde göreve dayalı öğretim yönteminin dilin iletişimsel açıdan önemini öğrenci görüşleri, gözlem ve video kayıtları yoluyla değerlendirmek amaçlanmıştır. Bu bağlamda dilin iletişimsel boyutunu öne çıkarmak ve günlük iletişim dilini kazandırmak için göreve dayalı öğretim yönteminin derslerde kullanımına yönelik öğrenci görüşlerinin ve gözlemlerin nasıl olduğu sorusu yanıtlanmaya çalışılmıştır.

1. YÖNTEM

1.1. Çalışmanın Deseni

Araştırma, nitel araştırma desenlerinden biri olan durum çalışmasıyla gerçekleştirilmiştir. Durum çalışması, araştırmacının bir durumu veya bir programı, süreci, eylemi, olayı, bir veya daha fazla kişiyi derin bir biçimde analiz ettiği desendir. Bu desen çoğunlukla değerlendirme süreçleri gibi pek çok sahada kullanılmaktadır (Stake, Yin'den aktaran Creswell, 2014). Yin (2009), dört çeşit durum çalışması türünün olduğunu ifade etmektedir. Bunlar: bütüncül tek durum deseni, gömülü yani iliştilmiş tek durum deseni, bütüncül çoklu durum deseni ve iliştilmiş çoklu durum desendir. Araştırmada bütüncül tek durum deseni kullanılmıştır. Yıldırım ve Şimşek (2011) bütüncül tek durum deseninin adından da anlaşılacağı üzere bir birey, bir kurum, okul veya bir program gibi tek bir analiz birimine sahip olduğunu belirtmektedir. Eğer ortada iyi formüle edilmiş bir kuram bulunuyorsa, bunun doğrulanması veya olumsuz yanlarının gösterilmesi amacıyla bu desenin kullanılabilirliğini ifade etmektedir. Bu çalışmada bütüncül tek durum deseninin tercih edilmesinde, öğrencilere on hafta süresince göreve dayalı öğretim yöntemi çerçevesinde günlük iletişim dilinin kazandırılmaya çalışılması ve göreve dayalı öğretim yönteminin belirtildiği gibi dilin iletişimsel boyutunu ön plana çıkarıp çıkarmadığını inceleme çabası etkili olmuştur. Böylelikle bahsi geçen

iyi formüle edilmiş kuramın doğruluğu teyit edilecektir. Bunun sonucunda da bulgulara ve ulaşılan sonuçlara göre bir değerlendirme yapılabilecek ve yabancı dil öğretim sürecinde görev temelli öğretim yönteminden faydalandığında nasıl bir resmin ortaya çıkacağı belirlenebilecektir.

1.2. Çalışma Grubu

Çalışmanın katılımcılarını belirlemek için amaçlı örneklem türleri altında değerlendirilen durum örnekleme türlerinden faydalanılmıştır. Yıldırım ve Şimşek (2011) bu örneklemin araştırmaya hız ve pratiklik kazandırmasının yanında araştırmacının diğer örnekleme türlerini kullanma olasılığının bulunmadığı durumlarda tercih edildiğini belirtmektedir. Bu çalışmanın uygulandığı ilde yabancı dil olarak Türkçe öğretiminin gerçekleştirildiği tek yer TÖMER kurumu olduğu için örneklem türü olarak kolay ulaşılabılır durum örnekleme türünden istifade edilmiştir.

Bu doğrultuda çalışma grubu, Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi'nin TÖMER kurumunda öğrenim gören ve Türkçe öğrenen on yedi öğrenciden oluşturulmuştur. Katılımcılar Türkiye'de yükseköğrenim görmek amacıyla Türkiye'ye gelmiş; fakat bunun için gerekli olan C1 sertifikasını henüz alamadıkları için bahsi geçen TÖMER'de Türkçe eğitimi almaktadırlar. Katılımcıların tümünün cinsiyeti erkek olup yaşları on sekiz ile yirmi altı arasında değişmektedir. Çalışma grubunda yer alan katılımcıların tümü haftada 30 saat Türkçe dersi almaktadırlar. Bulgular bölümünde öğrencilerin ifadelerine yer verilirken gerçek adları verilmemiş, bunun yerine farklı adların tercih edilmesi yoluna gidilmiştir (Örneğin, Timur, Kutay, Yasemin gibi). Çalışma grubunda yer alan katılımcılara dair bilgilere aşağıdaki tabloda yer verilmiştir:

Tablo 1: Katılımcılar hakkında bilgiler

Katılımcının mensup olduğu ülke	Katılımcı sayısı	Dil seviyesi
Türkmenistan	4	B1
Afganistan	3	B1
Moritanya	2	B1
Suriye	2	B1
Somali	2	B1
Irak	1	B1
Yemen	1	B1
Kazakistan	1	B1
Çad	1	B1

1.3. Veri Toplama Araçları

Uygulama verileri 2018 yılında toplanmıştır. Çalışmada birden fazla veri toplama aracı kullanılması yoluna gidilmiştir. Böylelikle hem çalışmanın geçerlik ve güvenilirliğini artırmak hedeflenmiş hem de çalışma durumu araştırması olduğu için derinlemesine bilgiyi ortaya koymak amaçlanmıştır. Ayrıca birden fazla veri toplama aracı kullanılarak, tek bir veri toplama aracı kullanılması halinde ortaya çıkabilecek olası hataların önüne geçilmeye çalışılmıştır.

1.3.1. Gözlem

Araştırmada kullanılan veri toplama araçlarından ilki gözlemdir. Bu veri toplama türünde ihtiyacı hissedilen verilerin çeşitli hedefler belirlenerek, onların çıplak gözle veya bir araç yardımıyla izlenmesi yoluyla toplanması amaçlanır. (Büyüköztürk, Kılıç Çakmak, Akgün, Karadeniz & Demirel, 2014). Gözlem türlerinden ise yapılandırılmamış alan çalışması olan katılımcı gözlem tercih edilmiştir. Bu gözlem türüyle öğrencilerin göreve dayalı öğrenme yöntemiyle uygulamaları icra ederken nasıl bir performans gösterdiklerini saptamak ve günlük hayattaki iletişim biçimini hangi seviyede kullandıklarını belirleyebilmek hedeflenmiştir. Bunun için de sınıf gözlemleri gerçekleştirilmiştir.

1.3.2. Görüşme

Araştırmada veri toplamak için tercih edilen bir diğer araç ise görüşmedir. Patton (2014) görüşmenin amacının, görüşülen kişilerin dünyayı nasıl gördüklerini anlamak, kullandıkları terminoloji ve yargıları öğrenmek ve kişisel bakış açılarıyla deneyimlerinin karmaşıklığını ortaya koyabilmek olduğunu ifade etmektedir.

Öğrencilerin, göreve dayalı öğretim yönteminin gerçek hayattaki iletişim dilini kazandırmadaki rolüne dair düşüncelerini belirlemek hedeflendiği için çalışmada yarı yapılandırılmış görüşme türü kullanılmıştır. Merriam (2013), katılımcıların algıladığı dünyayı kendi düşünceleriyle anlatmalarını sağladığını belirttiği bu görüşme türünde soruların esnek cümlelerden oluşması gerektiğini ya da görüşmenin farklı tekniklerle hazırlanması gerektiğini vurgulamaktadır. Bu çalışmada da yarı yapılandırılmış görüşmenin esneklik özelliğinden yararlanılarak öğrencilerin yanıtlarına göre formda yer alan sorular tekrar gözden geçirilmiştir. Görüşmeler esnasında veri kaybı yaşamamak için katılımcılara bilgi verilerek görüşme süreci ses kayıt cihazından faydalanılarak kaydedilmiştir. Böylelikle hem veri kaybı önlenmek istenmiş hem de görüşme sürecini tekrar dinleme olanağı elde edilmiştir. Katılımcılarla yapılan görüşmelerin süresi yirmi beş ile otuz dakika arasında değişmektedir.

Görüşme sürecinde yarı yapılandırılmış görüşme formundan faydalanılmıştır. Bu form içerisinde yer alan sorular yarı açık uçludur. Oluşturulan form daha sonra belirlenen amaca uygun olup olmadığı, ayrıca anlaşılabilirliği ve uygulanabilirliğini kontrol edebilmek için bir alan uzmanı bir de nitel araştırma uzmanına sunulmuştur. Uzmanların görüşleri doğrultusunda ilgili formun ikinci ve dördüncü sorularının iki tane sondasında düzeltmeler yapılmıştır. Bu aşamadan sonra ilgili formun bir katılımcı ile pilot uygulaması gerçekleştirilmiştir. Pilot uygulama değerlendirildiğinde formda herhangi bir problemin olmadığı görülmüştür.

1.3.3. Doküman İncelemesi

Veri toplamak için kullanılan bir diğer araç ise video kayıtlardır. Video kayıtları doküman olarak incelenmiştir. Johnson (2015), video kayıtlarının katılımcıların sözel olmayan davranışlarını ve ders boyunca oldukları yer, hareket ve performansları hakkında bir bilgi sağladığını ifade etmektedir. Araştırmada, gerçekleştirilen kayıtlar aracılığıyla ulaşılan videoların sonraki süreçte tekrar incelenebilmesi ve göreve dayalı öğretim yönteminin uygulandığı süreçte gerçekleşen olayların daha sonra detaylı bir biçimde resmedilebilmesi hedeflenmiştir. Bu sayede de gözlem sürecinde araştırmacının dikkatinden kaçma ihtimali olan verilerin süreçte kaybolmasının önüne geçilmeye çalışılmıştır.

1.1. Verilerin Analizi

Çalışmanın verilerini analiz edebilmek için içerik analizinden faydalanılmıştır. Bu analiz türündeki asıl amaç araştırma sürecinde elde edilen verileri daha açık bir şekilde ifade edebilecek kavramlar ve ilişkiler ortaya koyabilmektir. (Yıldırım & Şimşek, 2011). Yani içerik analizinde birbirine benzeyen veriler, bazı ölçütler çerçevesinde birleştirilerek okuyucuların idrak edebileceği bir biçimde yeniden düzenlemektir. Bu araştırmada da birbirine benzeyen veriler belirli kavramlar şeklinde birleştirilmiş ve okuyucunun kavrayabileceği bir biçimde aktarmak amaçlandığı için içerik analizine başvurulmuştur. Analiz gerçekleştirilirken veri yığını özenli bir biçimde incelenmiş ve birkaç defa okumalar gerçekleştirilmiştir. İnceleme bitiminde bazı kodlar oluşturularak bunlar belirli kategoriler etrafında düzenlenmiştir. Örnek verilirse, öğrencilerden alınan yanıtlar doğrultusunda ‘etkili konuşma’ kategorisi oluşturulmuş ve bu kategori altında ‘yeni sözcük kullanımı, doğru anlaşılma ve kalıp ifadeler’ tarzında kodlar üretilmiştir. Bu kategoriye örnek vermek gerekirse “*Çarşıda gezdiğimizde, alışverişe çıktığımızda ‘Bakar mısınız abi?, size zahmet olmazsa gibi cümleleri söylüyorum.*” cümlesi ‘etkili konuşma’ kategorisine dahil edilerek bu katılımcı görüşünden ‘kalıp ifadeler’ kodu oluşturulmuştur.

1.2. Geçerlik ve Güvenirlik

Araştırmanın geçerlik ve güvenirliliğini sağlayabilmek amacıyla bazı durumlara dikkat edilmiştir. İlk olarak çalışılan hususla ilgili olarak etkileşim süresi uzun tutulmuştur. Bu sayede göreve dayalı yöntemin uygulandığı öğrenme ortamlarına yönelik gözlemleri genişletebilme fırsatı sağlanmıştır. Bu uygulamadan sonra ise verilerin çeşitlenmesi yolu tercih edilmiştir. Çeşitli veri toplama araçlarıyla veriler toplanmış ve bu verilerin birbirlerini destekleyici ve teyit edici bir tarzda sunulmasına önem verilmiştir. Bu işlemlerden sonra ise içerik analiziyle analiz edilen veriler ve sonuçlar katılımcılarla paylaşılmış, katılımcıların verdiği cevaplar ve yapılan transkript işleminin doğruluğu kontrol edilmiştir. Yıldırım ve Şimşek (2011) de araştırmaya katılan bireylerin düşüncelerini alma konusunda bir sakınca olmadığını ve bu düşünceleri almadaki amacın durumu mümkün olduğu ölçüde doğru ve tarafsız bir şekilde betimleme olduğunu belirtmektedir. Süreç sonunda ise benzer alanda çalışmalar yapan iki araştırmacıya ulaşılan sonuçlar gösterilmiş ve onlardan görüş belirtmeleri istenmiştir. Bu sayede çeşitli veri toplama araçlarıyla ulaşılan bulgulardan çıkan sonuçlar uzman görüşleriyle sağlam bir yapıya büründürülmeye çalışılmıştır. Ayrıca varsa farklı düşünceleri belirlemek amaçlanmıştır. Son olarak bulgular oluşturulurken katılımcı görüşleri doğrudan aktarılmıştır. Aktarım yapılırken katılımcı ifadelerinde herhangi bir düzeltmeye gidilmemiştir.

2. BULGULAR

Çalışmada görev temelli öğretim yöntemi kullanılarak öğrenci görüşleri alınmıştır. Bu görüşler önceden de değinildiği gibi çeşitli veri toplama araçlarıyla toplanmış ve farklı bulgular saptanmıştır. Toplanan verilere detaylı bakıldığında, öğrencilerin görevler esnasında farklı psikolojik duygulara büründükleri, grup içindeki iletişimde bir artışın meydana geldiği, katılımcıların Türkçe konuşma sıklıklarının artış gösterdiği, Türkçeyi düzgün bir biçimde konuşmaya özen gösterdikleri saptanmıştır. Bu verilere ek olarak görevlerin sayesinde içinde buldukları ortamlarda Türkçeyi daha rahat konuşabildikleri, görevlerden bazılarını çok beğenip bazılarını ise ısınamadıkları ve gerçekleştirilen görevlerin günlük hayatta konuşulan iletişim dili için yararlı olduğu belirlenmiştir. Bunlara ilave olarak öğrenciler Türkçenin yabancı dil olarak öğretildiği derslerde görev temelli öğretim yönteminin daha fazla tercih edilmesi gerektiğini ve ilerleyen zamanlardaki derslerde de görev temelli öğretim yönteminden yararlanılması gerektiğini vurgulamışlardır. Ayrıca öğrencilerin dinlediklerini anlama konusunda yaşadıkları problemleri büyük ölçüde atlattıkları, konuşma temposundan kaynaklanan karşıdaki kişiyi takip etme konusunda yaşadıkları zorlukları yenebildikleri ve eskisine göre dil içerisindeki çeşitli kısaltma ve kalıpları kavrayabildiklerini belirtmişlerdir.

Görev temelli öğretim yöntemi çerçevesinde uygulamaları gerçekleştiren öğrenciler çeşitli psikolojik durumlar yaşadıklarını belirtmişlerdir. Bu durumlardan ilki görevler gerçekleştirilirken öğrencilerin eğlenceli vakit geçirmesidir. Uygulanan görevler öğrencilerin hoşuna gitmiş ve bunları gerçekleştirirken çok eğlendiklerini söylemişlerdir. Bu konuyla ilgili olarak Asaf *“Hasta ziyareti canlandırmamız çok komikti. Arkadaşların canı sağ olsun bizi çok güldürdüler. Yani çok eğlendim.”* cümleleriyle gerçekleştirilen görev türüne örnek vererek içeriğinden dolayı güzel ve eğlenceli anlar yaşadığını ifade etmiştir. Onunla benzer görüşler bildiren Murat ise *“Pazar alışverişi eğlenceli bir etkinlik. İnsanlar ile insanların içinde onlarla konuşuyorsun. Abiden 1 kg domates istersin, o gülüp 1,5 kg verir. Bunlar beni eğlendirdi.”* ifadeleriyle tıpkı Asaf gibi görevler sırasında eğlendiğini ve insanlarla konuştuğunu belirtmiştir. Katılımcıların görevleri gerçekleştirirken büründükleri bir başka psikolojik durum ise kendilerini heyecanlı hissetmeleri olmuştur. Önceki süreçlerde böyle bir deneyimle karşılaşmadıkları için heyecan içerisinde olduklarını ifade eden katılımcılar, pek çok kez sabırsız bir biçimde görev sırasının kendilerine gelmesini ve görevi uygulamayı istediklerini söylemişlerdir. Nitekim Fırat *“Ben bu etkinliklerde çok heyecanlı oldum. Çünkü ben o etkinlikte param çok olup sevgilim ile konuştum ve Türkçemi geliştirmekte faydası oldu. Benim hiç sevgilim yoktu, heyecanlandım.”* sözlerini paylaşarak hayatında ilk defa bir şeyi rol icabı da olsa deneyimleyecek olmanın heyecanını yaşadığını belirtmiştir. Bunun da kendisini ziyadesiyle heyecanlandırıldığını ifade etmiştir. Bu iki durumla birlikte bazı katılımcıların görevleri gerçekleştirirken sinirli bir psikolojik duruma büründükleri de belirlenmiştir.

Örneğin Rıza “*Ben garson olup oynarken çok sinirlendim. Biraz zor oldu, güzel yapamadım.*” cümlelerini sarf ederek görevi gerçekleştirirken rolüne bürünemediği için sinirlendiğini, bunun da görevi tam anlamıyla gerçekleştirmede sıkıntı yarattığını belirtmiştir.

Video kayıtları ve gözlem notları incelendiğinde katılımcıların ifadeleriyle bu kayıtlar aracılığıyla elde edilen veriler arasında bir yakınlık bulunduğu dikkat çekmektedir. Ulaşılan verilere göre öğrenciler görevlerin bir bölümünde rol gereği, diğer bölümünde ise gerçek hayatı deneyimlerken bu süreçte türlü psikolojik duygular yaşamışlardır. Ayrıca bu psikolojik süreçlere hızlı uyum sağlamışlar ve yapmakla yükümlü oldukları görevleri yerine getirebilmek için üst düzeyde emek göstermişlerdir. Bahsi geçen bu görevler öğrencilerin kişisel özelliklerine göre onlarda farklı beklentiler oluşturmuş, bazıları için hayatta bir eksiklik hissettiği kısmı doldururken bazıları için ise uygulanması zor bir husus olarak değerlendirildiği için istenmeyen olumsuz hareketlerin görülmesine yol açmıştır.

Gerçekleştirilen görevler sonucunda ulaşılan başka bir bulgu ise uygulamalar aracılığıyla öğrencilerin grup içerisindeki iletişimlerinin değişmesi olmuştur. Grup içerisinde bireyler kendi aralarında iletişim kurarken ana dillerinden faydalanmak yerine Türkçe konuşmayı tercih etmeye başlamışlar ve bireyler arasındaki karşılıklı samimiyet ve saygının olumlu bir biçimde değiştiğini belirtmişlerdir. Bu konuya ilişkin Bayram “*Grup olarak yaptığımız etkinlikler iletişim kurmamızı sağladı. Bazı arkadaşlar ile çok konuşmuyordum ama beraber iş yaptığımız için çok konuştum onlarla. Hem de Rusça değil Türkçe konuşmayı istedik hep.*” sözlerini sarf ederek tamamlanan görevler esnasında katılımcılar arasında birbiriyle iletişim kurmayanların artık iletişime geçtiklerini belirtmiştir. Buna ek olarak ise birbirleri arasında ortak iletişim dili için Türkçeyi tercih ederek Rusçayı eskisi kadar kullanmadıklarını vurgulamıştır. Karşılıklı iletişimin gelişmesi için kelime hazinesinin de artması gerektiğini düşünen Kemal ise “*Pazar alışverişi dâhil birçok kelime öğrendim. Bendeki kelime arttıkça arkadaşları ve sizi daha iyi dinliyorum.*” ifadeleriyle yeni sözcük ve bilgi kazanımı aracılığıyla günlük yaşamda Türkçe iletişim kuranları daha verimli bir biçimde takip edebildiğini vurgulamıştır. Kemal’in bu sözlerini Özgür şu cümlelerle desteklemiştir:

“Birbirimizin anlamadık kelimeleri arkadaşlardan soruyorduk. Onlar da bilmediklerini bizden sorardılar. Bunun için çok güzel kelime bilip sokakta konuşurduk.”

Video kayıtları ve gözlem notları incelendiğinde öğrencilerin ifadeleriyle bu kayıtlar aracılığıyla elde edilen veriler arasında bir benzerlik olduğu dikkat çekmektedir. Katılımcılarla yapılan görüşmelerde elde edilen iletişim ortamının farklı bir havaya bürünmesi ve sözcük varlığının giderek artması gözlem kayıtlarında yer alan bulgularla da paralellik göstermektedir. Ek olarak video kayıtlarından elde edilen veriler incelendiğinde ise öğrencilerin görevlere verilen aralarda bile çalışmaya devam ettikleri ve aralarında gerçekleşen iletişimde günlük hayatta kullanılan sözcükleri pek çok kez kullandıkları tespit edilmiştir.

Uygulamalar sonrasında ulaşılan diğer bir bulgu ise öğrencilerin Türkçe iletişim kurma sıklığının gelişmesi olmuştur. Öğrenciler kendi grup arkadaşları ve öğretmenleriyle uzun bir şekilde Türkçe konuşmak için gayret gösterdiklerini ve bunda da önemli bir düzeye kadar başarılı olabildiklerini ifade etmişlerdir. Bu durumla ilgili olarak Hasan “*Biz bu görevleri yaparken arkadaşlarla ne görev yapacağımızı birbirimize söylüyoruz. Türkçemizi geliştirmek için onlarla hocalarımızla uzun uzun konuşuyoruz.*” şeklinde düşüncelerini paylaşmıştır. Yiğit ise “*Bu görevleri yaparken sadece ve çokça hep Türkçe konuşuyorduk. Çünkü aramızda Afgan, Suriyeli ve Yemenli arkadaşlarımız da vardı. Onlarla Türkçe konuştuğumuz her gün iletişim arttı.*” ifadelerini bildirerek uzun süre Türkçe konuşmanın iletişimi arttırdığını ve günlük konuşmaları daha sık yapabildiklerini vurgulamıştır.

Ulaşılan bulgular incelendiğinde, gerçekleştirilen görevler sonrasında öğrencilerin uygulamaları tamamladıktan sonra Türkçe konuşurken artık daha özenli hareket ettikleri, bu uygulamaların gerçek hayatta kullandıkları Türkçeyi etkili bir şekilde geliştirdiğini ve nitekim sosyal bir ortama girdiklerinde Türkçe konuşurken rahat olabildiklerini belirtmişlerdir. Örneğin bu hususla ilgili olarak Cemal “*Kelimelere*

dikkat ediyorduk. Böylece konuşmamız biraz güzel oldu. Bir lokantaya gittiğimde tavukgöğsü ve meyve suyu siparişi veririm. Eskiden arkadaş derdi hep siparişi.” sözlerini ileterek artık kelimeleri daha dikkatli kullandığını ve kendini doğru ifade etmek için çabaladığını belirtmiştir. Cemal ile aynı görüşleri paylaşan Orhan ise *“Konuşmada okul yetersiz kaldı. Başka dil öğrenmek için göreve çok çalıştım. Mesela bir lokantada arkamdan biri geldi ve Türkçe bilmiyordu. Ben ona tercüman oldum ve daha iyi hissettim. Çünkü yaptığımız göreve çok benzemişti.”* ifadelerini belirterek görev sayesinde tercümanlık dahi yapabildiğini vurgulamıştır. Son olarak bu durum ile ilgili Deniz *“Bu görevlerden sonra konuşmam çok gelişti. Çünkü her görevde durmadan konuşuyorduk. Telaffuzu zor olan kelimeleri öğrendim ve markette alışveriş yaparken rahatça konuşurum.”* görüşlerini paylaşmış ve yapılan görevlerin telaffuzdan markette alışveriş yapmaya kadar ona çok şey kattığını ifade etmiştir.

Çalışmanın geliştirilmesi sürecinde özellikle dinleme becerisine yönelik kayda değer bulgular da saptanmıştır. Bunlardan ilki öğrencilerin dinlediklerini anlama konusunda yaşadıkları sıkıntıları atlatılabildiklerini belirtmesi yönünde olmuştur. Katılımcılar, gerçek görev döngüsünde uyguladıkları etkinliklerin onlara pratik yapma şansı verdiğini, derslerdeki dinlemelere göre gerçek hayattaki dinlemelerin çok farklı olmasından dolayı bu dinlemelere görevler sayesinde alışabildiklerini ve dış dünyada kitapvari bir konuşma olmadığı için sokakta konuşulan dile adapte olabildiklerini belirtmişlerdir. Bu sayede de dinlediğini anlama probleminin minimum düzeye indiği belirlenmiştir. Bu konuyla ilgili olarak Kutay *“Türkçe baştan anlamadım. Lakin bu restoran olsun, hastane olsun, röportaj olsun beni çok yükseltti. Misal önceden konuşulduğunda çok hızlı diyordum lakin şimdi dinliyorum ve de anlıyorum.”* ifadeleriyle bahsi geçen dinlediğini anlama yetisinin gelişimini destekler nitelikte cümleler kurmuştur. Kutay’a ek olarak Talha ise *“Yani hocam çok dinledim. Önce hiç sözcük anlamadım. Sonra bir tane iki tane anladım. En sonda sözdeki kelimelerin çoğunu anladım. Anlamam çok gelişti.”* cümlelerini söylemiş ve süreç içerisinde dinlediğini anlama becerisinin adım adım nasıl geliştiğini sözcük üzerinden kaba bir hesapla aktarmıştır.

Katılımcıların bu görevler sürecinde üzerinde durdukları diğer bir durum ise konuşma temposuyla ilgili olmuştur. Öğrenciler görevler esnasında Türk bireylerle doğrudan muhatap oldukları için çoğu zaman onların konuşma tempolarına yetişemediklerini belirtmişler ve genellikle daha yavaş olmalarını istediklerini ifade etmişlerdir. Süreç sonlarında ise bu konuda daha kabiliyetli bir konuma geldiklerini ifade ederek karşısında konuşan kişinin sözlerini daha az kestiklerini vurgulamışlardır. Mesela bu duruma yönelik olarak Yasemin *“Dışarıda Türk insanla röportaj yapıyorum ama hızlı olduğu için hep elimle yavaş diyorum. Çünkü anlamıyorum. Bundan yeni soru soramıyorum. Hep elimle yavaş yavaş yapınca adam da elime baktı. Utandım. Ama son günlerde bu olmadı. Yani çok az oldu. Eskiden çoktu.”* söylemleriyle gerçekleştirdiği bir görevden örnek vererek konuşma temposunu anlamada ne kadar sıkıntı yaşadığını belirtmiştir. Hatta bunun beden dilini etkilediğini ifade ederek son görevlerde artık bu sıkıntıyı çok az yaşadığını vurgulamıştır. Aynı problemi dile getiren bir diğer katılımcı Tuğçe ise *“Türk insana anlamıyorum dedim hızlı konuştu. Anlamadım dedi hızlı konuştu. Ama ben yavaş olsun istedim. O yüzden anlamadım dedim. Sonra görevlere çalışırken buna çok dikkat ettim. Arkadaşla da konuştum ve hep hazır gittim. Sonra büyük şekilde anlamaya başladım.”* sözlerini paylaşarak Yasemin ile aynı konulara değinmiş ve görevlere daha hazır bir halde gidince artık daha rahat bir şekilde konuşma temposunu anlayarak dinleyebildiğini söylemiştir.

Katılımcılar dinlemeyle ilgili olarak en son ise çeşitli kısaltma ve kalıplara ilişkin görüş belirtmişlerdir. Dil kalıpları içerisinde yer alan bu ifadeleri başta anlayamadıklarını ve bunları birer sözcük sandıklarını ifade etmişlerdir. Daha sonra ise bu ifadeleri aslında bildiklerini ama kısaltıldığı için kavrayamadıklarını söylemişlerdir. Örneğin bu durumla ilgili olarak Timur *“Konuştuğum kadın bana ‘Gitcez nolcak?’ dedi. Dedim ne dedi bu insan. Sonra başka bir kadın ‘De hadi ya!’ dedi. Onu da anlamadım. Sonra sordum ve öğrendim. Onlar sözcükleri kısaltıyormuş. Ben de böylece farklı sözleri öğrendim ve kullandım. Dinlerken de anladım.”* cümlelerini paylaşmış ve dil kullanıcılarının konuşurken yaptıkları kısaltmaları ve kalıpları

başta bilmediği için anlayamadığını belirtmiştir. Daha sonra ise görevler sayesinde bunları daha iyi kavrayabildiğini ve artık kendisinin de günlük yaşamında bu tarz ifadelerle konuşmasında yer verdiğini yukarıdaki sözcükler aracılığıyla paylaşmıştır.

Dinleme becerisiyle ilgili olarak katılımcıların belirttiği görüşleri karşılaştırmak için video ve gözlem kayıtlarına bakıldığında büyük oranda birbirini destekleyici verilere ulaşılmıştır. Özellikle katılımcıların dinlediklerini anlama konusunda yaşadıkları ilerleme hem gözlem hem de video kayıtlarından anlaşılmaktadır. Katılımcıların beden dilleri süreç başlarında dinlediklerini anlamada yaşadıkları sıkıntıyı belirgin bir biçimde göstermiştir. Ayrıca video kayıtları incelendiğinde katılımcıların yüzlerinde oluşan mimik ve jestler de bu konuda yaşadıkları sorunu açıkça ortaya koymuştur. Fakat süreç sonlarında bahsi geçen durum çok fazla gözlemlenmemeye başlanmış ve öğrencilerin anladığını belli eden yüz ve beden ifadeleri kendilerini net bir biçimde ortaya koymuştur. Bununla beraber hem konuşma temposuna hem de dil kalıplarına ilişkin veriler de gözlem ve video kayıtlarıyla benzerlik göstermektedir. Katılımcıların üzerinde durdukları konuşma temposunu yakalayamama sorunu özellikle röportaj etkinliğinde açık bir şekilde görülmüştür. Çünkü katılımcılar dış mekânda Türk bireylerle çeşitli konularda röportaj yapmaya çalışırken onların konuşma hızlarına yetişememeleri video kayıtlarından detaylı bir şekilde görülmektedir. Buna ek olarak dil kullanımında yapılan kısaltmaları duyduklarında da ne anlama geldiğini bilmedikleri süreç boyunca yapılan gözlemlerde de saptanmıştır. Bu durumlar görev çerçevesinin sunum ve dile odaklanma aşamalarında öğrenciler tarafından dile de getirilmiştir. Bu aşamalarda öğrencilerle karşılıklı paylaşım gerçekleştirilip çeşitli açıklamalar yapıldıktan sonra yeni yapılan görevlerde bahsi geçen problemlerin çok fazla bir şekilde yaşanmadığı gözlemlenmiştir. Ayrıca video kayıtları incelendiğinde konuşma temposuna dair yaşanan sıkıntı da son görevlere doğru artık iyice azalmış ve yerini bireyler arasında sağlıklı ve akıcı bir diyaloga bırakmıştır.

Gerçekleştirilen uygulamalar sürecinde tutulan gözlem notları ve yapılan video kamera görüntüleri öğrencilerin ifade ettikleri görüşlerle önemli bir şekilde yakınlık göstermektedir. Gözlem notları ve video görüntüleri incelendiğinde öğrencilerin sözcükleri eskiye göre daha doğru bir şekilde seslettikleri ve harfleri tam anlamıyla kullanarak konuşabildikleri belirlenmiştir. Ayrıca sadece kendileriyle yetinmeyip grup arkadaşlarının da konuşmalarını takip ettikleri ve onları daha dikkatli olarak iyi bir iletişime yönlendirdikleri görülmüştür. Görevler gerçekleştirilirken ve bu görevler sonuçlandırılırken öğrencilerin eskisine nazaran artık daha etkili bir şekilde Türkçe konuşabildikleri ve dinleyebildikleri video görüntülerinden tespit edilmiştir. Dinlediğini anlayabilmek için öğrenciler ayrıca gayret sarf etmişler ve çabalarının sonuçlarını da olumlu bir şekilde alabilmişlerdir. Son olarak ise sınıf dışı ortamlarda uygulanan görevlerde öğrencilerin önemli bir derecede özgüvenli davrandıkları ve gerçek hayattaki iletişim diline sıklıkla başvurdukları saptanmıştır.

SONUÇ

Araştırmada yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde göreve dayalı dil öğretim yönteminin tercih edilmesinin, dilin iletişimsel niteliğini ön plana çıkarıp çıkarmadığını video kayıtları, katılımcı görüşleri ve gözlemler aracılığıyla değerlendirmek hedeflenmiştir. Çalışma verilerinden ulaşılan sonuçlara göre göreve dayalı öğretim yöntemi, grup içi iletişimi artırmada etkili olmuş, katılımcıların Türkçe konuşma sıklıklarını artırmış ve düzgün bir şekilde Türkçe konuşmaya dikkat edilmesine imkân tanımıştır. Ayrıca yöntem, katılımcıların girdikleri ortamlarda Türkçeyi daha rahat konuşabilmelerine zemin oluşturmuştur. Bunlara ek olarak ise yöntem bünyesinde gerçekleştirilen görevlerin günlük iletişim dili için yararlı olduğu belirlenmiştir. Alanyazına bakıldığında benzer sonuçlara ulaşılan başka çalışmaların da olduğu görülmektedir. Wesche (2000), görevi yerine getirmeye çabalayan öğrencilerin diğer öğrencilerle etkileşime geçtiğini, bunun da kapasitelerinin üzerine çıkarak dili daha sonraki süreçlerde kullanabilmek için hedef dilin kullanımıyla ilgili bilgiler ile kendi bilgisini örtüştürebilmesini sağladığını belirtmektedir. Böylelikle de örtüştürülen bilginin içselleştirilebileceğine değinmektedir. Haliyle dili doğal ortamlarda

kullanma fırsatını da sağladığını belirtmektedir. O halde öğrencilerin etkileşim içerisine girerek dili içselleştirmesi ve doğal ortamlarda dili daha rahat kullanabilmesinin istendiği durumlarda göreve dayalı dil öğretim yönteminden faydalanılabileceği görülmektedir.

Göreve dayalı öğretim sayesinde katılımcılar konuşma becerilerine daha çok eğilerek Türkçeyi daha etkili bir biçimde kullanabilmişlerdir. Bu durumla ilgili olarak Yaylı ve Yaylı (2011) da bireylerin hem konuşma hem de yazma uygulamalarında çeşitli diller kullandıklarını belirterek, görev çerçevesinde yapılan konuşmaların kişilerin günlük hayatta gereksinim duyabilecekleri türe yakın olduğunu ifade etmektedir. Ayrıca bu görevler esnasında öğrencilerin günlük hayattaki dili kullanmalarına destek olunması ve hazırlıksız konuşmalara imkân tanınması gerektiğini de söylemektedir. Bu yüzden görev temelli öğretim yönteminin süreç içerisine yayılması ve uygulanabileceği kadar uygulanmasının, bireylerin kurdukları cümlelerin uzunluğunun artmasına yardımcı olabileceği düşünülmektedir. Ek olarak bu durumun gerçek hayattaki iletişim dilini öğrencilere benimsetme konusunda da faydalı olabileceği görülmektedir. Zaten Richards ve Rodgers (2001) da sınıf içerisinde öğrencilere rol verip canlandırma veya bilgiyi tahmin etme gibi görev temelli uygulamaların, öğrencileri iletişime ve etkileşime sokarak konuşma becerilerini geliştireceğinden bahsetmektedir. Bu konuya ek olarak İşcan ve Karagöz (2016) konuşma becerisinin tüm teorilerin pratiğe dönüştürüldüğü ve tüm bilgileri bir anda dilimiz yoluyla kullandığımız bir alan olduğunu vurgulayarak bu becerilerin gerçeğe yakın uygulamalarla geliştirilmesi gerektiğini ifade etmektedir. Bu durumda, öğrenenlerin konuşma becerilerinin geliştirilerek daha etkili iletişim kurmalarının istendiği durumlarda görev temelli öğrenme yöntemine başvurulabileceği anlaşılmaktadır.

Yöntem bünyesinde ifade edilen cümlelerin sesletimine dikkat edilmesi ve söylenen sözcüklerin zenginleştirilerek artırılması, öğrencilerin konuşurken kendilerini daha rahat ifade etmelerine katkıda bulunacak, ayrıca Türkçe düşünme hazinesine fayda sağlayacaktır. Göçer (2017a) de bu durumun, katılımcıların dil becerisini kazanmada ve bu becerileri kullanma deneyimi sağlamada çok önemli olduğunu belirtmektedir. Çünkü bahsi geçen uygulamaların, bireylerin inisiyatif alma, karar verme ve görevi uygularken çerçevesi belirli bir izleni içerisinde hareket etmesine olanak tanıyacağını ve kişilerin daha üst düzey öğrenme gerçekleştirebilmelerine fırsat sunacağını ifade etmektedir. Bu araştırmada da öğrenciler aynı biçimde deneyimler geçirmişler ve özellikle karar verebilme hususunda özgüvenli davranabilmişlerdir. Bu yüzden günlük yaşamda bireylerin hızlı karar vermeleri gereken ya da bir iletişim esnasında kriz ortamını yönetmeleri gerektiğinde gerçekleştirdikleri görevlerin onlara bir rehber gibi yol gösterebileceği düşünülmektedir. Çünkü Brown ve Yule (1983), konuşma esnasında başvurulan kelime ve cümle kalıplarının büyük bir oranda tekrar edildiğini, hatta bireylerin birbirlerinin konuşmalarını keserek konuşma sürecine dâhil olduklarını belirterek konuşma dilinde cümlelerin her zaman düzgün bir şekilde aktarılamayacağını belirtmişlerdir. Bundan dolayı da görev odaklı öğretim yönteminin bu gibi durumları ortadan kaldırmada etkili olacağı görülmektedir.

Ulaşılan bulgulara detaylı bakıldığında görev temelli öğretim yönteminin, birbirinden ayrı milletlere ait olan bireylerin aynı ortamda buluşabilmesine olanak vererek ortak bir iletişim dilinde buluşmaya katılımcıları ittiği belirlenmiştir. O halde iletişim dili olarak sadece Türkçenin kullanılmasının istendiği durumlarda ve dilin iletişim boyutunun önemini artırma konusunda görev temelli öğretim yöntemine başvurulabilir. Yaylı ve Yavuz (2008) da yaptıkları çalışmada bu verilere benzer sonuçlar saptamıştır. Öğrencilerin grup çalışmasının çoğunlukla dil gelişimleri bakımından yararlı olduğunu ifade ederek; görev temelli öğretim yönteminin farklı düşünceleri öğrenme ve bireyler arasında öğrenebilme imkânı sunduğu için çok yararlı olduğunu belirtmişlerdir. O halde derslerinde grup çalışmalarını ön planda tutmak isteyen ve gruptaki bireylerin de birbirinden öğrenmelerini sağlamaya çalışan öğreticiler Türkçe derslerinde bu yöntemden faydalanabilirler. Çünkü ulaşılan bulgulara göre bu metot akran öğrenmesine de fırsat tanıdığı için etkileşimi üst seviyede tutmak isteyen öğreticiler, derslerinde bu metodun çerçevesine dikkat ederek bir izleni hazırlayabilirler. Ayrıca Gücüyeter, Şeref ve Karadaoğan (2019) da sosyal etkinlikler yönünden

zengin bir öğrenme ortamının oluşturulmasının motivasyonu ve performansı olumlu yönde etkilediğini belirterek etkileşim seviyesine dikkat çekmektedir.

Bulgular incelendiğinde öğrencilerin dinlediğini anlama noktasında ve dinlemeyle ilgili bazı hususlarda problemler yaşadıkları saptanmıştır. Bu durumun da dinleme sürecine olumsuz etki ettiği görülmüştür. Literatür incelendiğinde benzer sonuçlara ulaşılan başka çalışmaların da olduğu görülmektedir. Örnek olarak Melanlıoğlu (2016), Bosna-Hersek'te Türkçeyi yabancı dil olarak öğrenen bireylerin dinleme alışkanlıkları üzerine yaptığı çalışmada katılımcılarla dinleme becerisine yönelik görüşmeler gerçekleştirmiştir. Bu görüşme verilerine göre öğrencilerin dinleme alışkanlığı veya dinlediğini anlama konusunda yeterli birikime sahip olmadıklarını belirlemiştir. Bunu da düzeltmenin yolunun dinleme becerisine yönelik derslerin artırılarak daha fazla uygulamaya yönelik etkinliklere yer verilmesinden geçtiğini vurgulamıştır. Saptanan bu sonuç, çalışmanın da bulgularıyla örtüşmektedir. O halde öğrencilerin dinleme konusundaki becerilerini geliştirebilmek için dinlemeye yönelik etkinliklerin çeşitlendirilmesi ve dinlediğini anlama konusunda yaşadıkları sıkıntıları atlatabilmeleri için daha çok gerçek yaşama yönelik uygulamaların yaptırılması gerektiği çalışmaların sonuçlarından anlaşılmaktadır.

Bulgulara bakıldığında görev temelli öğretim yönteminin bireylerin günlük hayatta kullanılan dile yakın olmalarına olanak tanıdığı belirlenmiştir. İzadpanah (2010) metot çerçevesinde tercih edilen görevlerin gerçek hayata uyum sağlama konusunda fırsat vermesi gerektiğini belirterek bu görevlerin gerçek yaşama yönelik bir köprü özelliği taşıması gerektiğini bildirmiştir. Dolayısıyla kurgulanan görevlerin, gerçek hayattaki dil kullanımı gibi kullanımının sağlandığında nasıl faydalarının olacağı belirlenerek, bu yararlar göz önünde bulundurularak görevlerin gerçekleştirilmesinin gerektiğini vurgulamaktadır. Zaten Skehan (1996) da göreve dayalı öğretim yönteminde dilin, günlük hayatta olduğu gibi mantıklı bir şekilde sunulmaya çalışıldığını ve yine bu yöntemde dilin amaç değil araç olduğunu vurgulamaktadır. Kayır ve Arı (2018) da öğrencilerin, röportaj yapmak, mektup yazmak veya bir arkadaşına hediye etmek gibi görevler içeren gerçek hayatla ilişkili öğrenme ortamlarında daha üst düzey bir seviyede öğrenme gerçekleştirebildikleri üzerinde durmuştur. Bu sebeple kişilerin yapaylıktan uzak ve görüşlerini daha etkili ifade etmesinin istendiği durumlarda göreve dayalı öğretim yönteminden istifade edilebilir.

Tüm bu sonuçlar ve ulaşılan bulgular vasıtasıyla görev temelli öğretim yönteminin kullanımıyla ilgili şu öneriler sunulabilir:

- Türkçenin yabancı dil olarak öğretildiği ortamlarda iş birliğine dayanan etkinlikler gerçekleştirmek ve grup içi iletişimin sağlıklı bir şekilde yürütülmesinin amaçlandığı durumlarda göreve dayalı öğretim yönteminden faydalanılabilir.
- Öğrencilerin telaffuz becerilerini geliştirebilmek ve Türkçe konuşma sıklıklarını artırmak için göreve dayalı öğretim yöntemine başvurulabilir.
- Öğrencilerin sosyal yaşam çevrelerinde konuşulan dile aşina olabilmeleri ve bu dili kavrayabilmeleri için bu yöntemden yararlanılabilir.
- Farklı ülkelerden ve farklı ırklardan oluşan bir öğrenci grubunun tek bir dil olarak Türkçe konuşmalarının istendiği zamanlarda göreve dayalı öğretim yöntemi öğrenme sürecinde kullanılabilir.
- Öğrencilerin dinlediğini anlama becerilerini geliştirebilmek ve dinlediklerini daha iyi kavrayabilmeleri isteniyorsa bu yöntemde başvurulabilir.
- Eğer öğrenciler konuşma temposundan kaynaklanan bir anlama problemi yaşıyor ve dil kısaltmalarını da kavrayamıyorsa görev temelli öğretim yönteminin uygulama çerçevesi içerisinde bu sıkıntıların giderilmesi için belirli görevler oluşturulabilir.

- Öğrencilerin dili daha işlevsel kullanmaları ve kendilerini daha rahat ifade etmeleri isteniyorsa bu yöntemin avantajlarından faydalanılabilir.

Çatışma Beyanı: Bu çalışmanın hazırlanması ve uygulanması aşamalarında yazarlar arasında herhangi bir çıkar çatışması yaşanmamıştır.

KAYNAKLAR

- Akbal, B. (2008). *Yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde görev odaklılık üzerine uygulamalı bir çalışma*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). İstanbul Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Akbulut, N. (2014). *Teaching English to young learners through task-based language teaching* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Pamukkale Üniversitesi/ Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Denizli.
- Brown, G. A. & Yule, G. (1983). *Teaching the spoken language*. Cambridge University.
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün, Ö., Karadeniz, Ş. & Demirel, F. (2014). *Bilimsel araştırma yöntemleri* (18. Baskı). Pegem Akademi.
- Cebeci, N. (2006). *The effectivity of task-based activities on vocabulary competence designed in accordance with the common European framework* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Trakya Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne.
- Creswell, J. W. (2014). *Nitel, nicel ve karma yöntem yaklaşımları – araştırma deseni* (4.Baskı). Selçuk Beşir Demir (Çev.). Eğiten Kitap.
- Ellis, R. (2003). *Task based language learning and teaching*. Oxford University.
- Göçer, A. (2017a). Görev temelli öğrenme yönteminin Türkçenin ikinci dil olarak öğretiminde kullanımı, özellikleri ve işlevleri. *International Journal of Language Academy, Türkçenin Eğitimi ve Öğretimi Özel Sayısı*, 5(2), 313-328. <http://dx.doi.org/10.18033/ijla.3570>
- Göçer, A. (2017b). Türkçenin ikinci dil olarak öğretiminde iletişimsel yöntemin özellikleri, kullanımı ve işlevleri. *International Journal of Languages' Education and Teaching*, 5(4), 1-16. <http://dx.doi.org/10.18298/ijlet.2087>
- Güçüyeter, B., Şeref, İ. & Karadoğan, A. (2019). Tutor destekli öğretim modeli'nin yabancı öğrencilerin Türkçe konuşma becerilerine ve kaygı düzeylerine etkisi. *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 64, 535-552. <https://doi.org/10.14222/Turkiyat4054>
- Hismanoğlu, M. & Hismanoğlu, S. (2011). Task-based language teaching: what every EFL teacher should do. *Procedia Social and Behavioral Sciences*, 15, 46-52. <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2011.03.049>
- Izadpanah, S. (2010). A study on task-based language teaching: From theory to practice. *US-China Foreign Language*, 8(3), 47-56. <http://www.davidpublisher.org/Home/Journal/UCFL>
- İşcan, A. & Karagöz, B. (2016). Yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde konuşma becerisi kazandırmada filmlerin kullanımı. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 20(4), 1265-1278. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/265454>
- Jeon, I. & Hahn, J. (2006). Exploring EFL teachers' perceptions of task-based language teaching: A case study of Korean secondary school classroom practice. *Asian EFL Journal*, 8(1), 123-143. <http://www.asian-efl-journal.com>
- Johnson, A. P. (2015). *Eylem araştırması el kitabı* (2.Baskı). Yıldız Uzuner ve Meltem Özten Anay (Çev.). Anı.
- Karadağ, B. F. & Göçer, A. (2018). Türkçenin yabancı dil olarak öğretiminde drama yönteminin akıcı konuşma üzerindeki rolü. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 7(1), 431-446. <http://dx.doi.org/10.7884/teke.4142>
- Kargı, B. (2014). Yabancı dil öğretimine "eylemsellik" bağlamında öğrenen odaklı bakış. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 33(2), 357-366. <http://10.7822/omuefd.33.2.2>
- Kayır G. & Arı, A. (2018). Türkçe ve Türk kültürü dersi'nde görev temelli etkinliklerin İsviçre'de yaşayan Türk çocuklarının akademik başarı ve motivasyonlarına etkisi. *Turkish Studies*, 13(19), 1125-1146. <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.13952>

- Melanlıoğlu, D. (2016). Bosna Hersek örneğinde yabancı dil olarak Türkçe öğrenen çocukların dinleme alışkanlıkları. *Avrasya Etüdüleri*, 50(2), 529-546. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/avrasya>
- Merriam, S. B. (2013). *Nitel araştırma – desen ve uygulama için bir rehber*. Selahattin Turan (Çev.). Nobel.
- Patton, M. Q. (2014). *Nitel araştırma ve değerlendirme yöntemleri*. Mesut Bütün ve Selçuk Beşir Demir (Çev.). Pegem Akademi.
- Prahu, N. S. (1987). *Second language pedagogy*. Oxford University.
- Richards, J. C. & Rodgers, T. S. (2001). *Approaches and methods in language teaching*. Cambridge University.
- Richards, J. C. (2002). Addressing the grammar gap in task work. J. C. Richards, W. A. Renendya (Ed.), *Methodology in language teaching* içinde (p. 153-166). Cambridge University.
- Selim, İ. (2015). *Görev odaklı dil öğretimi ile Arapça dil bilgisi öğretimi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Gazi Üniversitesi/Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Skehan, P. (1996). Task-based instruction. *Language Teaching*, 36, 1-14. <https://www.cambridge.org/core/journals/language-teaching>
- Şahin, M. (2019). *Görev temelli dil öğretim yöntemi'nin Türkçeyi yabancı dil olarak öğrenenlerin konuşma becerilerinin geliştirilmesinde kullanımı* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi/Sosyal bilimler Enstitüsü, Nevşehir.
- Wesche, M. (2000). Content-based, task-based, and participatory approaches. Russell N. Campbell and William E. Rutherford (Ed.), *Techniques and principles in language teaching* (Second Edition) içinde (p. 137-158). Oxford: Oxford University.
- Willis, J. (1996). *A framework for task-based learning*. Longman Limited.
- Yaylı, D. (2004). *Göreve dayalı öğrenme yönteminin Türkçenin yabancı dil olarak öğretiminde uygulanması ve bu uygulamaya ilişkin öğrenci görüşleri* (Yayımlanmamış doktora tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Yaylı, D. & Yavuz, M. A. (2008). Göreve dayalı öğrenme yönteminin yabancı dil olarak Türkçe öğretimine uygulanmasına ilişkin sorunlar. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2(24), 58-68. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/pauefd>
- Yaylı, D. & Yaylı, D. (2011). Yabancı dil öğretimi yaklaşımları ve yöntemleri. Derya Yaylı ve Yasemin Bayyurt (Ed.), *Yabancılar Türkçe Öğretimi* içinde (s. 7-28). Anı.
- Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2011). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (8. Tıpkı basım). Seçkin.
- Yin, R. K. (2009). *Case study research- design and methods* (4th Edition). SAGE.
- Yorulmaz, M. (2009). *Göreve dayalı öğretim yönteminin Türkçenin yabancı dil olarak öğretiminde dinleme becerisinde kullanılmasının avantajları* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Trakya Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne.

Makale türü / Article type: Araştırma / Research

Partileşme Sürecinde İdeolojik Söylem: Demokrasi ve Atılım Partisi ve Gelecek Partisi Programlarında Adalet ve Kalkınma Partisi Eleştirisi

Ideological Discourse in the Process of Partying: Justice and Development Party (AK Parti) Criticism In Democracy and Progress Party's (DEVA) and the Future Party Programs

Dr. Öğr. Üyesi Hacı Hasan Saf

Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, İletişim Fakültesi, hasansaf@cumhuriyet.edu.tr

ORCID: 0000-00002-7778-0258

Özet

Modernleşme süreci ile artan siyasal katılım, insan haklarının genişlemesi ve bireylerin yönetimde daha fazla söz sahibi olması gibi unsurlar demokratik ortamı geliştirmiş, bu da siyasal partilerin önemini artırmıştır. Siyasi partilerin siyasal açıdan birer güç unsuru haline gelmesi, partileşme sürecini niceliksel olarak geliştirmiştir. Bu konu hakkında kriz teorisi, parlamento dışında doğan partiler, kuşaksal yaş ve fonksiyon gibi yaklaşımlar ortaya atılmıştır. Partileşme sürecinde gerçekleştirilen ideolojik söylem ise partilerin neyi eleştirdiğini, kurumsal kimliklerini ve yukarıda bahsedilen hangi yaklaşım çerçevesinde partileştiklerini ortaya koymaktadır. Bu durumdan hareketle ülkemizde partileşme sürecinde olan Demokrasi ve Atılım (DEVA) Partisi ile Gelecek Partisi'nin ideolojik söylemi nasıl araçsallaştırıldığının incelenmesi araştırmanın amacını oluşturmaktadır. Çalışmada Demokrasi ve Atılım (DEVA) Partisi ile Gelecek Partisi'nin parti programları iktidarı eleştiri ve kendi ideolojisini söylemleştirme çerçevesinde Foucaultcu Söylem Analizi yöntemi ile analiz edilmiştir. Demokrasi ve Atılım (DEVA) Partisi'nin hem iktidar muhafazakarlığını eleştirerek hem de kendi ideolojisini araçsallaştırarak ideolojik söylem inşa ettiği görülmüştür. Gelecek Partisi'nin programında ise yalnızca iktidar eleştirisinin varlığından söz edilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Partileşme süreci, İdeolojik söylem, Foucaultcu Söylem Analizi.

JEL Sınıflandırması: D72, P48

Abstract

Increasing political participation with the modernization process, the expansion of human rights and the fact that individuals have more say in management have developed the democratic environment, which has increased the importance of political parties. The political parties becoming an element of political power have quantitatively improved the process of partyization. Approaches such as crisis theory, parties born out of parliament, generational age and function have been introduced. The ideological discourse made in the process of partying reveals what the parties criticized, their institutional identities and within which framework they were partying. Based on this situation, the purpose of the research is to examine how the Democracy and Progress Party's (DEVA) and the Future Party are instrumentalized in the process of partyization in our country. In the study, the party programs of the Democracy and Progress Party's (DEVA) and the Future Party were analyzed by Foucauldian Discourse Analysis method in the framework of criticizing the power and discourse of its own ideology. It was seen that the Democracy and Progress Party's (DEVA) built ideological discourse both by criticizing the conservatism of political power and instrumentalizing its own ideology. In the program of the Future Party, only the critique of power is mentioned.

Keywords: The process of partying, Ideological discourse, Foucauldian Discourse Analysis

JEL Classification: D72, P48

GİRİŞ

Demokrasinin yerleşmeye başlaması çeşitli koşullar altında gerçekleşmiştir. Modernleşme, katılımın artması, bireylerin hak ve özgürlüklerinin tanımlanması bunlardan yalnızca bazılarıdır. Bu unsurların yanında demokrasinin siyasal yaşamda da gün yüzüne çıkması için siyasal partilerin kurulması ve kurumsallık adına partileşmesi önemlidir. Bu çerçevede değerlendirildiğinde ülkemizde partileşme sürecinde bulunan Demokrasi ve Atılım (DEVA) Partisi ile Gelecek Partisi'nin, partileşme teorileri ekseninden bakıldığında kriz teorisi, parlamento dışında doğan partiler, kuşaksal yaş ve fonksiyon yaklaşımlarına benzer şekilde ortaya çıktıkları görülmektedir.

Demokrasinin gereklerinden olan partileşme sürecinde gerçekleştirilen ideolojik söylem, hem partinin ideolojik konumunun seçmenlere duyurulması hem de kurumsallığın gerçekleştirilmesi için önemli bir yer tutmaktadır. Toplumun şekillendirmek adına inşa edilen ve toplum içerisinde de dönüşümler yaşayan söz dizisi olarak adlandırılabilir söylemin siyasal anlamda toplumlara harekete geçirmek için temellendirilen ideoloji ile kaynaşmasıyla ortaya çıkan ideolojik söylem ise hem siyasal iktidar hem de muhalif unsurlar tarafından araçsallaştırılmıştır. Yeni kurulan ve partileşme sürecinde olan DEVA Partisi ve Gelecek Partisi de ideolojik söylemi iletişim çalışmalarında kullanmışlardır. Daha çok Adalet ve Kalkınma Partisi (AK Parti) içerisinde yer alıp görev yapan siyasilerden kurulan DEVA Partisi ve Gelecek Partisi'nin ideolojik söylemi nasıl konumlandıkları ise bilinmemektedir.

Çalışmada partileşme sürecinde inşa edilen ideolojik söylemin çözümlenmesi amaçlanmıştır. Bu amaçtan hareketle DEVA Partisi ve Gelecek Partisi'nin parti programları analiz edilmiştir. Örneklemin analizinde iktidar ve muhalif unsurları barındırmasından dolayı söylemi iktidar ilişkileri çerçevesinde açıklayan Foucaultcu Söylem Analizi (FSA) yöntem olarak kullanılmıştır. Analizde aşağıdaki hipotezler sınanmıştır:

H₁: DEVA Partisi ideolojik söylemi daha çok AK Parti muhafazakârlığına eleştiriler çerçevesinde inşa edilmiştir.

H₂: DEVA Partisi ideolojik söylemi daha çok liberal demokrasinin temel ilkeleri çerçevesinde inşa edilmiştir.

H₃: Gelecek Partisi ideolojik söylemi daha çok AK Parti muhafazakârlığına eleştiriler çerçevesinde inşa edilmiştir.

H₄: Gelecek Partisi ideolojik söylemi daha çok muhafazakârlığın temel ilkeleri çerçevesinde inşa edilmiştir.

Her iki parti programı da demokrasi, hukuk, siyaset, ekonomi, toplum, teknoloji, kültür sanat ve spor, güvenlik, dış politika ve çevre olmak üzere on başlık altında toplanmıştır. Bu konu başlıkları çerçevesinde gerçekleştirilen analiz sonucunda H₁ H₂ ve H₃ hipotezleri kabul edilmiş, H₄ hipotezi ise reddedilmiştir.

1. PARTİLEŞME SÜRECİNDE TEMEL YAKLAŞIMLAR VE DEMOKRASİ VE ATILIM PARTİSİ İLE GELECEK PARTİSİ'NİN KONUMU

Demokrasinin gereği olarak ortaya çıkan ve temsil ile katılım açısından değerli görülen partileşme süreci, çeşitli yaklaşımlar çerçevesinde değerlendirilmektedir. Bu yaklaşımlar modernleşme teorisi, kriz teorisi, seçim dönemi ve parlamento durumu ile parti tipolojisi olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu başlık altında DEVA Partisi ile Gelecek Partisi'nin kuruluş süreci yukarıda bahsedilen yaklaşımlar perspektifinde tartışılacaktır.

Siyasal egemenliğin aristokrasi, oligarşi ve tekrasi benzeri yönetimlerde olduğu gibi sınırlı bir toplumsal gruba tesis edildiği ülkelerde, toplumun geri kalanının iktidarda söz sahibi olmadığı ortadadır. İktidarın, egemenliğin ve onun kaynaklarının toplumun tamamına sunulduğu ülkelerde ise bireylerin iktidara talip olma ve siyasal katılım için birleştiği, çeşitli organizasyonlar kurduğu görülmektedir. Bu nedenle

egemenliğin ve iktidarın toplumun tamamı tarafından ulaşılabilir olduğu inancı herkes tarafından kabul görmelidir. Bu çerçevede genel oy ilkesi ile temel insan hakları ve özgürlüklerin toplumca kabulü, siyasi partilerin kurulmasında ve gelişerek ilerlemesinde önemli bir rol oynamaktadır (Dursun, 2014: 253).

Siyasi partilerin kuruluşlarıyla ilgili birçok teori ortaya atılmıştır, bunların ilki modernleşme teorisidir. Modernleşme teorisine göre partilerin ortaya çıkışı, yer aldığı toplumda meydana gelen modernleşmenin bir gereğidir. Kuruluş aşamalarının gerçekleştiği toplumda modernleşme süreci tam olarak tamamlanmamışsa siyasi partilerin işlevsel bir etkinliğinden söz edilememektedir (Dursun, 2014: 255). Ülkemizde özellikle kuruluş süreciyle modernleşme adına gerçekleşen çalışmalar, çok partili yaşama geçme çabalarını da içerisinde barındırmaktadır. Askeri darbeler ve parti kapatmalar gibi çeşitli modernleşmeye aykırı çatışmalarla kesintiye uğrayan demokratikleşme hedefi, gelişmekte olan bir ülke olarak Türkiye Cumhuriyeti'nde tam olarak gerçekleştirilememiştir. Modernleşme teorisi çerçevesinde modernleşmeyi demokrasi açısından tanımlayan kriterlere (medyanın ekonomi-politiği, medya içeriğinde ideoloji, siyasi ayrımcılık ve yurttaşların siyasal özgürlüğü gibi) de bakıldığında yeni kurulan partiler olan DEVA Partisi ile Gelecek Partisi'nin siyasal hayata katıldığı ortam, bu teori açısından sorunludur. Her iki parti de AK Parti'nin içerisindeki politikacılar tarafından kurulduklarından ve direkt olarak iktidar partisine rakip olarak görüldüklerinden iktidara yakın medya kuruluşları tarafından içeriğe dahil edilmemektedirler. Daha çok sosyal medya unsurları çerçevesinde gerçekleşen siyasal iletişim çalışmaları da geniş kitlelere ulaşamamaktadır.

Modernleşme teorisi kapsamında değerlendirilecek bir diğer unsur da partilerin finansman durumudur. Ülkemizde siyasal partilerin finansmanı, bağışlar, üye aidatlarından ve Hazine ve Maliye Bakanlığı ödeneğinden karşılanmaktadır. Ancak bakanlık ödeneği %10'luk seçim barajını geçen partilere ödenmektedir. Bu da yeni kurulan ve mecliste geniş temsil fırsatı bulamayan partiler için rekabet açısından sorun teşkil etmektedir. Böylece Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM) içerisinde bir milletvekili bulunan DEVA Partisi ve TBMM'de temsil edilmeyen Gelecek Partisi'nin bu teori çerçevesinde modernleşme teorisine uymayan süreçlerle meydana geldiği söylenebilir.

Siyasi partilerin kuruluşuna etki ettiği düşünülen bir diğer yaklaşım da toplumsal bunalımlardır. Bu çerçevede sunulan görüşler kriz teorileri olarak karşımıza çıkmaktadır. Siyasi meşruluk bunalımı (krizi), siyasal katılım bunalımı ve bütünleşme bunalımı; kriz teorilerini açıklamak için ortaya atılmış alt başlıklardır (Dursun, 2014: 256-257). Meşruluk krizine bakıldığında, bir toplumda ülkeyi kimin yöneteceği konusundaki fikir ayrılığının oluşması bu krizin nedeni olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu durumun temelinde ülkeyi yönetenlerin yönetim konusundaki beceri ve bilgisinin düzeyi ile egemenliğin asıl kaynağı olan halkın gözündeki meşruluk durumu yatmaktadır. Bahsedilen iki sorunun da görüldüğü, toplumda bu yönde yaygın bir kanının olduğu ülkelerde meşruluk krizi var denilebilir. Böylesi bir siyasal ortamda gerçekleşen yeni bir parti kuruluşu, meşruluk krizine dayandırılmaktadır. Siyasal katılım bunalımının ise, siyasal sisteme (ve dolayısıyla egemenlik ve iktidar ortaklığına) müdahil olmak isteyen birey veya toplumsal grupların siyasiler tarafından meşru görülmeyip kabul edilmemeleri sonucunda ortaya çıkan bir çatışma veya kriz olarak tanımlandığı görülmektedir. Bu teoriye göre bir ülkede ve toplumda demokrasinin gereği yerine getirilir ve siyasal sisteme katılmayan birey veya gruplara verilen medeni ve siyasi haklar yaygınlaşmaya başlarsa, siyasal katılım bunalımı yaşayan bireyler birleşerek bir siyasi parti kurma sürecine girip siyasal sisteme dahil olmaktadır. Bütünleşme bunalımında ise toplumun büyük bir kesimini benimseyemeyen onunla bütünlük sağlayamayan, herhangi bir ortak fikirde buluşamayan ve kendisini kapatan bir kesimden ve siyasi çevreden bahsedilmektedir. Bu teori çeşitli din, dil ve ırk gruplarından bir ulus devlet çıkarma çabasının yaşadığı zorlukları açıklamak adına kullanılmaktadır (Dursun, 2014: 257).

Bahsedilen bunalımlar çerçevesinde değerlendirildiğinde özellikle ülkemizde cumhurbaşkanlığı sistemine geçildikten sonra yürütmeye ilgili tartışmalar, DEVA Partisi ve Gelecek Partisi tarafından dile getirilmektedir. Bu durum da partileşme sürecindeki meşruluk bunalımına karşılık gelmektedir. Siyasal

katılım bunalımı kapsamında bakıldığında ise Gelecek Partisi Genel Başkanı Ahmet Davutoğlu, başbakanken istifa etmiş ve bu durumun kendisi dışarısında gerçekleşen durumlardan kaynaklandığını ifade etmiştir. Bu da siyasal katılım bunalımının yaşandığını göstermektedir. Son olarak bütünleşme bunalımı her iki yeni partinin de iktidarın kucaklayamadığı, temsil edemediği çevreler olduğundan bahsettiği şekliyle karşımıza çıkmaktadır.

Yukarıda bahsedilen parti kuruluş teorilerinin yanı sıra M. Duverger'in seçim dönemlerinde ve parlamentolarda doğan partiler ile parlamento dışından çıkan partiler ayrımı da literatürde yer almaktadır. Bu yaklaşıma göre seçim zamanlarında ve parlamentolarda doğan partiler, karşımıza diğer partilerden daha önce çıkmışlardır. Bu tip partilerin ortaya çıkışı da öncelikle parlamentodaki parti gruplarının kurulması ve onu takiben aralarında bağlantı kuran seçim komitelerine dayanmaktadır. Kurulan ilksel parlamento grupları da genel anlamda yerel birlikteliklerden meydana gelmiştir. Daha sonraları parlamento grupları aralarına yerel olmayan üyeleri de almaya çalışarak temsil kapsamı kazanma yoluna gitmişlerdir. Yerel etkenlerin haricinde bireyler çıkarların da grupların kurulmasında rolü vardır. Yalnız başına seçilme amacı ve kaygısı taşıyan adaylar, gruplara dahil olarak gruplarıyla birlikte yeniden seçilme olanaklarını daha kolay görmüşlerdir (1974: 16-31).

Parlamento dışarısında doğan partilere bakıldığında ise daha farklı bir tablo ile karşılaşmaktadır. Bu yaklaşıma göre bir parti seçim sürecinde ve parlamento dışında bulunan kurumların etkisiyle oluşmuşsa buna kısmen parlamento dışından doğmuş parti denilebilmektedir. Kesin bir yargı söz konusu değildir; çünkü parlamento içerisinde doğan partilerde de dışarıdan bir kurumun etkisi olabilmektedir. Buradaki genel ayrım, eğilimler esas alınarak incelendiğinde, daha doğru sonuçlara varılabilmektedir (Duverger, 1974: 16-31). DEVA Partisi ve Gelecek Partisi kurucularına ve üyelerine bakıldığında TBMM içerisinde yalnızca DEVA Partisi'nin bir milletvekili (Mustafa Yeneroğlu) bulunmaktadır. Bu da her iki partinin parlamento dışında doğmuş partiler olduğunu göstermektedir.

Bilindiği üzere parti tipleri, siyasal partilerin sınıflandırılması için hazırlanmış ayrımlardır. Bu ayrımlar; partilerin yapı, ideoloji ve örgüt anlayışı gibi açıklardan incelenmesinde yardımcı olmaktadır. Bunlardan en önemlisi M. Duverger (1998: 256) tarafından ortaya atılan "kadro" ve "kitle" partileri tipolojisidir. Daha sonraları Sigmund Neumann (1942: 89)'a ait olan "temsil partileri ve bütünleşme partileri" ile Otto Kircheimer (1969: 55)'in ortaya attığı "hepsini yakala partileri" gelmektedir. Bunların yanında Panebianco'nun "profesyonel partiler" tipolojisi, Katz ve Mair (2009: 89)'in "kartel partiler" tipolojisi ve Ruud Koole (2009)'ye ait olan "modern kadro partileri" tipolojisi de siyaset biliminde kullanılan diğer tipolojiler olarak bilinmektedir.

Duverger (1998: 90)'in yaptığı kadro ve kitle partileri ayrımında kadro partileri, parlamento içinden çıkan, üye sayısından çok niteliğine önem atfeden, faaliyetlerini yoğunlukla seçim zamanlarında gerçekleştiren partilerdir. Bahsedilen nitelikten kasıt, parti üyelerinin parasal açıdan güçlü ve siyasal nüfuzlu kişilerden seçilmesidir. Parti finansmanının çoğunlukla bu zengin üyelerin bağış ve yardımlarından sağlanması söz konusudur. Kitle partileri ise parlamento dışarısında ortaya çıkan geniş kitlelere sahip partilerdir. Finansmanın bu geniş kitlelerin oluşturduğu üyelerden aldıkları aidatlarla sağlayan kitle partilerinde üyeler, yalnızca mali yönden değil siyasal nüfuz açısından da önem taşımaktadır. Kitle partilerinin ideolojik yapıları daha belirgindir ve mevcut üyelerini de bu ideolojiler çerçevesinde eğitip yetiştirme faaliyetlerinde bulunmaktadırlar. "Örgütlenme faaliyetlerine bakıldığında kitle partilerinin merkeziyetçi ve disiplinli, katı bir hiyerarşik örgütlenmeye sahip oldukları görülmektedir" (Kapani, 2019: 169-170).

Parti tipolojileri çerçevesinde bakıldığında DEVA Partisi ve Gelecek Partisi'nin henüz seçime girmediği ve seçmen nezdinde kabul görüp görmediklerinin bilinmediği söylenebilir. Bu açıdan her iki parti de kitle partisi olma özellikleri açısından değerlendirilememektedir. Ancak her iki parti kurucu, yönetici ve üyeleri daha çok AK Parti kadroları içerisinde çıktığından kadro partisi olarak değerlendirilebilir.

Huntington'a göre siyasal örgütlerin güç, istikrar ve zayıflıkları kurumsallaşmalarıyla ilintilidir. Kurumsallaşmayı, “örgütlerle usullerin itibar ve istikrar kazanmaları süreci” olarak tanımlayan düşünür, bir siyasal sistemin kurumsallaşma durumunun o sistemdeki örgüt ve usullerin adapte edilebilirliği, karmaşık yapısı, özerkliği ve tutarlılığı ile ölçülebildiğini ifade etmektedir (1965: 65).

Huntington'ın ölçütlerinden bir partinin kurumsallaşması süreci üç açıdan incelenebilir. Bunlar: partinin kronolojik yaşı, kuşaksal yaşı ve fonksiyonudur. Yaş çerçevesinden bakıldığında bir partinin ne kadar süredir varlığını sürdürüyorsa o kadar kurumsallaştığı söylenebilmektedir (1965: 65). Köklü partilerin ileride de varlığını sürdüreceğine dair inanç, yeni kurulan bir partinin ileride varlığını sürdüreceğine olan inançtan daha fazladır. Çünkü bir siyasi parti, varlığını devam ettirdiği süre dahilinde çeşitli sorunları aşmış olmaktadır. Bu durum da kurumsallaşmayı güçlendirmektedir. Kuşaksal yaş ölçütüne bakıldığında ise Huntington, bir partinin yönetici ve lider kadrosundaki bireyler hala o partinin kurucu kadrosu ise bu partinin adaptasyonunun şüpheli olduğunu ifade etmektedir (1965: 67).

Huntington'a göre siyasal partiler, birtakım sivil toplum örgütleriyle, toplumsal gruplarla ve unsurlarla ilişkili olabilirler. Fakat bir siyasi parti siyasi ortamda, yalnızca belli toplumsal veya sivil toplum unsurunun hakları çerçevesinde siyaset yapıyorsa kurumsallaşmada sorun olduğu söylenebilmektedir. Çünkü siyasal partilerin siyasal amaçlar açısından yalnızca halkın geneli için çalışması gerekmektedir, bu da fonksiyonu tasvir etmektedir (1965: 73-75).

Yaş çerçevesinden bakıldığında DEVA Partisi ve Gelecek Partisi yeni kurulan partilerdir. Bu nedenle kuşaksal yaş açısından da değerlendirildiğinde kurucuların hala genel başkanlar ve yöneticiler olduğu görülmektedir. Fonksiyon açısından ise henüz siyasal olarak yönetime gelemeyen partilerin değerlendirilmesi zor olacaktır, bu nedenle söylemler analiz edilmelidir. Bu da çalışmanın son bölümünde incelenecektir.

Görülebileceği üzere partileşme sürecinde siyasal partilerin konumu çeşitli yaklaşımlar çerçevesinde değerlendirilmektedir. Bu yaklaşımlar kapsamında bakıldığında DEVA ve Gelecek Partisi'nin konumunun kriz teorisi, parlamento dışında doğan partiler, kuşaksal yaş ve fonksiyon yaklaşımlarına benzer olduğu görülmüştür.

2. İDEOLOJİK SÖYLEM

Siyasal partilerin partileşme sürecinde kendi amaç ve fikirlerini kitlelere duyurma adına gerçekleştirdiği siyasal iletişim çalışmalarında söylem, önemli bir yer tutmaktadır. Kitleleri ikna etmek için gerçekleştirilen söylemlerde, parti ideolojisinin duyurulması ve parti kimliğinin de bu yolla inşa edilmesi hemen her yeni siyasal parti için sıradan görülmektedir. Bu başlık altında ideoloji ve söylem kavramlarından oluşan ideolojik söylem kavramı tartışılacaktır.

İdeoloji birey, grup ya da toplumu harekete geçiren fikirler bileşeni olarak tanımlanabilmektedir. “Sosyal hayattaki anlam, gösterge ve değerlerin üretim süreci; belli bir toplumsal grup veya sınıfa ait fikirler kümesi veya inanç sistemi; egemen bir siyasi iktidarı meşrulaştırmaya yarayan fikirler; sistemli bir biçimde çarpıtılmış iletişim; söylem ve iktidarın çatışması ideolojidir” (Türk, 2003: 106-107). İdeolojiyi “grup fikirleri” olarak tanımlayan Hartley, ideolojinin cinsiyetten (kadın-erkek ideolojisi), çalışmaya (meslek ideolojisi) kadar uzanan sınıf fikirlerini içerdiğini belirtmektedir (2002: 103-104). Yaşamın her alanının ideolojinin işleme, üretim ve biçimlendirme sahası olduğu söylenebilir.

Bazı düşünürler ideolojiyi söylem, argüman, imaj ve yargı gibi belli bir amaca ulaşmaya çalışan ve belli grup veya aktörler eliyle yönetilen bir dizi sembolik unsurlar, bazıları da belirli bir sosyo-politik sistemi karakterize eden genel geçer olgular biçiminde tanımlamaktadırlar. İlk yaklaşıma “izm” olarak ifade edebileceğimiz liberalizm, faşizm, komünizm, anarşizm ve Marksizm, Leninizm, Maoizm, Stalinizm ile belirli ekoller, doktrinler (Truman Doktrini, Monroe Doktrini, Chicago Okulu, Frankfurt Okulu gibi)

girmektedir. Ayrıca muhafazakâr, ilerici ve ırkçı gibi bir siyasal sistem içerisindeki belli fikirler de birinci yaklaşıma dahil edilebilmektedir. Bu ideolojiler kendilerine bağlı unsurları karakterize etmektedir. Örneklendirmek gerekirse, liberal bir birey bu ideolojiyi benimsemiştir, sosyalist olarak tanımlanan kişi sosyalist dünya anlayışına bağlıdır. Birinci yaklaşımdaki ideoloji anlayışı partizanlığı ve buna bağlı görüşleri temsil etmektedir. İkinci yaklaşımın tanımı ise daha zordur. Bu tür bir ideoloji belirli bir sosyopolitik sistemin kültürel ve fikrî boyutunu ifade etmektedir. Bu unsurlar bir var oluşu, yapıyı ve tarihsel dönüşümleri karakterize eden büyük anlatılardır (Blommaert, 2005: 158-159).

İdeoloji bu çalışma kapsamında siyasal partilerin araçsallaştırdığı unsurlar olarak ele alınmaktadır. Siyasal ideolojiler; temelde komünizm, faşizm, sosyalizm, sosyal demokrasi ve muhafazakârlık olarak sıralanabilir. Söylem ise karmaşık yapıya sahip olmasına rağmen bu çalışma kapsamında ideolojinin iletilmesi için kullanılan tasarlanmış söz dizisi olarak betimlenebilmektedir.

Söylem terimi köken açısından Latince’de “discurrere” (koşuşturma) kelimesinden, ve/veya “uzaklaşma”, “eritme”, “yayıma” anlamındaki “discursus” kelimesinin çeşitli anlamlarına karşılık gelmektedir. Mecazi olarak da “özne hakkında uzun uzadıya konuşma”, “bir şey hakkında iletişim kurma” anlamındadır (Sözen, 1999: 19).

Kıran ve arkadaşları (2001: 277) söylemi, “söz”, “metin”, “sözce” kavramlarını da içerisine alan bir terim olarak değerlendirmektedir. “Bu terim “söz” (F. De Saussure), ya da “sözce” (L. Bloomfield) kavramlarına göndermede bulunmadığı zaman, öğeleri kendi bağıntılar bütünüyle tanımlanan, bitmiş kapalı bir yapı anlamında aşağı yukarı “metne” eşdeğerdir.” Ancak kavram basite indirgenemeyecek kadar karmaşık ve komplikedir.

Foucault’ya göre söylem yalnız başına değil, bütüncül ve üretimi ile birlikte analiz edilebilir hale gelmektedir. Bir söylemin anlaşılması ise söylemi üreten, artıran ve istikrarlı hale getiren iktidar (yanında muhalefet) ve kurumlar aracılığıyla mümkün olmaktadır. Ona göre söylem, “görevi onun gücünü ve tehlikelerini önlemek, belirsiz olagelişini dizginlemek, ağır korkulu maddiliğini savuşturmak olan birtakım yollarla, hem denetlenmiş hem ayıklanmış hem de örgütlenmiş ve yeniden paylaştırılmıştır” (Foucault, 1993: 9-10). Kısaca belli bir amaç çerçevesinde inşa edilen söylem, siyasal erkler tarafından siyasal bir amaç için de kullanılmaktadır.

Söylem, toplumsal bir pratik olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu çerçevede taraf veya tarafsızlığın ifadesi, yöneltilen suçlamalar, kültürel alanlardaki insan ilişkilerini ifade eden eylemlerin, pratiklerin gerçekleşmesi olarak değerlendirilebilir. Bireyler gündelik yaşantılarındaki tutum, davranış, inanç, fikir gibi birçok konuyu söylem pratikleriyle ortaya koymaktadır. Bu açıdan da toplumsal bir pratik olan söylem, bireylerin hayata ilişkin tanımlamaları, anlamasında önemli bir rol oynamaktadır (Portter, 2004: 71-72).

Söylemsel pratikler, yalnızca söylem üretim biçimleri değildir. Bu pratikler, teknik bütünlükte, kurumsal unsurlarda, davranış kalıplarında, iletişim ve yayın temalarında, bu pratikleri kabul ettiren ve yürüten pedagojik formlarda karşımıza çıkıp söylemi nesnelleştirmiştir. Bir söylemsel pratiğin değişimi çoğunlukla karmaşık bir değişimler bütününe ilintilidir. Bu değişimler, söylemsel uygulamaların dışında (üretim formlarında, toplumsal ilişkilerde, siyasal kurumlarda, kavramların içinin boşaltılıp yeniden doldurulmasında, öteki söylemsel pratiklerde, bilgilerin toplanıp bir araya getirilmesinde) ortaya çıkabilmektedir. Ancak söylemsel pratikler, bu unsurları kesin bir sonuç olarak değil, kendi yapısal bütünlüğünü koruyan bir etki ve kendini dönüştürene oranla belli bir işlevler topluluğu olarak bağlıdır (Foucault, 2015: 43-44).

Foucault (1987: 23)’ya göre: “söylemin üretimi, her toplumda, görevleri onun gücünü ve tehlikelerini önlemek, belirsiz olagelişlerini dizginlemek, ağır, korkulu maddiliğini savuşturmak olan birtakım yollarla, hem denetlenmiş hem ayıklanmış, hem de örgütlenmiş ve yeniden paylaştırılmıştır”. Yani sistematik ve planlanmış bir sürecin sonucunda ortaya çıkan söylem, siyasal gücün de tekelindedir.

Yaşamın her alanında birey ve toplumun karşısına çıkan söylem, hem toplumu şekillendirmekte hem de toplum içerisinde çeşitli değişim ve dönüşüme uğramaktadır. Topluma nüfuz eden söylem, ideoloji ile inşa edildiğinde siyasal olarak partiler tarafından araçsallaştırılmaktadır. Söylem, ideoloji ile ayrılmaz bir bütün oluşturarak ideolojik söyleme dönüşmektedir.

Eagleton (2011: 257)'ın da belirttiği üzere “Her söylemsel süreç ideolojik ilişkilere içkindir ve bu ilişkilerin baskısıyla içeriden biçimlenir. Dilin kendisi işçi ve burjuvanın, kadın ve erkeğin, idealist ve materyalistin aynı şekilde paylaştığı, görece özerk bir sistemdir.” Söylemle ideoloji arasındaki ilişkiye vurgu yapan Eagleton (2011: 255-257)'a göre, ideolojiye dair genel yaklaşımlar “bilinç” ve “fikir” düzeyinde olmakla birlikte idealist bir perspektifte ele alınmaktadır. Böylelikle de “bilinç” söylemsel uygulamalardan kopan bir parça olmaktadır. Düşünür, ideolojiyi cisimsiz fikirler ve belirli davranış kalıplarıyla ilgili bir durum olarak görmekten çok ideolojinin söylemsel veya göstergesel bir fenomen olarak görmektedir.

İdeolojik olmayan söylem ve söylemsel olmayan ideoloji söz konusu değildir. Her ideolojinin ve söylemin anlam inşa mücadelesinde baskıcı bir iktidar olma olasılığı mevcuttur. Kitle iletişim metinlerinde ideoloji ve söylem “toplumsal anlamların belirlenmesi alanındaki mücadele” (Hall, 1998: 166) olarak tanımlanmaktadır.

Van Dijk (1995a: 18) ideolojilerin genel olarak söylemlerle aktarıldığını ve söylemlerle yeniden üretildiğini ifade etmektedir. İdeolojiyi, bir grubun bilişsel sosyo-politik fikirlerinin bilişsel temelini oluşturan bir sistem bütünü olarak tanımlayan Van Dijk (1995b: 138), ideolojik söylem analizinin amacının ideolojik temel yapılarla söylem yapıları arasındaki bağlantıyı sistematik ortaya koymak olduğunu ortaya atmaktadır (1995b: 143). Van Dijk (2000: 88) bunların yanında, ideoloji ve söylem arasındaki ilişkinin çift yönlü olduğunu, ideolojilerin söylemleri saptarken söylemlerin de ideolojileri kabul etmemize veya değiştirmemize sebep olduğunu belirtir. Bu çalışmada, Van Dijk (1989: 27)'in “ikna edici söylem” diye tanımladığı türden söylemler daha çok medya içeriği olarak sunulmakta ve izleyicinin eylemlerini etkilemeyi amaçlamaktadır. Söylemler yoluyla ideolojilerin benimsenmesi (Van Dijk 2006: 133-134) bakımından söylemler önemli işlevsel olmaktadır.

Görüleceği üzere toplumu siyasal olarak harekete geçirme adına ikna aracı olarak inşa edilen ideoloji, toplumsal norm ve kurumları da belirleyen söylemi amacına ulaşmak için araçsallaştırmaktadır. Böylece karşımıza ideolojik söylem kavramı çıkmaktadır. İdeolojik söylem ise hem iktidarlar hem de onlara muhalefet olarak karşımıza çıkan partiler tarafından kullanılmaktadır.

3. DEVA PARTİSİ VE GELECEK PARTİSİ PROGRAMLARI ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

3.1. Araştırmanın Konusu, Sorunu ve Amacı

Partileşme sürecindeki yaklaşımlar açısından değerlendirildiğinde konuları tespit edilen DEVA ve Gelecek Partisi, çalışmanın daha önceki başlıklarında da önemi ortaya koyulan ideolojik söylemi araçsallaştırmıştır. Daha çok iktidarda bulunan AK Parti kadrolarında yer alan politikacılar tarafından kurulan DEVA ve Gelecek Partisi, farklı söylemler geliştirse de genel olarak muhafazakârlık ve liberalizm ideoloji çerçevesinde inşa edilmişlerdir. Bu nedenle öncelikle ülkemizde muhafazakâr ideolojinin konumu incelenmelidir.

Muhafazakârlık, herhangi bir ideolojik yaklaşıma karşı olarak inancını “bir zihinsel durum” veya bir “hayat görüşü” olarak ifade etmeyi tercih etmektedir. Muhafazakârlığın anlaşılması en zor argümanlarından biri, terimin bilinen anlamıyla bir ideoloji olmamasıdır. Buradaki çelişki, muhafazakârlığın ideolojik teorileri reddeden bir teori olmasıdır (Özipek, 2011: 164). Bu çerçevede muhafazakârlık, genel geçer bir siyasal duruş, düşünce tarzı ya da ideoloji olduğu konusunda hala konsensüse varılamamış; fakat tek başına farklı bir ideoloji olarak ele alınması gereken bir kavramdır (Erler, 2007: 126; Erdoğan, 2014: 4). En genel tanımlamayla muhafazakârlık, mevcut statükonun korunmasını savunan ve amaçlayan, bir değişim gerçekleşecekse de bunun saf doğal süreçlerle şekillenmesinin zorunluluğunu vurgulayan, dışa ve

kendisinden farklı unsurlara bağlı toptan değişikliklere karşı olan (Erler, 2007: 127) bir düşünce biçimi ya da bir siyasal tavidir.

Böylesi bir duruma karşın kendisinden önceki örneklere de bakıldığında AK Parti farklı bir konumlandırma stratejisi geliştirmiştir. Daha önce sıkça kapatılma tehlikesi yaşayan muhafazakâr partiler olan Refah ve Fazilet Partisi içerisindeki politikacılar (Recep Tayyip Erdoğan, Abdullah Gül ve Bülent Arınç) tarafından kurulan AK Parti, kendisinden önceki radikal söylemleri geride bırakarak daha kapsayıcı ve uyumlu bir anlayış sergilemiştir. Bu da laik cumhuriyet dinamiklerine ve kurucu ilkelere sert eleştiri getirilmemesini içermektedir.

AK Parti'nin Kemalist-laik siyaset içerisinde yer alması, parti açısından demokrasi ısrarını barındırırken; Kemalist siyaset açısından ise laiklik kaygılarını yükselten gerilimli bir ortamı doğurmuştur. Toplumsal uzlaşma ve kaynaşma söylemleri ile siyasete ve kendi seçmenine yeni çıkış yolları açmaya çalışan AK Parti; dinin kamu yönetiminden çıkmasını ifade eden tanımlayıcı laikliğe karşı, İslami-muhafazakâr ve liberal çevre ile birlikte dinsel unsurların kamusal ve yönetsel hayatta alan kazanma ya da devlet otoritesince müdahaleye maruz kalmaksızın yaşanabilirliğini iddia eden pasif laikliği desteklemiştir (Kuru ve Stepan, 2013: 108).

Radikal olmayan laikliğe doğru siyasi yakınlık, AK Parti muhafazakârlığının değerlendirmesinde “muhafaza etmekten” çok “karşı tavrında” yeni tanımlamaları karşımıza çıkarmaktadır. Kendiliğinden ve evrimci bir dönüşümden yana ve sosyal mühendisliğe aykırı bir tavır sergilenmiştir. Böylece AK Parti'nin savunduğu muhafazakâr demokrasi, “toplumsal merkezi kavrayan” bir üslup olarak tanımlanarak devlet ve toplum arasındaki ilişkiyi parti-birey ilişkisine dönüştürebilmiştir (Özbudun & Hale, 2010: 64-65).

Bu uyum ve yumuşama söylemleri yalnızca birer siyasal iletişim unsuru ve çalışması olmaktan çıkarılarak hükümet çalışmalarında da tatbik edilmiştir. Söylemler parti programlarında kalmayarak hükümet politikalarında da uygulamaya geçirilmiştir.

Dönemin başbakanı Recep Tayyip Erdoğan parti kimliğini ilan ederken muhafazakâr demokrasiyle ilgili şu ifadeleri kullanmıştır (59. Hükümet Programı, 2003):

“... muhafazakârlık, katı ve donmuş bir ideolojiden çok demokrat bir perspektifi temsil etmektedir. Demokrasi, milli iradenin kabulüne mazhar olarak, siyasal iktidarın meşruluğunu milletin genel kabulünden almaktadır. Siyaset, bir uzlaşma alanıdır. ... etkili bir devlet, vatandaşını tanımlayan, biçimlendiren, ona tercihler dayatan değil; vatandaşın tanımladığı, denetlediği ve şekillendirdiği devlettir.”

Tam da bu noktada görüldüğü gibi AK Parti siyasal perspektifini, sağcı siyaset geleneğinde olduğu üzere Kemalist siyasete karşı olmak yerine onunla uyumluluk ile ortaya koymuştur (Kahraman, 2010: 232). AK Parti bir taraftan seçmen tabanının duyduğu ihtiyaçları karşılarken; diğer taraftan da kendisinden tedirgin olan laik seçmen kitlesinin kaygılarını uyumlulukla karşılayabilmiştir (Akdoğan, 2010: 64).

Bütün bu yaklaşımlar ise bir söylem bütünlüğü içerisinde dillendirilmiştir. Muhafazakâr demokrasi kavramı ile açıklanan yaklaşım literatürde daha önce rastlanılmayan bir ideolojik çerçeveyi de gözler önüne sermektedir.

Muhafazakâr demokrasi; Yalçın Akdoğan'ın yukarıdaki tanımlamalarından da yola çıkarak geleneksel muhafazakârlıktan ayrı tutulabilmektedir. Hatta bu ideolojik yaklaşımı, siyaset bilimciler ve bürokratlar tarafından daha çok 2007-2008 sonrasında dillendirilen (Ateş, 2014; Erler, 2007; Yanardağ, 2013; Bayraktaroğlu, 2013) ve yeni muhafazakârlık olarak adlandırılan ideolojisinin kendisi olarak nitelendirmek de yanlış olmamaktadır. Çünkü daha sonraları AK Parti içerisinde siyaset de yapan Akdoğan, kitabında muhafazakâr demokrasi tanımlarından bahsederken otoriter ve totaliter yönetime karşı duruş, kontrol altında tutulmuş ve aşamalı olarak işleyen bir değişime açık olmak, her haliyle geleneksel muhafazakârlığın

baskıcı, değişime sırtını dönen, otoriter, bireyleri sürekli denetim altında tutmayı planlayan yönlerinden çok farklı olduğunu ifade etmiştir (2004: 15-17).

Belirtildiği üzere muhafazakâr ideolojinin radikal bakış açısının dönüştürüldüğü bir yaklaşım olarak muhafazakâr demokratik iktidar partisi tarafından uygulanan hâkim ideoloji olarak karşımıza çıkmaktadır. Yıllarca AK Parti kadroları içerisinde yer alan ve çeşitli görevlerde bulunan Ahmet Davutoğlu ile Ali Babacan tarafından kurulan DEVA ve Gelecek Partisi, farklı söylemler geliştirmeye çalışsa da temelde muhafazakâr ve liberal ideolojileri benimsemişlerdir. Daha çok muhafazakâr/gelenekçi yaklaşımda (medium, 2020) bulunan Gelecek Partisi'ne karşın DEVA Partisi, liberal demokrat çizgiye yakın bir tutum sergilemektedir (Independentturkish, 2020).

Yukarıda Gelecek Partisi'nin de ideolojisi olan muhafazakâr ideoloji açıklanmış, temel ilkeleri sıralanmıştır. Araştırmada yeni kurulan bir siyasal parti olan DEVA Partisi'nin ideolojik söylemlerinin analizi için liberalizm ideolojisinin ve liberal demokrasinin de incelenmesi gerekmektedir.

Liberalizm temelde bireye dayalı, bireyin ekonomik ve siyasal alandaki temel hak ve özgürlüklerini koruma altına alan, serbest piyasa ekonomisinin kendi akışına bırakılmasını savunan, devletin ekonomik alana müdahalesinin sınırlı olmasını destekleyen bir siyasal doktrindir. Farklı bir tanım ise liberalizmi; özgürlük, özel teşebbüs ve mülkiyete dayalı bir piyasa sistemi olarak tasvir etmektedir (Aktan, 1996: 13). Kısaca "liberalizmin dayandığı ilkeler; bireycilik ve insan hakları, yasaların egemenliği ve sınırlı devlet, temel siyasi hak ve özgürlükler ile piyasa ekonomisidir" (Ercoskun, 2019). DEVA Partisi'nin kurucu ilkeleri liberalizm ideolojisine dayanmaktadır. Partinin çözüm olarak sunduğu demokratik model ise liberal demokrasidir.

Liberal demokrasi, ana hatlarıyla siyasi otoritenin tek meşruiyet kaynağının genel seçimler olduğu seçimli bir demokrasi biçimidir. Siyasal eşitlik ilkesine dayanan seçimler, genel ve eşit oy verme hakkına dayanmaktadır. Bu çerçevede cinsiyet, ırk, din, ekonomik statü ve her ne nedenle olursa olsun oy verme hakkını kısıtlayan her çeşit sistem, demokratik kabul görmemektedir. Tam anlamıyla demokrasinin sağlanması için seçimlerin yapılması, düzenli, açık ve rekabet ortamında gerçekleşmelidir. Demokratik sürecin esası halkın siyasetçilere hesap sorabilme gücü olarak görülmektedir. Siyasal akım, hareket ve partiler arasındaki şeffaf ve açık rekabetin bir sonucu olan siyasi çoğulculuk demokrasinin özüdür. Sınırlı devlet yönetimi ilkesine dayanan liberal anlayışa göre devlet, gücü kontrol edilmediği takdirde bireylere karşı her zaman baskı uygulama eğiliminde olabilmektedir. Bu sebeple devleti kontrol altına alacak anayasa, haklar, bağımsız yargı ve devlet kurumları arasında kontrol ve denge sağlayacak ilişkiler düzenlenmelidir (Heywood, 2016: 279). DEVA Partisi ideolojik söylemleri liberalizm ve liberal demokrasi ilkeleri çerçevesinde analiz edilecektir.

Böylesi bir ortamda yeni kurulan DEVA ve Gelecek Partisi'nin içerisinde görev yaptıkları ve yöneticisi oldukları iktidar partisine nasıl bir eleştiri yöneteceği, eleştirilerin konumu, durumu ve niteliği sorun teşkil etmektedir. Bu çerçevede çalışmada yeni kurulan siyasal partilerin gerçekleştirdiği ideolojik söylemlerin DEVA ve Gelecek Partisi söylemleri üzerinden incelenmesi amaçlanmaktadır.

3.2. Araştırmanın Yöntem ve Sınırlılıkları

Çalışmada partileşme sürecinde olan DEVA Partisi ve Gelecek Partisi'nin ideolojik söylemini çözümlenmek adına yöntem olarak Foucaultcu Söylem Analizi (FSA) kullanılacaktır. FSA'nın ideolojik söylem açısından önemini kavramak için söylem analizine genel bir bakış atmak gerekmektedir.

Söylem analizinin farklı disiplinlerden (psikoloji, sosyoloji, dilbilim, antropoloji, edebiyat çalışmaları, felsefe, medya ve iletişim çalışmaları gibi) beslenerek büyüyen ve bu farklı disiplinlerin teorik çerçevesine dayanan unsurlar bezenmiş bir analiz tekniği olduğu söylenebilir (Potter ve Wetherell, 1987; Tonkiss, 2006). Söylem analizi bu açıdan bakıldığında bütünleşmiş bir tek teori, metot ve/veya uygulama değildir. Bunun aksine farklı disiplinler, farklı araştırma yaklaşımları içerisinde yürütülen, heterojen özelliklere

sahip nitel bir araştırma yöntemidir (Tonkiss, 2006). Söylem analizi, metodolojik ve kavramsal unsurlardan meydana gelen toplumsal yaşama ilişkin bir perspektif olup, söyleme yönelik düşünme (teorik ve meta-teorik öğeler) ve söylemi veri haline getirme yolu olarak karakterize edilmektedir. Bu analiz yöntemi sadece daha önceki metodolojilere karşı bir seçenek olmayıp, aynı zamanda bu metodolojilerin içerisinde yer alan bakış açılarına karşı bir alternatiftir. Söylem analizi metodolojide genel, teorik ve niceliksel yaklaşımlardan, ayrı ayrı nitelendirilen, ayrıntılı ve nitel yaklaşımlara geçiş için gerekli bir analiz yöntemidir (Wood ve Kroger, 2000).

Söylem analizi, en temel tanımı ile dilin incelenmesidir. Fakat bu inceleme, ifade edilen dilsel öğelerin yalın bir incelenmesi olmayıp, dilin söze dökülenlerin sözdizimsel ve semantik karakterinin ötesine gitmeyi ve burada yatan anlam ve içeriği incelemeyi gerektirmektedir. Dijk (1997)'in da işaret ettiği gibi söylem analizi, söylem ya da dil kullanımının yalnızca biçimsel (fonetik ya da sözdizimsel) yönü ile ilgilenmemektedir. Daha çok ilgi odağını sosyal ve kültürel bağlam açısından iletişim kuran dil kullanıcılarının yarattığı sosyal olaylara çevirmektedir (Barker ve Galasinski, 2005).

Söylem analizi genel olarak dil ve söz tümcelerinin arka planındaki amaçları ortaya çıkarmaya yardımcı olmaktadır. Ancak bu yöntem yalnızca bu amaç için kullanılacak kadar yüzeysel ve sığ değildir. Söylem analizi, ideoloji ve onun inşacıları çevrelerin de amaç ve çalışmalarını çözümlmek için değerlidir.

Foucault (1972)'ya göre bireyler sadece söylem sınırlamaları içerisinde düşünebilirler. “Söylem; amaç, geleneksel destekler, güç ilişkilerinin yeniden üretilmesi ve bunların ideolojik etkilerini inşa eden ifade sistemi olarak tanımlanabilir”. Söylem analizinin merkezinde eleştiri yer alır ve söylem analizi, bu eleştirisini genelde toplumsal grupların veya bireylerin gücü elde etmek ve ideolojik görüşlerini yaygınlaştırmak için dili nasıl kullandığına çevirmektedir (Elliott, 1996).

“Söylem çözümlemesi; söylemsel pratikler, olaylar ve metinler ile daha geniş toplumsal ve kültürel yapılar, ilişkiler ve süreçler arasındaki açık ya da örtük nedensellik ve belirlenme ilişkilerini sistematik olarak araştırır”. Bu tür uygulamaların, olayların ve metinlerin nasıl meydana geldiğini, iktidar ilişkileri ile iktidar mücadeleleri tarafından ideolojik anlamda nasıl şekillendiğini; söylem ve toplum arasındaki iktidar ilişkilerinin kendisinin iktidar ve hegemonyayı sürdüren ve kuran bir faktör olarak nasıl çalıştığını ortaya koymaya yönelmektedir (Fairclough, 1993: 135).

Söylem çözümlemesinin temel ilkeleri (Fairclough ve Wodak, 1997: 271-280):

- Toplumsal sorunlarla ilgilenir.
- İktidar ilişkileri söylemseldir.
- Söylem toplumu ve kültürü inşa eder.
- Söylem ideolojik işler.
- Tarihseldir.
- Yorumlayıcı ve açıklayıcıdır.
- Toplumsal eylemin yapısıdır.

“Söylem analizi, kendi doğal ortamında üretilen dili temeline almaktadır ancak, söylemlere bakılırken analiz sadece sözcüklerin düz anlam boyutunda kalmamakta, sözcükler toplumsal bağlantıları açısından da incelenmektedir” (Akar & Martı, 2015: 244-249). Mil (2007: 159)'e göre söylem analizi yapılırken dikkat edilmesi gereken en önemli noktalardan biri de söylemsel verilerin homojen olma durumunun belirlenmesidir. Eleştirel söylem analizi, disiplinlerarası bir karakter göstermekte ve söylem ile toplum arasındaki bağlantıları incelemenin temeline oluşturmaktadır. Söylemin bütün boyutlarını merceği altına alırken bunu yalnızca dilsel boyutla sınırlı tutmamakta, olay ve süreçlerin iletişimsellik perspektifinden diğer boyutlarına da önem vermektedir. Bahsedilen diğer boyutlardan kastedilen ise iktidar, egemenlik, eşitsizlik ilişkilerinin söylemler aracılığıyla toplumsal düzeyde yeniden inşa edilme ve direniş gösterme pratiklerinin ele alınışıdır. Böylece eleştirel söylem analizinin temel amacı, söylemin içinde yer alan

egemen yapıların ve ideolojilerin gizil anlamlarını ortaya çıkarmaktır. Bu anlamda eleştirel söylem analizinin özellikle manipülasyon, meşruiyet, rıza üretimi gibi bireylerin ve toplumun zihinlerini etkilemeyi hedefleyen süreçlerde söylemin işlevine yöneldiği söylenebilmektedir (Van Dijk, 1995a: 17-18).

“Söylem analizi; güç, egemenlik, hegemonya, sınıfsal eşitsizlik, cinsiyet, ırk, ideoloji, ayrımcılık, çıkar, kazanım, toplumsal yeniden üretim, dönüştürme, gelenek, sosyal yapı ya da sosyal düzen gibi temaları öne çıkaran ve araştırma alanı olarak bu konuları işleyen söylem analizi yöntemidir”. Eleştirel söylem analizi sosyo-politik güç ilişkileri, toplumsal değerler, ideolojiler, kimlik tanımlamaları gibi farklı toplumsal olguların dilsel kurgular yoluyla bireylere ve toplumsal yaşama nasıl yansıdığı ve nasıl işlendiği ile ilgilenmektedir (Van Dijk, 2003).

Özetle söylem analizi, ideolojiyi eşit olmayan güç ilişkilerinin yaratılması ve sürdürülmesinde temel belirleyici olarak görmekte ve dilin farklı toplumsal kurumlar vasıtasıyla ideolojiye kaynaklık etme biçimlerine özel ilgi göstermektedir (Wodak, 2001: 2-10).

Bu başlık altında sunulan veriler ışığında söylem analizinin ideolojik söylemleri çözümlemede, ideolojik güç ilişkilerini incelemede, ideolojik amaçları ortaya çıkarmada ve bunların siyasal sonuçlarını analiz etmede en uygun yöntem olduğu söylenebilir. Çalışmada gerçekleştirilecek söylem analizi ise FSA olarak belirlenmiştir.

FSA, Foucault'nun kuramlarından hareketle, yapılan söylemleri teşhis etmeyi ve bu söylemleri meydana getiren iktidar mekanizmalarını ve pratiklerini ortaya koymayı ve bütün bunların yarattığı hakikatlerin ve her türden genel kabullerin tarihsel birer kurgu olduklarının anlaşılması süreçlerini kapsayan epistemolojik bir pozisyon olarak ortaya çıkmaktadır. Bu genel tanımlama Foucault'nun “olaysallaştırma” (eventalization) olarak kavramsallaştırdığı düşünme ve araştırma yöntemine karşılık gelmektedir. Foucault, uygulamaların tarihsel analizini yaparak, kurgulanmış bir deneyimin bir hakikat veya saf bir zorunluluk olmadığı, aslına bakılırsa tarihsel bir kurgudan başka bir şey olmadığı sonucuna olaysallaştırma olarak adlandırdığı bir yöntem kullanarak ulaşmaktadır. Düşünürü göre “olaysallaştırma kavramı her şeyden önce doğal olduğu sanılan (self-evidence) her kabulde bir yırtılma olarak anlaşılabilir. Yani olaysallaştırma kavramı, delilik deneyiminin apaçık bir şekilde akıl hastalığı olarak kabulü; suçluların apaçık bir şekilde hapsedilmeleri gerektiğinin kabulü; hastaların bedenleri üzerinde tedavi denen uygulamaların yapılmasının kabulü gibi kabullerde bir yırtılmaya tekabül eder”. Bu durum olaysallaştırmanın ilk kuramsal ve politik fonksiyonudur. İkinci fonksiyonu ise açık bir şekilde kabul edilen, evrensel, doğal, gerekli kabul edilen unsurların inşa edilmesi süreçlerindeki ilişkiler, rol oynayan güçler, stratejiler, destekler ve engeller gibi aktörlerin analizini tarihsel olarak ortaya koymak olarak karşımıza çıkmaktadır (Foucault, 2000: 226).

Foucault, söylem analizini araştırmalarında kullanmak için bir yöntem olarak geliştirmemiştir ve hatta böyle kalıplaştırılmış bir araştırma yöntemine de karşı çıkmıştır. Ancak onun yaklaşımı, herhangi bir araştırmada sorulması gereken soruları, söylemlerin tespit edilmesini, bunların etrafındaki iktidar ve direniş mekanizmalarının ortaya çıkarılmasını kapsamaktadır (Cheek, 2008: 356-357).

Willig'e (2013: 380-382) göre “anlamın olduğu her türden materyal FSA nesnesi olabilir. Sözlü-yazılı metinler, sözel olmayan davranışlar, mors alfabeleri, reklamlar, mimari yapılar, tarot kartları ve daha başka her türden anlam barındıran materyal metin olarak kabul edilir ve FSA nesnesi olabilir”. Jäger (2001: 38) FSA'nın yaşadığımız gerçekliğin söylemler yoluyla inşa edilmesindeki mekanizmaların anlaşılmasını mümkün kıldığına vurgu yaparak söylem analizinin önemini ortaya koymaktadır.

Kısaca açıklamak gerekirse iktidar ilişkilerinin, iktidarın söylemlerinin incelenmesi için önemli olan FSA, yalnızca salt iktidar durumunu değerlendirmek için değil iktidar ideolojisinin ortaya koyulması açısından da önemlidir. Yöntem tam da bu noktada iktidar partisi olan AK Parti'ye yönelik yeni kurulan DEVA ve Gelecek Partisi'nin ideolojik söylemlerinin muhalefet açısından değerlendirilmesi için en uygun yöntem olarak görülmekte ve bu araştırmada yöntem olarak kullanılmaktadır.

3.3. Araştırmanın Evren ve Örneklemi

Literatür kısmında da bahsedildiği üzere yaşamı düzenleyen ve planlı söz dizimleri olan söylemin siyasal olarak kullanılması, demokrasinin gereği olan partileşme sürecinde önemli yere sahiptir. Bu süreçte partilerin kimliğinin belirlenmesi, ideolojilerinin seçmenlere duyurulması ideolojik söylemle gerçekleştirilmektedir.

Buradan hareketle partileşme sürecinde kullanılan ideolojik söylemin araştırılmasının amaçlandığı çalışmada, araştırma evrenini ülkemizde kurulan siyasal partilerin gerçekleştirdiği tüm ideolojik söylemler oluşturmaktadır. Ülkemizde her yıl onlarca siyasal parti kurulmakta ya da siyasal çalışmalarına son vermektedir. Ancak ülke genelinde örgütlenerek seçimlere katılan siyasal parti sayısı sınırlı kalmaktadır.

18 yıldır iktidarda bulunan AK Parti kadroları içerisinde yer almış ve çeşitli görevlerde bulunmuş politikacılar tarafından kurulan DEVA ve Gelecek Partisi, iktidar politikalarına muhalif olarak siyasal yaşama müdahil olmuşlardır. Bu süreçte bu amaçla gerçekleştirilen ideolojik söylem ise çalışmanın kapsamına girmektedir. Tam da bu noktada DEVA ve Gelecek Partisi'nin kuruluş sürecinde beyan ettikleri parti programları araştırmanın örneklemi oluşturmaktadır. Parti programlarının adeta birer parti beyanı olması ve partinin bütün ideolojik ve siyasal tavrını ortaya koyması, örneklem seçiminde etkili olmuştur.

3.4. Araştırma Hipotezleri

Araştırmanın konusunda da bahsedildiği üzere yeni kurulan partiler olan DEVA ve Gelecek Partisi, içerisinden çıktıkları AK Parti ile ideolojik olarak benzerlikler taşıyalar da kendi siyasal kimliklerini inşa etmekte ve ideolojik söylemlerini bu çerçevede gerçekleştirmektedirler. Gelecek Partisi ideolojik söylemleri daha çok muhafazakâr/gelenekçi yaklaşıma (medium, 2020) yakınken DEVA Partisi, liberal demokrat çizgiye yakın bir tutum sergilemektedir (Independentturkish, 2020).

Partileşme sürecinde gerçekleşen ideolojik söylemlerde eleştiriler daha çok iktidar partisinin politikalarının savunduğu ideolojiye uygunluğuyla ya da parti ideolojisinin kendisiyle ilgilidir. Bu durumun da göz önünde bulundurularak kurulan hipotezler şu şekildedir:

H₁: DEVA Partisi ideolojik söylemi daha çok AK Parti muhafazakârlığına eleştiriler çerçevesinde inşa edilmiştir.

H₂: DEVA Partisi ideolojik söylemi daha çok liberal demokrasinin temel ilkeleri çerçevesinde inşa edilmiştir.

H₃: Gelecek Partisi ideolojik söylemi daha çok AK Parti muhafazakârlığına eleştiriler çerçevesinde inşa edilmiştir.

H₄: Gelecek Partisi ideolojik söylemi daha çok muhafazakârlığın temel ilkeleri çerçevesinde inşa edilmiştir.

3.5. Araştırma Bulguları

Yöntem kısmında sıklıkla aktarıldığı üzere örneklem olarak seçilen DEVA ve Gelecek Partisi programlarında yer alan söylemler bu başlık altında FSA ile çözümlenecektir. Her iki parti programı da ayrıntılı bir şekilde yazıldığından yaklaşık kırk başlık içermektedir. Analiz edilirken araştırmayı sistemli bir şekilde ilerletmek adına her iki parti programı da demokrasi, hukuk, siyaset, ekonomi, toplum, teknoloji, kültür sanat ve spor, güvenlik, dış politika ve çevre olmak üzere on başlık altında toplanmıştır. H₁ ve H₂ hipotezlerini sınamak adına ilk olarak DEVA Partisi programı⁴ analiz edilecektir.

⁴ Analizde parti programının tamamı incelenmemiş, programda yer alan ifadeler hipotezlere uygunluk çerçevesinde FSA'ya dahil edilmiştir. Metinlerin bulunduğu sayfa numaraları cümlelerin sonunda yer almaktadır. Erişim Tarihi: 01.04.2020. Erişim: <https://devapartisi.org/temel-metinler/parti-programi>.

3.5.1. Demokrasi

Bu konu başlığı altında özgürlükçü, katılımcı ve çoğulcu demokrasinin temel özelliklerinden bahsedildikten sonra mevcut yönetsel eleştiriler sıralanmıştır. Öncelikle düşünce ve ifade özgürlüğünün ceza hukukunun konusu olması eleştirilmiş ve partinin düşünce ve ifade özgürlüğü önündeki bütün engelleri kaldıracağı ifade edilmiştir. İnanç özgürlüğünün ve taleplerinin sağlanacağı, ötekileştirmenin ve inanç özgürlüğünü kısıtlayan unsurların yok edileceği vurgulanmıştır. “Kürt Sorunu” terimi kullanılmış ve insan hakları ihlallerinin giderilmesiyle birçok sorun gibi Kürt Sorunu’nun da çözüleceği belirtilmiştir. Anadilde eğitim gibi kültürel taleplerin karşılanamamasının ayrışmaları şiddetlendirdiğinden bahsedilerek evrensel hukukun temel alınacağı işaret edilmiştir. Eşit yurttaşlık, adil yargılanma ve özel hayatın güvence altına alınması garanti altına alınmıştır (s. 7-8). Görüleceği üzere yukarıda belirtilen konularla AK Parti politikaları ve uyguladığı muhafazakârlık eleştirilmiştir. Bunun yanında özgürlüklerin artırılacağı aktararak liberal demokrasinin gerekleri açıklanmıştır.

Basın ve haber alma özgürlüğünü kısıtlayan engellerin ortadan kaldırılacağı ve tarafsız ve bağımsız basının oluşturulması için gerekli çalışmaların yapılacağı programda yer almıştır. RTÜK, TRT ve Anadolu Ajansı gibi kurumların hükümetin güdümünde çıkarılacağı iddia edilmiştir (s. 11-13). Baskıcı uygulamaların son bulacağı ve özgürlükçü uygulamaların başlatılacağı vurgulanmıştır.

AK Parti ve Milliyetçi Hareket Partisi tarafından yazılan anayasaya eleştirilerde bulunulmuş ve yeni bir anayasa ile kuvvetler ayrılığının yeniden tesis edileceği, güçlü parlamenter sistemin faydalı olacağı belirtilmiştir. Mevcut anayasanın özgürlükleri kısıtladığı vurgulanmış ve Anayasa Mahkemesi’nin mevcut durumunun demokrasiye olumsuz etkileri betimlenmiştir (s. 13-16). Yine mevcut politikalar eleştirilerek toplumsal ve bireysel özelliklerin inşası iddiasında bulunulmuştur.

Siyasal partiler içerisindeki parti içi demokrasinin geliştirileceği, seçim dönemlerinde açığa çıkan şeffaflık kaygılarının giderileceği, siyaset finansmanının denetlenebilirliğinin sağlanacağı ve siyasi etik ortamının yaratılacağı ifade edilmiştir. Sivil toplumun desteklenerek katılımcı demokrasinin güçlendirileceği vurgulanmıştır (s. 16-19). Demokrasinin bireyci yönleri ortaya atılmıştır.

Açıkça saptanacağı gibi bu başlık altında ifade edilen eleştiriler temelde mevcut hükümet politikalarına yönelik katı uygulamalar çerçevesinde sıralanmış, daha bireyci ve özgürlükçü bir ortamın varlığı yeğlenmiştir. Böylece ideolojik söylemin AK Parti muhafazakârlığının eleştirisi ve liberal demokrasinin özgürlük vaatleri temelinde inşa edildiği söylenebilir.

3.5.2. Hukuk

Bu başlık altında adaletin yıprandığı ve toplumda adalet olan güvenin azaldığı belirtilmiştir. Adalet açlığı ve bu eksende toplumun devlete olan güven eksikliğinden bahsedilmiş, mevcut hukuk sisteminin kişilerin hak ve özgürlüğünü koruyamadığı vurgulanmış, farklı inanç ve düşüncelerin mevcut hukuk sistemi ile garanti altına alınamadığı belirtilmiştir (s. 19). Mevcut katı yaklaşımlar eleştirilerek birey eksenli özgürlükler savunulmuştur.

Hukukun herkese eşit yaklaşmadığı, kişiden kişiye değiştiği iddia edilmiştir. Ülkede şu an yaşanan ekonomik krizi kaynağında da hukuktaki eksikliklerin yattığı işaret edilmiştir. İstikrarsız yargının varlığından söz edilmiş (s. 20-22), eşitlik vurgusu yapılmıştır.

Bağımsız ve tarafsız yargının inşa edileceği belirtilmiştir. Yargının en temel varlık sebebi programda yer almış ve yargı mensuplarının özlük haklarının tanınacağı belirtilmiştir (s. 23-26). Yine bu ifadelerden hareketle mevcut AK Parti muhafazakârlığının eleştirildiği, liberal demokrasinin gereği olan bireysel özgürlüğün ideolojik söylem olarak kullanıldığı söylenebilir.

3.5.3. Siyaset

Bu konu altında son yıllarda meydana gelen sosyo-politik olaylarla yurttaş nazarındaki devlet algısının değiştiği ifade edilmiştir. Umut ve gücün kaynağı olan devletin zayıflamış, ayrımcılık, kayırma, dışlama ve ötekileştirme çalışmalarına giriştiği iddia edilmiştir. Cumhurbaşkanlığı sistemi ile bu sorunların derinleştiği vurgulanmıştır (s. 26-27). Mevcut katı politikalar eleştirilmiştir.

Kamu hizmetinin her yurttaşına eşitçe dağıtılacağından dem vurulmuştur. Merkezi otoritenin baskıcı uygulamalarının varlığından ve bahsedilen bu baskıcı uygulamaların azaltılacağından bahsedilmektedir. Yerel demokrasinin güçlendirilerek katılımcı ilkelerin tekrar yürürlüğe koyulacağı iddia edilmektedir (s. 27). Yurttaşlar arası eşitlik ve bireysel özgürlük vurgusu yapılmıştır.

Kamu personel yönetimindeki mevcut uygulamaların zararlarından bahsedilerek yönetime olumsuz etkileri olduğu belirtilmiştir. Kamu yönetiminde şeffaflık ilkesinin yeniden tesis edileceği, denetimin etkin kılınarak sorunların giderileceği ve Yolsuzlukla mücadele edileceği vurgulanmıştır (s. 28-32). Kolayca saptanacağı üzere tekrar AK Parti muhafazakârlığı eleştirilmiş, liberal demokrasinin ilkelerinin kurulacağı söylemi geliştirilmiştir.

3.5.4. Ekonomi

Parti tarafından uygulanacak ekonomi modelinin fırsat eşitliğine dayalı, özel mülkiyeti koruma altına alan, sınırlı devlet müdahalesinin olduğu bir yapıya sahip olduğu dile getirilerek (s. 32-33) liberal demokrat ideolojinin temel dinamiklerine yer verilmiştir. Ekonominin aktörleri (Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası ve Türkiye İstatistik Kurumu gibi) üzerindeki hükümet baskısının azaltılacağı ve serbest piyasa ekonomisinin uygulanacağı programda yer almıştır (s. 33-36). Böylece tutucu, muhafazakâr ideoloji eleştirilerek liberal demokrasinin gerekleri yinelenmiştir.

Ekonomi modelinde kamu kaynaklarının etkili bir şekilde kullanılacağı (s. 37) ifade edilerek piyasa için her ölçekteki özel girişimlerin destekleneceği belirtilmiştir (s. 45). Hayvancılık ve tarım, sanayi, madencilik, ulaştırma ve enerji gibi alan sektörlerinde de devlet müdahalesinin azaltılacağı ve özel girişimlerin yeğleneceği vurgulanmaktadır (s. 46-67). Burada da ideolojik söylem, mevcut uygulamalar eleştirilerek liberal ekonominin uygulanacağı şeklinde gerçekleşmiştir.

3.5.5. Toplum

Eğitim alanında yaşanan başarısızlıklar ele alınmıştır (s. 67). Eğitimin aktörleri olan öğrenci, öğretmen ve müfredat gibi alanlarda eğitimin her kademesinde reformların gerçekleştirileceği belirtilmiştir (s. 68-78). Böylece mevcut durumlara eleştiriler getirilmiştir. Sağlık alanında reformların gerekliliği vurgulanarak sağlık çalışanlarının bireysel haklarının iyileştirileceği ifade edilmiştir (s. 79-87). Mevcut muhafazakâr yaklaşımlar eleştirilmiş, bireycilik öncelenmiştir.

Sosyal güvenliğin toplumun tamamı için uygulanacağı ve toplumda yer alan dezavantajlı gruplar olan kadın, engelli bireyler, şehit yakınları ve gazilerin sosyal haklara sahip olacağı işaret edilmiştir (s. 88-98). Böylece bireysel hak ve özgürlüklerin korunacağı belirtilerek liberal demokrasi ilkelerine ideolojik söylem unsurları yüklenmiştir.

3.5.6. Teknoloji

Bu konu başlığında dijital dönüşümün gereklerine yer verilmiştir. Dijital dönüşümde özel girişimlerin ön planda olması gerektiği ifade edilmiştir. Yapay zekâ, inovasyon gibi çalışmaların yalnızca devlet ve hükümet eliyle değil özel sektör eliyle de geliştirilmesi gereken unsurlar olduğu belirtilmiştir (s. 57-61). Böylece liberal ideolojinin en temel gereği olan özel girişimlerin destekleneceği programda söylem olarak yer almıştır.

3.5.7. Kültür, Sanat ve Spor

Bu başlık altında hukukun üstünlüğü, inanç ve düşünce özgürlüğü, sosyal dayanışma, bireysel özgürlük ve insan hakları gibi süreçlerin geliştiği toplumlarda kültür ve sanat etkinliklerinin geliştiği üzerinde durulmuştur (s. 104). Bahsedilen unsurlardaki gelişmelerin yeteri kadar ilerlemediğiyle muhafazakâr ideoloji eleştirilmiştir.

Kültür ve sanat alanında gerçekleşen sansür çalışmalarının kaldırılacağı ifadesi programda yerini almıştır (s. 105). Baskıcı yaklaşımlar sorgulanarak bu alanlardaki özgürlükçü yaklaşımlar ön planda tutulmuştur. Fikri hakların korunması adına “Türkiye Telif Ajansı” adı altında bir kurumun oluşturulacağı belirtilmiştir (s. 107). Bu yaklaşımın yine bireyci çalışmaları ortaya koyduğu söylenebilmektedir.

Spor alanında ise ülkemizde sporun gelişmediği iddia edilerek federasyonlar üzerinde görülen siyasi baskının bu duruma neden olduğu belirtilmiştir. Tüm spor dallarında gerçekleştirilecek kurumsal özerkliklerle bu durumun üstesinden gelineceği ifade edilmiştir (s. 102-103). Böylece liberal demokrasinin yinelediği devlet müdahalesinin azaltılması durumu ideolojik söylem olarak dile getirilmiştir.

3.5.8. Güvenlik

Güvenlik alanında gerçekleştirilecek çalışmaların temel insan hakkı olduğunun işaret edildiği bu başlıkta terör örgütlerinin uluslararası iş birliğiyle çökertileceği vurgulanmıştır. FETÖ gibi örgütlerden bahsedilerek bu tip örgütlerin devlete sızmalarının önleneyeceği iddia edilmiştir (s. 120). Burada din odaklı grupların AK Parti tarafından desteklendiği belirtilerek muhafazakârlık eleştirisi geliştirilmiştir.

Savunma sanayisinde yalnızca devlet çabalarının yanlış olduğu özel şirketlerin de milli savunmaya katkı sağlaması gerektiği işaret edilmiştir. Özel ve uluslararası şirketlerin küresel güvenlikte de etkili olduğundan bahsedilmiştir (s. 122-123).

Açıkça görüleceği üzere güvenlik ve savunma alanında da tutucu, devlet müdahalesini gerektiren politikalar eleştirilmiştir. Bu alanlardaki serbest girişimlerin desteklenerek liberal demokrasinin gereği olan devlet müdahalesinin azaltılma çalışmalarının gerçekleştirileceği söylemi ifade edilmiştir.

3.5.9. Dış Politika

Bu başlık altında genel olarak mevcut dış politika çalışmalarının kısa vadeli ve sınırlı fayda sağlayacak şekilde yapılandırıldığından bahsedilerek bu uygulamaların eleştirildiği görülmektedir (s. 124-131). Ancak Avrupa Birliği’ne tam üyelik hedefinden bahsedilerek bu üyeliğin ticarete ve ekonomiye faydaları programa eklenmiştir (s. 127). Buradan liberal ekonominin gereklerinin söylemleştirildiği çıkarımı yapılabilmektedir.

3.5.10. Çevre

Bu konu başlığında çevreyi korumanın bilincinin yok olduğu ve çevre felaketlerinin arttığından bahsedilmiştir (s. 110). Deniz kirliliğe neden olan unsurlar sıralanmış, atıkların oluşturduğu kirliliklerden söz edilmiştir (s. 111). Hayvan haklarının korunamadığından bahsedilerek (s. 112) çölleşme karşıtı eylem planlarının nitelik ve niceliklerinden dem vurulmuştur (s. 113). Böylece mevcut politikalar eleştirilmiştir.

Kentleşmeyle ilgili sıkça tartışılan konular olan tarım alanlarının imara açılması, rant amacı güden politikalar, dile getirilmiştir (s. 113-114). Böylece uygulanan çalışmaların olumsuzlukları dile getirmiştir (s. 115). Akıllı şehirlerin inşası için gerekli yaklaşımlar aktarılmıştır (s. 117).

Doğal afetlerde yürütülen çalışmaların eksikliklerinden bahsedilmiştir. Bunlara karşın hayata geçirilecek çalışmaların ayrıntıları aktarılmıştır (s. 118-120). Buradan hareketle mevcut politikalara muhalefet edildiği, liberal yeni politikalar uygulanacağı söyleminin varlığından söz edilebilmektedir.

Kısaca özetlemek gerekirse DEVA Partisi programında aşağıdaki hipotezler sınanmıştır:

H₁: DEVA Partisi ideolojik söylemi daha çok AK Parti muhafazakârlığına eleştiriler çerçevesinde inşa edilmiştir.

H₂: DEVA Partisi ideolojik söylemi daha çok liberal demokrasinin temel ilkeleri çerçevesinde inşa edilmiştir.

Yukarıda bahsedilen ve FSA'ya tabi tutulan on başlık altındaki ideolojik söylemlerin AK Parti tarafından şu an uygulanan muhafazakâr politikaların eleştirisi niteliğinde olduğu ve liberal demokrat ilkelerin yeğlenmesi üzerine inşa edildiği söylenebilmektedir. Bu kapsamda sınanan H₁ ve H₂ hipotezlerinin kabul edildiği görülmüştür.

Araştırma bulguları başlığının bundan sonraki kısmında Gelecek Partisi programı⁵ analiz edilecektir. FSA ile çözümlenecek program demokrasi, hukuk, siyaset, ekonomi, toplum, teknoloji, kültür sanat ve spor, güvenlik, dış politika ve çevre olmak üzere on başlık altında toplanmıştır. Yapılacak analizle H₃ ve H₄ hipotezlerini sınanacaktır.

3.5.11. Demokrasi

Demokrasi başlığı altında değerlendirilebilecek konularda mevcut anayasanın anti-demokratik olduğu belirtilmiştir. Anayasa değişikliği ile getirilen hükümet sisteminin (başkanlık sistemi) demokrasiye zarar verdiği eklenmiştir (s. 44-45). Merkezi yönetim anlayışındaki katı yaklaşımların sorun ürettiği, belirsizlikleri artırdığı, halkın güvenini sarstığı, liyakati ve katılımcılığı zedelediği, adalet duygusunu azalttığı, temel hak ve özgürlükleri yok saydığı iddia edilmiştir (s. 46). Bu noktada uygulanan muhafazakâr çalışmalar eleştirilmiştir.

Yukarıda bahsedilen eleştirilerden sonra merkezi yönetimde karşılaşılan hantal yapı ve eksikliklere yer verilmiştir (s. 47-50). Yerel yönetimlerde karşılaşılan demokratik olmayan çalışmalara yer verilmiştir (s. 51). Yine şu anki katı ve gelenekçi yaklaşımlar dile getirilerek uygulanan muhafazakârlığa eleştirel bir ideolojik söylem inşa edilmiştir.

Parti programında siyasi partilere yönelik kısıtlayıcı ve anti-demokratik yaklaşımlara yer verilmiştir (s. 69-71). Baskıcı yaklaşımların varlığından dem vurulmuş, sivil toplumun katılım çalışmalarının engellendiği iddia edilmişti (s. 73).

Açıkça ifade edildiği üzere AK Parti tarafından uygulanan muhafazakâr yaklaşımlara yönelik tartışmalar parti programının bu konu başlığında ideolojik söylem olarak yerini almıştır. Ancak parti ideolojisi de olan muhafazakâr/gelenekçi yaklaşımların temel ilkeleri bu konu altında parti programında yerini almamıştır.

3.5.12. Hukuk

Parti programında ülkede meydana gelen ekonomik, siyasal ve sosyal sorunların temelinde hak ve adalettaki yozlaşmanın neden olduğu iddia edilmiştir (s. 55). Hukukun üstünlüğü yaklaşımının terk edildiği belirtilmiş (s. 56), hukuk devleti anlayışının terk edilmesinin yurttaşların adalet duygusunu alt üst ettiği ifade edilmiştir (s. 57). Kısacası yürürlükte olan adalet ve sosyal adalet şartlarının varlığı belirtilmiştir.

Kuvvetler ayrılığı ilkesinin gereklerinin yerine getirilmediği programda yerini almıştır (s. 59). Bağımsız ve tarafsız bir yargı düzeninin yürürlükte olan mevzuattan kaynaklanmadığı, yürütme unsurunun çalışmaları nedeniyle kurulamadığı belirtilmiştir (s. 60).

Kolayca ifade edileceği üzere ülkede bir adalet eksikliğinden bahsedilmektedir. Bu adalet eksikliğinin hükümetin yanlış ve katı politikalarından kaynaklandığı iddia edilmiştir. Kısaca, AK Parti muhafazakârlığı

⁵ Analizde parti programının tamamı incelenmemiş, programda yer alan ifadeler hipotezlere uygunluk çerçevesinde FSA'ya dahil edilmiştir. Metinlerin bulunduğu sayfa numaraları cümlelerin sonunda yer almaktadır. Erişim Tarihi: 01.04.2020. Erişim:https://wp.gelecekkpartisi.net/wpcontent/uploads/2019/12/Gelecek_Partisi_Program.pdf.

eleştirilmiş, ideolojik söylem bu çerçevede inşa edilmiştir; ancak Gelecek Partisi'nin de kaynağını aldığı muhafazakâr/gelenekçi ideolojinin temel ilkelerinin politikalaştırılacağından bahsedilmemiştir.

3.5.13. Siyaset

Siyaset başlığı altında siyasi etik anlayışının günümüz siyasal yaşamında varlığını sürdürmediğinden bahsedilerek (s. 63-64) mevcut hükümet politikalarının eleştirilmesi amaçlanmıştır. Yolsuzlukla mücadele edileceği, ülkede birçok yolsuzluk olduğu ifade edilmiştir (s. 65).

Kamu ahlâkının işlevsel unsuru olan şeffaflığın yok olduğu iddia edilerek (s. 65) AK Parti'nin muhafazakâr uygulamaları incelenmiştir. Liyakat ve işinde ehil olanların makamlara gelme düsturunun yok sayıldığı ifade edilmiştir (s. 68).

Belirtildiği üzere siyasal yozlaşma unsurları parti programında yerini almıştır. Bu yaklaşımdaki temel amacın AK Parti'yi eleştirmek olduğu söylenebilmektedir. Bu başlık altında şimdiki muhafazakâr uygulamalara eleştiri söylem olarak kullanılmıştır. Ancak muhafazakâr ideolojinin gerekleri ve temel ilkelerine yer verilmemiştir.

3.5.14. Ekonomi

Özellikle ülkenin 2018 yazından bugüne yaşadığı ekonomik sorunlar dile getirilerek (s. 74) temel eleştirilerle konu hakkındaki eleştirilere girilmiştir. Bugünkü yoksullaşmanın sebepleri topluma yeterli gereçlerin verilmemesi olarak gösterilmiştir (s. 77).

Gelir adaletsizliğindeki artıştan dem vurularak muhafazakâr yaklaşımlar dile getirilmiştir (s. 82). Emekçilerin hukukunun gözetilmediği, mevcut piyasa ekonomisinin muhafaza edildiği vurgulanmış, kamu maliyesinin düzgün işletilemediği, halkın devlete emaneti olduğu ve bunun suiistimal edildiği işaret edilerek (s. 85-92) ekonomi politikaları analiz edilmiştir.

Sektörel bazda gerçekleştirilen ekonomi politikalarının toplumun yalnızca bir kısmını ekonomik olarak kalkındırdığı ifade edilmiştir (s. 93-100). Açıkça betimleneceği üzere başlığın her kısmında muhafazakâr ve uygulanan çalışmalar eleştirilmiştir; ancak çözüm noktası olarak belirtilen açıklamalarda muhafazakâr/gelenekçi ideolojinin söylemleri araçsallaştırılmamıştır.

3.5.15. Toplum

Bu konu başlığında siyasetin ve toplumun öznesi olan birey de ele alınmış, bireyden hareketle toplumun odak noktası olduğu bir perspektifle ideolojik söylem ortaya koyulmuştur. Toplumda yer alan sorunların temel ve hak özgürlüklerde yaşanan kısıtlamalardan kaynaklandığı vurgulanmıştır. Toplumu oluşturan sosyal grupların din, dil, ırk, mezhep gözetilerek ayrımcılık yaşadığı iddia edilmiş, "Kürt Meselesi" terimi kullanılarak sorunun toplum temelindeki demokrasi eksikliğinden kaynaklandığı varsayılmıştır (s. 9-15). Bütün bu unsurların parti programında ideolojik söylem olarak kullanılmasındaki amaç, muhafazakâr politikaların eleştirilmesi olarak görülebilmektedir. Toplumsal meşruiyetin temeli olarak görülen özgürlük-güvenlik dengesinin yok olduğundan bahsedilerek (s. 16-18) baskıcı çalışmaların varlığı vurgulanmıştır.

Toplumda dezavantajlı gruplar olarak da bilinen kadın, çocuk, yaşlı, engelliler gibi grupların yaşadığı sorunlardan dem vurulmuştur (s. 19-38). Burada bahsedilen eksikliklerin baskıcı ve katı uygulamalardan kaynaklandığı dile getirilmiştir.

Böylece Gelecek Partisi programında bu başlık altında yer alan ideolojik söylemlerin daha çok mevcut muhafazakârlığı eleştirme odaklı inşa edildiği söylenebilmektedir. Çözüm önerisi olarak muhafazakâr ideolojinin gerekleri dile getirilmemiştir.

3.5.16. Teknoloji

Gelecek Partisi programında teknolojiye ait bir bölüm bulunmamaktadır. Ancak ekonomi başlığı altında Bilim, Teknoloji ve Ar-Ge'ye ait bir başlık üretim bileşeni olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu başlık altında ar-ge yatırımlarına daha fazla destek verileceği, KOSGEB, TÜBİTAK, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı

odaklı çalışmaların yetersiz olduğu belirtilmiştir (s. 100-101). Üniversite odaklı çalışmalarla çağın gereklerinin yerine getirileceği ve diğer ülkelerin teknoloji alanında yakalanacağı iddiasında bulunulmuştur (s. 102). Görüleceği üzere yine mevcut katı ve muhafazakâr politikalara eleştiri odaklı ideolojik söylemler kullanılmıştır.

3.5.17. Kültür, Sanat ve Spor

Gelecek Partisi programında bu başlık altında da teknoloji başlığında olduğu gibi bir bölüm bulunmamaktadır. Ancak siyasetin öznesi olan bireyin ele alındığı bölümde bu konulara değinilmiştir. Programda kültür ve sanat konusunda son yıllarda altyapı açısından önemli çalışmaların gerçekleştirildiği; fakat sonraları kısa vadeli projelere öncelik tanındığı dile getirilmiştir. Zengin kültürel ve sanatsal kaynaklara sahip Türkiye'nin bu unsurların kısıtlanması ve baskıcı politikalara maruz kalması sonucunda kültür ve sanat açısından fakirleştirildiğinden bahsedilmiştir (s. 27-28).

Spor alanında ise ülkemizin genç bir nüfusa sahip olmasına rağmen yanlış spor yatırımları nedeniyle gerekli başarıların elde edilemediği ifade edilmiştir. Sporun sağlıklı toplumu inşa eden bir özelliğinin de bulunduğunu işaret eden programda, spor federasyonlarının baskı altında tutulmasıyla sağlıklı toplumun da yaratılmadığına yer verilmiştir (s. 24-27). Kısaca değerlendirmek gerekirse yürürlükte olan muhafazakâr politikalar eleştirilerek ideolojik söylem inşasında bulunulmuştur.

3.5.18. Güvenlik

Ülkemizin güçlü bir savunma için daha güçlü bir orduya ve vizyoner bir savunma sanayisine sahip olması gerektiği belirtilerek şu anki politikalar eleştirilmek amaçlanmıştır. Siber güvenlik, enerji kaynaklarının yeterince korunamaması ve bölgesel konular gibi hususlarda eleştiriler getirilmiştir (s. 137-139). Bu başlık altında ideolojik bir söylemden çok genel bir eleştiri geliştirilmiştir.

3.5.19. Dış Politika

Dış politika başlığında ülkemizde AK Parti tarafından uygulanan politikalar sıralanarak süzgeçten geçirilmiştir. Dış politikada yaşanan başarısızlıkların din, milliyet, mezhep, dil ve tarihi gelenekler ekseninde gerçekleşen tutucu, muhafazakâr uygulamaların sonucu olduğu vurgulanmıştır (s. 116-140). Bu konuda dile getirilen ideolojik söylem temelde muhafazakâr ideolojinin eleştirilmesi ile inşa edilmiştir.

3.5.20. Çevre

Çevre konusundan ülkemizde son yıllarda meydana gelen doğa tahripleri dile getirilmiştir. Bu doğa tahriplerinin temelinde hukuk devletinin ortadan kalkmasının olduğu iddia edilmiştir. Çevreyi düzenleyen dev ihalelerin belli şirketlere verildiği ifade edilerek (s. 39-44) bu tutucu, kapalı politikalar programda yerini almıştır. Görüleceği gibi yine muhafazakâr ideolojinin gerekleri eleştirilmiş; fakat partinin de ideolojisi olan muhafazakâr ideolojinin çözüm için kullanılmadığı saptanmıştır.

Kısaca özetlemek gerekirse Gelecek Partisi programında aşağıdaki hipotezler sınanmıştır:

H₃: Gelecek Partisi ideolojik söylemi daha çok AK Parti muhafazakârlığına eleştiriler çerçevesinde inşa edilmiştir.

H₄: Gelecek Partisi ideolojik söylemi daha çok muhafazakârlığın temel ilkeleri çerçevesinde inşa edilmiştir.

Yukarıda bahsedilen ve FSA'ya tabi tutulan on başlık altındaki ideolojik söylemlerin AK Parti tarafından şu an uygulanan muhafazakâr politikaların eleştirisi niteliğinde olduğu söylenebilmektedir. Ancak Gelecek Partisi programında muhafazakâr ideolojini gereklerinin araçsallaştırıldığı, eleştirilere çözüm getirecek nitelikte kullanıldığı görülmemektedir. Bu çerçevede sınanan H₃ hipotezinin kabul edildiği, H₄ hipotezinin ise reddedildiği saptanmıştır.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Modernleşme adımlarının atılması, siyasal katılımın toplumun tamamı tarafından benimsenmesi, kişi hak ve özgürlüklerinin yasal olarak garanti altına alınması, demokrasinin hâkim olması için gerekli unsurlardan yalnızca bazılarıdır. Yurttaşların siyasal yaşama katılması için aracı unsur olan siyasal partilerin partileşme süreci ve kurumsallaşması ise bir diğer önemli demokrasi koşuludur. Buradan hareketle DEVA Partisi ve Gelecek Partisi'nin kuruluş koşulları partileşme süreci dahilinde ortaya atılan teoriler çerçevesinde değerlendirilmiştir. Değerlendirme sonucunda her iki partinin kriz teorisi, parlamento dışında doğan partiler, kuşaksal yaş ve fonksiyon yaklaşımlarına benzer şekilde ortaya çıktıkları görülmüştür.

Siyasal partilerin kurulması ve kurumsallaşması için gerekli teorilerin yanında kullanılan ideolojik söylem de değerlidir. Kitleleri harekete geçiren fikir yapıları olan ideolojiler, yaşamı dönüştüren söylemlerle birleştiğinde ortaya çıkan ideolojik söylem partileşme sürecinde araçsallaştırılmıştır. Bu perspektifte yeni kurulan siyasal partilerin ideolojik söylemi nasıl inşa ettiği bilinmemektedir. Çalışmada partileşme sürecinde ideolojik söylemin analiz edilmesi amaçlanmıştır. Bu amaçtan hareketle DEVA Partisi ve Gelecek Partisi programı örneklem olarak seçilmiştir. Araştırma yöntemi olarak iktidar ilişkilerini ve bu ilişkilere yönelik direniş odaklarını anlamada faydalı olan FSA kullanılmıştır.

Sınanan hipotezler liberal demokratik ideolojiye sahip DEVA Partisi ile muhafazakâr ideoloji temelinde kurulan Gelecek Partisi'nin ideolojik söylemlerinin iktidar partisi olan AK Parti'ye karşı konumu ve kendi ideolojilerini dile getiriş şekilleri göz önüne alınarak aşağıdaki gibi kurulmuştur:

H₁: DEVA Partisi ideolojik söylemi daha çok AK Parti muhafazakârlığına eleştiriler çerçevesinde inşa edilmiştir.

H₂: DEVA Partisi ideolojik söylemi daha çok liberal demokrasinin temel ilkeleri çerçevesinde inşa edilmiştir.

H₃: Gelecek Partisi ideolojik söylemi daha çok AK Parti muhafazakârlığına eleştiriler çerçevesinde inşa edilmiştir.

H₄: Gelecek Partisi ideolojik söylemi daha çok muhafazakârlığın temel ilkeleri çerçevesinde inşa edilmiştir.

Her iki parti programı da demokrasi, hukuk, siyaset, ekonomi, toplum, teknoloji, kültür sanat ve spor, güvenlik, dış politika ve çevre olmak üzere on başlık altında toplanmıştır. Bu konu başlıkları çerçevesinde gerçekleştirilen FSA sonucunda H₁ H₂ ve H₃ hipotezleri kabul edilmiş, H₄ hipotezi ise reddedilmiştir.

Sonuç olarak partileşme sürecinde genel olarak iktidar partisine yönelik eleştirilerin varlığından söz edilmektedir. İktidar partisinin gerçekleştirdiği politikaların eksiklikleri parti programında yer almış ve mevcut uygulamaların ortaya çıkardığı yanlışlar sıralanmıştır. Bu tutum parti programına yansırken ideolojik söylem var olan iktidar partisinin temelinde bulunan ideolojiye yönelik de bir tavır olarak karşımıza çıkmaktadır. Yani eleştiri, yürütülen politikaların dayandığı ideolojiye yönelik olarak konumlandırılmıştır.

İdeolojik söylem inşasında karşımıza çıkan bir diğer yaklaşım ise uygulanan politikaların dayandığı ideolojiyi eleştirirken kurumsallaşma yolundaki partinin ideolojisini çözüm olarak sunmaktır. Yürürlükte olan politikaların ortaya çıkardığı sorunlar sıralanırken parti ideolojinin bu sorunların çözümü için uygun olduğu iddia edilmiştir.

KAYNAKLAR

Akar, D. & Martı, L. (2015). *Nitel Araştırma: Yöntem, Teknik, Analiz ve Yaklaşımlar*. Anı Yayıncılık.

Akdoğan, Y. (2004). *AK Parti ve Muhafazakâr Demokrasi*. Alfa Yayınları.

- Akdoğan, Y. (2010). Muhafazakâr-Demokrat Siyasal Kimliğin Önemi ve Siyasal İslamcılıktan Farkı, H. Yavuz içinde, *AK Parti: Toplumsal Değişimin Yeni Aktörleri* (ss. 59-95). Kitap Yayınevi.
- Aktan, C. C. (1996). Ekonomik liberalizmin kurucusu: Adam Smith. *Yeni Türkiye Dergisi*, 5(25), 546-549.
- Ateş, D. (2014). *Türk Dış Politikasına Giriş: Yeni Muhafazakârlık ve Doğu-Batı Ekseninde Yapısal Değişim*. Dora Yayınevi.
- Barker, C. & Galasinski, D. (2005). *Cultural Studies and Discourse Analysis: a Dialogue on Language and Identity*. Sage.
- Bayraktaroğlu, A. (2006), *Yeni Muhafazakâr Türkiye*. Arkaplan Basın Yayın.
- Blommaert, J. (2005). *Discourse: A Critical Introduction*. Cambridge University Press.
- Cheek, J. (2008). Foucauldian Discourse Analysis. (Ed.) L. M. Given, *Encyclopedia of Qualitative Research Methods* (ss. 356-357). Sage.
- DEVA (2020). *DEVA partisi programı*, Ankara.
- Dursun, D. (2014). *Siyaset Bilimi*. Beta Yayınları.
- Duverger, M. (1974). *Siyasi Partiler*. (Çev. E. Özbudun,). Bilgi Yayınevi.
- Duverger, M. (1998). *Siyaset Sosyolojisi*. Varlık Yayınları.
- Eagleton, T. (2011). *İdeoloji*. (Çev. M. Özcan). Ayrıntı Yayınları.
- Elliott, R. (1996). Discourse analysis: exploring action, function and conflict in social texts, *Marketing Intelligence ve Planning*, 14(6), 54-65.
- Ercoşkun, B. (2019). Tarihsel bir perspektiften türkiye’de liberalizm. *Akademik Bakış Dergisi*, 1(72), 33-45.
- Erler, Ö. (2007). Yeni muhafazakârlık, akp ve muhafazakâr demokrat kimliği. *Stratejik Araştırmalar Dergisi*, 5(10), 126-132.
- Erdoğan, M. (2014), Muhafazakârlık: ana temalar. *Liberal Düşünce Dergisi*, 1(2), 5-9.
- Fairclough, N. & Wodak, R. (1997). Critical Discourse Analysis. (Ed.) T. A. Van Dijk *Discourse as Social Interaction* (ss. 258-284). Sage.
- Fairclough, N. (1993). Critical discourse analysis and the marketization of public discourse: The Universities. *Discourse ve Society*, 2(4), 133-168.
- Foucault, M. (1987). *Söylemin Düzeni*. (Çev. I. Turhan). Hil Yayınları.
- Foucault, M. (2000). *The Essential Works of Foucault, 1954–1984*, Faubion, (Ed.) J. D, *Power*. The New Press.
- Foucault, M. (2015). *Hapishanenin Doğuşu*. (Çev. M. A. Kılıçbay). İmge Kitapevi.
- Gelecek Partisi (2019). *Gelecek partisi programı*, Ankara.
- Hall, S. (1998). Anlamlandırma, Temsil, İdeoloji: Althusser ve Postyapısalcı Tartışmalar, (Ed.) E. Mutlu, *Kitle İletişim Kuramları*. Ankara Üniversitesi İletişim Fakültesi Yayınları.
- Hartley, J. (2002). *Communication, Cultural and Media Studies*. Routledge.
- Heywood, A. (2016). *Siyaset Teorisine Giriş*. (Çev. H. M. Köse). Küre Yayınları.
- Huntington, S. (1965). Siyasal gelişme ve siyasal bozulma. (Çev. E. Özbudun). *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2 (22), 55-107.
- Independentturkish (2020). *Deva partisi'nin ilk gününden izlenimler: İslamcı değil merkez sağcı*. İstanbul.
- Jäger S. (2001). Discourse and Knowledge: Theoretical and Methodological Aspects of a Critical Discourse and Dispositif Analysis, (Ed.) R. Wodak & M. Meyer, *Methods of Critical Discourse Analysis* (ss. 32-62). Sage.
- Kapani, M. (2019). *Politika bilimine giriş*. Bilgi Yayınevi.

- Katz, R. S. & Mair, P. (2009). *Democracy and the Cartelization of Political Parties*. Comparative Politics.
- Kahraman, H. B. (2010), *Türk siyasetinin yapısal analizi: Kavramlar, kuramlar, kurumlar*. Agora Kitaplığı.
- Kıran, Z. (2001). *Dilbilimine giriş*. Seçkin Yayınevi.
- Kirchheimer, O. (1969). *Politics, law and social change*. Columbia University Press.
- Koole, R. (2009). Political parties: do parties still present?. *Political Journal*, 1(9), 105-121.
- Kuru, A. T. & Stepan, A. (2013). Bir ideal tip ve skala olarak laiklik: türkiye, fransa ve senegal karşılaştırması. (Ed.) A. T. Kuru ve A. Stephan, *Türkiye'de Demokrasi, İslam ve Laiklik (ss. 91-114)*, (Çev. H. Tatoğlu). İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Medium, (2020). *Deva partisi ve Türk sağının geleceği*. İstanbul.
- Mil, B. (2007). Nitel araştırmalarda söylem analizi ve ilkeler. (Ed.) A. Yüksel, B. Mil ve Y. Bilim, *Nitel Araştırma: Neden, Nasıl, Niçin?*. Detay Yayıncılık.
- Neumann, S. (1943). *Modern Political Parties*. Chicago Press.
- Özbudun, E. & Hale, W. (2010) *Türkiye'de islamcılık, demokrasi ve liberalizm AKP Olayı*. (Çev. E. Özbudun & K. Göksel). Doğan Kitap.
- Özipek, B. (2011). *Muhafazakârlık*. Timaş Yayınevi.
- Portter, J. (2004). Söylemsel Psikoloji ve Söylem Analizi. (Ed.) A. Sibel, *Doğunun ve Batının Yerelliği*. Alfa Kitap.
- Resmi Gazete (2003), 59. *Hükümet programı*. Ankara
- Sözen, E. (1999). *Söylem*. Paradigma Yayınları.
- Tonkiss, K. (2006). *Analysis text and speech: content and discourse analysis*. Sage.
- Türk, B. (2003). *İdeoloji*. Lotus Yayınevi.
- Van Dijk, T. (1989). Structures of discourse and structures of power. (Ed.) J.A. Anderson, *Communication Yearbook 12*. Sage.
- Van Dijk T. (1995a). Discourse analysis as ideological analysis, (Ed.) C. Schäffner ve A. Wenden, *Language and Peace*. Dartmouth Publishing.
- Van Dijk, T. (1995b). Ideological discourse analysis. *New Courant: Special Issue on Interdisciplinary Approaches to Discourse Analysis*, 2(4), 135-161.
- Van Dijk, T. (1995c). Aims of critical discourse analysis. *Japanese Discourse*, 3(1), 17- 27.
- Van Dijk, T. (2000). *Ideology and discourse: A Multidisciplinary Introduction*. Dartmouth Publishing.
- Van Dijk, T. (2003). Critical discourse analysis, D. Schiffrin, (Ed.) D. Tannen, ve E., H. Hamilton, *The Handbook of Discourse Analysis* (ss. 352-372). Blakwell Publishing.
- Van Dijk, T. (2006). Ideology and discourse analysis. *Journal of Political Ideologies*, 2(11), 115-140.
- Yanardağ, M. (2011), *ABD ve Türkiye'deki yeni gericilik ve yeni muhafazakârlar*. Ankara.
- Willig, C. (2013). *Introducing qualitative research in psychology*. Open University Press.
- Wodak, R. (2001). What CDA is about: A Summary of its history, important concepts and its developments. (Ed.) R. Wodak ve M. Meyre, *Methods of Critical Discourse Analysis* (ss.1-13). Sage.
- Wood, L.A. & Kroger, R.O. (2000). *Doing discourse analysis: methods for studying action in talk and text*. Sage.

Makale türü / Article type: Derleme / Compilation

Kurumların Uzun Dönem Ekonomik Gelişiminin Pozitif Etkilerini Arttırmak İçin Bir Yönetişim Modeli

A Governance Model for Increasing the Positive Effects of Institutions on the Long Run Economic Growth

Dr. Ahmet Efe

Ankara Development Agency, CISA, CRISC, PMP, Internal Audit Executive, aefe@ankaraka.org.tr
ORCID: 0000-0000-0002-2691-7517

Dr. Coşkun Şerefoglu

Ankara Development Agency, Head of Business Development and Strategy, cserefoglu@ankaraka.org.tr
ORCID: 0000-0002-8260-7687

Özet

Bu çalışmanın temel amacı, kurumların ekonomik büyüme üzerindeki etkilerini derinlemesine bir literatür taraması temelinde eleştirel olarak analiz etmek ve teknolojik bakış açısıyla bu hususta bir çözümleme üretmeye çalışmaktır. Bu çalışma, kültür, gelenekler, zımnı bilginin, yeniliklere açıklığın, yeni yüzyılda öne çıkan noktalar olduğunu ve uzun vadede kurumların olumlu etkilerini arttırmak için kurumların dijital makroekonomide bir yönetim ve yönetişim modelinin gerektiğini ortaya koymuştur. Endüstri 4.0, akıllı şehirler ve e-devlet çağında bilgi teknolojileri (BT) ile iş süreçlerinin bir geçerli yönetim ve yönetişim modeli sayesinde entegre edilmesi gerekir. Yenilikçilik iştahının ve kurumların BT becerilerinin kapasitelerinin piyasadaki karlılık ve yetkinliklerini olumlu yönde etkilediği varsayımıyla, COBIT modeli, sürdürülebilir bir platform sağlayan etkin ve verimli kurumsal kuruluşların ekonomik değer yaratma döngüsü için geçerli ve sürdürülebilir bir çerçeve olabildiği tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Kurumlar, ekonomik büyüme, e-devlet, yönetişim kültürü, COBIT

JEL Sınıflandırması: A11, B52, M21, O43

Abstract

The main aim of this study is to critically analyze the effects of institutions on economic growth on the basis of a deeply literature review with a technological point of view. This study found that culture, traditions, tacit knowledge, openness to innovations are the outstanding points in new century and we assert that for increasing positive effects of institutions in the long term there should be a model for management and governance of business of institutions that is the whole economy in the digital macroeconomics. In the era of the upcoming industry 4.0, smart cities and e-government paradigms there should be integration of IT and business processes via a valid management and governance model. With the assumption that innovation digestion and cutting-edge IT capability of institutions have positive effect on their profitability and competency in the market, COBIT model is found to be a valid and sustainable framework for effective and efficient institutional set-ups that provide a sustainable platform for economic value creation cycle.

Keywords: Institutions, Economic Development, E-government, Governance Culture, COBIT

JEL Classification: A11, B52, M21, O43

INTRODUCTION

Institutions have been seen as the very determinants of individual behavior and attitude of economic agents that contributes significantly to performance of economies. It is known that the most systematic and disciplined studies started with old institutionalist point of view (Leite, Silva & Afonso, 2014: 496). As New Institutional Economics (NIE) includes contributions of the neoclassical and the standard evolutionary

models and theories and operates within a specific institutional framework, it was argued that it can be a more valid approach to explain economic performance (Leite, Silva & Afonso, 2014: 505). NIE has criticized neoclassical economics for failing to appreciate the extent to which formal and informal institutions provide, shape and constrain available opportunities, and for not recognizing that people make decisions with limited information through mental constructs that can sometimes be faulty (Tamanaha, 2015: 95).

Institutions are defined by Douglas (1991:97-112) as “*humanly devised constraints that structure political, economic and social interaction*”. Although there are a wide research and publication over the role of institutions in shaping individual behaviors, the role of models and frameworks used in institutions that effect the long run economic growth is not studied by the researchers. However, in the last two decades, many researchers have profoundly produced some outputs in order to observe the main effects of institutions on long term economic growth. There have been some critical points which one of them is whether or not of which institutions affect long term economic growth, financial institutions or human resources or both. In some cases, rather than having economic institutions, human resources who are able to run these institutions could be more important.

The institutions are assumed to have an exogenous influence on the economy in during years of 1980-2000. Indexes of civil and political liberties developed by Gastil were used by Dawson (1998: 603-619); Gwartney et al. (2006: 255–273). These are several independent pieces of researches in literature. The main driving forces of growth that are successfully made by the developed countries and challenges of developing countries remains unclear due to the insufficient data as well as different indicators used in various studies. Therefore, many researchers attempted to understand what causes one country to move forward economically and how economic progress add value to institutional development and quality and which institutions are affecting individual behaviors and economic performance but neglected the very determinants behind institutional success such as professional models and management frameworks that triggers economy, effectiveness and efficiency of operations. ‘Institutional thickness’ is, therefore, a facilitator in creating a thriving environment for governance. The presence of a wide range of capable institutions, transversal and vertical networks, different power structures among institutions and actors and the existence of a local common enterprise are pre-conditions to the successful governance of growth (Pareja-Eastaway & Miquel, 2010, s. 32).

As to the definitions of institutions such as; rules of the game that regulate agents’ actions; mostly defined by human intention, optimizing behavior is allowed (in agency theory); institutions may emerge spontaneously or “Rules of the game” previously defined by players; institutions emerge spontaneously through self-organizing processes can be affiliated with institutional capacity, development of governance and management structure and capability of their processes as defined by COBIT.

The companies benefiting from these advantages have made significant gains in terms of competitiveness in the marketing of products and services compared to other companies in the same market, so do the institutions in their respective field of service or responsibilities. However, many jobs have become easier, more convenient and remote through IT infrastructure and online business processes. With the help of information technologies, businesses have gained revenue by selling their idle capacities to other businesses. However, with the opportunities provided here, institutions need to evaluate how the structure of their businesses in the sector will change and how the sector will use this technology. Institutions will have the opportunity to see how they can create new jobs from existing jobs as a long-term effect on the economy. In order to benefit from information technology facilities, action plans of the enterprises are required to be in line with congruent management and governance models that pave the way for economic innovation. In other words, institutions should have a plan with strategic investments to acquire the technology and pertinent governance models required to take advantage of this technology. For businesses,

remote access, online ordering system and management have come with great convenience so that the services have become widespread and have the opportunity to run effectively in the long term. Nowadays, institutions try to make the ecosystem and infrastructure for industry 4.0 to enable business more competitive in the digital production era.

There are a few research questions for which we are trying to find answers in this study. First and foremost is to determine how pure economic indicators would be sufficient to explain the growth. Second, whether or not institutions play an essential role; the third is to find an answer if natural endowment plays a vital role for the growth throughout history and the fourth is to develop a model for increasing positive economic effects of institutions in the long term using COBIT-5 framework. With the assumption that digestion of innovation and cutting-edge IT capability of institutions has positive effects on their profitability and competency in the market, COBIT model is found to be a valid and sustainable management and governance framework for effective and efficient institutional set-ups that provide a sustainable platform for economic value creation cycle.

With this paper, we are going to focus on finding a model that provide sustainable positive the effects of institutions on long run economic growth and in particular the quality of institutions through integration of business and IT processes in its governance structure. The methodology of the study is completely based on review of the secondary literature previously published by others and modelling out of scratch using COBIT-5 framework for value creation of institutions. Our assumptions are as follows:

1. There has been little research backlog in the academic literature regarding effects of institutions on the long-term economic performance.
2. Colonialization, urbanization and quality are paradigms that have produced effects over performance of institutions in the long term.
3. Innovation is not optional. Every institution has to adopt new circumstances of changing environment and ecosystem.
4. Institutional capability and maturity levels are closely affiliated with economic development of countries.
5. Effectiveness and efficiency of institutions are being positively affected by IT enabled of processes and management&governance structure.
6. Integration of business and IT processes and structures will provide more value delivery to institutions and their stakeholders.
7. Management and governance of IT cutting edge technologies together with business activities and processes have been one of the most challenging issues for development of organizations.
8. Implementing a valid and comprehensive international standard or framework for better management and governance of IT and business to achieve stakeholder needs are one of the core accomplishments.

The study which has a multidisciplinary characteristic of both economic and management sciences is divided in seven main sections. Following the first part covering introduction section, which gives an introductory to the OIE and NIE providing a comparison regarding new institutional economics; the second part gives historical evolution of academic research on the institutions and NIE; the third briefly lays out some essential information on critical roles of institutions; the fourth part extends with some findings and critical points of the researches institutions' role on the role of long term economic growth done by some

economists; the fifth part extends the quality of institutions in the long term economic growth; the sixth part seeks to investigate whether COBIT-5 model can be a unique and flexible model for governance and management of institution; and the last part concludes with findings and suggestions.

1. STUDY OF INSTITUTIONS

A critical point is on whether economic growth leads to institutional development. Acemoglu et al., (2002) used two proxies in order to measure the effects of institutions on long term economic growth: income per capita and urbanization. However, Gwartney et al., (2006: 255–273) employed three different variables in his study of institutions, and the impact of investment on Growth: tropical location, coastal population and distance from major markets.

Institutional economics, the first and only unique school of economics born in the United States (USA), spread rapidly again in the USA, especially after the First World War. The intellectual foundations of corporate economics were laid by Veblen and although corporate economics was developed under the leadership of Veblen, the concept of corporate economics was first introduced by Hamilton in 1918 by the "American Economics Association". It was used in the paper "The Institutional Approach to Economic Theory" presented at the annual meeting (Ekelund & Hébert, 1990: 40; Mills, 1953: vi; Rutherford, 2000: 278-279). In the declaration in question, Hamilton stated that the basis of economics is the institutions and the importance of institutional economics in the economic life of institutions (Hamilton, 1919: 311).

Figure 1 below shows the historical evolution of academic research. The number of NIE articles has been significantly increased in the last decade. As depicted at the figure 1, at the beginning of 1990s hardly was there any research conducted on NIE in academic literature. But in the following decade, it has categorically increased and reached up to 0.3 percent of overall academic papers.

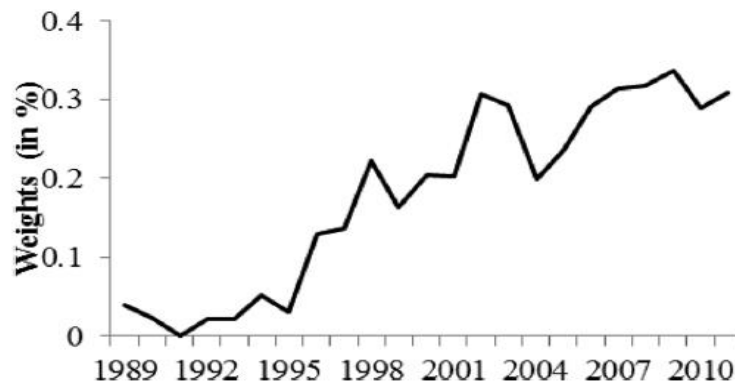

Figure 1. Historical evolution of academic research on institutions and NIE

Source: (Leite, Silva, & Afonso, 2014)

As shown in the figure 2 below, academic research on “institutions” began at the end of 1870s reaching to above two percent in 1890 and after a while of shrinking began to accelerate by 1970s till 2011 categorically and persistently up to 2.5 percent of overall academic research.

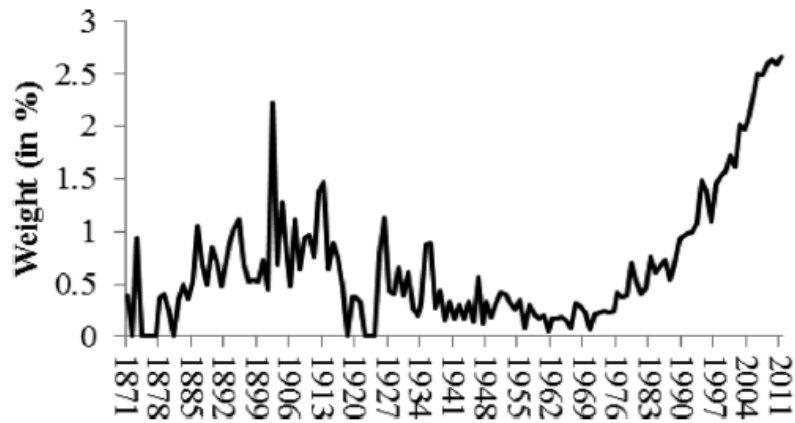

Figure 2. Evolution of “Institutions” in the academic research

Source: (Leite, Silva, & Afonso, 2014)

Institutions are humanly invented constraints which build political, economic and social interaction (Douglas, 1991: 97-112). David and Marquis (2005) quoted in Scott (1995) points out that institutions not only consist of cognitive and normative structures but also have regulative structures and triggering activities that provide stability and meaning to social and economic behavior.

2. NEW INSTITUTIONAL ECONOMICS (NIE) AND ITS RESEARCH LINES

NIE, which noticeably differentiated from Neoclassical economics that failed to explain the extent to which institutions shape and constrain available opportunities, is sum up in four interrelated levels of social or institutional analysis by Joskow (2004). Neoclassical economics has been criticized by NIE since it failed to appreciate the extent to which institutions shape and constrain available opportunities. Under this framework, embeddedness refers to changing of basic social and cultural institutions over time while basic institutional environment consists of basic human rights, political systems, property rights and financial institutions. Institutions of governance arrange traded goods, services and labor among individuals. The last one, which is short term resource allocation, points out day to day operation of the economy focusing prices, wages, costs and quantities. As indicated in Table 1 by Leite, Silva & Afonso (2014), the NIE has a varying wide range of research lines which are main theoretical support, main research concepts and/or methods, definition of institutions and authors.

Table 1. NIE Research lines

Main Theoretical Support	Main Research Concepts and/or Methods	Definition of Institutions	Authors (years)
Property Rights	Transaction costs; Law and Economics.	Rules of the game that regulate agents’ actions;	Alchian (1961); Alchian and Demsetz (1973); Barzel (1989); Coase (1937, 1960); Demsetz (1967) and Williamson (1975; 1985); Postner (1981, 1992).
Property Rights-Law	Formal law.	Mostly defined by human intention.	Posner (1981, 1992).

Theory of Contracts-Firm Organization	Firm organization; Imperfect information.	Optimizing behavior is allowed (in agency theory)	Coase (1937, 1960); Grossman and Hart (1986) and Hary and Moore (1990).
Theory of Contracts-Agency Theory	Imperfect/Asymmetric information.		Hart and Holmstrom (1987); Jensen and Meckling (1976) and Stiglitz (1990).
Game Theory-Standard Approach	Game theory, more “static” and repeated games: agents may be fully rational.	Institutions may emerge spontaneously or “Rules of the game” previously defined by players.	Calvert (1995); Greif (1993; 1998b); Schotter (1981) and Shubik (1975).
Game Theory-Evolutionary Approach	Evolutionary Game Theory: agents have bounded rationality.	Institutions emerge spontaneously through self-organizing processes.	Aoki (1996, 2001); Axelrod (1984); Binmore (2001); Sugden (1989, 2004) and Young (1993).
Evolutionary Theory	Evolutionary dynamics, novelty, path dependency	Institutions as rules, patterns of behavior; Social rules; Customs, as well as Institutions.	Nelson and Winter (1982); Nelson and Sampat (2001) and Silverberg (1984).
Political Governance	Collective action problems solved by collective decision making; Interest groups impact on design of institutions.	Rules that are designed to govern collective action problems.	Axelrod (1997); Olson (1965; 1993) and Ostrom (1990).
Historical Perspective	Historical analysis of institutions, their evolution through time and impact on actual economic situation.	Rules of the game that are defined mostly by agents and which regulate relationships.	Davis et al. (1971); Greif (2005); Haber (1991); Libecap (1989) and North (1981, 1990, 1992).

Source: (Leite, Silva & Afonso, 2014)

3. INSTITUTIONAL POLITICAL ECONOMICS (IPE) AS A NEW ALTERNATIVE PROPOSAL TO NEW INSTITUTIONAL ECONOMICS (NIE)

With the emergence of views and different perspectives in the thought of corporate economics, a differentiation has emerged over time and corporate economics has been divided into two as “Old Institutional Economics” and “New Institutional Economics” (Yay, 2018:2). New institutional economics is a school of economics, which indicates the importance of institutions in economic life in its shortest form. It is a multidisciplinary approach that tries to explain and understand the institutions such as government, law, market, family, traditions that we face in our daily lives by bringing together various fields of social sciences such as economics, history, sociology, political science, business, anthropology and law. The purpose of the new corporate economics approach is to reveal what institutions are, how they occur, what they serve, what they change and have been corrected (Klein, 1999: 456).

Ha-Joon Chang suggested that overcoming the limitations of discourse on the role of the state in the neo-liberal mold could not be achieved by seeking more intrusive models within the neo-liberal mold. However, he claimed that he could carry institutions and policies to the analytical core only by breaking this pattern and developing an alternative framework (Chang, 2002). This model has suggested a management and governance framework that it is not aware of as meticulously and naturally as a precondition. Chang proposed to call the institutional political economy (IPE). The market has determined how state and political analysis differs from what is presented by neo-liberal discourse.

However, the political economy of IPE goes further than its neo-liberal counterpart. It emphasizes the fundamental political nature of the market and applies the logic of political analysis not only to the analysis of the state but also to the market analysis. However, the institutionalization of IPE goes much further than that of NIE. Diversity is the emphasis of institutions on the temporary priority of individuals (rather than the temporal priority of individuals on institutions, as in the NIE). In addition, it does not see institutions as simply restricting individual motivations (Chang, 2002).

Chang said that the IPE that he proposed expresses an "institutionalist" approach. However, Chang does not accept the New Enterprise Economics (NIE) type, perhaps it may have initiated a process of development of the old tradition in the classical works of writers. Herbert Simon is sometimes referred to as the old Corporate Economy Her. In this sense, it is different from the NIE in a number of attributes, but most importantly, it restricts the institutions not only on the behavior of pre-formed and unchanging individuals as in the NIE, but also as the shaping of individuals themselves. (2002).

4. THE ROLE OF INSTITUTIONS IN THEIR PERFORMANCE FOR THE LONG-RUN ECONOMIC GROWTH

The role of geographical location in the development process of both cities and countries has been in the area of debate by economists since the highly influential papers issued by Gallup et al., (1999); McArthur and Sachs (2001); Sachs (2001) and Acemoglu et al., (2002). Generally, the literature in this domain has demonstrated varying roads of transmission of geography to the development (Percoco, 2011). McArthur and Sachs (2001) commented on findings that their evidence is likely limited by inherently small sample of ex-colonies and limited geographic dispersion of the countries studied by McArthur (2001). Sachs (2001) has drawn attention to the countries that are located in both temperate and easily accessible to the sea based trade almost everywhere achieved a very high measure of economic development. It is also recommended by Sachs (2001) that for countries at the tropical ecozones a concerted international effort to develop ecosystem and institutional set up of especially health and agricultural technologies would be beneficial. A similar view was held by Kim and Law (2012). According to their findings, political centralization affects spatial economic development and centralistic institutional foundations are more effective than decentralized structures.

Early studies carried out by Douglas (1991); Dawson (1998); Acemoglu et al. (2002:2005); Glaser et al. (2004); Gwartney et al., (2006); Dollar & Kraay(2003); Chang (2011) and James (2012) pointed out the role of institutions on the long run economic growth. Easterly and Levin (2002); Rodrik et al.(2002) and Bloch and Tang(2004) focused on the quality of institutions and location in their studies.

Acemoglu et al (2002) analyzed the role of institutions on the long run economic growth from the years of 800's to 1850 in his research "*The rise of Europe: Atlantic trade, institutional change and economic growth*". The data used in the model are income per capita and urbanization based on urban population. According to the research, it was observed a noticeable gap between monarchy-ruled countries and non-monarchy-ruled countries. Britain and the Netherlands which were not ruled by monarchy are the countries that highly benefited from Atlantic trade. But Spain and Portugal which were ruled by monarchy could not

use trade opportunity in Atlantic. We need to define a clear distinction between pre-industrial term and industrial term, even neoclassical term starting 1950`s as main concept of development rapidly changed such as clustering; venture capital and new actors such as China, Brazil and South Korea appeared in world trade. If we just consider the growth which is composed of good institutions, it might not be completely seen the complete picture. For example, China which lacks good institutions, ruled by dictatorship stepped into new age in the last dozen years. However, countries governed by totalitarian dictatorships may fall behind in economic development by giving an example from Russia (Roland, 2004: 109-131).

Dawson (1998:603-619) assumed a production function that exhibits constant diminishing returns to each factor individually, in the panel analysis, the sample period 1975-1990 is divided into three five-year sub periods, such as 1976-1980, 1981-1985, and 1986-1990. As a result of this study, it was evidenced that there is an investment channel between institutions and investment. Both affect each other in a positive way with the condition of economic freedom, civil liberties and secure property rights. But this has been challenged by Gwartney et al., (2006), who argue that there is no clear positive relationship between economic freedom and long-term economic growth. One of researches done on effect of institutional coordination on economic growth tested the impact of economic coordination and institutional coherence on economic growth. Empirical evidence revealed that there exists a U-shaped relationship between institutional coordination and macroeconomic performance in sense of economic growth (Vural, 2007)

5. IMPROVING THE PERFORMANCE OF THE GOVERNMENT AND STATE INSTITUTIONS

In the last century, the role of the governments in the economy and its share in national income has increased significantly. With the advent of industry 4.0, smart cities and digital e-governments, the qualitative issues have come to the fore regarding the role of the government; productivity, performance and effectiveness. Considering the fact that there is not a single recipe for a more effective and high-performing government institutions, many studies have taken the necessary measures to increase the capacity of the government and its institutions, to ensure the efficient functioning of the public sector and to pave the way for social welfare and various proposals of civilization have been presented.

The World Bank Development Report, which focused 22 years ago on the role of the state in economic development, had proposed a two-stage strategy to make the role of the state more effective (World Bank, 1997):

1. Focus on harmonizing state activities with the capacity or capabilities of the state.
2. To try to increase the capacity of the state through the strengthening and revitalization of public institutions.

Although the state has the power to perform certain functions 'effectively', it can fail to achieve 'effective' results in line with the demands of the society. Therefore, in the first stage of the strategy, it is aimed to prevent the state from doing more than it can with a small amount of resources, to focus on its basic functions and to ensure that it can be effective in this way. Therefore, it is critical at this stage to determine what the state will do and what it will not do.

The first step is to determine the basic functions of the state correctly. The main tasks of the report are as follows: establishing the legal system, ensuring political and macroeconomic stability, investing in basic social and infrastructure services, protecting vulnerable groups and protecting the environment. According to the report, in order for development to be stable and sustainable, the state should not deviate from the basic social priorities.

In the second stage of the strategy, it is underlined that it would be wrong to accept the capacity and capabilities of the state as data and that it is possible to develop this capacity. This can be achieved by

improving the state institutions. Many countries are trying to restructure institutions for a more effective public sector; however, this is not as easy as it seems. One of the main reasons for the difficulty is political tendencies.

In order to overcome the rigidity of change and to solve sophisticated socio-economic problems, the report sets out three main mechanisms:

a. Effective rules and restrictions: One of the steps to be taken in the fight against corruption is to increase the penalties to be imposed on persons and institutions involved in corruption. For this purpose, it is important to make the laws more effective and to make them effective. First of all, the existence of an available rent is necessary for corruption to occur, and measures that limit the possibilities of rent should be taken. For example, restrictions on foreign trade should be reduced, government-based barriers or difficulties in the entry of new firms into the markets should be mitigated, and state enterprises should be privatized.

b. Pressure to increase competition: To ensure that civil servants work in the competitive environment by developing a merit-based promotion system and reasonable salaries within the state institutions, which prevent nepotism in the recruitment process; Furthermore, creating a competitive environment in the production of public goods and services plays an important role in achieving more effective results in the activities of the state.

c. Increasing the importance of public voice, governance and participation: In the process of policy making and implementation, states that work with and cooperate with the recommendations of the business world and the public obtain more effective and successful results.

Especially for developing countries, opening up to the globalizing world brings opportunities and risks. For example, countries are exposed to external shocks caused by prices or capital movements. This situation criticalizes the role of the state, and the state plays an important role in resisting these shocks and ensuring that the public can benefit from the opportunities offered by world markets. However, there are at least five main objectives for states to require international cooperation: to prevent regional crises, to ensure global economic stability, to protect the environment, to promote knowledge production and research.

Stiglitz (1998) also refers to the steps that should be taken to improve the performance of the state and its institutions, or of the public sector. Stiglitz provides five proposals for this purpose and discusses them (Stiglitz, 1998: 11-22).

The first of these proposals, as stated in the World Bank Development Report, is to restrict state intervention in areas where personal interests or private interest groups are known to be effective, even if it is difficult to block the search for rent. The important question to be asked here is whether the benefits that arise from the abolition of state intervention in these areas will be more than the costs to be incurred. If the benefits exceed the costs, avoiding the intervention will have effective consequences.

The second proposal is to support state activities aimed at increasing competition and to restrict state activities that prevent or restrict competition. The state's removal of barriers to competition and serving as arbitrators in the markets will ensure a more efficient functioning of the markets.

The third proposal is to ensure that the activities of the state and state institutions are made confidential and transparent. Preventing the free movement of information and disclosure is often aimed at preventing external participation in decision-making processes, which increases the influence of public officials in decision-making processes and the possibility of rent. Making the existing rules and regulations transparent and sharing the information with the society is very important for the fight against corruption. Transparency

in policy and decision-making processes gives policy makers less initiative to influence the well-being of certain groups (Tanzi, 1998).

Stiglitz's *fourth proposal* is to encourage and encourage the private sector in the production of public goods, either through its own efforts or through non-governmental organizations; thus, it enters into a competitive environment and disciplines itself. Acting in cooperation with civil society organizations is important in terms of reflecting the views of the wider community in political decisions or projects.

The *final proposal* is that the state balance the expertise, democratic representation and accountability. Expertise is of great importance in terms of decision mechanisms. In participatory democratic systems, decisions may not reflect the expert's views on the issue, and thus the targeted results may not be achieved (or most effectively achieved).

Tanzi (1997: 18-19), on the other hand, discusses the following points in relation to the improvement of the performance of the state, except for those mentioned above:

1. *The state should not avoid privatization movements* that may reduce the salary burden paid to the public sector, reduce the subsidy burden provided for public enterprises and make economic functioning more efficient. Privatization is an appropriate policy, especially in countries where the interest burden on public debts is high, considering that the proceeds from privatization and some of these debts can be paid. Privatization movements generally increase the efficiency of the economy by opening the markets to the private sector (provided that an appropriate competitive environment is ensured). Moreover, corruption is reduced by privatization.

2. *The state should stop any price control and support of certain products.* Price controls always have detrimental effects on markets, create inefficiencies in resource allocation and allow rent-seeking. Subsidizing some basic goods can lead to significant waste.

3. *The state should minimize the impact of investments and economic activities* through regulation and incentives. Instead, it should make the economy open to foreign competition in order to increase the efficiency of the markets; increase competition by removing barriers to market entry; eliminate unnecessary and inefficient regulations. Some of these regulations only provide power to the state and bureaucrats and damage the functioning of the economy. On the other hand, while some social goals require regulations (regulations regarding minimum wages, working hours, etc.), some social goals can be achieved in more effective ways than regulations.

6. INSTITUTIONAL DEVELOPMENT THROUGH URBANIZATION

It was found by longitude and latitude measures that geography has no significant effect and that the quality of contemporary institutions critically leans on the quality of past institutions historically evolved and that these affect current development of existing institutions (Percoco, 2011: 143 There are three important points which seem missing in paper of Acemoglu et al (2002), who has contributed valuable researches in this field.

Firstly, the model almost never put emphasis on the social capital even though it was mentioned about the religion which is one of the important instruments of shaping the culture. So, some geography may be luckier than others concerning existing embodied knowledge through historical transformations of institutions. Second, urbanization was used in the model as a proxy. In the term of pre-1850 describing pre-industrialization, the Atlantic trade was dominantly based on agricultural products, natural resources and textile sector. Even though urbanization was selected as an indicator for the role of urbanization on trade and growth, Thunen's theories of land use and industrial agglomeration were not reflected at all in the Acemoglu's papers and in the other researches as well (Fujita, 2011: 8). Last point is closely related with the data used in the model. For instance, in Albania, the rate of urbanization and GDP per capita in 1800

and 1850 are 28, 21.8 and 636, 871, respectively. This shows that urbanization had no effect on GDP per capita on the contrary to their hypothesis. However, it is widely accepted that geography is an important indicator on incomes via its effect on agricultural productivity and morbidity (Rodrik et al. 2002: 13). Urbanization has obviously led to many shanty and slums in cities and widen the gap between regions in both developed and developing world since 1970's if it is considered in last three or four decades (Corbridge, 1995: 256-268). If it is reflected in the EU policies after Second World War, it is clearly seen the countryside has been securely protected and attracted rural people not to migrate to urban areas. Though there are mega cities in U.S., the EU has relatively small cities and industry is agglomerated in small towns. This is more feasible and applicable to measure the effect of urbanization on long term economic growth.

The idea that difference in institutions and government polities largely depends on differences in income per capita across countries is shared both by many economists and social scientists. Since the determinants of institutions and attitude of governments towards economic progress is not widely accepted, it becomes difficult to isolate exogenous sources of variation in institutions to conjecture their effect on performance. Increased wealth of countries may have created higher demands for institutions (Chang, 2011: 495). For instance, the European colonization carried all the institutional structure in Canada and New Zealand. However, this is not in general true for institutions which are transferred from developed world to developing world have been successful. The viewpoint of society and absorbing the innovation could vary society by society. North Korea and South Korea is the best example for this (Acemoglu et al., 2005: 390). Geography and culture which include embodied knowledge as well as embracing innovations are also quite important for development of institutions. Institutional changes are not always welcome by some interest groups such as landlords, dictators who wish to hold the reins of power (Acemoglu et al., 2002: 2). This shows a lack of democracy which flourishes institutions in a country. Even so, some cross-country regressions show that there is no effect of democracy on growth (Alesina & Perotti, 1994: 351-371, quoted in Helliwell, 1992). But evidence showed that having good institutions are a significant determinant for economic growth (Dawson, 1998: 603-619).

7. INSTITUTIONAL QUALITY AND PRODUCTIVITY THROUGH ENTERPRISE GOVERNANCE

As Percoco (2011) has studied over development of Italian cities (1300-1861). We cannot say every institute has a direct positive impact on economic growth. However, the quality of institutions is an important determinant of economic growth (Gwartney et al., 2006). What quality of institutions in World Bank Guideline are defined as they have voice and accountability, political stability, rule of law, control for corruption, regulatory quality and government effectiveness? This could be only a determinant for better institutions under no assumption of "one size fits all". The better institutional quality becomes, the more long-run economic growth rate is enhanced with the technical changes (Bloch & Tang, 2004: 250). Dollar and Kraay (2003) also showed the importance of institutional quality on per capita income in a large cross-section of countries.

The critical point here is whether or not a country having low GDP is able to create higher quality of institutions. Because, creating higher quality institutions may costs a lot for a developing country. For example, a developing/underdeveloped country is struggling with rural poverty and the government decides to import a successful rural policy from x country. Importing this policy is not enough for this country. She needs to establish relevant institutions which implement this policy and qualified staff who run this system. What it means for a country is to more shorten the budget and result in more poverty due to the unsuccessful implementation. We cannot even say that a country which has abundant natural resources such as oil, natural gas etc., establishes easily these institutions as these require embodied knowledge, culture and

openness which have been transferred from past to present. Another example can be given from China, which has no quality of institution. She succeeded to become a world power with the last two decades policies. This is referred by some economists as an example of no remarkable effect of institutions on the long-run economic growth. But needless to say, China has a very rich embodied knowledge from past to present. This is argued by Polanyi (1958) that knowledge of things is made of acquired experiences (Polanyi, 1958:15).

In the last two decades, most of the theories have been found not applicable as the relatively poor countries grew faster nearly three times than rich countries. Rostow's development theory best explains the present conditions of the developing world. They had traditional society, then passed the pre-conditions for take-off, now they are taking off, the next step driving to maturity and reached to age of high mass consumption (Thirlwall, 1994). Productivity is a dynamic function of the human populations of laborers, available resources, and capital accumulation that funds governance and management through a nonproductive elite class (Kaiser & Roumasset, 2014). It is the innovative reforms at management and governance mind set of individuals that trigger quality and productivity of institution and hence improve development of countries. The characteristics of the environment in which citizens interact with each other and with state institutions are a fundamental factor underlying these variations. Therefore, implementing policies correctly may not be enough for successful development alone. Good governance and consultation is necessary to ensure that governments are truly committed to the promises they make to their citizens (Lahera & Cabezas, 2000: 1090).

Although the classic process in the field of law and economy is well controlled by spot markets where the identity of the parties is insignificant, things become more complicated as buyers and suppliers become dependent on each other. This historic rule was known as a homogeneous commodity trade in a market with a large number of buyers and sellers (Lahera & Cabezas, 2000: 1090).

Governance is summarized as follows on:

- The process of establishing a visible, clear and enlightened policy (ie, a transparent process);
- A bureaucracy adorned with professional ethics;
- Be responsible for the acts of the executive body of the government;
- A strong civil society presence in public affairs;
- Treat everyone under the rule of law.

The World Bank Global Governance Commission has defined the concept of governance as the sum of the many ways of managing the common relations between individuals and institutions, the public and the private sector. It should therefore be a continuous process in which conflicting or different interests can be accommodated and therefore joint action can be realized. Governance includes regulatory authorities and regimes to ensure compliance with legislation. In addition, it requires the existence of informal arrangements that people or institutions agree or perceive. The relationship between the political and institutional aspects of governance is defined as follows: A key feature of the institutions promoting growth is that they give the intermediaries a voice, a share in the system. In doing so, they increase social benefits or, conversely, reduce the amount of self-interest seeking. This view puts an emphasis on the input aspect of the institutional development process and the development literature, which is based on almost exclusively material results or numerical outputs of institutions (Lahera and Cabezas, 2000:1091).

Since quality is a must for institutions to survive in global competition there have to be stringent and structured approach. For the quality to be an embedded and intrinsic faculty of institutions there should be an integrated and engineered process management both for governance and management of institutions. A very detailed example for management and governance processes to be aligned with stakeholder needs of

value creation is given by COBIT-5 as is shown in the figure below that shows the complete set of 37 governance and management processes within COBIT 5 (ISACA, Enabling Processes, 2012).

COBIT 5 is the last product of the series, emphasizes the concept of “corporate IT governance”. As a result of the support of BDDK, the Turkish banking sector has been closely following the COBIT framework for a long time and trying to become harmonized. It is obvious that the BDDK’s regulations and studies have contributed significantly to the support of the business activities of information technologies in the Turkish banking sector, information security and continuity. Banks have made major institutional improvement in IT governance since 2006, especially when these efforts were launched.

The main innovation in COBIT 5, published in June 2012; management and governance concepts are separated from each other and handled in different processes. In the new process model, a new process model is introduced, which provides an integrated handling of corporate governance and IT governance. In this context, COBIT 5 provides an overview of the terms "governance" and "management" as follows:

- Governance enables the evaluation of stakeholders' needs, situations and preference rights in determining business objectives; guides through prioritization and decision making; monitors compliance and performance with agreed directions and goals.
- The management carries out planning, construction, processing and monitoring activities in line with the direction determined by the governance in order to reach the business objectives. Separation of management and governance issues is also reflected in the new process model of COBIT 5.

In the previous version, the control objective of “Providing IT Governance” under the article ME4 appears as a new domain under the name of “Evaluation, Guidance and Monitoring (EDM)” in the new model. If it is responsible for all control objectives in this domain, it is determined as the Board of Directors. COBIT principles to be taken into consideration in the implementation of governance and management practices are taken to a higher level with COBIT 5 to cover the whole business. In this context, we can define the five basic principles of COBIT 5 as follows:

- To meet the needs of stakeholders.
- Covering the business from end to end.
- Implementing a single integrated framework.
- Taking an integrated approach.
- Separating governance and management.

As can be clearly seen from these principles, COBIT has become a framework that concerns the entire business and its stakeholders, rather than being the subject of IT. The new COBIT consolidates the previous COBIT 4.1, Val IT 2.0 (key management practices to get the best value out of IT investments) and Risk IT (IT risk management) frameworks into one integrated framework. In doing so, it seems to be in contact with standards and best practices such as ITIL and ISO 27001. In other words, ISACA says, "Everything you need for corporate IT governance is here."

Another innovation brought by COBIT 5 is that it contains more detailed and guiding information in terms of target / measure and input / output. The new COBIT includes goals and measures on the basis of the organization, process and control goal (or management and governance practice, as it is called). In addition, inputs and outputs are defined for each management application. In addition, the responsibility assignment charts (RACI charts) are detailed to cover more of the business units, allowing the responsibilities to be followed more clearly and understandably. As a result, COBIT 5 is more understandable and guiding than

before as a guide to better governance. Perhaps one of the most curious and interesting topics of COBIT 5 was the subject of change brought to the process maturity level model (PCM - Process Capability Model). The new COBIT leaves the previous CMM-based maturity model approach completely, moving to a new model based on ISO / IEC 15504.

CONCLUSIONS

Under the rapidly changing conditions of today's world, the place of the state in the economy and its importance in economic development naturally differ from its place and importance in the historical process. In a world where economies are developing and becoming more open, new ones are added to technological advances, information is transmitted much faster and the globalization is becoming more and more global, the state should assume a more important and skillful guiding and regulating role. The private sector, on the other hand, should be prepared to carry greater responsibilities in many areas, such as health, education and infrastructure, which have been largely the responsibility of the state in the past.

When the studies conducted, the reports prepared and the statistical analysis performed are examined, it is seen that the state is vital for economic growth and development. The state fulfils functions such as establishing the legal system, providing necessary infrastructure services and public goods, taking measures to correct market failures, eliminating inequalities in various fields and securing social welfare, defending the country and stabilizing the economy; It determines the policy tools to be used in achieving the targets and implements the policies.

While it is stated that a state that operates effectively with its institutions and laws affects economic development positively, it is a fact that there is a possibility of failure of the state and that there are examples in history. For this reason, today, the state is a monopoly in the production of goods and services, leading the investments as the main entrepreneur and acting as a determinant in the markets; cooperating with the private sector and other organizations of society; providing coordination and information transfer; eliminates barriers that may adversely affect the functioning of markets in their own case; encourages competition and establishes rules to prevent contradictions; creating appropriate environment and conditions for investments and making arrangements for this purpose; investing in human capital and technology; ensuring equality in society on issues such as education and health, and paves the way for reforms in areas where necessary; working to ensure social welfare, political and economic stability; and appropriate policies for growth and employment growth.

A state that is aware of these responsibilities and duties, is well organized with its institutions and employees and has a transparent structure, is not an obstacle to development but rather as a driving force in the development process; in short, it is at the center of economic and social development. Increasing the quality of governance to facilitate economic development and raise per capita income is known to be an important problem for about 6 billion of the 7 billion inhabitants in the low and middle-income countries. The quality of governance for this large mass of the world can significantly differentiate in terms of facilitating long-term sustainable economic growth and improving welfare (Gani, 2011, p. 20).

Technology from other cultures can provide a large increase in the knowledge fund of the borrowing culture. However, Bush (1987) maintained this argument, which argues that progressive transfer institutional changes are necessary in order to establish new technology for the success of technology transfer from advanced technology to advanced economies. Otherwise, it will significantly affect the ability of culture to adopt and distribute technology. Institutions devoted a lot of time to the development of institutions and that they could not be copied or transcribed in some societies. In general, it can be valid where they seem good, especially in other societies that need them. In good governance, any reform or improvement must be raised in its natural environment. Institutions can be trained in their own ecosystems and can work most effectively if they were originally developed.

The technologies of the agricultural and industrial era have also increased the speed of human development, but the speed of both is proportionally below the communication and information technologies. Because the way that humanity has come together with the combination of communication and information technologies has increased in millions. The effects of information technologies on individuals and institutions can be listed as follows:

- Increased Market Activities
- Individual capability
- Effective Individual Communication
- Maturity of processes in line with organizational goals and strategies
- Increased Horizontal Relations Between Institutions
- Networking and promotional activities

Each change brings about positive and negative results, and creates the opposite of the supporter. Information technologies have started to affect all areas of social life and will become more widespread. From the economy to education, from the health to the defense industry, from everyday life to the public sphere, information technologies will influence the formation of a new structure. From the perspective of organizations only, information technologies cause changes in the industrial structure, bring competitive advantage and create new business opportunities.

Nowadays, it is possible and essential to make it easier and faster to decide what is best for the business by making use of this technology through industry 4.0 applications. As a result, the companies that follow the change in information technologies and succeed in implementing it are inevitable to establish a superiority in competition. It is clear that businesses will not be able to use their scarce resources efficiently if they do not take advantage of the opportunities provided by this technology provided that they have integrated their IT and business processes aligned with their respective management and governance model.

In this paper, we analyzed the critical role of institutions on long term economic growth. The related literature shows that longer run economic growth cannot be explained by a few data such as urbanization and GDP. For the pre-industrial term, using data of the populated areas instead of urbanization could be a determinant for economic growth but we cannot exactly say the same argument for Neo-classical term as urban areas have created many shanty towns in developed and developing world such as urbanized Latin American countries. The urban areas can only be compared with rural areas with respect to social welfare instruments. The models show that there is a strong relationship between the quality of institutions such as property rights, efficient rule of law, bureaucracy and transparency on the long-term economic growth. However, some researchers prove that there is not always a linear relationship between institutions and economic growth. In literature, there is a general acceptance of institutions` role on the longer-term economic growth in a positive way. There is also always an opposed argument for the less effect of institutions by generally giving examples from Asian countries like China. But there is always a missing point that most of the economists have avoided to mention is the embodied knowledge of China dating back. The last thing that it should be underlined is that the policies of “one size fits all” have lost their validity with the neo-classical growth models. Culture, traditions, tacit knowledge, openness to innovations is the outstanding points in new century.

As a specimen of good governance model for institutions, the COBIT-5 is the best framework that handles both governance and management together with aligning of both business and IT enterprise objectives and

stakeholder needs for economic growth toward the new innovative dynamics and ecosystem of industry 4.0.

REFERENCES

- Acemoglu, D., Johnson, S. & Robinson, J. (2005). *Institutions as a fundamental cause of long-run Growth*. Handbook of Economic Growth, Volume 1A., Edited by Philippe Aghion and Steven N. Durlauf. Accessed on: 10.10.2020. <https://economics.mit.edu/files/4469>
- Acemoglu, D., Johnson, S. & Robinson, J. (2002). The rise of Europe: Atlantic trade, institutional change and economic growth. *National Bureau of Economic Research. Working Paper*, 9378 Accessed on: 10.10.2020. <http://www.nber.org/papers/w9378>.
- Acemoglu, D., Johnson, S., & Robinson, J.. (2001). The colonial origins of comparative development: an empirical investigation. *The American Economic Review*, 1369-1401.
- Adelman, I. (1999). The role of government in economic development, Department of Agricultural and Resource Economics and Policy Division of Agricultural and Natural Resources. University of California at Berkeley, *Working Paper No: 890*. Accessed on: 10.10.2020. <http://ageconsearch.umn.edu/bitstream/25039/1/wp890.pdf>
- Alesina, A. (1994). The political economy of growth: A critical review of the recent literature. *World Bank Economic Review*, 8(3), 351-371. Accessed on: 10.10.2020. <http://documents.worldbank.org/curated/en/383001468764673841/The-political-economy-of-growth-a-critical-survey-of-the-recent-literature>
- Atmaca, Y. & Sağır, H. (2017). Avrupa Birliği bölgesel politikası ve Türkiye: kalkınma ajansları bağlamında bir analiz. *Artvin Çoruh Üniversitesi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 3(2), 67-88. DOI: 10.22466/acusb.304471
- Bloch, H. & Tang, S. (2004). Deep determinants of economic growth: institutions, geography and openness to trade. *Progress in Development Studies* 4(3). 245–255. Accessed on: 10.10.2020. https://www.researchgate.net/publication/235737424_Deep_determinants_of_economic_growth_Institutions_geography_and_openness_to_trade
- Chang, H. (2002). Breaking the mould: an institutionalist political economy alternative to the neo-liberal theory of the market and the state. *Cambridge Journal of Economics*, 539–559.
- Chang, H. (2011). Institutions and economic development: theory, policy and history. *Journal of Institutional Economics*, 7(4), 473–498. The JOIE Foundation, doi:10.1017/S1744137410000378
- Corbridge, S. (1995). Urbanization and industrialization. *Development Studies*, 256-268.
- David, G., & Christopher, M. (2005). Prospects for organization theory in the early twenty-first century. *Institutional Fields and Mechanisms*, 16(4), 332–343. Accessed on: 10.10.2020. <https://pubsonline.informs.org/doi/abs/10.1287/orsc.1050.0137>
- Dawson, J. (2007). Institutions, investment, and growth: new cross-country and panel data evidence. *Economic Inquiry Vol. XXXVI*, October, 603-619. Accessed on: 10.10.2020. <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1111/j.1465-7295.1998.tb01739.x>
- Dodson, M. B. Paramo-Gonzales, J. M. (2001). The role of the state and consequences of alternative public revenue policies, *WBI Working Paper*. Accessed on: 10.10.2020. <http://documents.worldbank.org/curated/en/785541468175441775/The-role-of-the-State-and-consequences-of-alternative-forms-of-public-expenditure-financing> ()
- Dollar, D. & Kraay, A. (2003). Institutions, trade, and growth. *Journal of Monetary Economics* 50, 133-162. Accessed on: 10.10.2020. <http://www.carnegie-rochester.rochester.edu/April02-pdfs/ITG2.pdf>
- Douglas, N. (1991). “Institutions” *the Journal of Economic Perspectives*, 5(1), 97-112. Accessed on: 10.10.2020. <http://links.jstor.org/sici?sici=0895-3309%28199124%295%3A1%3C97%3AI%3E2.0.CO%3B2-W>

- Easterly, W. & Levine, R. (2002). It's not factor accumulation: stylized facts and growth models, *Working Papers Central Bank of Chile 164*, Central Bank of Chile. Accessed on: 10.10.2020. https://williamesterly.files.wordpress.com/2010/08/33_easterly_levine_itsnotfactoraccumulation_prp.pdf
- Ekelund, R. B. & Hébert, R. F., (1990), *A History of Economic Theory and Method*. McGraw-Hill.
- Fujita, M. (2011). Thünen and the new economic geography. RIETI Discussion Paper Series 11-E-074, *The Research Institute of Economy, Trade and Industry*, 6-8. Accessed on: 10.10.2020. <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S016604621100144X>
- Gani, A. (2011). Governance and growth in developing countries. *Journal of Economic Issues*, 19-39. Accessed on: 10.10.2020. <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.2753/JEI0021-3624450102>
- Gwartney, J., Holcombew, R. & Robert, L. (2006). *Institutions and the Impact of Investment on Growth*. Blackwell Publishing Ltd., *KYKLOS*, 59(2), 255–273. Accessed on: 10.10.2020. <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1111/j.1467-6435.2006.00327.x>
- Haque, S. (2002). Conflict and cooperation ' japanese economic policy institution, *International Conference on 'Nation, International Conference on' Nation States and Economic Policy*, Tokyo, Japan, November 30 - December 2, 2002.
- Hamilton, W.H. (1919), The institutional approach to economic theory, *The American Economic Review*, 9 (1), 309-318.
- ISACA. (2012). *A Business Framework for the Governance and Management of Enterprise IT*. ISACA.
- ISACA. (2012). *Enabling Processes*. ISACA.
- Joskow, P. (2004). New institutional economics: a report card. *Annual Conference of International Society of New Institutional Economics*. Budapest, Hungary, September. <https://economics.mit.edu/files/1171>
- Kaiser, B. A. & Roumasset, J. A. (2014) “Transitional forces in a resource-based economy: phases of economic and institutional development in Hawaii”. *Review of Economics & Institutions / Economia, Societa e Istituzioni*, 1-44.
- Kazgan, G. (2002), *Economic Thought or Evolution of Political Economy*. Remzi Bookstore.
- Kim, S. & Law, M. T. (2012). History, institutions, and cities: a view from the Americas. *Journal of Regional Science*, 10–39.
- Klein, P. G. (1999). New institutional economics, in: B. Bouckaert & D. G. Gerrit, *Encyclopedia of Law and Economics*, Northampton, MA: Edward Elgar, 1, 456- 589.
- Lahera, E. & Cabezas, M. (2000). Governance and institutional development of the Chilean economy. *Journal of International Development*, 1087-1109.
- Leite, D. N., Silva, S. T. & Afonso, O. (2014). Institutions, economics and the development quest. *Journal of Economic Surveys*, 491-515.
- Mauro, P. (1998). Corruption: causes, consequences, and agenda for further research. *Finance and Development*, March, ss. 11-14. Accessed on: 10.10.2020. <https://www.internationalbudget.org/wp-content/uploads/Corruption-Causes-Consequences-and-Agenda-for-Further-Research.pdf>
- McArthur, J. W. & Sachs, J. D. (2001). Institutions and geography: comment on acemoglu, Johnson and Robinson (2000). *NBER Working Paper*, 1-22.
- Mills, C. W., (1953), *Introduction to the Mentor Edition*, in: T. B. Veblen, *The Theory of the Leisure Class: An Economic Study of Institutions*. New American Library, vi–xix.
- Pareja-Eastaway, M. & Miquel, Marc P. (2010). New economy, new governance approaches? Fostering creativity and knowledge in the Barcelona Metropolitan Region. *Creative Industries Journal*, 29-46.

- Percoco, M. (2011). Geography, institutions and urban development: Italian cities. 1300–1861. *Springer-Verlag, 50(1)*, 135–152. Accessed on: 10.10.2020. <https://link.springer.com/article/10.1007/s00168-011-0482-0>
- Perez, L. (1997). *The Implications of Good Governance for the Reconstruction of Cuba*. Cuba in Transition ASCE 1997, Book Part. Accessed on: 10.10.2020. <http://lanic.utexas.edu/la/cb/cuba/asce/cuba7/perez.pdf>
- Polanyi, M. (1958). *Personal Knowledge: Towards a Post-Critical Philosophy*, Routledge and Keegan Paul.
- Rodrik, D., Subramanian, A. & Trebbi, F. (2002). Institutions rule: the primacy of institutions over Geography and integration in economic development. National Bureau of Economic Research (NBER) working paper series, *Working Paper 9305*. Accessed on: 10.10.2020. <http://www.nber.org/papers/w9305>
- Roland, G. (2004). Understanding institutional change: fast-moving and slow-moving institutions. *Studies in Comparative International Development*, 38(4). 109-131. Accessed on: 10.10.2020. <https://link.springer.com/article/10.1007/BF02686330>
- Rose-Ackerman, S. (1998). Corruption and good governance. *Annual World Bank Conference on Development Economics 1997*, Boris Pleskovic ve Joseph E. Stiglitz (ed.), Washington, D. C.: The World Bank, 35-57. Accessed on: 10.10.2020. <http://documents.worldbank.org/curated/en/719821468740214930/pdf/multi0page.pdf>
- Rutherford, M. (2000), Understanding institutional economics: 1918-1929, *Journal of the History of Economic Thought*, 22 (3), 277- 308.
- Sachs, J. D. (2001). Tropical underdevelopment. *NBER Working Paper*, 1-40. Accessed on: 10.10.2020. <https://www.nber.org/papers/w8119>
- Scott, W. R. (1995). *Institutions and Organizations*. CA: Sage, Thousand Oaks.
- Stiglitz, J. (1996). The Role of government in economic development. in: *Annual World Bank Conference on Development Economics 1996*. M. Bruno and B. Plesković (ed.). Washington, D.C.: World Bank, 11-23.
- Stiglitz, J. (1998). *Redefining the role of the state: what should it do? How should it do? and how should these decisions be made?* Japan, March 1998. Accessed on: 10.10.2020. https://pdfs.semanticscholar.org/4b12/4f42414a569dc415bdaf034ee21e0f7e08f0.pdf?_ga=2.170655712.1995491372.1575876629-1128869485.1575876629
- Tamanaha, B Z. (2015). The knowledge and policy limits of new institutional economics on development. *Journal of Economic Issues*, 89-111. Accessed on: 10.10.2020. https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2515875
- Tanzi, V. (1997). The changing role of the state in the economy: a historical perspective, *IMF Working Paper, No: WP/97/114*. Accessed on: 10.10.2020. <https://www.imf.org/en/Publications/WP/Issues/2016/12/30/The-Changing-Role-of-the-State-in-the-Economy-A-Historical-Perspective-2329>
- Tanzi, V. (1998). Corruption around the world: causes, consequences, scope and cures, *IMF Working Paper, No: WP/98/63*. Accessed on: 10.10.2020. <https://www.imf.org/en/Publications/WP/Issues/2016/12/30/Corruption-Around-the-World-Causes-Consequences-Scope-and-Cures-2583>
- Tanzi, V. (2000). The role of the state and the quality of the public sector, *IMF Working Paper, No: WP/00/36*. Accessed on: 10.10.2020. <https://www.imf.org/external/pubs/ft/wp/2000/wp0036.pdf>
- Thirlwall, A.P. (1994). *Growth and Development*. U.K.: Macmillan Press Ltd.
- Vural, B. M. (2007). Effect of Institutional coordination on economic growth. *İşletme Fakültesi Dergisi*, 1-29. Accessed on: 10.10.2020. <http://www.acarindex.com/dosyalar/makale/acarindex-1423876022.pdf>
- Yay, S. & Şataf, C. (2018). Yeni kurumsal iktisat perspektifinden sosyal sermaye. *Bilge Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2(1), 1-11. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/busad/issue/38951/430310>

GENİŞLETİLMİŞ ÖZET

Günümüz dünyasının hızla değişen koşulları altında, devletin ekonomideki yeri ve ekonomik kalkınmadaki önemi doğal olarak tarihsel süreçteki yeri ve öneminden farklıdır. Ekonomilerin geliştiği ve daha da serbestleştiği küresel bir dünyada, teknolojik gelişmelere sürekli yenileri ekleniyor, bilgi çok daha hızlı aktarılıyor ve küreselleşme giderek daha yaygın hale geliyor. Bu nedenle de devletin ekonomik aktör olarak rolü daralırken kural koyucu, gözetleyici ve hakem olarak devlet daha önemli ve usta bir rehberlik ve düzenleme rolü üstlenmek durumunda kalmaktadır. Öte yandan, özel sektör, geçmişte büyük ölçüde devletin sorumluluğunda olan sağlık, eğitim ve altyapı gibi birçok alanda daha fazla sorumluluk üstlenmeye ve sektörel düzenlemelere uyma noktasında hazırlıklı olmak durumundadır. Bu makaleyle, kurumların uzun vadeli ekonomik büyümeye ve özellikle de kurumların kalitesine, kurumsal ve BT süreçlerinin yönetim yapısına entegrasyonu ile sürdürülebilir olumlu etkilerini sağlayacak bir model bulmaya odaklanılmaktadır. Çalışmanın metodolojisi, daha önce başkaları tarafından yayınlanan ikincil literatürün gözden geçirilmesine ve kurumların değer yaratması için COBIT-5 kurumsal yönetim çerçevesini kullanarak modellemeyi araştırmaya dayanmaktadır.

Tarım ve sanayi dönemindeki teknolojiler de gelişme hızını arttırdı, ancak her ikisinin de hızı, iletişim ve bilgi teknolojilerinin orantılı olarak oldukça altında kalmaktadır. Çünkü insanlığın iletişim ve bilişim teknolojilerinin birleşimi ile birleşmesi milyonlarca artmıştır. Endüstri 4.0 uygulamalarıyla da bu yenilikçi teknolojiden yararlanarak iş için neyin en iyisi olduğuna karar vermeyi kolaylaştırmak ve hızlandırmak mümkün ve zorunlu hale gelmiştir. Bilgi teknolojilerindeki değişimi izleyen ve uygulamada başarılı olan firmaların rekabet üstünlüğü sağlamaları kaçınılmazdır. İşletmelerin, BT ve iş süreçlerini ilgili yönetim ve yönetim modelleriyle uyumlu hale getirmeleri koşuluyla bütünleştirmeleri koşuluyla, bu teknolojinin sunduğu fırsatlardan yararlanamadıkları takdirde, kıt kaynaklarını verimli kullanamayacakları açıktır. Bu nedenle COBIT gibi iletişim ve bilişim çerçeveleriyle entegre bir kurumsallaşma çerçevesinin uygulanabilirliği tüm sektörler açısından önem arz etmektedir.

Bu makalede kurumların uzun vadeli ekonomik büyüme üzerindeki kritik rolünü de analiz etmeye çalıştık. İlgili literatür, daha uzun süreli ekonomik büyümenin, kentleşme ve GSYİH gibi birkaç veriyle açıklanamayacağını göstermektedir. Sanayi öncesi dönem için, kentleşme yerine nüfuslu alanların verilerinin kullanılması ekonomik büyüme için belirleyici olabilir, ancak Neo-klasik terim için aynı argümanı tam olarak söyleyemeyiz. Kentsel alanlar, yalnızca sosyal yardım araçları açısından kırsal alanlarla karşılaştırılabilir. Modeller, mülkiyet hakları, etkin hukuk devleti, bürokrasi ve uzun vadeli ekonomik büyümede şeffaflık gibi kurumların kalitesi arasında güçlü bir ilişki olduğunu göstermektedir. Bununla birlikte, bazı araştırmacılar, kurumlarla ekonomik büyüme arasında her zaman doğrusal bir ilişki olmadığını kanıtlamaktadır. Literatürde, kurumların uzun vadede ekonomik büyüme üzerindeki olumlu yönde olumlu bir etkisi olduğu kabul edilmektedir. Vurgulanması gereken son şey, “herkese uyan tek beden” politikalarının neo-klasik büyüme modelleriyle geçerliliğini yitirmiş olmasıdır. Kültür, gelenekler, kurumsal örtük bilgi, yeniliklere açıklık, kendi özel koşullarına uyarlama ve teknolojik rekabette kurumların öncülüğü yeni yüzyılda göze çarpan noktalardır.

Hem ekonomi hem de işletme bilimlerinin çok disiplinli bir özelliğine sahip olan çalışma yedi ana bölüme ayrılmıştır. Yeni kurumsal iktisat ile ilgili bir karşılaştırma yapan Eksik Kurumsal Ekonomi (OIE) ve Yeni Kurumsal Ekonomi (NIE)'ye bir giriş sağlayan giriş bölümünü kapsayan ilk bölümden sonra ikinci kısımda; kurumlar ve NIE ile ilgili akademik araştırmanın tarihsel gelişimini vermekte; üçüncüsü kısaca kurumların kritik rolleri hakkında bazı temel bilgileri ortaya koymakta; dördüncü kısımda, bazı ekonomistler tarafından yapılan uzun vadeli ekonomik büyümenin rolü konusunda araştırma kurumlarının rolünün bazı bulguları ve kritik noktaları ile genişletilmekte; beşinci kısımda, uzun vadeli ekonomik büyümedeki kurumların

kalitesi üzerinde çalışmayı genişletmekte ve altıncı kısım olarak COBIT-5 modelinin kurumsal yönetim ve yönetimi için benzersiz ve esnek bir model olup olmadığını araştırmaya çalışılmakta ve son bölüm ise bulgular ve önerilerle sona ermektedir.

Makale türü / Article type: Araştırma / Research

Herkes İçin Futbolda Mavi Kart Modeli Uygulamasının Paydaş Görüşleriyle İncelenmesi*

Investigation of the Application of Blue Card Model in Football for Everyone with Stakeholder Views*

Seçkin Yıldız

Trabzon Üniversitesi, Spor Bilimleri Fakültesi, seckinyildizktu@gmail.com
(ORCID: 0000-0002-0717-3866)

Prof. Dr. Fatih Bektaş

Trabzon Üniversitesi, Spor Bilimleri Fakültesi, fatihbektas@ktu.edu.tr
(ORCID: 0000-0002-4569-4662)

Özet

Bu çalışma, 5-13 yaş aralığındaki çocuklarda Fair Play değerlerini geliştirmek amacıyla Artvin'in Arhavi ilçesinde uygulanan Herkes İçin Futbolda Mavi Kart Etkinliği'ni uygulayıcı ve veli görüşleriyle inceleyerek çocuklara olası etkilerini belirlemek amacıyla yapılmıştır. Araştırma, spor olgusu temelinde açığa çıkarılması gereken birden fazla durumun incelenmesini gerektirdiğinden, mevcut durumların birbiriyle olan ilişkilerini ortaya çıkarmak için nitel araştırma yöntemlerinden çok katmanlı tek durum deseni işe koşulmuştur. Çalışmada, Fair Play ve Olimpizm değerlerinin ülkemiz geneline yaygınlaştırılması için yapılan etkinlik çalışılmış ve mevcut spor kültürünü geliştirmek için okullardaki öğrencilerden işe başlanmıştır. Araştırma yapısı gereği veriler, etkinliğe katılan öğrenci velileri (n=10) ve etkinliğin uygulayıcılarından (n=10) toplanmıştır. Veriler, yarı yapılandırılmış açık uçlu sorular yardımıyla görüşme formları kullanılarak toplanmış ve içerik analizi ile yorumlanmıştır. Araştırma sonucunda, etkinliğin çocuklarda spor kültürü oluşmasına katkıda bulunduğu, ekrana bağlı hareketsizliği önleme konusunda yardımcı olduğu, çocukları ve velileri sosyalleştirdiği, futbola karşı bakış açılarını olumlu yönde etkilediği, öz güven artışı sağladığı, eğlendirerek öğrettiği, şiddeti önleme konusunda çocuklara katkı sağladığı, kişilik ve karakter gelişimlerine yardımcı olduğu, sportmenlik davranışı kazandırdığı, toplumsallaşma yolunda olumlu katkıları olduğu anlaşılmaktadır. Etkinliğin uygulayıcılarda davranış geliştirme, dezavantajlı gruplara davranış, paydaşlarla iletişim ve bilgileri güncelleme konularında katkı sağladığı anlaşılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Herkes İçin Futbol, Mavi Kart, Fair Play, Değerler Eğitimi

JEL Sınıflandırması: L83

Abstract

This study was conducted to determine the possible effects on children by examining the Blue Card Project in Football for All with the opinions of the practitioners and parents. This project is implemented in Arhavi district of Artvin in order to improve Fair Play values of children between the ages of 5-13. Since the research requires the examination of more than one situation that needs to be revealed on the basis of sports phenomenon, a multi-layered single-case pattern, one of the qualitative research methods, has been employed in order to reveal the relations of current situations with each other. In the study, the activity for the dissemination of Fair Play values throughout our country was studied and it was started out with students in schools to improve the current sports culture. Due to the research structure, the data were collected from the parents of the students (n=10) and the practitioners of the activity (n=10). Interview

* Bu makale, Trabzon Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalında tamamlanan "Herkes İçin Futbolda Mavi Kart Modeli Uygulamasının Paydaş Görüşleriyle İncelenmesi" başlıklı yüksek lisans tezinden türetilmiştir. This article was derived from the master's thesis titled "Investigation of the Application of Blue Card Model in Football for Everyone with Stakeholder Views" completed in the Department of Physical Education and Sports at the Trabzon University Graduate School of Education.

forms consisting of semi-structured open-ended questions were used by the researcher as the data collection tool in the study. The measurement tools were applied to the participants face-to-face with the method of individual interviews and the data obtained were deciphered using the content analysis technique. As a result of the research, it can be said that the activity contributed to the formation of a sports culture in children, helped to prevent screen-related inactivity, socialized children and parents, positively affected their perspective towards football, increased self-confidence, taught entertainingly, contributed to children about the prevention of violence, helped personality and character development, gained sportsmanship behavior and had positive contributions to socialization. It has been determined that the activity has contributed to practitioners about developing behavior, behavior towards groups that need protection, communication with stakeholders and updating information.

Keywords: Football For All, Blue Card, Fair Play, Values Education

JEL Classification: L83

GİRİŞ

Dünya genelinde spor ahlakında yaşanan bozulma, toplumsal bir sorun olarak değerlendirilmektedir (Sezen-Balçıkanlı, 2016). Fair Play ve Olimpizm değerlerinin yaygınlaştırılmaya çalışılmasıyla bu bozulmanın önüne geçmek istense de spor ahlakındaki bozulmanın artarak devam etmesi yıllardır bu sorunun çözümü olarak sunulan yöntemlerin tam olarak uygulanmadığını veya işe yaramada zayıf kaldığını göstermektedir.

Sporun geldiği son noktaya bakılacak olursa sporda ahlaki çöküntünün nedenlerinin ticarileşme, büyük paraların dönmesi ve mutlak kazanma hırsının olduğu görülecektir (Yıldıran, 2004). Tüm bunlara karşı çözüm yolu ise basit hukuki mücadeleler ve hakem kararlarından öteye gidememektedir. Oysaki sorunun temeline inmek sporda oluşan ahlaki çöküntünün nedenlerini daha iyi analiz edebilmemize ışık tutacaktır. Ağaç yaşken eğilir prensibinden yola çıkan bu etkinlikte, sporda oluşan ahlaki bozulmanın çocuklardan başlanarak yeniden yapılandırılması ve hayata geçirilmesi ile önüne geçilebileceği düşünülmektedir.

Çocuk yaşta spor yapmak sağlıklı yaşam, yaşam kalitesinin devamı ve spor kültürü oluşumu için çok önemlidir. Spor, hareketsizliğe bağlı hastalıkların oluşumunu önlemekte masrafsız ve zevk veren en etkili yöntemlerdendir (Hekim, 2015). Sporun fizyolojik faydalar ile birlikte sosyal, psikolojik ve bilişsel faydalar da sağladığı bilinmektedir. Spor yapan çocuklar arkadaşları tarafından kabul görmekte, davranış dengesi kurmakta, sosyalleşmekte, iletişim kurmakta, kural bilincine kavuşmakta ve hızlı karar verebilme yetenekleri gelişmektedir (Yetim, 2000). Tüm bu faydaları göz ardı ederek sporu salt yarışma aracı olarak görmek ahlaklı sporun önündeki en büyük engellerden biridir. Bu engelleri yıkmak, yeni bir kültür oluşturmak istenildiğinde akıllara çocuklar ve çocukların eğitim için gittikleri Milli Eğitim Bakanlığına bağlı okullar gelmektedir. Çocuklar okuldaki eğitim sürecinden bazen sıkılabilmekte ve okul stresinden uzaklaşmak istemektedir (Sarı, 2011). Herkes İçin Futbolda Mavi Kart Etkinliği'nde (HİF) amaç akademik yarıştan sıkılan çocukları eğlendirerek okul stresinden eğlenceli aktiviteler yardımıyla uzaklaştırmak ve çocuklara Fair Play değerlerini spor yardımıyla küçük yaşlarda eğlendirerek öğretmektir. Herkes İçin Futbolda Mavi Kart Etkinliği'nde çocuklara sportmenlik davranışları öğretilmekte ve yaptıkları sportmence hareketler mavi kart pekiştireci ile karşılık bulmaktadır. Tüm bunlar olurken çocukların velileri saha kenarında çocuklarının spor yoluyla nasıl eğitim aldıklarını izlemektedir. Velilerde sporun şiddet içermediği, bildiklerinin aksine bir eğitim aracı olduğu yönünde ön yargıları yıkılarak yeni bilinç oluşturulmaktadır. Veliler çocuklarını izlerken de diğer velilerle piknik havasında sosyalleşmeleri amaçlanmıştır. Bu çalışma, etkinliğin uygulanışını ve katılımcılar üzerindeki olası etkilerini ortaya koymak amacıyla yapılmıştır. Çalışma, bir etkinliğin uygulanışı ve etkilerinin ortaya konulması adına önem arz etmektedir. Bu nedenle toplumun gelişmesi için yapılan ve yapılması planlanan çalışmalara yol gösterici olacağı düşünülmektedir.

1.1. Herkes İçin Futbolda Mavi Kart Etkinliğinin Tarihçesi

Herkes İçin Futbolda Mavi Kart Etkinliği ilk olarak 1990'lı yılların sonunda Avrupa'da uygulanmaya başlayan ve sokaklarda özgürce top koşturan çocukları keşfetmek için ortaya çıkmış olan "Grassroots" etkinliğine çeşitli eklemeler yapılarak 2000'li yılların başında planlanmış ve etkinlik tam olarak bugünkü formuna 2008 yılında kavuşmuştur. Etkinlik, 2015 yılında Türkiye Milli Olimpiyat Komitesi (TMOK) tarafından proje yürütücüsü emekli beden eğitimi öğretmeni Fikret KADIOĞLU aracılığıyla "Sportif Tanıtım Dalında Şeref Diploması" ödülü almıştır (TMOK, 2018). Türkiye Futbol Federasyonu (TFF) tarafından da uygulanmakta olan etkinlik ile ilgili olarak "TFF GRASSROOTS C KURSU" lisansı verilmektedir (TFF, 2020).

1.2. Herkes İçin Futbolda Mavi Kart Etkinliğinin Uygulanışı

Etkinliğin uygulanması ile ilgili süreçlere ve planlara okul dönemi başında ekim ayının ilk günlerinden itibaren başlanmaktadır. 5-13 Yaş aralığındaki çocukların katılabildiği etkinlikte saha ölçüleri çocukların yaşlarına göre belirlenmektedir. Anaokulu ve 6. sınıfa kadar olan çocuklar kız-erkek karışık ayrı günlerde, diğer üst sınıfların ise maçlarının daha çetin geçmesinden dolayı kendi hemcinsleri ile karşılaşmaları sağlanmaktadır. Her yaş grubunun müsabaka süresi hava sıcaklığı ve çocukların yaşlarına göre ayarlanmaktadır. Anaokulu çocukları hava sıcaklığına göre ilk yarı 7,5 ikinci yarı 7,5 olmak üzere toplam 15 dakika, 1.2.3. sınıf öğrencileri yine o günün hava durumuna göre 12'er ve 13'er dakika, 4. sınıf ve diğer üst sınıflara ilk yarı 15 ve ikinci yarı 15 olmak üzere toplam 30 dakika futbol oynatılmaktadır. Etkinlik genelde saat 10:00'da başlamaktadır. Fakat uygulayıcılar saha düzenini hazırlamak için daha erken saatte etkinlik alanında buluşmaktadır. Normal boyutlarda bir futbol sahasının yarısına koli bantları yardımıyla 2 adet saha çizilmektedir. Yine çocuklarını izlemeye gelecek olan velilerin oturması için sandalye ve masalar saha kenarına yerleştirilmektedir. Etkinliğin gerçekleşme aşamasında, yaşanabilecek kazaları önlemek için çocukların yalnız başına etkinlik alanına gelmeleri istenmemektedir. Muhtemel kazaların önlenmesi amacıyla çocuklar, sıradan bir okul günü gibi eşofmanlarını giyerek okula gelmektedirler ve görevlendirilen servis araçlarıyla etkinlik alanına öğretmenlerinin refakati ve kontrolünde transfer edilmektedirler.

Çocukların öğretmenleri ile önceden görüşülerek hazırlanan karşılaşma takvimine göre ilk maçlarını yapan çocukların ikinci maçlarını 1 saat sonra yapmaları planlanmaktadır. Etkinlik uygulamasında ilk öncelik her zaman çocukların sağlıklarıdır. Kurallar bakımından ise, etkinlik dahilinde oynanan müsabakalarda sportmenlik dışı davranış gösteren çocuklara sarı kart, kırmızı kart gösterilmemekte, çocuklar hakemler ve sınıf öğretmenleri tarafından nazik bir şekilde uyarılmakta, doğru davranışa yönlendirilmektedir. Sportmenlik dışı davranışları yapmaya devam eden çocuklar sınıf öğretmenleri tarafından saha dışına alınarak yerine başka arkadaşının oyuna girmesi sağlanmaktadır. Böylece yedekte bekleyen çocuklar da oyuna girip futbol oynamakta ve sportmenlik dışı davranış gösteren çocuklar ise yine saha kenarında öğretmenlerinin özel ilgisiyle doğru davranış öğrenmeleri ve pekiştirmeleri sağlanmaktadır. Etkinlik esnasındaki maçlarda oyuncu değiştirmek sınırsızdır. Oynanan oyun esnasında çocukların gösterdikleri sportmence davranışlar "mavi kart" ile ödüllendirilmektedir. Mavi kart dürüstlüğü pekiştireci ve sembolüdür. Arkadaşını yanlışlıkla da olsa düşüren veya top taca çıktığında kendisinden çıktığını dürüstçe söyleyerek kaybetmek dahi olsa dürüstlüğü elden bırakmayan çocuklara bu davranışlarını pekiştirmek amacıyla hakemler tarafından mavi kart gösterilmektedir. Mavi kart ile onure edilen çocuklar hakemler tarafından mavi kartını not ettirmesi için gözlemci masasına yönlendirilmekte ve oradaki görevlilerce isim, soy isim, okul ve sınıf bilgileri not edilerek tekrar saha içerisine gönderilmektedir. Maç esnasında çocukların ve velilerinin çevre duyarlılığını geliştirmek adına gözlemci masasından çevreyi kirletmemeleri, çöpleri çöp kovalarına atmaları yönünde yapılandırıcı anonslar yapılmaktadır.

Tüm bunlar olurken gözlemci masasında müsabakaları izleyen beden eğitimi öğretmenlerince yetenekli çocuklar yetenek listesine not edilmekte ve büyük kulüplere yönlendirmek üzere yetenek havuzu oluşturulmaktadır. Etkinlik bitiminde velisi olan öğrenciler velilerine teslim edilerek etkinlik alanından ayrılabilen velisi gelmeyen çocuklarda yine servis araçlarıyla okullarına geri götürülerek okullarından evlerine gönderilmektedir.

2. YÖNTEM

2.1. Araştırma Modeli

Çalışmada amaç, Herkes İçin Futbolda Mavi Kart Etkinliği'nin sporda bozulan ahlaki değerlerin çocuklara geri kazandırılmasında etkinliğin faydalarının neler olduğunu ortaya çıkarmaktır. Dolayısıyla çocuklar, veliler ve uygulayıcılar paydaşlığında gerçekleştirilen “Herkes İçin Futbolda Mavi Kart Etkinliği”nde birden çok durum ve bunlardan etkilenen kişiler vardır. Bu nedenle çalışma, spor olgusu temelinde açığa çıkarılması gereken birden fazla durumun incelenmesi gerektiğinden, bu durumların birbiriyle olan ilişkilerini ortaya çıkarmak amacıyla nitel araştırma yöntemlerinden çok katmanlı tek durum deseni ile kurgulanmıştır (Yıldırım & Şimşek, 2018).

2.2. Araştırma Grubu

Araştırmaya, Artvin İli Arhavi ilçesinde 2008 yılından beri düzenli olarak uygulanmakta olan Herkes İçin Futbolda Mavi Kart Etkinliği katılımcıları arasından araştırmanın yapısı gereği seçilen veli ve uygulayıcılar dahil edilmiştir. Araştırma grubunun belirlenmesinde iki teknik kullanılmıştır. Bunlardan ilki, 10 öğrenci velisinin seçiminde kullanılan amaçlı rastgele örneklemedir. Bu teknik, araştırılan durumun amacı doğrultusunda en kaliteli bilgiye ulaşabilmek için en çok katkı yapacağı düşünülenlerin rastgele seçilmesinden oluşur (Baltacı, 2018). Uygulayıcı grubunun belirlenmesinde nitel araştırma yöntemlerinin örnekleme çeşitlerinden olan ölçüt (kriter) örnekleme tekniği kullanılmıştır. Bu örnekleme tekniği, araştırmacı tarafından önceden belirlenen ölçütleri sağlayan katılımcıların araştırmaya dahil edilmesinden oluşmaktadır (Marshall & Rossman, 2014). Bu bağlamda araştırmacı tarafından uygulayıcı grubu için “Etkinlikte en az 4 yıl uygulayıcı olarak görev alma” ve “Beden Eğitimi Öğretmenliği formasyonuna sahip olma” ölçütleri belirlenmiş ve bu iki ölçütü birlikte sağlayan 10 kişi araştırmaya dahil edilmiştir.

Tablo 1. Katılımcıların demografik özellikleri

Katılımcı	Cinsiyet	Yaş	Eğitim Durumu	Mesleği	Etkinlik Deneyimi
U1	Erkek	31	Lisans	Öğretmen	5
U2	Erkek	51	Lisans	Öğretmen	6
U3	Erkek	52	Lisans	Öğretmen	4
U4	Erkek	29	Lisans	Öğretmen	4
U5	Erkek	41	Yüksek Lisans	Öğretmen	7
U6	Erkek	34	Yüksek Lisans	Öğretmen	5
U7	Erkek	36	Lisans	Öğretmen	5
U8	Erkek	41	Lisans	Öğretmen	6
U9	Erkek	57	Profesör	Akademisyen	12
U10	Erkek	57	Lisans	Öğretmen	12
V1	Kadın	30	Lisans	-	-
V2	Erkek	41	Lisans	-	-
V3	Erkek	43	Yüksek Lisans	-	-
V4	Erkek	38	Lisans	-	-
V5	Erkek	48	Lise	-	-
V6	Kadın	34	Lise	-	-
V7	Kadın	35	Lisans	-	-
V8	Erkek	29	Lisans	-	-
V9	Erkek	45	Lisans	-	-
V10	Kadın	38	Lisans	-	-

2.3. Verilerin Toplanması

Araştırma verileri araştırmanın amacı doğrultusunda hazırlanan yarı yapılandırılmış sorular yardımıyla toplanmıştır. Araştırma verileri 2019-2020 okul sezonu boyunca uygulanan etkinlikte gözlem yapılmak suretiyle güvenilir bilgi alınabileceği düşünülen uygulayıcı ve velilerle etkinliğin uygulandığı esnada yöneltilen açık uçlu yarı yapılandırılmış sorulara verilen yanıtların ses kayıt cihazına kaydedilmesi ile toplanmıştır. Veriler toplanmadan önce güven ortamının oluşması için araştırmada katılımcıların gerçek isimlerine yer verilmeyeceği, bunun yerine “Uygulayıcı ve Veli” kategorilerinin baş harfleri (U ve V) ile birlikte kaçınıcı katılımcı olduğunu belirtir numara kullanılacağı söylenmiştir. Son olarak katılımcılara, araştırmaya katılmaları ile ilgili gönüllü onam formu imzalatılmıştır. Aşağıdaki tabloda katılımcılarla yapılan görüşmelerin teknik ortamda kaydedilme süreleri gösterilmektedir.

Tablo 2. Katılımcı görüşme süreleri

Katılımcı	U1	U2	U3	U4	U5	U6	U7	U8	U9	U10
Kayıt Süresi (dk.sn)	17.51	9.57	8.05	9.11	11.03	8.36	9.09	13.22	35.21	30.10
	7.24	7.55	7.49	8.03	6.48	8.22	6.31	7.42	8.05	9.11
Katılımcı	V1	V2	V3	V4	V5	V6	V7	V8	V9	V10

2.4. Veri Toplama Araçları

Araştırmada, amaca uygun verinin toplanabilmesi için katılımcılardan önce kişisel bilgi formu doldurmaları istenmiştir. Ardından yarı yapılandırılmış görüşme formunda bulunan sorulara sesli yanıt vermeleri istenmiştir. Kişisel bilgi formunda katılımcıları tanıyabilmek ve araştırma verilerini daha fazla kritere göre karşılaştırmak amacıyla 3 soruya (yaş, cinsiyet, eğitim durumu) yer verilmiş ve açık uçlu görüşme sorularından önce katılımcıların yanıtlaması istenmiştir. Görüşme formları ise uygulayıcılara 11 ve öğrenci velilerine 8 soru olacak şekilde hazırlanmıştır. Görüşme formları hazırlanırken önce literatür taranmış ve hazırlanan soruların araştırmanın amacını karşılayıp karşılamadığı 2 akademisyen tarafından kontrol edilmiştir. Yapılan kontrol sonrasında görüşme sorularının araştırmanın amacı doğrultusunda uygun hazırlandığının teyit edilmesinden sonra sorular etkinlik esnasında katılımcılara yöneltilmiştir.

2.5. Verilerin Analizi

Araştırma verilerinin analizinde nitel araştırmalarda sıkça kullanılan bir yöntem olan içerik analizi yöntemi kullanılmıştır. Veriler, yarı yapılandırılmış görüşme soruları yardımıyla toplanmış ve yazılı metne dönüştürülmüştür. Sorulara verilen yanıtlar iki araştırmacı tarafından eş zamanlı olarak analiz edilmeye başlanmıştır. Analiz yapılırken etkinliğin amacı dışında olan konularla ilgili görüşmeler araştırmacıların görüş birliği ile analizi zorlaştıracığı ve karışıklığa neden olacağı düşüncesiyle veri ayıklama işlemine tabi tutulmuştur. Veri analizinde nitel araştırma yöntemleriyle ilgili herhangi bir bilgisayar programına ihtiyaç duyulmamış, ses kayıt dosyaları ilk olarak Microsoft Word programına düz yazı şeklinde aktarılmış, ardından içerik analizi yöntemi ve el notasyon tekniği kullanılarak Microsoft Excel programı üzerinde deşifre edilmiştir.

3. BULGULAR

Bu bölümde araştırmanın amacı doğrultusunda katılımcıların görüşme sorularına verdikleri yanıtların analizlerine yer verilmiştir. Uygulayıcı verilerinden 11 ana tema, 12 alt tema ve 96 kodlama üretilmiştir. Veli verilerinden ise 8 ana tema, 19 alt tema ve 73 kodlama üretilmiştir. Katılımcıların verilerinden elde

edilen ana tema ve temaların tamamına yer verilirken kodlamaların sayısının fazla olması dolayısıyla frekans değeri 5 puan ve üzerinde olan kodlara yer verilmiştir.

3.1. Uygulayıcı Görüşlerine İlişkin Bulgular

Bu bölümde, Herkes İçin Futbolda Mavi Kart Etkinliği'nde görev alan uygulayıcılara etkinlikle ilgili yöneltilen 11 yarı yapılandırılmış soruya verdikleri yanıtlara ilişkin bulgulara yer verilmiştir.

Tablo 3. Uygulayıcı bulguları

Ana Tema	Alt Temalar	Görüşme Sonucu Ortaya Çıkan Kodlar	Frekans Değeri		
Çocukların Ortak Problemi	Çağımızın Sorunu	Ekrana Bağlı Hareketsizlik	5		
		Davranış Değişimi	7		
		Duygudaşlık (Empati) Kurma	5		
		İletişim Kurma	5		
		Özgürce Hareket	12		
		Öz güven Gelişimi	7		
		Rakibe Saygı	6		
		Sportmence Mücadele	6		
		Sportmenlik Davranışı Kazandırma	18		
Etkinliğin Katkıları	Çocuklardaki Kazanımlar	Toplumsal Gelişime Katkı	20		
		Yaşayarak Öğrenme	9		
		Cinsiyet Eşitliğini Öğrenme	5		
		Etkinlik Performansı	Etkinlik Hakkındaki Dönütler	Etkinliğin İşlevselliği	9
		Çocukların Tepkileri	Olumlu Pekiştirme	Olumlu Davranışı Pekiştirme	20
Eğlence ve Eğitim	Rekreasyon ve Eğitim	Eğlenerek Öğrenme	21		
Uygulayıcı Motivasyonu	Sosyal Sorumluluk	Gönüllü Görev Alma	9		
Etkinliğin Amacı	Sporun Eğitimde Kullanılması	Spor Yoluyla Değerler Eğitimi	16		
		Çabuk Adapte Olma	10		
		Kurallara Uyum Gösterme	9		
		Sosyal Öğrenme	11		
Etkinlik Sürecinde Yaşananlar	Sürece Uyum Gösterme	Uyumlu Davranma	7		
		Günümüz Futbolunun Teması	Şiddeti Öğrenme	Görerek Öğrenme	6
		Şiddeti Pekiştirme			
Etkinliğin Topluma Katkıları	Toplumsal Kazanımlar	Sosyal Hayata Transfer	5		
Etkinliğin Uygulayıcılara Katkıları	Uygulayıcı Kazanımları	Davranış Geliştirme	6		
		Memnuniyet Duyma	10		
		Frekans (f) Toplam:	244		

Tablo 3'te Herkes İçin Futbolda Mavi Kart Etkinliği'ne katılan uygulayıcıların görüşme sorularına verdikleri yanıtlardan oluşturulan ana tema ve temaların tamamı ile 10 katılımcıdan en düşük 5 frekans puanı alan kodlara yer verilmiştir.

Katılımcılara sorulan “*Günümüz çocuklarının ortak problemleri sizce nelerdir?*” sorusuna verdikleri yanıtlar *Çocukların Ortak Problemi* ana temasında, *Çağımızın Sorunu* alt temasında kategorize edildiği ve “Ekranla Bağlı Hareketsizlik” kodunun 5 ve üzeri frekans değeri aldığı görülmektedir.

Katılımcılara sorulan “*Herkes İçin Futbolda Mavi Kart Etkinliği'nin çocuklara katkıları sizce nelerdir?*” sorusuna verdikleri yanıtlar *Etkinliğin Katkıları* ana temasında, *Çocuklardaki Kazanımlar* alt temasında kategorize edildiği ve “Davranış Değişimi, Duygudaşlık (Empati) Kurma, İletişim Kurma, Özgürce Hareket, Öz güven Gelişimi, Rakibe Saygı, Sportmenlik Mücadele, Sportmenlik Davranışı Kazandırma, Toplumsal Gelişime Katkı, Yaşayarak Öğrenme ile Cinsiyet Eşitliğini Öğrenme” kodlarının 5 ve üzeri frekans değeri aldığı görülmektedir.

Katılımcılara sorulan “*Herkes İçin Futbolda Mavi Kart Etkinliği sizce amacına ulaşıyor mu?*” sorusuna verdikleri yanıtlar *Etkinlik Performansı* ana temasında, *Etkinlik Hakkındaki Dönütler* alt temasında kategorize edildiği ve “Etkinliğin İşlevselliği” kodunun 5 ve üzeri frekans değeri aldığı görülmektedir.

Katılımcılara sorulan “*Herkes İçin Futbolda Mavi Kart Etkinliği'ndeki değiştirilmiş kararlara çocukların tepkileri nasıl olmaktadır?*” sorusuna verdikleri yanıtlar *Çocukların Tepkileri* ana temasında, *Olumlu Pekiştirme* alt temasında kategorize edildiği ve “Olumlu Davranışı Pekiştirme” kodunun 5 ve üzeri frekans değeri aldığı görülmektedir.

Katılımcılara sorulan “*Çocuklar burada futbol oynarken mutlular mı, açıklar mısınız?*” sorusuna verdikleri yanıtlar *Eğlence ve Eğitim* ana temasında, *Rekreasyon ve Eğitim* alt temasında kategorize edildiği ve “Eğlenerek Öğrenme” kodunun 5 ve üzeri frekans değeri aldığı görülmektedir.

Katılımcılara sorulan “*Siz bu etkinlikte görev almaktan mutlu musunuz, anlatır mısınız?*” sorusuna verdikleri yanıtlar *Uygulayıcı Motivasyonu* ana temasında, *Sosyal Sorumluluk* alt temasında kategorize edildiği ve “Gönüllü Görev Alma” kodunun 5 ve üzeri frekans değeri aldığı görülmektedir.

Katılımcılara sorulan “*Herkes İçin Futbolda Mavi Kart Etkinliği'nin amacı nedir, anlatır mısınız?*” sorusuna verdikleri yanıtlar *Etkinliğin Amacı* ana temasında, *Sporun Eğitimde Kullanılması* alt temasında kategorize edildiği ve “Spor Yoluyla Değerler Eğitimi” kodunun 5 ve üzeri frekans değeri aldığı görülmektedir.

Katılımcılara sorulan “*Çocuklar yeni kurallara uyum sağlarken hangi süreçlerden geçmektedirler?*” sorusuna verdikleri yanıtlar *Etkinlik Sürecinde Yaşananlar* ana temasında, *Sürece Uyum Gösterme* alt temasında kategorize edildiği ve “Çabuk Adapte Olma, Kurallara Uyum Gösterme, Sosyal Öğrenme ile Uyumlu Davranma” kodlarının 5 ve üzeri frekans değeri aldığı görülmektedir.

Katılımcılara sorulan “*Çocuklar günümüz futbolundan neler öğrenmektedirler?*” sorusuna verdikleri yanıtlar *Günümüz Futbolunun Teması* ana temasında, *Şiddeti Öğrenme ve Şiddeti Pekiştirme* alt temalarında kategorize edildiği ve “Görerek Öğrenme” kodunun 5 ve üzeri frekans değeri aldığı görülmektedir.

Katılımcılara sorulan “*Herkes İçin Futbolda Mavi Kart Etkinliği'nin topluma katkıları sizce neler olacaktır?*” sorusuna verdikleri yanıtlar *Etkinliğin Topluma Katkıları* ana temasında, *Toplumsal Kazanımlar* alt temasında kategorize edildiği ve “Sosyal Hayata Transfer” kodunun 5 ve üzeri frekans değeri aldığı görülmektedir.

Katılımcılara sorulan “Herkes İçin Futbolda Mavi Kart Etkinliği’nde siz neler hissettiniz, size katkıları neler oldu?” sorusuna verdikleri yanıtlar *Etkinliğin Uygulayıcılara Katkıları* ana temasında, *Uygulayıcı Kazanımları* alt temasında kategorize edildiği ve “Davranış Geliştirme ile Memnuniyet Duyma” kodlarının 5 ve üzeri frekans değeri aldığı görülmektedir.

3.2. Veli Görüşlerine İlişkin Bulgular

Bu bölümde, Herkes İçin Futbolda Mavi Kart Etkinliği’ne katılan çocukların velilerine yöneltilen etkinlikle ilgili 8 yarı yapılandırılmış soruya verdikleri yanıtlara ilişkin bulgulara yer verilmiştir.

Tablo 4. Veli bulguları

Ana Tema	Alt Temalar	Görüşme Sonucu Ortaya Çıkan Kodlar	Frekans Değeri	
Çocuklarda Gözlenen Etkiler	İletişim Kurma Davranış Dengesi Kurma Şiddeti Önleme	Yeni Diyalog Geliştirme	5	
		Öz güven Gelişimi	9	
		Şiddeti Başlamadan Önleme	6	
Veli Katılım Motivasyonu	Birleştirici Unsur Sosyal Gözlem Destek	Veli Rekreasyonu	9	
		Çocuğun Yeteneklerini İzleme	7	
		Duygusal Destek	5	
Çocuklardaki Kazanımlar	Fair Play Kültürü Oluşturma	Sportmenlik Davranışı	41	
		Kazandırma	7	
	Kişilik Gelişimi	İletişim Kurma	16	
		Ortak Hareket Edebilme	16	
	Sosyal Gelişim	Sosyalleşme	5	
		Rakibe Saygı	6	
Spor ve Eğitim	Rekabeti Öğrenme	15		
	Spor Yoluyla Değerler Eğitimi	5		
İnsani Değerleri Anlama	Duygudaşlık (Empati) Kurma	11		
	Günümüz Futboluna Bakış	Futbola Karşı Ön Yargı	15	
Etkinliğin Amacı		Futbola Karşı Ön Yargı	Futbolu Şiddet ile Özdeşleştirme	15
	Ekran Bağımlılığını Azaltma		10	
	Spor Kültürü Oluşturma		Hareket Etme	5
	Özgürce Hareket		16	
	Hareket Kültürü Kazandırma		5	
	Olumlu Davranışı Pekiştirme		6	
	Rekreasyon		8	
Yetenek Havuzu Oluşturma	Yetenekleri Keşfetme	8		
Toplumsal Kazanımlar	Kültürel Gelişim	Cinsiyet Eşitliği	8	
		Toplumsal Gelişime Katkı	13	
Futbola Bakıştaki Değişimler	Sporu Sevdirmeye	Futbola İlgi Artışı	6	
		Ön Yargıları Yıkma	16	
Veli Talepleri	Yaygınlaştırma	Bütün Çocuklara Ulaştırma	11	
		Etkinliğin Desteklenmesi	7	
Frekans (f) toplamı:			289	

Tablo 4’te Herkes İçin Futbolda Mavi Kart Etkinliği’ne katılan velilerin görüşme sorularına verdikleri yanıtlardan oluşturulan ana tema ve temaların tamamı ile 10 katılımcıdan en düşük 5 frekans puanı alan kodlara yer verilmiştir.

Katılımcılara sorulan “Herkes İçin Futbolda Mavi Kart Etkinliği’ne katıldıktan sonra çocuğunuzda ne gibi değişiklikler gözlemlediniz?” sorusuna verdikleri yanıtlar *Çocuklarda Gözlenen Etkiler* ana temasında, *İletişim Kurma, Davranış Dengesi Kurma, Şiddeti Önleme* alt temalarında kategorize edildiği ve “Yeni Diyalog Geliştirme, Öz güven Gelişimi ve Şiddeti Başlamadan Önleme” kodlarının 5 ve üzeri frekans değeri aldığı görülmektedir.

Katılımcılara sorulan “*Herkes İçin Futbolda Mavi Kart Etkinliği’ne katılım nedenlerinizi açıklar mısınız?*” sorusuna verdikleri yanıtlar *Veli Katılım Motivasyonu* ana temasında, *Birleştirici Unsur*, *Sosyal Gözlem ve Destek* alt temalarında kategorize edildiği ve “*Veli Rekreasyonu, Çocuğun Yeteneklerini İzleme ile Duygusal Destek*” kodlarının 5 ve üzeri frekans değeri aldığı görülmektedir.

Katılımcılara sorulan “*Herkes İçin Futbolda Mavi Kart Etkinliği’nin sizce çocuklara katkıları nelerdir, neden?*” sorusuna verdikleri yanıtlar *Çocuklardaki Kazanımlar* ana temasında, *Fair Play Kültürü Oluşturma, Kişilik Gelişimi, Sosyal Gelişim, Spor ve Eğitim ile İnsani Değerleri Anlama* alt temalarında kategorize edildiği ve “*Sportmenlik Davranışı Kazandırma, İletişim Kurma, Ortak Hareket Edebilme, Sosyalleşme, Rakibe Saygı, Rekabeti Öğrenme, Spor Yoluyla Değerler Eğitimi ve Duygudaşlık (Empati) Kurma*” kodlarının 5 ve üzeri frekans değeri aldığı görülmektedir.

Katılımcılara sorulan “*Futbolun günümüzdeki durumunu nasıl değerlendirirsiniz?*” sorusuna verdikleri yanıtlar *Günümüz Futboluna Bakış* ana temasında, *Futbola Karşı Ön Yargı* alt temasında kategorize edildiği ve “*Futbolu Şiddet ile Özdeşleştirme*” kodunun 5 ve üzeri frekans değeri aldığı görülmektedir.

Katılımcılara sorulan “*Herkes İçin Futbolda Mavi Kart Etkinliği’nin amacı nedir?*” sorusuna verdikleri yanıtlar *Etkinliğin Amacı* ana temasında, *Spor Kültürü Oluşturma, Olumlu Davranışı Pekiştirme, Rekreasyon ile Yetenek Havuzu Oluşturma* alt temalarında kategorize edildiği ve “*Ekran Bağımlılığını Azaltma, Hareket Etme, Özgürce Hareket, Hareket Kültürü Kazandırma, Olumlu Pekiştirme, Eğlence ve Hareket ile Yetenekleri Keşfetme*” kodlarının 5 ve üzeri frekans değeri aldığı görülmektedir.

Katılımcılara sorulan “*Herkes İçin Futbolda Mavi Kart Etkinliği’nin topluma katkıları sizce nelerdir, neden?*” sorusuna verdikleri yanıtlar *Toplumsal Kazanımlar* ana temasında, *Kültürel Gelişim* alt temasında kategorize edildiği ve “*Cinsiyet Eşitliği ile Toplumsal Gelişime Katkı*” kodlarının 5 ve üzeri frekans değeri aldığı görülmektedir.

Katılımcılara sorulan “*Etkinlik sonrası çocuğunuzun ve sizin futbola karşı bakış açınız üzerinde ne tür değişimler meydana geldi?*” sorusuna verdikleri yanıtlar *Futbola Bakıştaki Değişimler* ana temasında, *Sporu Sevdirmeye* alt temasında kategorize edildiği ve “*Futbola İlgi Artışı ile Ön Yargıları Yıkma*” kodlarının 5 ve üzeri frekans değeri aldığı görülmektedir.

Katılımcılara sorulan “*Herkes İçin Futbolda Mavi Kart Etkinliği ile ilgili yetkililerden talepleriniz var mıdır?*” sorusuna verdikleri yanıtlar *Veli Talepleri* ana temasında, *Yaygınlaştırma* alt temasında kategorize edildiği ve “*Bütün Çocuklara Ulaştırma ile Etkinliğin Desteklenmesi* kodlarının 5 ve üzeri frekans değeri aldığı görülmektedir.

TARTIŞMA VE SONUÇ

Eğitim ve sporda başarıya konulan ödülün çocuklara yarışmacılığı dayattığı görülmektedir. Mutlak kazanma odaklı girilen yarışmalarda kaybeden tarafın da hırslanması kaçınılmazdır. Bu hırslın kontrol altında tutulmadığı durumlarda bireyin kendisine ve çevresine karşı zararlı sonuçları olabilmektedir. Zararlı sonuçları önlemenin yolunun ceza içeren anlık tedbirlerden değil ceza gerektiren davranışın yapılmaya ihtiyaç duyulmadığı ortak bir kültür oluşturmaktan geçtiği söylenebilir. Fair Play ve Olimpizm kavramları tam da burada akıllara gelmektedir. Her ne kadar spor ile akıllara gelse de Fair Play ve Olimpizm kavramları spor yordamıyla ortak insani değerlerin geliştirilmesi için ortaya çıkmış kavramlardır (Yıldırım, 2011). Spor tüm dünya insanlığını ortak çatı altında toplayabilen, katılan ve izleyenleri eğlendiren en büyük sosyal değerlerden biridir (Biçer, 1994). Dolayısıyla bu araştırmanın amacı, çocuklara olumlu pekiştirme yardımıyla Fair Play ve Olimpizm değerlerini öğreten, öğrenilen bu değerleri sosyal yaşantılarına yansımaları amaçlayan ve bu yönde yeni bir kültür oluşturmayı hedefleyen, 5-13 yaş arası çocuklara uygulanan Herkes İçin Futbolda Mavi Kart Etkinliği’ne katılımış çocukların velileri ve etkinliğin

uygulanmasında katkısı olan uygulayıcılara yöneltilen sorular yardımıyla etkinliğin çocuklar üzerindeki olası etkilerini ortaya çıkarmaktır. Aşağıda uygulayıcılar ve velilere yönelik olarak sorulan sorular ayrı ayrı ele alınarak analiz edilmiş, yapılan analiz sonucunda birbirine benzer ve tamamlayıcı olduğu düşünülen temalar ile iki gruba da ortak olarak yöneltilen sorular birlikte tartışılmıştır.

Araştırma kapsamında günümüz çocuklarının ortak problemlerini belirlemeye yönelik olarak uygulayıcılara yöneltilen soruya verilen yanıtlara bakıldığında, çocukların gelişen teknolojiyle birlikte tablet, telefon, bilgisayar, televizyon gibi cihazlarla fazlaca vakit geçirdikleri ve bu cihazlar sebebiyle uzun süre hareketsiz kaldıkları anlaşılmaktadır. Bu durum, evde hareketsiz kalan çocukların aşırı şişmanlık veya hareketsizliğe bağlı hastalıklara daha kolay yakalanabilecekleri, görme bozuklukları yaşayabilecekleri şeklinde yorumlanabilmektedir.

Mustafaoğlu, Zirek, Yasacı ve Özdinçler'in (2018) yaptıkları araştırmada, teknoloji kullanımının çocukların gelişimleri ve sağlıkları üzerine olumsuz etkileri kullanılan teknolojik araçlar bakımından ayrı ayrı değerlendirilerek araştırılmıştır. Teknolojik cihaz kullanımının çocukları zamanla saldırganlaştırdığı, fizyolojik ihtiyaç doyum düzeyinin kalitesini düşürdüğü, sosyalleşmeyi azalttığı, vücut duruş pozisyonunda olumsuz etkiler meydana getirdiği ve fiziksel hareketi azaltarak fizyolojik zararlar verdiği, hareketsiz yaşantıyı desteklediği, hayal gücü ve dil gelişimlerini de olumsuz etkilediği, iş birliği ve paylaşma becerilerini azalttığı sonuçlarına ulaşılmıştır. Mustafaoğlu, Zirek, Yasacı ve Özdinçler'in (2018) araştırma sonuçları ile çalışmadaki günümüz çocuklarının ortak problemleri sonuçlarının birbiriyle paralellik gösterdiği görülmektedir.

Araştırma kapsamında uygulayıcılara, etkinliğin çocuklara olası katkılarını belirlemek ve velilere de çocuklarda etkinlik sonrası gözlenen değişimleri belirlemeye yönelik olarak yöneltilen sorulara verilen yanıtlara bakıldığında, etkinliğin çocukların özgürce hareket etmelerini sağladığı, spor kültürü oluşumunun temellerini aşıladığı, sportmence mücadeleye teşvik ettiği, rakibe ve rekabete saygıyı öğrettiği, empati kurma becerisi oluşmasına yardımcı olduğu, kişiliğin sağlıklı gelişmesine fayda sağladığı, ahlaklı spor kültürü oluşmasına yardımcı olduğu, çocuklara spor yoluyla insani değerleri öğretmeye çalıştığı ve çocuklarda saldırganlık davranışlarını azalttığı, öz güven artışı sağladığı, cinsiyet eşitliğini öğrettiği anlaşılmaktadır.

Çelik ve Şahin'in (2013) spor ve çocuk gelişimi üzerine yaptığı ve literatürden yerli ve yabancı kaynaklarla durum değerlendirmesi niteliğinde olan çalışmaya göre sporun çocuk gelişimine fiziksel, sosyal ve bilişsel birçok faydası vardır. Çalışmada sporun çocuklar için anlamının oyun olduğu, çocukların oyun esnasında sosyalleştiği, davranışlarının sınırlarını belirlediği, rekabeti öğrettiği, kıyas yaptığı, kendisini karşıdaki arkadaşının yerine koyduğu, kendini kanıtlama ihtiyacını oyun sayesinde doyurduğu, fiziksel olarak aktif olmanın da şişmanlığı önlediği, ayrıca oyun formatlı sporun spor kültürü oluşmasında etkili olduğu sonucuna ulaşılmaktadır. Çelik ve Şahin'in (2013) araştırma sonuçlarıyla etkinliğin çocuklara katkıları ile ilgili bulguların birbirine paralellik gösterdiği görülmektedir.

Araştırma kapsamında etkinlikte çocukların sportmenlik davranışı kazanmaları için yapılandırılmış kararlara çocukların verdiği tepkileri belirlemeye yönelik olarak uygulayıcılara yöneltilen soruya verilen yanıtlara bakıldığında, etkinlikte olumlu davranışların değer haline dönüştürülerek çocuklara sunulmasının çocuklarda kolay adaptasyon sağladığı ve çocukların bu durumu kolayca benimsedikleri ifade edilmektedir.

Koç'un (2017) yurtiçi ve yurtdışında kaynakları derleyerek yaptığı ve beden eğitimi dersinde öğrencilerin sportmenlik davranışlarını arttırmayı amaçlayan etkinlikler sunan araştırmada öğrencilere 3 hafta sportmenlikle ilgili kuramsal bilgiler verilmiş, 4 hafta sportmenlik davranışlarıyla ilgili uygulama yapılmış, 8. haftada ise dönütler değerlendirmeye alınmıştır. Sonuç olarak bu çalışmada, önemli hususun doğru davranışların olumlu pekiştiricilerle desteklenmesi olduğu, olumlu davranışların yapılandırılması gerektiği

sonucuna ulaşılmıştır. Koç'un (2017) yurtiçi ve yurt dışı kaynaklardan derlediği araştırma sonuçlarıyla çalışmanın araştırma sonuçlarının paralellik gösterdiği görülmektedir.

Araştırma kapsamında etkinliğin performansını ve çocukların etkinlik esnasında mutlu olup olmadıklarını belirlemeye yönelik olarak uygulayıcılara yöneltilen sorulara verilen yanıtlara bakıldığında, etkinliğin çocuklarda geliştirmeyi hedeflediği tüm faydaları sağladığı ve çocukların etkinlik esnasında mutlu oldukları, hem eğlenip hem de öğrendikleri ifade edilmektedir.

Ekici, Bayrakdar ve Uğur'un (2009) yaptıkları çalışmada, ortaöğretim kurumlarında ders dışı etkinliklere katılım konusunu öğrenci ve yöneticiler gözünden incelenmiş ve ders dışı etkinliklerin eğitimin genel amaçları doğrultusunda öğrencilerin ilgi ve gereksinimlerine yönelik hazırlanması gerektiğini vurgulamıştır. Ayrıca, öğrencilerin bu etkinliklere katılımının zorunlu tutulması durumunda etkinliklere katılımın azaldığını, ilgi ve isteklerine göre katılımı serbest olduklarında ise etkinliklere katılımın arttığını ve öğrencilerin mutlu oldukları sonucuna ulaşılmaktadır. Görüldüğü üzere ders dışı etkinlikler çocukları eğlendirmek amacıyla yapılırsa katılım artmaktadır. Herkes İçin Futbolda Mavi Kart Etkinliği'nde öğrencilerin, velilerinin ve uygulayıcıların mutlu olması etkinlik esnasındaki pozitif atmosfer ve etkinliğe katılımın gönüllülük esasına göre olması katılımın yoğun olmasını sağlamakta bu da etkinliğin amaç bakımında performansını yerine getirdiği olarak yorumlanabilmektedir.

Araştırma kapsamında etkinliğin uygulayıcılara neler kattığını ve uygulayıcıların etkinlik esnasındaki motivasyonlarını belirlemeye yönelik olarak yöneltilen soruya verilen yanıtlara bakıldığında, uygulayıcıların etkinliğe katılmaktan, geleceğin teminatı olan çocuklara yön vermekten memnun oldukları ve özellikle dezavantajlı çocuklara nasıl davranılması gerektiği ile ilgili tecrübe sahibi oldukları ifade edilmektedir.

Atçı, Yenipınar ve Unur'un (2014) yaptığı çalışmada, 2013 yılında Mersin'de düzenlenen 17. Akdeniz Oyunları'nda gönüllülerin motivasyon kaynaklarını belirlemeye çalışmıştır. Gönüllülerin motivasyonlarını kariyer, topluma yönelik duyarlılık, kişisel gelişim, kişilerarası ilişkiler ve dışsal ödüller olarak belirlemiştir. Herkes İçin Futbolda Mavi Kart Etkinliği'nde de uygulayıcıların tamamen gönüllü oldukları, toplumun gelişmesine katkı da sorumluluk aldıkları, öğrencilerin velileri ile diğer öğretmenlerle etkinlik esnasında iç içe oldukları ve diyalog kurdukları düşünüldüğünde Atçı, Yenipınar ve Unur'un (2014) araştırma sonuçlarıyla benzerlik gösterdiği görülmektedir.

Araştırma kapsamında etkinliğin topluma katkılarını belirlemeye yönelik olarak uygulayıcılara ve velilere yöneltilen soruya verilen yanıtlara bakıldığında, etkinliğin cinsiyet eşitliğini öğretme konusunda faydalı olduğu, etkinliğin sağladığı değer eğitiminin zamanla çocukların sosyal hayatlarına transfer olacağını ve bu durumun toplumsal gelişimi beraberinde getireceği ifade edilmektedir.

Yetim'in (2000) sporun sosyal görünümünü anlattığı çalışmasında sporun sosyal ve toplumsal fonksiyonlarını belirtmiştir. Bu fonksiyonlardan bazıları; toplum refahını sağlamak, toplumsal uyuşmazlıkları çözmek, kültürel değerleri öğretmek, insanlar arasındaki eşitliği korumak, kültürel aktarım sağlamak, toplumun yapısını yansıtmaktır. Yetim'in (2000) çalışmasında belirttiği sporun sosyal ve toplumsal fonksiyonları ile araştırma sonuçlarının paralellik gösterdiği görülmektedir.

Araştırma kapsamında çocukların etkinlik sürecinde yaşadıklarını belirlemeye yönelik olarak uygulayıcılara yöneltilen soruya verilen yanıtlara bakıldığında, çocukların etkinlik esnasında kuralları birbirlerinden göreyerek öğrendikleri, genel olarak hızlı uyum sağladıkları ifade edilmektedir.

Kaplan ve Çetinkaya'nın (2014) sporun toplumsallaşma sürecine katkılarını araştırdığı çalışmasında, sporun sosyal hayatı desteklediğini, toplumsallaşma ile bireyleri sosyal hayata hazırladığını, toplum kurallarını uygulamakta bireylere öğretici olarak yol gösterdiğini ifade etmektedir. Özellikle takım

sporlarının çocuk ve gençlere topluluk içinde uyumlu davranmayı, kurallara uymayı, davranışlarını ve heyecanlarını denetleyebilmeyi, sosyal ortamlar arasında geçiş yapıldığında uyum sürecinin spor sayesinde hızlandığını ifade etmektedir. Kaplan ve Çetinkaya'nın (2014) çalışmasında belirttiği toplumsallaşma sürecinde çocuk ve gençlerin geçirdikleri süreçlerle çalışmadaki sonuçların birbirine paralellik gösterdiği görülmektedir.

Araştırma kapsamında etkinliğin amacını belirlemeye yönelik olarak uygulayıcılara yöneltilen soruya verilen yanıtlara bakıldığında, etkinliğin amacının çocuklara spor yoluyla değerler eğitimi vermek olduğu sonucuna ulaşılmaktadır. Bu soru etkinliğe katılan öğrenci velilerine de sorulmuş ve velilerin yanıtları analiz edildiğinde etkinliğin temel amacının çocuklarda spor kültürü oluşturma olduğu, çocuklarda hareket etme ve sosyalleşmeyi arttırmayı amaçladığı sonuçlarına ulaşılmıştır. Uygulayıcı ve veli görüşleri karşılaştırıldığında bir farklılık olduğu gözlenmektedir. Bu farklılığın yöneltilen soruyu anlama konusu ile ilişkili olabileceği düşünülmektedir. Uygulayıcılar yöneltilen soruya konunun uzmanı oldukları için *etkinliğin amaçları* doğrultusunda yanıtladıkları, velilerin ise etkinliğin bir spor etkinliği olmasından dolayı yöneltilen soruya karşılık *sporun amaçları* hakkında görüş belirttikleri olarak yorumlanabilmektedir. Aslında verilen tüm yanıtların doğru kabul edilebileceği, etkinliğin ahlaki değerleri çocuklara daha kolay kavramalarını sağlamak amacıyla en sevdikleri spor dalı olan futbol ile oyunlaştırarak vermek olduğu, velilerin görüşlerinde belirtilen hususların sporun alt amaçları olduğu şeklinde yorumlanabilmektedir.

Araştırma kapsamında çocukların günümüz futbolundan öğrendikleri, velilerin günümüz futboluna bakışını ve etkinlik sonrasında çocukların ve velilerin futbola karşı bakış açısındaki değişimleri belirlemeye yönelik olarak yöneltilen sorulara verilen yanıtlara bakıldığında, günümüz futbolunun şiddet içerdiği, velilerin bu durumdan memnun olmadıkları, çocukların futboldaki şiddet içerikli davranışları televizyondan gördükleri ve etkinliğin çocuklarda ve velilerde futbolu ve futbolla beraber sporu sevdirmeye gibi bir işlevinin olduğu ve çocuklarda ve velilerde futbola karşı ilgi artışı oluşturduğu ifade edilmektedir.

Sezen-Balçıkınlı (2016) çalışmasında yarışma sporu ve ahlak arasındaki ilişkiyi çeşitli açılardan incelemiştir. Sporun genel amacının eğlence ve haz duymak olduğunu, sporun fizyolojik, psikolojik ve bilişsel faydalar sağlamak için yapılması gerektiğini, fakat yarışma ve kazanma duygusunun eğlence ve haz kaynaklı duyguların önüne geçerek sporun ahlaki yapısını değiştirdiğini, profesyonelliğin ve rekabetin sporun ahlaki yapısı üzerinde olumsuz etkiye sahip olduğunu, profesyonel futboldaki rekabetçiliğin kazanma hırsı ve şiddeti beraberinde getirdiğini, televizyonda yayınlanan futbolun da profesyonel futbol olduğu için izleyen herkesi olumsuz etkileyebileceği ifade etmektedir. Sezen-Balçıkınlı'nın (2016) araştırma sonuçlarıyla çalışmanın bu bölümündeki sonuçların birbiriyle paralellik gösterdiği görülmektedir.

Araştırma kapsamında etkinlikle ilgili velilerin taleplerini belirlemeye yönelik olarak velilere yöneltilen soruya verilen yanıtlara bakıldığında, velilerin böylesine faydalı bir etkinlikten kendi çocuklarının faydalanmasından memnuniyet duydukları ve etkinliğin desteklenerek önce tüm ülkeye sonra tüm dünyaya yayılması gerektiği ifade edilmektedir.

Son olarak araştırma kapsamında etkinliğe çocuklarıyla bir katılan velilerin motivasyonlarını belirlemeye yönelik olarak velilere yöneltilen soruya verilen yanıtlara bakıldığında, velilerin etkinliği rekreatif aktivite olarak gördüğü, çocuklarının yeteneklerini izleme şansı bulduklarını ve çocuklarına destek vermek amacıyla etkinliğe katıldıklarını ve eğlendikleri ifade edilmektedir.

Araştırma sonuçları derlendiğinde yapılan etkinliğin çocuklara faydalı olabilmesi için ve konu hakkında başka çalışmalar yapmak isteyen araştırmacılara yönelik olarak bir dizi öneriler sunulmuştur.

- Araştırma verisi öğrenci velileri ve uygulayıcılardan toplanmıştır. Etkinliğe katılan çocuklardan veri toplayarak etkilerin belirlenmesine yönelik çalışmalar yapılabilir.

- Etkinliğin yaygınlaştırılması ile ilgili stratejik plan ve yaygınlaştırma aşamalarını içeren çalışmalar yapılabilir.
- Etkinliğin dünya üzerinde başka örnekleri varsa uygulama aşamaları ve sonuç örnekleri incelenerek karşılaştırmalar yapılabilir.

Sonuç olarak dünya genelinde şiddet olaylarında bir artış yaşandığı ve yaşanan bu artıştan çocukların olumsuz etkilendiği görülmektedir. Çocuklarda oluşan bu olumsuz etkilerin en aza indirilmesi ve dünya genelinde şiddetin azaltılması ancak çocuklara verilebilecek doğru değerlerle mümkün olabilmektedir. Bu çalışma çocuklara yarışmacılığın ve koşulsuz kazanmanın dayatılmadığı, sonuçların değil süreçleri yaşayabilmenin değerinin anlatıldığı, ahlaklı davranışların değer haline dönüştürüldüğü, barış ve sevginin egemen olduğu toplum yaratmada sporun bir eğitim aracı olarak kullanılmasının önemini ortaya koymaktadır.

Çatışma Beyanı: Bu araştırmada adı geçen yazarlar arasında bir çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Etik Kurul Onayı: Bu araştırma, Trabzon Üniversitesi Sosyal ve Beşerî Bilimler Bilimsel Araştırma ve Yayın Etik Kurulu'nun 11.03.2020 tarih ve 81614018-000-E.100 sayılı kararı ile etik açıdan uygun bulunmuştur.

KAYNAKLAR

- Atçı, D., Yenipınar, U. & Unur, K. (2014). Gönüllü olma nedenleri: Mersin 2013 -XVII. Akdeniz Oyunları Örneği. *Seyahat ve Otel İşletmeciliği Dergisi*, 11(3), 42-56.
- Baltacı, A. (2018). Nitel araştırmalarda örnekleme yöntemleri ve örnek hacmi sorunsalı üzerine kavramsal bir inceleme. *Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7(1), 231-274.
- Biçer, T. (1994). *Spor Yönetimi Organizasyonu, Ekonomik Birim Olarak Spor İşletmeleri Ve Uygulamadan Örnek* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Organizasyon Ana Bilim Dalı.
- Çelik, A. & Şahin, M. (2013). *Spor ve çocuk gelişimi. The Journal of Academic Social Science Studies JASSS-International Journal of Social Science*, 6(1), 467-478.
- Ekici, S., Bayrakdar, A. & Uğur, A., O. (2009). Ortaöğretim kurumlarındaki yöneticilerin ve öğrencilerin ders dışı etkinliklere bakış açılarının incelenmesi. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 6(1), 431-444.
- Hekim, M. (2015). *Çocukluk çağı obezitesinin önlenmesinde fiziksel aktivite ve sporun önemi. Journal of International Social Research*, 8(37), 1102-1106.
- Kaplan, Y. & Çetinkaya, G. (2015). Spor yoluyla toplumsallaşma-yeniden toplumsallaşma süreci. *International Journal of Sport Culture and Science*, 2(2), 120-125.
- Koç, Y. (2017). Beden eğitimi dersinde sportmenlik davranışı kazandırmaya yönelik uygulama önerisi: Küçüklerin oyununda centilmenliğin yapılandırılması (KOCY). *Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 19(2), 212-227.
- Marshall, C. & Rossman, G. B. (2014). *Designing qualitative research*. New York: Sage.
- Mustafaoğlu, R., Zirek, E., Yasacı, Z. & Razak-Özdinçler, A. (2018). Dijital teknoloji kullanımının çocukların gelişimi ve sağlığı üzerine olumsuz etkileri. *Addicta: The Turkish Journal on Addiction*, 5(1), 227-247.
- Sarı, M. (2011). Ortaöğretim öğrencilerinin ders dışı etkinliklere katılımının incelenmesi. *Kurumsal Eğitimbilim Dergisi*, 5(1), 72-89.
- Sezen-Balçıkınlı, G. (2016). Yarışma sporlarının ahlaksal amacı. *Spor ve Performans Araştırmaları Dergisi*, 8(1), 47-51.

- Yetim, A. (2000). Sporun sosyal görünümü. *Gazi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 5(1), 63-72.
- Yıldıran, İ. (2004). Fair Play: Kapsamı, Türkiye'deki görünümü ve geliştirme perspektifleri. *Gazi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 9(4), 3-16.
- Yıldıran, İ. (2011). Fair Play: Etimolojik, semantik ve tarihsel bir bakış. *Gazi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 16(4), 3-18.
- Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2018). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (11. baskı). Seçkin Yayıncılık.
- TMOK (2020). *Fair Play*. Erişim: 27.11.2020. <https://olimpiyatkomitesi.org.tr/Detay/Etkinlikler/Fair-Play/16/1>
- TFF (2020). *2019-2020 Antrenör Lisans Kurs ve Sertifika Ücretleri (TL)*. Erişim: 27.11.2020. <https://www.tff.org/default.aspx?pageID=1121>